

ČÍTANKA BOŽENY NĚMCOVÉ

SESTAVIL A ŽIVOTOPIS NAPSAL VINCENC VÁVRA

NÁKLADEM FR. RADOUŠKA V PŘEROVĚ (MORAVA)

VŠECKA PRÁVA VYHRAZENA

Citace:

NĚMCOVÁ, Božena. *Čítanka Boženy Němcové*. Přerov: Radoušek, [1911]. Pedagogická knihovna J. A. Komenského. Sign. II 36872.

Digitalizovaný text na <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:a29cc280-79c8-11e4-93df-005056825209>

Obsah

BOŽENA NĚMCOVÁ	4
I. Z BÁSNÍ	18
ŽENÁM ČESKÝM	18
TOUHA	19
SLAVNÉ RÁNO	20
II. Z POHÁDEK A POVĚSTÍ	21
DEVĚT KŘÍŽŮ	21
O ZLATÉM KOLOVRÁTKU	22
JAK JAROMIL K ŠTĚSTÍ PŘIŠEL	27
O MARIŠCE	38
ČERT A KÁČA	49
SILNÝ CTIBOR	51
VIKTORKA	53
SŮL NAD ZLATO	58
O ZLATOVLÁSCE	61
PAMODAJ ŠŤASTIA, LAVICKA	63
III. Z OBRAZŮ Z OKOLÍ DOMAŽLICKÉHO	67
OVOCNÉ STROMOVÍ	67
O KOZINOVI	67
IV. ZE „ZPOMÍNEK Z CESTY PO UHŘÍCH“	69
Dr. BEDŘICH HEBBEL, německý básník dramatický (nar. r. 1813)	69
UHERSKÉ BLÁTO	70
UHERŠTÍ CIKÁNI	70
UHERSKÝ „JARMOK“ (TRH VÝROČNÍ)	71
MAĐAROVA POVAHA	73
V. Z „BABIČKY“	74
PŘÍCHOD BABIČKY DO RATIBOŘIC	74
SEDNIČKA BABIČČINA	75
„STARÉ BĚLIDLO“	76
HISTORIE O CÍSAŘI JOSEFU II.	77
Na táckách ve mlýně	77
NÁVŠTĚVOU U KNĚŽNY	79
POVODEŇ	88
VE STARÉ ŠKOLE	89
BOUŘKA	91

BABIČČINA SMRT.....	92
VI. Z POVÍDKY „SESTRY“.....	94
ZÁMECKÝ PARK V ZAHANI.....	94
VII. Z POVÍDKY „DIVÁ BÁRA“.....	95
PAN SPRÁVCI.....	95
VIII. Z ROMÁNU „POHORSKÁ VESNICE“.....	96
Dobrodružství hr. BŘEZENSKÉHO.....	96
Poctivý drotar.....	96
MODLITBA UTÝRANÉHO ČLOVĚKA.....	97
KLETBA NESPRÁVNÉ VÝCHOVY ŽEN.....	97
JARNÍ DEN NA VSI.....	98
IX. Z POVÍDKY „V ZÁMKU A PODZÁMČÍ“.....	99
PANSKÝ PSÍK.....	99
JAK POMOCÍ NEJCHUDŠÍM.....	100
X. Z POVÍDKY „DOBŘÝ ČLOVĚK“.....	101
ČESKÝ VOZKA.....	101
XI. Z POVÍDKY „PAN UČITEL“.....	103
VE STARÉ ŠKOLE CHVALKOVSKÉ.....	103
XII. Z POVÍDKY „CHUDÍ LIDÉ“.....	104
OBYDLÍ NĚMCOVÉ V ČERVENÉM KOSTELCI.....	104
POŽÁR.....	104
JAKUB HALINA.....	105
XIII. Z KORRESPONDENCE BOŽENY NĚMCOVÉ.....	107
VERONICE VRBÍKOVÉ V BRNĚ.....	107
I.....	107
II.....	108
Z DOPISŮ DRU JANU HELCELETOVI.....	109
List čtvrtý.....	109
List pátý.....	111
List šestý.....	112
Z LISTŮ JOS. KOLISKOVI.....	114

BOŽENA NĚMCOVÁ

V úterý dne 21. ledna 1862 o 6. hodině ranní po těžkém strádání zemřela nejslavnější naše žena z lidu, geniální spisovatelka nesmrtelné Babičky, Božena Němcová, obklopena jsouc členy drahé rodiny své. Pohřeb, jehož se účastnilo ohromné množství českého lidu, konal se v pátek dne 24. ledna o 3 1/2 hodině z domu „U tří lip“ na Příkopě, kde rodina Němcové obývala dva skrovné pokojíky do dvora. Pochována byla na Vyšehradě.

Bude tomu tedy za krátko 50 let, co odešla českému národu žena ducha nad jiné vynikajícího, buditelka, učitelka a spisovatelka neohrožená, která svými spisy, zvláště Babičkou, pojistila sobě v národě našem místo nejčestnější. —

Božena Němcová, rodným jmenem Barbora Panklová, narodila se ve Vídni dne 5. února 1820. Otec její, Jan Pankel (v matrice chvalkovické též Bankel) byl kočím u hraběte Karla Schulenburka a jeho manželky, známé oné doby vévodkyně Kateřiny Zahaňské. Otec byl Rakušan a Němec, který se teprve asi později naučil česky. Matka jmenovala se po rodě Terezie Novotná; narodila se v Kladsku v pruském Slezsku v č. pop. 33, kdež otec její Jiří byl soukeníkem. Po jeho smrti přestěhovala se vdova, Magdalena Novotná, s dětmi ku svým příbuzným do Olešnice (Giesshübel) v horách orlických. Magdalena Novotná, tedy *babička naší Němcové*, rodným jmenem Čudová, pocházela z Dobrušky, č. pop. 18, kdež otec její byl tesařem, a provdala se za Jiřího Novotného, tkadlce suken, do Olešnice, odkud pak se dostala do Kladska. Byla to žena vskutku česky uvědomělá a na svou dobu dosti vzdělaná, jak dokazuje sama Němcová v dopise Veronice Vrbíkové v Brně, ze dne 25. listopadu 1850.

Matka Němcové, Terezie Novotná, zaváta byla do Vídně jako tak mnoho chudých děvčat českých, aby tam sloužila. —

Roku 1792 zakoupil panství náchodské na pomezí prusko-slezském Petr, vévoda Kuronský. Ten nejrady v létě přebýval v nádherně položených Ratibořicích u České Skalice. Zámek ratibořický dal zcela přestavěti na dvoupatrovou, velmi úhlednou budovu, která celému tomu rozkošnému údolí vévodí, již Vavřinec kníže Piccolomini (1673—1712). Po otci Petrovi zdělila panství, tedy i zámek ratibořický, Kateřina Zahaňská. Ta dala celou tu kotlinu, od přírody již tak krásnou, upravili v nádherný park a zvolila si Ratibořice za letní sídlo. Dne 16. července 1813 byli hostmi učené vévodkyně na zámku ratibořickém ruský car Alexandr L, král pruský Bedřich Vilém II. a rakouský ministr kníže Kliment Metternich.

Tam do krásných Ratibořic přestěhovali se z Vídně Panklovi s malou Barunkou roku 1821. Otec v zámku byl štolbou, matka klíčnicí vévodkyně Kateřiny. Byt byl jim vykázan v č. pop. 6, na tak zvaném „Starém bělidle“.

„Staré bělidlo“ stalo se od smrti Boženy Němcové „Mekkou“ českého vděčného lidu. Není vzdělanější ženy české, která by netoužila spatřiti chaloupku, v níž nešťastná Němcová prožila své krásné mládí. Celé kotlině říká nyní lid „Babiččino údolí“. —

Poněvadž matka Barunčina byla stále na zámku zaměstnána, pozvala si později sem svou matku Magdalenu Novotnou, aby jí řídila malé hospodářství a dívky vychovávala. To bylo v létě roku 1825. Panklovi měli tehdy „čtvero dětí: Barunku, Jana, Viléma a Adélku“. Všech dětí Panklových bylo čtrnáct, z nichž byla nejstarší Barunka; v dětských letech zemřely tři. Do školy Barunka chodila do České Skalice v Kostelní ulici, č. p. 19. Učitelem jí byl Viktorin Geisler (Keyzlar). Ovšem mohla choditi do školy pouze v létě, v zimě jen za příznivého počasí, poněvadž jsou Ratibořice od České Skalice ¾ hodiny vzdáleny. Roku 1830 otec dal Barunku do Chvalkovic, vzdálených ½ 2 hod. na západ, kde jeho přítel August Hoch byl správcem panského dvora. Bydlela ve starobylém zámečku a chodila dále do školy k učiteli Augustinu Purmovi: škola byla utrakvistická, v České Skalici více česká než německá. Zámeček chvalkovický má krásnou polohu, a Němcová s velikou radostí později vzpomínala svého tam pobytu. Ze zámecké knihovny pilně četla,

ovšem jen povídky, romány a vůbec spisy německé. Čítala, jak sama praví, do nocí: Tisíc a jednu noc, Claurenovy povídky, Van der Velde, Troimlitze, Schillera atd.

Roku 1833 Barunka přestěhovala se opět na Staré bělidlo k babičce a k rodičům. Babička jí byla zase pečlivou vychovatelkou. Četla zajisté mnoho z knihovny zámecké, ale byly to opět knihy německé. Babička vychovávala Barunku česky, ve škole Českoskalické vzdělávána byla více česky než německy, rovněž ve Chvalkovicích, ale jinak žila v ovzduší německém.

Zatím stal se Pankl osobním štolbou vévodkyně, a rodina jeho stěhovala se do dvora vedle zámku. —

Rok 1837 v životě Barunčině byl rozhodným, osudným. Provdala se za respicienta finanční stráže z Červeného Kostelce (asi 1 ½ hod. od Ratibořic), *Josefa Němce*.

Josef Němec narodil se r. 1805 v Novém Bydžově, kdež otec jeho Václav byl měšťanem a kloboučníkem v č. pop. 23. Studoval na gymnasiu v Hradci Králové a filosofii v Praze. Pro jakousi demonstraci rázu vlasteneckého byl r. 1824 násilně odveden k vojsku a navždy se studií stržen. Proti své vůli r. 1835 jako respicient finanční stráže dán byl do Červeného Kostelce, kde ovšem služba pohraniční byla neobyčejně těžká a unavující. To vše neblaze asi působilo na povahu Němcovu, takže se z něho stal muž málomluvný, drsný a přísný; ve službě byl vždy velmi svědomitý a pečlivý. Pro české uvědomění příliš trpěl, zůstal však Čechem rázným, neoblomným až do smrti.

Barunce bylo 17 let, ženichovi 32, rozdíl věku veliký.

Sňatek dne 12. září 1837 vykonán byl v kostele ve Skaličce, kam Česká Skalice jest přifařena. Snoubence oddával Josef Němec, farář v Hořeněvsi, příbuzný respicientův, svědky byli August Hoch, správce ve Chvalkovicích, a Josef Steidler, hostinský blíže kostela („Stanický“ v Babičce), přátelé Panklovi. Po svatbě manželé přestěhovali se do Červeného Kostelce.

Červený Kostelec byl tehdy nepatrným pohorským městečkem, měl r. 1827 pouze 594 obyvatele, kteří se živili rolnictvím, řemeslem, obchodem a nejvíce ručním tkalcovstvím. Nyní je to rušné průmyslové město, čítající r. 1910 4483 obyvatele. Město i okolí je úplně české.

Byt sobě vyhledali v ulici proti faře v domě kupce Augustina Hůlka („Hloušek“ v Chudých lidech). Avšak již roku 1838 byl Němec na zcela krátkou dobu přeložen do Josefova a odtud do Litomyšle, kde se Němcová přátelsky seznámila s Dobromilou Rettigovou, známou již spisovatelkou.

V Josefově narodil se Němcovým syn Hynek roku 1838, v Litomyšli Karel r. 1839.

Roku následujícího Němec povýšen byl za komisaře a přeložen do *Polné*, okresního to města v kraji čáslavském. Obtížným stěhováním z Litomyšle do Polné Němcová na zdraví velice utrpěla a od té doby stále churavěla.

V Polné bylo tenkrát živě probouzející se uvědomění české, jehož se také manželé Němcovi účastnili. Tam stala se Němcová nadšenou Češkou vlivem spisů Jos. Kaj. Tyla, jež horlivě a pilně četla.

Zatím v Praze české uvědomění válem se šířilo i mohutnělo, takže vůdcové tohoto mnohoslibného ruchu českého se odhodlali dávatí dne 5. února 1840 v Konviktě první „*český bál*“. Ples dopadl tak skvěle, že se o něm dlouho mluvilo a psalo po celých Čechách.

Když se roku 1841 připravoval druhý ples, potkávali se pořadatelé s překážkami se strany úřadův. Ale v čelo akce postavil se mladý, neohrožený, rázný a důvtipný *Fr. Lad. Rieger*, jemuž podařilo se veškeré obtíže přemoci. Fr. L. Rieger řídil tyto plesy české, od r. 1848 zvané *Národní besedy*, až do své smrti r. 1903.

Není divu, když Němcová v Polné slyšela a čítala o tomto ruchu českém v Praze, že toužila, aby se tam dostala. Příležitost spatřiti Prahu ještě r. 1840 poskytla jí smutná příhoda. Bylo jí třeba lékařské porady u znamenitého nějakého lékaře pražského, a za takového byl jí označen dr. *Josef Čejka*, který jí od oné doby zůstal věrným přítelem.

Přání Němcové, dostat se do Prahy, vyplnilo se ke konci roku 1841. Toho roku narodila se jí v Polné dceruška *Theodora*.

Byt sobě Němcovi vyhledali na Poříčí. Němec navázal opět přátelské styky se starým svým druhem *Josefem Frantou Šumavským*, do rodiny pak často ovšem přicházel dr. J. Čejka. Těmito muži byli Němcovi uvedeni do české, ideálně nadšené společnosti.

Němcová brzo seznámila se s klassicky vzdělaným *Václavem Nebeským*, který jemným svým taktem a učeností na ni měl značný vliv, se slavným básníkem naším Karlem Jaromírem Erbenem, s rodinou dra Josefa Friče, s jemnocitnou *Bohuslavou Rajskou* (vl. Antonie Reisová), se kterou až do její smrti r. 1852 udržovala věrné přátelství.

Poněvadž Němcová správně česky ani mluvit ani psát dosud neuměla, dr. J. Čejka vyhledal jí za učitele českého jazyka jakéhosi Pavlasa; manžel učil se s ní zároveň.

R. 1842 Němcová opět těžce se roznemohla. Byl k ní povolán dr. Čejka. Němcová ležela na loži ve mdlobách a když se z nich probírala, spatřila u sebe dra Čejku hořce plačícího. Neúnavná péče Čejkova opět ji přivedla k životu a rodině zachránila.

Roku 1842 narodil se Němcovým syn *Jaroslav*. Na ošetřování milých dětí zavolala sobě do Prahy z Ratibořic sestřičku Marii (nar. 8. srpna 1830 v Ratibořicích).

Jen znenáhla Němcová z těžké nemoci okřívávala, ale z jara r. 1843 byla již tak dalece zdráva, že jednoho slunného nádherného dne konala s přáteli svými výlet do obory Hvězdy u Prahy. Na zpáteční cestě doprovázel ji Nebeský. Když došli výšiny strahovské, již se setmělo, Praha pod nimi počala se stápati v jemné mlze, z níž jako hvězdičky vyrážela nesčíslná světla oken. Němcová večerním pohledem na nádhernou Prahu tak byla okouzlena, rozehvěna krásou českého města, že se pokoušela v náladě té o básně. První báseň „Českým ženám“ vyšla ve Květech Tylových 5. dubna 1843. Básně B. Němcové vycházely jednak ve Květech, jednak v České Včele, mezi lety 1843—6.

Forma, jak lze snadno tušili, není ovšem dokonalá, ale obsahem jsou krásné, dojmavé i zajímavé, zvláště svým nadšením vlasteneckým a touhou po milém koutku ratibořickém. Báseň její „Žežulka“ byla uveřejněna r. 1845 v almanachu „Horník“ v Kutné Hoře.

Pod první básní podepsala se Němcová „Božena“ a předejmení to také již podržela.

Zvyk vlastenců a vlastenek dávat si předejmení česká, zaveden byl *Jos. Liboslavem Zieglerem* (nar. 1782 v Hradci Králové), známým buditelem českým ve východních Čechách; zemřel jako děkan a vikář v Chrudimi r. 1846.

Rok 1843 blížil se ke konci, ale Němcová stále postonávala a nevycházela. Za dlouhých podzimních a zimních večerů vypravovala dětičkám svým pohádky, jak je sama kdysi od babičky slýchávala a jež úplně věrně v paměti si podržela. Často při vypravování pohádek přítomen byl dr. Čejka, který okouzlen jsa krásným plyným přednesem Němcové, vybízel ji, aby pohádky ty napsala, že jí taková duševní neúnavná práce půjde jen k duhu. Němcová poslechla. Také Erben vybízel ji, aby všechny pohádky a pověsti, které slýchala od babičky, napsala. Němcová tedy velmi pilně psala pohádky z Podkrkonoší dle vzpomínek svých dávných, upravujíc je tak, aby drobným dítkám jejím byly pochopitelné a zajímavé. —

Zatím staly se veliké změny v Ratibořicích. Vévodkyně Kateřina zemřela r. 1839 a dne 8. dubna 1842 prodáno panství náchodské Jiřímu Vilémovi, princovi ze Schaumburg-Lippe, za půl třetího milionu zlatých. Dědičkou vévodkyně Kateřiny byla sestra Pavlína, kněžna z Hohenzollern-Hechingen, jež sídlila v Zahaně (Sagan v pruském Slezsku), kdež byl nádherný zámek s velikým, rozkošným parkem. V zámku Samém, vystavěném Valdštyněm, byly velikolepé umělecké sbírky.

Rodina Panklova měla se v dubnu 1845 stěhovati do Zahaně. Němcová tedy v létě r. 1844 odjela do Ratibořic na nějakou dobu, aby se s rodiči a sourozenci potěšila a rozloučila.

Opět Němcová procházela se lučinami ratibořickými a vůči hledě okřívávala. Znamení a proslulý krajan professor *Josef František Smetana* z Plzně, jsa návštěvou u

svého přítele *Josefa Myslimíra Ludvíka*, duchovního správce v blízké Studnici a znamenitého spisovatele, navštívil Němcovou v Ratibořicích, maje radost z dosavadních prací své krajaneky.

Právě v ony prázdniny konali výlet na Krkonoše *Jos. V. Frič* (nar. 1829) s *Jos. Podlipským*, jenž později stal se doktorem lékařství a byl manželem známé spisovatelky Sofie Podlipské, sestry Karoliny Světlé. Ti oba také Němcovou v Ratibořicích vyhledali. Němcová vrátila se v říjnu do Prahy, ale úplně ze zákeřné nemoci se nezotavila. V Ratibořicích s rodinou se rozloučila, ježto tušila, že by za sychravého jara roku následujícího do Ratibořic se nemohla odvážiti.

Jest naprosto již zjištěno, že babička Němcové nezemřela v Ratibořicích; zdá se tedy, že s celou rodinou odjela do Zahaně, a tak opět dostala se do Pruska. O dalších osudech této četné rodiny málo je známo. Otec Němcové zemřel r. 1850 v Zahaní, matka v říjnu 1864, bratr Němcové Josef byl v Zahaní úředníkem při trestnici, Marie provdala se v Zahaní za panského zahradníka a Adéla dostala se do Vídně a později do Berlína.

Dosud napsané pohádky a pověsti Němcová odevzdala Erbenovi, aby jich použil ve své sbírce, ale Erben vybídl ji, aby je jako velmi zdařilé vydala sama.

Konečně v červenci 1845 nákladem J. Pospíšilovým vyšly první svazky pohádek a pověstí, jež Němcová věnovala své přítelkyni Bohuslavě Rajské, která již dlela ve Vratislavi jako choť profesora Fr. L. Čelakovského. Čelakovský byl totiž od r. 1841 profesorem slavistiky na universitě ve Vratislavi v pruském Slezsku.

Pohádkami, jež dosud napsala Němcová, chtěla zajisté jen podati zajímavou, poutavou četbu, zvláště vhodnou dětem. Teprve když od Erbena poznala jich důležitost pro lidovědu, jak se z nich zkoumá obrazotvornost lidu, jeho mravní a přírodní názory, jich zajímavá mluva, počala dbáti těchto zřetelů, a to nastalo, když sbírala pohádky na Domažlicku (5. a 6. svazek Sebraných pohádek a pověstí, nákladem J. Pospíšila r. 1846—7) a na Slovensku.

Pohádky Němcové jsou výbornou pomůckou vychovávací a vzdělávací zejména pro útlá srdce mladistvých čtenářů. Tento význam jejich vystihla hned bystře Bohuslava Rajská, píšíc Němcové z Vratislavě již jako choť Čelakovského dne 11. prosince 1845: Mám Vám říci, jak se mi Vaše „povídky“ líbily? Kéž by podobně Vám každá matka vyprávěti uměla dítčím svým s takovou něžností, upřímností a srdečností a opět s touto ušlechtilostí ve slohu a řeči. Zajisté by se nám vrátily ony dávné časy, které přes vše namáhání a přičinění nám víc a více prchají. Myslím totiž časy, ve kterých národnost ne toliko na ústech, ale ve vroucích srdcích nošena a pěstěna byla, kde dítky bez překážky se vyvinouti mohly v duchu mateřské řeči. Není nepatrnou práce Vaše, jak ji ve své skromnosti nazýváte, nýbrž důležitou nanejvýš. Vy jste ukázala, jak se „povídky“ dětem povídati mají, aby ušlechtily mysl i srdce. Srdečně jsem si přála, byste mohla se podívati do kruhu, když po několik večerů nám Čelakovský pohádky Vaše předčítal. Tu seděly dítky naše kolem stolu, upřeně se dívajíce na tatínka i naslouchajíce slovům Vaším. Ruce jim byly sklesly a sotva si dovolily oddechovati. Každý pocit, každé hnutí mysli, vykouzlené Vašimi slovy, zračilo se na jejich tvářičkách. Pohled na náš kruh byl by Vás zajisté přesvědčil, že práce Vaše jest dobrá a dokonalá. —

Poněvadž Němec počátkem roku 1845 na jisto věděl, že opět bude přeložen, přátelé Němcové dali ji malovati nejlepšímu mistru českému oné doby, J. V. Hellichovi. Němcová o tom sama píše Čelakovské 20. května 1845: Podobizna moje jest již hotova a dle úsudku všech velmi zdařilá... Stydím se za to, neboť toho ani nezasluhuji. —

Ke konci srpna 1845 stěhovali se Němcovi do *Domažlic* na pomezí bavorském. „Sama nevím proč, ale vždycky je mi tak bolno, když na to pomyslím, jako bych tu naši Mekku (Prahu) více spatřiti nemohla,“ psala Němcová Čelakovské 24. července 1845.

Když před pěti lety Němcová stěhovala se z Polné, byly vědomosti její ovšem dosti slušné, byla již nadšenou Češkou, věděla, že v Praze pracovati bude pro uvědomění národní, ale neznala dosud cesty, kterou by se měla bráti. V Praze zdokonalila se v každé

příčině. Vědomosti její se rozšířily a prohloubily, doplnila znalost českého jazyka i literatury, takže se mohla odvážiti vystoupiti s pracemi počátečními na veřejnost. Že se v Praze oddala také pilně četbě českého dějepisu, je vidno hned z Obrazů domažlických. Velice horlivě obírala se také botanikou, jak každému patrně z dalších jejích prací, též mocně asi na ni působila jemně vzdělaná, ušlechtilá Bohuslava Rajska.

Z dosavadního styku zvláště s Erbenem Němcová pochopovala důležitost národních pohádek a pověstí, zvyků, obyčejů, krojů a písní lidových, vůbec všeho, co činí národ národem, a tak měla pro budoucnost jasný cíl před sebou, státi se buditelkou, učitelkou zanedbaného lidu, státi se také první naší folkloristkou.¹

V Domažlicích Němcovi bydleli na náměstí v domě, na němž 8. září 1895 slavnostním způsobem byla zasazena pamětní deska na počest Boženy Němcové.

Vychovatelská práce ve městě Němcové málo se s počátku dařila, za to měla radost z venkovského lidu. Píše o tom Čelakovské dne 14. února 1846: Ten selský lid je moje radost; vždycky okřeju, kdykoliv mi podá selka mozolovitou svou pravici a upřímně se zeptá: Nu, paní, jak se máte? Proč tak dlouho k nám neidete?

Z Domažlic 1845—6 psala Němcová své poutavé „*Obrazy z okolí Domažlického*“ do *České Včely*, jejíž redaktorem byl Karel Havlíček Borovský. Pro tyto Obrazy bylo snášeti Němcové mnoho příkoří a nesnází, takže Čelakovské 14. února 1846 oznamovala: „Pro ty obrazy málem bych byla bití dostala.“ Havlíček se pronásledované Němcové velmi rázně a účinně zastal.

Němcová prochodila celé okolí domažlické, vyptávala se bedlivě na všecko, co by objasniti mohlo život lidu venkovského, povzbuzovala lid ku četbě českých knih, sama knihy jim přinášejíc a vybízejíc je, aby k ní si docházeli. Zvláště milou se jí stala vesnice Chrastavice (severně od Domažlic). Také podnikala delší vycházky do Koutů, Nové Kdyně, do Oujezda a všade zachované památky pilně sbírala a si zaznamenávala. Na Domažlicku upoutala Němcovou ovšem nádherná příroda šumavská. Pokud jí zdraví dovoľovalo, konala s manželem výlety na Šumavu, z nichž zvláště vyličuje nám pěkně vycházku na malebnou horu *Čerchov*, ba i do Bavor se podívala. Navštívila tam zvláště *Brod v Lese* (Furth im Walde), kde našla patrně toho stopy, že jazyk český zasahoval až do Bavor. Byla tam také přítomna slavnosti zlé saně, kterou podrobně vypsala ve článku *Královské hraniční město Brod v Lese v Bavořích*.

Němcová sbírala pohádky a pověsti, zaznamenávala si zachované zvyky a obyčeje, říkadla, přísloví, popsala nám veškeré slavnosti lidové, koledy, voračky, posvícení, tance, táčky a přástky, každý kousek národního kroje. Také nářečí chodskému (bulskému)² věnovala plnou pozornost a dobře se mu naučila. —

Ani v Domažlicích, v kraji tak zdravém, choroba Němcové neopouštěla.

Na radu lékařů odebrala se počátkem července 1846 do Františkových Lázní a pobyla tam čtyři neděle.

Odtud psala zajímavé *Dopisy z Lázní Františkových*, svědčící sestře Marii do Zahaně, určené však veřejnosti.

Ani Lázně Františkovy nepřinesly Němcové žádoucí úlevy. Psalať dne 25. list. 1846 Čelakovské; Čtyři neděle byla jsem od dětí vzdálena; co mne to peněz stálo, co trápení, a vše nadarmo. Po nějaký čas bylo mi lépe, ale nyní se moje staré bolesti navrátily, a jsem tak churava jako dříve... Možná, *kdybych byla zkažena nepřirozenou filosofií, která slovem smrt pochovává tělo i duši, že bych snad zoufala, ale tak mi ani nenapadne, báti se smrti. Vždyť umřítí nemůžeme.*

¹ Folklore čili lidověda zabývá se studiem lidu po stránce hmotné, mravní i duševní, totiž studiem jazyka, ústního podání, zvykův a obyčejů, způsobu života, zkrátka vším, co činí národ národem. Pro lidovědu máme výborně redigované časopisy »Český lid« a »Národopisný sborník česko-slovanský«.

² Chodové říkají „bul“ místo „byl“: odtud slovou též Buláci.

Přes veškeru churavost pokoušela se Němcová již o povídku. První v tom oboru pokus jest „*Obrázek vesnický*“, dále lidovědná práce „*Selská svatba z okolí Domažlického*“, zajímavá povídka „*Karla*“ a „*Dlouhá noc*“, v níž lze spatřiti mnohé prvky budoucího nejslavnějšího díla Němcové, „*Babičky*“. V těchto Obrazech z okolí domažlického jsou četné vzpomínky na Ratibořice. Do r. 1846 spadá také povídka „*Domáci nemoc*“, jejíž děj vzat z okolí domažlického.³

Pro své působení v Domažlicích Němcová byla udána, že bouří lid, a manžel její byl proto přeložen do *Všerub* při samých hranicích bavorských na jihovýchod od Domažlic, do krajiny téměř úplně německé. To stalo se v létě r. 1847. Aby sebe i manžela ospravedlnila, odjela do Plzně a odtud do Prahy, kde byla hostem v rodině svého přítele dra *Václava Staňka*. V Praze setkala se s Fr. L. Čelakovským, jenž v Praze právě prodléval; navštívila též choť Pavla Josefa Šafaříka a nemocného již *Josefa Jungmanna*, jenž potom dne 16. listopadu zemřel.

Podněbí všerubské Němcové svědčilo; psalát Čelakovské 19. prosince 1847: Jsem nyní zdravější a tloustnu, snad že v těch horách spokojeněji žiju. —

Zatím přiblížil se pohnutý rok 1848.

Všeobecný politický proud uchvátil i Němcovou. Již dne 8. dubna 1848 vystupuje ve „*Včele*“ jako apoštol svobody ve své „*Selské politice*“.

Jak působily převraty pražské na Němcovou, o tom sama podává dojmavou zprávu Čelakovské dne 28. června 1848: Od počátku udělení konstituce žili jsme v samém napnutí: tu radost, tu strach, zase radost a opět žalost... Tu jako hrom z čista jasna udeří do nás zpráva o událostech pražských! Věřte, že v Neumarku (Všerubech) nevěděl nikdo, co činí... Právě když v Praze mlýny hořely, musela jsem v záležitosti přesazení svého muže do Plzně jeti... Když jsem pak již v Plzni byla, tu mi nedalo, zajela jsem do Prahy, abych se dozvěděla pravdy. Milá Bohuslavo! jak smutně vypadala ta stověžatá Praha, ta naše matička, ta naše svátá Mekka, již každý Slovan s vroucností miluje a báječně o ní sní. Branami se posud nepouštělo, musila jsem po vodě, kde všade vojenské silné stráže stály... Když spatřila jsem tu zkázu města, když vešla jsem mezi naše drahé hlavy, když slyšela a viděla jsem to utrpení našich šlechtných vlastenců, ten bídný úsklebek za vše, což k Čechům jaký vztah mělo, tu nemohu Ti říci, jaké city se ve mně střídaly — slzela jsem bolem i zlostí... Poslední čas obávala jsem se, že i mého muže zavrou, ale posud nic nepřišlo a nyní, kdy pražští vězňové jsou propuštěni a na veřejné výsledky odkázáni, nebude se snad tak libovolně a bez příčiny zavíratí.

Němcová vrátila se v druhé polovici června 1848 z Prahy ustrašená, zoufalá a chvějíc se obavou o svého muže; i konala hned přípravy k odjezdu ze Všerub. Manžel její ještě ke konci toho měsíce přeložen byl do Nymburka, starého to královského města na pravém břehu Labe v krajině úplně české. Okolí se Němcové nelíbilo, ježto zvykla byla horám. Práce lidovědná se Němcové v okolí Nymburka nedařila, protože k ní lid, bouřemi toho roku ustrašený, jako k chotí finančního komisaře neměl důvěry. —

Ze Zahaně dostávala Němcová zprávy, že otec churaví, a proto se odhodlala jej navštívit. Jela na saskou Žitavu, do Zhořelce a odtud do Zahaně. malebného to velkého města v kraji lehnickém na řece Bobrové. Byla by ráda odtud si zajela do Vratislavě navštívit rodinu profesora Čelakovského, ale neměla peněz. Píše o tom Čelakovské 16. února 1849: Nekladu na bohatství pražádné ceny, ale když se mi naskytnou případy — a to bývá velmi často —, kde mi jedině peníze scházejí k vyvedení potřebných a milých záměrů, tuť teprve si přeju býti bohatou a nahlížím, že je škoda přeškoda, když těch šajnů není... V Zahaně dostalo se Němcové látky na poutavou povídku „*Sestry*“, kterou uveřejnila r. 1855 v almanachu „*Lada Niola*“, pořádaném Jos. Fričem.

³ Na moravském Valašsku říká se chorobnému stesku po domově případně „tesknice“ (plur.).

Podklad k povídce „*Divá Bára*“ vzat jest z okolí nymburského, vydána ovšem teprve roku 1856. Dle svých zkušeností Němcová zobrazila v „*Divé Báře*“ rozvoj dítěte duši i tělem zdravého, ponechaného však učitelce — boží přírodě. Psychologickou pravdivostí povídka tato nabývá vzácné ceny a zajímavosti. —

V červenci 1849 muž Němcové přeložen byl opět, a to tentokrát do Liberce, kam ovšem Němcové se nechtělo. Z *Liberce* chtěla konati lidovědné výlety do hor ještědských, ale práce se jí nikterak nedařila, ježto jí lid nedůvěřoval, jak nám potvrzuje Karolina Světlá.

A tak, co se nepodařilo v těchto zajímavých horách Němcové, zůstaveno geniálnímu duchu Karoliny Světlé, která tam založila svou spisovatelskou slávu, tím právě, že typy svých povídek a románů vybírala z tamějšího rázovitého lidu venkovského. —

V prázdniny r. 1850 Němcová konala přípravy, aby vypravila Hynka a Karla do Prahy na studie. Rodičové byli rozhodnutí-dáti je do české reálky, kde byl ředitelem upřímný přítel Němcové zvláště v dobách jejího utrpení, *Josef Wenzig*, známý spisovatel a vychovatel. Když bylo již ujednáno, že syny vezme na byt přítel Němcův šlechtyn Franta Šumavský, přišel rozkaz, aby Němec jako vrchní komisař ihned odebral se do *Miškovic* v Uhrách.

Nezbývalo ovšem Němcové, než aby se všemi dětmi svými odstěhovala se do Prahy a manžel aby sám vydal se na nové působiště své. *Miškovec* nebo *Miskolcz* (maď. Miskolcz) leží nad řekou Slanou, přítokem Tisy na úpatí Tater. Němcová popsala toto město r. 1854 ve svých „*Zpomínkách z cesty po Uhřích*“.

Byt sobě Němcová vyhledala na Václavském náměstí u Greutlerů ve třetím poschodí, kde měla dva skrovné pokoje. „Druhý pokoj zdobilo piano poněkud sice již obehnané, ale ještě obstojné, a dosti veliká knihovna s poprsími našich slavných mužů. Mnoho podobizen českých literátů zdobilo stěny. Její okna byla naplněna květinami. Byl to roztomilý útulek,“ vypravuje Sofie Podlipská.

V Praze brzo seznámila se přátelsky s *Karolínou Světlou* a s její sestrou *Sofií Podlipskou*. „Němcová okouzila sestru a mne,“ praví K. Světlá, „svou nevšední krásou, svou půvabnou prostomyslností a skvělým svým důvtipem. Třicetiletá tehdaž nevypadala jinak než jako devatenáctiletá svěží dívka. Tak skvělá byla její pleť, tak zářící oko, tak štíhlá a pružná její postava... Její nádherné černé vlasy byly podél skrání hladce sčesány a v týle stočeny jednoduše v řecký uzel.“

Již rok před tím Čelakovský dostal se z Vratislavě do Prahy jako professor slavistiky na universitě. Bohužel, choť jeho, upřímná přítelkyně Němcové, vážně již postonávala neduhem plicním jako přítel Němcové a stálý mentor dr. Jos. Čejka. Němcová ovšem staré styky přátelské opět obnovila, zvláště často navštěvovala churavou Čelakovskou. Čejka znova a opět domlouval Němcové, aby nechala lidovědných prací, aby se věnovala otázkám sociálním ve svých povídkách a aby se stala tak naší *George Sandovou*, která v Čechách svým románem *La comtesse de Rudolstadt* mezi českými literáty vzbudila velikou na sebe pozornost. —

Zatím manžel její z *Miškovic* byl přeložen do *Ďarmot Balašových* v novohradské stolici na řece Ipole, severovýchodně od Pešti. Němcová v prázdniny odebírala se tedy s dětmi navštívit svého manžela v *Ďarmotech*. V Brně sešla se s přítelem svým *Františkem Matoušem Klácelem* (nar. 1808), s nímž si pilně dopisovala, a s doktorem *Janem Helceletem* (nar. 1812), professorem stavovské techniky v Brně, jehož osobně dosud neznala, ač si dopisovali. Z Brna jela do Vídně navštívit sestru Adélu a pobyla tam několik dní. Vyhledala nesmrtelného pěvce „*Slávy dcery*“ *Jana Kollára*, aby se s ním poradila o cestě na Slovensko, rovněž navštívila *A. V. Šemberu*, profesora řeči a literatury české na universitě.

Ďarmoty Balašovy popsala v časopise Českého musea r. 1858. *První cestu po Slovensku* vylíčila nám Němcová pod názvem „*Z Uher*“.

Vypisujíc krajinu, kterou se po voze ubírala, všímala sobě života na polích i v osadách, pozorovala bystře rozdílné povahy Slovákův a Maďarů, jejich zvyky a obyčeje — zkrátka, oka Němcové nic neušlo, co by mohlo zajímati veřejnost naši. Právem o cestopisných pracích Němcové po Uhrách dí *Eliška Krásnohorská* (Č. Č. mus. 1880): Vlastnostmi těmi neobyčejně poutají její cestopisy, neboť stejně názorně a barvitě, jako způsob i ráz lidu, vždy dovedla vylíčiti také přírodu, ve které žiti jeho se vyvíjí; obrázky ty zůstávají v paměti čtenářově pestré a živé, obepiaté charakteristickým obzorem krajin, překlenuté vlastním jejich blankytem se zvláštními jeho rozmary, provívané určitými melodiemi pravého jejich ovzduší, i jejich písní, mluvy jejich lidu. Stejně mistrovsky kreslí Němcová svého tatranského kočího, jako jeho psa i koně, se stejným humorem maluje vřavu blátivého maďarského trhu, jako elegantní nudu lázeňské elity, stejně pravdivě vykouzlí představu sladké hvězdné noci nad velkolepou krajinou horskou, jako muziku a hody selské svatby domažlické, výskání chasy a slzy nevěstiny. *Svěžest, nelíčenost a rozkošná přirozenost* jsou nerozlučnými průvodkyněmi veškerého vypravování Boženy Němcové, všady prosvítá úsměv boдрého humoru, leckde švihne perné slovo a řízný vtíp, nade vším plane jako slunné letní jitro radost ze života i hřeje *dobrodušnost, soucit, sdílnost a srdečná touha, aby každý tvor na této zemi ze života svého mohl se radovati*. Z každého toho obrázku hledí nám přímo v oči povaha, která se hravě vpravovala v okolnosti a v lidi, uměla s nimi žiti a ráda s nimi žila, která též ráda užívajíc každé krásy i každé potěchy, upřímně také zaplakala s nelíčeným cizím žalem. Tak působí na nás Němcové cestopisy a popisné obrázky. Všade pak na cestách svých pilně pozorovala a sbírala národní zvláštnosti, při čemž ji znamenitě podporovala *snadnost, kterou si dovedla osvojovati různá nářečí a cizí jazyky*. —

Ke konci září vracela se Němcová do Prahy, sklíčena jsouc starostmi o svého manžela i vleklou svou nemocí. —

Českému národu po mnohoslibném roce 1848 nastávala doba těžkého útisku a pronásledování. —

Němcová především věnovala se výchově svých dítek a pracím literárním.

Jako obrázek „*Domáci nemoc*“, tak i povídky „*Baruška*“ a „*Dobrý člověk*“ dotýkají se neblahých poměrů českých ve Vídni. „*Domáci nemoc*“ i „*Baruška*“ vylíčí zhoubné následky odrodilství v rodinách, mravní zkázu, jakou mívají v zápětí pro rodiny dříve spokojeně a klidně žijící. Povídka „*Baruška*“ vyšla r. 1853.

Za věrného a nezištného, chorobou však rozmrzelého dra Čejku dostalo se Němcové náhrady v dru *Ignáci Hanušovi* (naroz. 1812). Dr. Hanuš, muž vysoce vzdělaný, byl profesorem na universitě Iovské, pak olomoucké a r. 1849 dostal se do Prahy za profesora filosofie. V jeho rodině Němcová bývala častým hostem a s chotí Hanušovou Laurou žila od té doby v upřímném přátelství. Hanuš vybízela Němcovou, aby všecky své dosud vydané obrazy lidovědné shrnula v jeden a aby vylíčila „v koloběhu jediného roku vedle proměn počasí veškeré slavnosti výroční, obyčeje, obřady, návyky, hry a pověry k nim se vztahující“. Toť byl zhruba načrtnutý plán *Babičky*.

V Praze zahostila se nebývalá sklíčenosť. R. 1852 zemřel Kollár i Čelakovský, zemřela i jeho choť Bohuslava Rajska, Hanuš s úřadu professorského složen, známý dramatický spisovatel V. K. KUcpera odstraněn z akademického gymnasia...

Není divu, že Němcová toužila po Slovensku. Dříve však než odjela, navštívila ji sestra Marie, vracejíc se s mužem svým z Vídně do Zahaně. Němcová doprovázela sestru až do Drážďan; k výletu tomu připojila se též Sofie Podlipská. Hynka a Karla Němcová svěřila Josefu Frantovi Šumavskému, s Dorotkou a Jaroslavem ubírala se do Uher. Cestu do Ďarmot Balašových spojila s výletem do Miškovců a Solnoku na řece Tise a popsala ji r. 1854 pod názvem „*Zpomínky z cesty po Uhrách*“. V Brně zastavila se u svých přátel *Matouše Klácela* a dra *Jana Helceleta*. Z Brna jela do Pešti a Budína, dále do *Jedlové* (Gödöllö), kde je zámek císaře a krále našeho Františka Josefa I., který oné doby patřil baronu Sinoví.

„V Jedlové je hezký zámek,“ praví Němcová, „a rozsáhlý park, ale všecko je zanedbáno“; nyní ovšem zámek i park jest nádherně upraven. Z Pešti Němcová jela nejprve do *Ďarmot*, kde byl její manžel, a odtud konala další výlety. Z Jedlové přijela do maďarského města *Hatvaru*, odtud do *Gydygyöse* (Děnděše) a do *Kapolny*, kde přenocovala. „Dívala jsem se právě oknem zamřížovaným dolů ku Kapolně,“ vypravuje Němcová, „an monotonní zpěv maďarských šohajů a děvčat ozval se s té strany, několik jich šlo přes řeku; pod mým oknem pak zastavila se karavana slovenských vozků na nocku. Ti v létě nenocují než pod širým nebem; mladí hoši skočili s koňů, které ne vedle sebe jako v Čechách, nýbrž po sobě zapřažené mají, odpráhli a zavěsili každému vrecko (pytlík) s obrokem na hlavu; hříbata poskakovala ještě kolem matek, a bílí psi rozběhli se, zdali by kde co uloviti se dalo; ale hned se zase vrátili, nejspíše je hospodští špatně uvítali. Hoši rozdělali rychle oheň, starší sundali torby s ramen, vyndali slaninu, chléb, jeden přinesl vína z hostince, a nyní zasedli okolo ohně, začali opíkat slaninu a pak večereli. Plamen rudě ozařoval jich snědé, černými dlouhými vlasy vroubené tváře, z nichž nejedna byla pěkná. Bylo po večeri; chlapci koně napojili, přivázali je k vozům, hříbata ulehla mezi ně každé ku své mámě, gazdové hledali lože, kde který mohl, ten na voze, onen pod vůz si prostřel „širicu“, ulehli, i psi ulehli, a konečně všecko ztichlo; měsíc svítil na klidnou krajinu a na spící tváře tak jasně a lhostejně jako před časem na krvavé bojiště a rozvášněné lidstvo.“⁴

V *Miškovcích* se zdržela delší dobu, učinila odbočku do *lázní topolčanských* a jela do *Edeleně*, dále do *Jagru*, kde přenocovala. Večer zastavila se v hospodě.

„U všech stolů seděli hosté s kloboukem na hlavě, hulákali a třískali, jako by o Bůh ví co vyjednávali, a nebylo to nic, jen tak zvyk. U otevřených oken hrála společnost cikána Bunkó, která po celé tamější krajině za nejlepší vyhlášena je. Nejlepší houslista ve společnosti stoupne vždy ku předu a udává thema, dle něhož se ostatní řídí aneb sám originální svoje fantasie přednáší; partesů nikdo nemá, málo který snad zná noty. Je to divná hudba, a ucho navyklé hudbě, dle jistých pravidel se řídící, nemůže se hned vpraviti do té divné směsice tónů. Hravá veselost mění se náhle v divou rozpustilost a postupuje až k nejdívější náruživosti; milostné hlasy lásky proměňují se v smutné lkání, v zoufalý pláč a nárek. Tak se střídají myšlenky té hry, a někdy ukončí herec jediným pronikavým, zoufalým výkřikem, jako by jím všecku svou bolest i s duší vydechnouti chtěl.“

Odpoledne z Jagru jela do *Haršáně*, mezi Jagrem a Miškovcem, potom do *Tisa-Kessi* na řece Tise, dále parníkem do Solnoku a drahou přes Czegled do Pešti a pak do *Ďarmot*.

Z *Ďarmot* konala malé výlety na sever do Karpat, kde se seznámila a spřátelila s některými vlastenci slovenskými, tak ve Velké Revúci s *drem Gustavem Reuszem* (nar. 1818), lékařem, pilným spisovatelem a sběratelem pohádek slovenských. Ten veškeren sebraný materiál odevzdal Němcové, aby ho použila. Rovněž Němcové velmi přispěl proslulý básník slovenský *Samo Chalúпка* (nar. 1812), evang. farář v Horní Lehotě. —

Z hor slovenských Němcová měla podklad ku krásné idylle ze slovenského života „*Chýži pod horami*“, kterou vydala 1858 v almanachu „*Máji*“.

Již dr. *Jan Ev. Purkyně* (nar. 1787), od r. 1824—48 professor fysiologie na universitě vratislavské, vybízel Němcovou, aby na Slovensku zřetel měla k rodinám českým, jež se po bitvě bělohorské z Čech na Slovensko přestěhovaly. Toho pokynu poslechla v této povídce. —

Čeho se Němcová od r. 1849 tak děsila a co tušila, stalo se v červnu 1853: muž její byl s úřadu složen a ponecháno mu do konce vyšetřování polovičně služné. Vytýkalo se mu zejména, že byl ve spojení s vynikajícími muži českého národa, že manželka jeho jest českou spisovatelkou a dítky že vychovává jazykem českým. Toho nedbáno, že od r. 1824, tedy celých skoro třicet roků, stále věrně a poctivě sloužil.

⁴ Vzpomínka na bitvu u Kapolny s maďarskými povstalci dne 27. ún. 1849.

S. Podlipská, jež dobře znala poměry rodiny Němcové, praví: „Vážila jsem si chotě Němcové. Byl to v skutku charakter, jakých je málo, a dlužno jej řaditi mezi mučedníky národní věci. Jiní finanční komisaři žili tehdy v přepychu a nastřádali jmění. Jejich ženy a dcery odívaly se v hedvábí a drahé látky zabaveného zboží aneb takového, z něhož přijali část, aby nad druhou částí oči zamhouřili. Do jeho prostinké domácnosti nepřišlo ani zbla ničeho podobného. Tak sloužil věrně a nezištně státu.“ —

Na zprávu svého přítele dra *Vil. Dušana Lambla* (nar. 1824) o nemoci syna Hynka Němcová vrátila se v říjnu 1853 s dětmi Dorotkou a Jaroslavem do Prahy. Sama o tom podává dojemnou zprávu děkanu libušskému *Ant. Markovi*, známému to spisovateli a spolupracovníku Josefa Jungmanna: „Já jsem byla v Uhřích až do října. Zatím se zde v Praze nejstarší můj syn roznemohl na plicní neduh. Byl v šestnáctém roku, příliš rychle rostl, a to bylo příčinou jeho nemoci. Já jsem to dlouho nevěděla. Když jsem se o tom dověděla, vypůjčila jsem si peníze na cestu a odjela jsem s dětmi do Prahy. Ale muž se domníval, že když já zde budu, on snáze dovolení dostane, jíti též do Prahy a vyšetřování zde očekávat, které se s počátku vedlo od vyšetřující komise vojenské. Ale nebylo mu to dovoleno. Já přišla sem, a druhý den můj syn skonal. To byla nejbolestnější rána; při té srdce krvácelo. Byl to hoch pilný, hodný, svoje nejkrásnější naděje v něm viděla jsem vyplněné a mnoho doufání v něm skládala; duch můj snáší to trpělivě, ale tělo klesá.“ —

Němcová po svém příjezdu do Prahy ubytovala se na Václavském náměstí v domě Anny Ullmannové, která jí byla neocenitelnou přítelkyní, rádkyní i pomocnicí. Hmotné poměry její byly trudné, ježto jí manžel více nemohl posílati měsíčně než 15 zl. Sama o bídě své nařiká děkanu *Ant. Markovi* v listě ze dne 25. srpna 1854: „Zásoby v čemkoli neměli jsme nikdy; jestliže byl někdy nadbytek, byli také chudí přátelé, kterým pomoci kázala povinnost; žili jsme měsíc od měsíce, proto také nemáme nyní z čeho dosazovali a nouzi cítíme trojnásob. Žijeme co nejskromněji možno, jen aby hladu nebylo a slušně se mohlo mezi lid jíti; a přece tolik to stojí.“

Než kalich hořkosti Němcové bylo usouzeno vypiti až do dna.

Prvním říjnem 1854 zastaven byl Němcovi plat úplně, a manželka jeho v Praze byla vydána bídě největší. V zoufalství sháněla se po jakékoliv službě a práci, avšak -nadarmo. Píše o tom *Ant. Mar. kovi*; „Prodaia jsem, co jen jakou takou cenu mělo, dluhy mám, a nyní — nyní dokonce zbavena jsem i toho, co mi mohl měsíčně muž posílat. Na podporu od přátel nemohu se spoléhat, když má každý sám s sebou co -dělat v těch těžkých časích. Literatura mne neuziví, napsala jsem -povídku delší, ale knihkupci krčí ramenoma, že jsou špatné časy, malý odbyť knih a že by napřed nemohli nic dáti. Pan páter Štulc⁵ slíbil zaopatřiti mi překládání spisů pro mládež, jež chce Hölzel v Olomouci vydávati; ale také to k ničemu nepřichází. Já mám více prací rozdělaných, které bych mohla dobře odbýti, ale což je to všechno plátno — potřebuji k tomu trochu zotavení mysli; v tak hrubých těžkostech postavenu býti a psáti, není každému dáno. Ženskou prací čeho vydělat, dokonce nemožno. Měla jsem přijmout službu společnice u jedné melancholické dámy v zdejším blázinci s dobrými výminkami, ale ona začala najednou tak tuze řádit, že nemohou k ní nikoho mimo silnou služku pustit. Tak se mi všecko v niveč obrací. Já bych se žádné práce neštítala, jen kdybych věděla, že jí vydělám dětem živobytí. Nevím ani, kam se obrátit, co počít!... Doufám, že i mně zase někdy slunce zasvítí, ale kdy to bude a co ještě do té doby zkusím, to jen Bůh ví.“ —

Šlechtný *Ant. Marek* zaslal jí značnější podporu, rovněž pečovali o ni obětavě *Josef Wenzig* a *Laura Hanušová*, to však nestačilo na odvrácení bídy. Teprve koncem roku 1854 bylo vyšetřování s Němcem zastaveno a vykázána mu pense“ ročních 350 zl. od 1. ledna 1855.

V těch těžkých dobách Němcová počala psáti „*Babičku*“ „pro úlevu vlastní zkormoucené duše.“

⁵ Václav Štulc (nar. 1814), od r. 1880 kanovník na Vyšehradě, známý spisovatel.

„Babička“ je nádherný a věrný obraz českého života na venkově v první polovici 19. století. Dle dosavadních svých studií lidovědných líčí nám prostým živým slovem všechny slavnosti národní, církevní, rodinné v rámci roku a poutavého děje ze života vlastní své babičky a rodičův. Do obrazů těch geniálním způsobem vkládá různé epizody, zvláště historii o bláznivé Viktorce, která se proplétá celým dějem „Babičky“, román komtesy Hortensie a Kristly, pověsti, pohádky, nádherná líčení zjevů přírodních, jako bouřky, povodně, zkrátka Němcové neušlo nic pamětihodného a trochu jen důležitého pro vylíčení českého života na venkově.

Roku 1855 Němcová dopsala „Babičku“ a odevzdala ji nakladateli J. Pospíšilovi v Praze. Honoráře za ni dostala 151 zl. 22 kr. —

„Babička“ stala se nejpopulárnější četbou českého lidu a pro svou vynikající cenu literární známou všem kulturním národům evropským. Žádná kniha česká, ani J. A. Komenského „Labyrint světa“ a „Ráj srdce“, nestala se tak majetkem všeho vzdělaného čtenářstva v Evropě jako právě „Babička“.

Přeložena byla do jazyka *slovinského* r. 1862 od Fr. Cegnara. r. 1863 do *ruštiny* od E. G. Petrovské, po druhé r. 1871, do jazyka *charvátského* r. 1870 od L. Maříkové, do *francouzského* po první od J. Koppové r. 1881, po druhé r. 1900 od E. Thierota, do *rumunského* r. 1885 od Dra. J. U. Jarníka, do *němčiny* od Ant. Smítala, do *anglického* jazyka od Anežky Gregorové v Kewaunee v Sev. Americe r. 1891, do *lužicko-srbského* r. 1883 od Filipa Řezáka. Ten v úvodě ku překladu svému zmiňuje se o překladu Babičky do němčiny od J. Ohérala a do ruštiny o překladu Rovinského. Do *italštiny* Babička byla přeložena v Turině r. 1909 (?) s krásnými průj obrazy.

Literární význam „Babičky“ *František Bartoš* shrnuje v tento úsudek: „Jestliž Babička z těch spisů, které čím častěji se čtou, tím více ke čtení lákají, vždy nové a nové krásy žasnoucímu zraku čtenářovu odhalujíce. Zvláštní, nevýslovný půvab tohoto díla plyne z vlastní jeho povahy jakožto díla v pravdě uměleckého, klassického. Babička Bož. Němcové jest obrazem života venkovského tak věrným a tak realisticky kresleným, že kdo sám život ten poznal, všecko jako živoucí před zraky svými spatřuje. A obraz tento zase ozářen jest takovým poetickým leskem, že z každého jeho rysu probleskuje *geniální, tvůrčí duch veliké umělkyně*.“

Němcová vybírala jednající osoby v povídkách ze skutečného života, a to osoby zvláště rázovité, takže vypravování její je zcela nehledané, přirozené, realistické, a tím právě čtenáře nejvíce poutá.

Všecky osoby v Babičce jsou vzaty ze skutečnosti.

„Prošek“ jest otec Němcové Jan Pankl, matka Terezie, babička Magdalena Novotná, pan otec mlynář Luder, myslivec Peterka na Rizmburce, Kristia, dcera hostinského Celby, Viktorka Židová ze Žernova naproti Ratibořicům; „kněžna“ vévodkyně Kateřina jest idealisována, ale způsobem pro děj vhodným a půvabným. —

Manžel Němcové vrátil se z Ďarmot do Prahy a podal odvolání proti svému odsouzení. Vyřízeno bylo dosti příznivě v tom smyslu, že se může vrátiti do státní služby, ale v krajině neslovanské, s ročním platem nejvýše 800 zl. Přijal místo při celním úřadě v Běláku v Korutanech; avšak nedostával více než 400 zl. V Předklášteří u Běláku seznámil se s horlivým vlastencem slovinským, s farářem Mat. *Majerem* (nar. 1809), jenž mu mnoho sebraných studií lidovědných ze slovinského života pro manželku Boženu odevzdal, zvláště z *doliny zilské v Korutanech*.

Po roce Němec, vida, že služné mu zvýšeno nebude, vrátil se do Prahy. —

V létě r. 1855 Němcová po třetí odhodlala se na Slovensko, ježto upravovala pohádky a sebrané lidovědné obrazy slovenské do tisku. Zajela nejprve do *lázní sljačských*⁶ ve stolici zvolenské a odtud konala výlety ku přátelům svým, zvláště ku *S. Chalúpkovi* v Horní Lehotě, k *Dru G. Reuszovi* v Revúci a *Janu Rimanskému* v Báňské Bystřici.

⁶ Popsala je podrobně v črtě „Kraje a lesy na Zvolensku“.

Pochůzky její po Slovensku nezůstaly ovšem tajny, a byla donucena asi za šest neděl vrátiti se do Prahy. — Roku 1855 Němcová uveřejnila povídky *Rozárku*, *Sestry* a *Karlu*, črty *Výklad historie* a *Kávovou společnost*.

V dobách svého utrpení Němcová ráda zalétala myslí do let šťastnějších. Nejdéle se kochala vzpomínkami na krásné své mládí v *Babičce*, pak zalétl duch její do romantického zámečku ve Chvalkovicích a k *Panu učiteli*, odtud v *Chudých lidech* do Červeného Kostelce a v *Rozárce* do Domažlic, kde s takovým nadšením pracovala pro český lid.

Upadši sama do citelného nedostatku, ač nadbytkem nikdy neoplývala, zabývala se v hloubavé a hádavé duši své chudinou nejvíce a otázkami na její řešení. Za svého pobytu v Domažlicích seznámila se s malou hrbatou dívkou, kterou si velice oblíbila pro čistotnost a zbožnost. Byla to Rozárka, úplně zchudlé dítě šlechtické, jež živila prací rukou svých slepého bratra a nemocnou matku. Osudy této nešťastné, ale v chudobě spokojené dívky dojemně nám Němcová vyličuje. „Ten ubohý, nevídaný mrzáček,“ praví Němcová, „jest andělem útěchy a míru v malém staveníčku. Sama bídná, ubohá i chudá, pomáhá přece, kde může, ještě bídnějším, chudším. S úctou dívala jsem se na bledou pletačku, která byla mnohem, mnohem lepší, než my všichni. Sama trpitelka, byla služebnici lásky, byla neúnavnou křesťankou.“ —

Roku 1856 Němcová vydala „*Divou Báru*“ a „*Pohorskou vesnici*“.

Děj Pohorské vesnice vzat jest ze Šumavy. Hlavním hrdinou jest hrabě Hanuš Březenský, v němž idealisuje nám Hanuše *Kolovrata-Krakovského* (nar. 1794). Také ostatní osoby jsou typy, vzaté ze skutečnosti. Němcová do Pohorské vesnice vložila opravné své ideje sociální, jež se týkají;

1. *vzdělání našeho lidu vůbec*, 2. *vzdělání stavu rolnického a řemeslnického*, 3. *vychovávání žen*, 4. *lidumilství*, 5. *postavení šlechty v našem národě*, 6. *povinnosti tříd intelligentních k lidu*, 7. *povinnosti naší k uherskému Slovensku*.

Poutavým, krásně roztřídným dějem, řešením tak důležitých otázek sociálních, plynou, rázovitou mluvou, proplétanou příslovími a úslovími velmi vhodnými, vyniká Pohorská vesnice nad všechny ostatní povídky Němcové.

Vedle podřecí bulského užila Němcová též v hojně míře nářečí slovenského, což je snad příčinou, že jediný tento román Němcové není tak znám, jak by zasluhoval.

Němcová sama cenila Pohorskou vesnici výše než *Babičku*. —

O národ český neocenitelně zasloužilý *Jos. Kaj. Tyl* počátkem roku 1856 těžce onemocněl, až konečně v Plzni 11. července dotrpěl. Němcové zemřel v Tylovi přítel věrný a oddaný, jehož si vysoce vážila.

Po dlouholetém vyhnanství 27. dubna 1855 z Brixenu vracel, se *K. Havlíček*, dávný přítel a zastance Němcové, do Prahy, k smrti uštváný a nemocný. První radostné vzrušení po dlouhé apathii způsobila Havlíčkovi Němcová rozkošnou svou *Babičkou*, kterou nazval správou českou perlinkou“, pokládaje ji vedle Erbenovy „*Kytice*“ za nejlepší práci naší pěkné literatury oné doby. Za krátko na to 29. července 1856 trnitou svou pout dokončil. Němcová účastnila se jeho pohřbu a položila na rakev neohroženého bojovníka za práva národa českého vavřínový věnec trním propletený. —

Toho roku také dožurila *válka krimská*. Z východu rozšiřovala se po válce cholera a zachvátila také kraje české, mimo to zmáhala se pro neurovnané poměry politické nezměrná bída mezi lidem.

Tuto hroznou bídu chudého lidu a tu děsnou propast, dělící chudinu od necitelných boháčů, úchvatně Němcová líčí v povídce „*V zámku a podzámčí*“.

Lidumilné názory, jež projevila dosti stručně v *Pohorské vesnici*, v tělo povídky rozvinuje a přesněji stanoví. Povídka „*V zámku a podzámčí*“ vyšla r. 1857 v brněnské *Koledě bez podpisu*.

Nejdokonalejší z tak zvaných vídeňských povídek Němcové je „*Dobrý člověk*“. Vyšla r. 1858. Jako již v povídkách „*Domácí nemoc*“ a v „*Barušce*“ tak i v této povídce Němcová dotýká se krutého osudu české čeledi a učňů ve Vídni, poukazujíc na to, že se jim tam

nedostává ani českých služeb božích, neřku-li vyučování, a jak proto upadají ve mravní bídu a zkázu neb se rodu svému na vždy odcizují.

Jaksi pokračováním „Babičky“ mohli bychom nazvati rozkošnou povídku „*Pan učitel*“, v níž Němcová líčí svůj pobyt ve Chvalkovicích, kde chodila do školy k učiteli Aug. Purmovi. Purm nezemřel však ve Chvalkovicích, nýbrž v Červeném Kostelci r. 1875. Ve Chvalkovicích působil od 23. září 1830 do 28. května 1838. Povídka vyšla r. 1860.

Právě po dvaceti letech po svém sňatku (1857), pokračujíc v povídkách, majících podklad v jejím mládí (Babička, Pan učitel), Němcová tak skvostně realisticky vylíčila nám typické osoby v Chudých lidech, že po této stránce jest povídka ta z nejvýznačnějších. Téměř všechny osoby v „Chudých lidech“ vzaty jsou ze skutečnosti. Kupce *Augustina Hůlka*, u něhož Němcovi bydleli, nazvala v povídce „Hlouškem“. Bohatá plátenická rodina oné doby v Červeném Kostelci byla *Machova* („Martoň“), lesní, jenž z neopatrnosti způsobil děsný požár v pondělí dne 11. srpna 1831, byl *Karel Merker*, staříčkový kněz za požáru farář *Josef Unger*. Hlavní osoba povídky, vzor poctivosti a šlechtnosti, byl *Josef Alina* („Halina“).

Na podkladě těchto skutečných osob a událostí Němcová neobyčejným svým nadáním vykouzila nám povídku v každé příčině dokonalou. Svérázné osoby vykreslila dle skutečného jejich života, ubírajíc pouze věci nezávazné a přibírajíc ku scelení a zdokonalení děje události sice vymyšlené, ale se skutečností se shodující. Toť právě kouzlo jejího realismu.

Smutně nás naláduje črta „*Čtyry doby*“, jejíž rukopis byl teprve r. 1891 vytištěn. Psána byla r. 1856, jak se určitě dovídáme z Pamětí J. V. Fričových. Poslední nedokončená povídka Němcové má nadpis „*Cesta s pouti*“. O rukopise praví S. Podlipská: „Drahocenný ten rukopis svědčí o nadlidském přemáhání se ku práci. Písmo je stále pěkné a čitelné, ale věta za větou přetrhovaná, nahrazovaná rčením stejně dobrým, svědčí o vnitřních bojích a nepokojné váhavosti ducha, ve které člověk trpící již ani rozeznati si netroufá, co je dobré a správné. Kdo viděl kdy vítěznou jistotu písma jak slohu Němcové v rukopise, dokud byla zdráva, zapláče nad tím pohledem. Zvláště poslední stránka tohoto rukopisu tak milého podává oku pozorovatelovu pohled přímo na smrtelný zápas té bytosti tak ušlechtilé. — Avšak v té míře, jak tu možno sledovali klesání a hynutí síly tělesné, rovněž tak dlužno se tu divili vítězné síle ducha a svěžesti jeho, jemnosti a mocné obrazivosti.“ Zloměk povídky vytištěn rovněž 1891. — *Ze všeslovanských pohádek a pověstí*, jež Němcová připravovala, zachovalo se pouze několik.

Němcová mnoho sobě dopisovala s přáteli a známými, tato *korespondence* však zabírala jí příliš mnoho času. „Včera jsem si chtěla nastínili novellu,“ stěžuje si Karolíně Světlé, „avšak bylo mi neodkladně na ty které listy odpověděti, v nichž činěny ke mně velmi důležité dotazy. Celý den jsem při nich strávila, a když jsem si konečně večer na svou novellu vzpomněla, tož jsem se cítila tak mdlou, tak vyčerpanou, že jsem nástin zamýšlený odložiti musila“...

Z četné její korespondence dosti je listů sebráno, nejsou však dosud v chronologickém pořadí vydány; mnoho dopisů, na příklad Matouši Klácelovi, na vždy je ztraceno. Sebrati zachovanou korespondenci a odevzdati veřejnosti jest nutno, ježto právě z ní tak mnohá záhada geniální povahy Němcové byla by objasněna a jaksi klíč do duševní její dílny byl by nalezen. —

Proti vůli svého manžela Němcová učinila smlouvu s A. Augustou v Litomyšli na vydání svých spisů. V létě r. 1861 odjela do Litomyšle, aby sama korekturu prováděla. Když manžel její dlouho nedostával dopisu, odebral se do Litomyšle, kde našel choť svou nemocnou, sešlou a — zešedivělou. Němcové nebylo ani plných 42 let. Odvezl ji do svého nového bytu na Příkopě, kde zanedlouho skonala. —

Manžel Němcové r. 1861 vstoupil do administrace nedávno založených Národních Listů, později byl podřízeným úředníkem při potravní dani v Praze, od r. 1867 do 1870 přebýval v Novém Bydžově, pak v Táboře a zemřel 17. září 1879 v Novém Bydžově. Pro

svou poctivou povahu a přesvědčení vlastenecké, za něž do smrti trpěl, zasluhuje vděčné vzpomínky.

Syn Karel zemřel dne 3. května 1901 jako ředitel pomologického ústavu v Troji u Prahy. Jaroslav byl ředitelem reálného gymnasia ve Vinici na Rusi a zemřel v Praze 30. listopadu 1898; dcera Theodora jest učitelkou v Jičíně v Čechách. Rodina Karla Němce žije v Praze; vnučka Boženy Němcové, Madla, jest tam učitelkou. —

V literatuře naší v polovici XIX. století Němcová zaujímá místo nejčestnější. První její pohádky mají vzácnou cenu vychovavací, pozdější jsou znamenitým dokumentem lidovědným pro nás i uherské Slováky. Stala se zakladatelkou soustavné u nás lidovědy a svým svěžím, prostým a nehledaným líčením v povídkách zakladatelkou realismu v belletrii naší. Nesmrtelnou Němcová stala se svou věčně krásnou Babičkou, jež zůstane vždy drahým skvostem naší literatury, a kterou proslavila jméno své u všech kulturních národů evropských.

V Přerově dne 27. května 1911.

Vinc. Vávra.

I. Z BÁSNÍ

ŽENÁM ČESKÝM.

(V hudbu uvedl r. 1895 Fr. Kaván.)

Ženy české, matky české!
Slib si dejme a v něm stůjme:
pro blaho své drahé vlasti
všecky síly obětujme!
Nejen muž buď hrdý na to,
že dá všechno pro svou vlast;
vzhůru, ženy! my též chceme
na oltář svou obět klást.

Muž, ach, ten má meč svůj ostrý,
rámě, sílu — muž má všechno;
ale útlá, slabá žena
jen své srdce a — své děcko.
Dítě! — toto jméno sladké,
ženě nebem daný dar,
matky! nejdražší co máme,
dejme vlasti v její zdar.

Prvním slovem lichotivým,
prvním sladkým celováním
český zvuk jim v duši vlejme
s vřelým vlasti milováním.
Jmenujte jim slavné otce,
vylitou pro právo krev,
řekněte jim, jak se znovu
hrdě zvedá český lev.

Ať z nich zrostou reci statní
jako lípy, jako doubece;
ať z nich máme Břetislavy,
práva hájce, zloby zhoubce.
Ženy české, matky české!
Jediná nám budiž slast:
vychovali naše děti
pro tu slavnou, drahou vlast.

K. z 5. dubna 1843, č. 27.

TOUHA.

1.

Kdy vás spatří oko moje,
hory drahé, milé hory,
vás, vy krásné vonné sady,
a ty temné, šumné bory?

Pestré luhy, po nichž ráda
jsem co děcko běhávala,
rozmanitých kvítků hojnost
na věnce si trhávala?

Tě, besídka, v níž co dívka
pod večer jsem sedávala,
s touhou lásky blahoslivé
na milence čekávala?

Sedli jsme si mezi kvítí
na kypřinu drnovou,
to pod lípu medokvětnou,
pod křovinu růžovou;

nade námi slavík plakal
v roztoužení milostném,
a dvě duše rozplývaly
v opojení blahostném.

A když na blankytném nebi
zasvitla večernice,
volala nás zpět matička
do tichounek sednice.

K nebetyčným Krakonošům
duch můj vzlétá toužebně,
tam kde moji drazí dlejí
v té chyžici malebné.

2.

Zaletává, polétává
kol domku malého,
zda nespátří drahou máti
neb otce milého.

Smutně máť, ach! smutně sedí,
kolovrátkem točí:
a proč si as můj tatíček
stírá slzy s očí?

Ráda bych mu zulíbala
uslzené líce,
však Bůh sám ví, jestli budu
líbatí je více.

Zpomíná si, jak sedával
v kole milých dětí,
a kdy srdce mu zaplesá
v loktů jich objetí.

Nermuťte se, tiché duše,
však je uhlídáte,
až se opět jaro vrátí,
s nimi se shledáte.

C. V. z 3 září 1844, č. 71.

SLAVNÉ RÁNO.

Byla noc; však teď již zoře svítí,
z tmy slovanské začíná se dníti,
zvony zvučí ke slavnému ránu,
Slovan vstal, na slávy tluče
bránu,
od Uralu k Šumavě,
od Balkánu k Vltavě
jeden hlas zní, jedno slunce svítá,
nové jaro, nový život zkvítá.

Svátek slávy nastal, věňte
skráně,
v mocné odějte se ducha zbraně,
veličt nám již již dnové planou,
a muži-li ještě nepovstanou,
žrát-li má rez slávy zbraň,
nuže slabá žena vstaň!
Nechť okáže ochablému věku,
z českých žen že zrostou pluky
reků.

Nemá-liž, kdo Českou jesti,
vstáti,
slavných umí-li svých matek
dbáti?
Vlastu ctíti, a tu bohy vzňatou
kněžnu Libuši, věstkyni svátou,
jenž všeliké slávy chrám
Prahu vystavěla nám,
věstným duchem símě činů síla,
požehnáním je svým zasvětila.

Vzhůru, ženy, panny! vždyť duch Páně
v útlu pannu vstoupil v Orleáně:
noste vy teď oryflamy zlaté,
když jdou muži v boje ducha svaté!
Ženou založena vlast,
ženy ať zas hájí vlast.
Protož vstaňte v novočeském ránu,
Blaník otevírá již svou bránu.

Na svém hradě stojí, kolkol zírá,
žehnajíc své rámě rozprostírá,
vidí budoucnosti slavné věky,
králů purpur, ocelové reky,
vidí v nebes bář se vznést
Česka kmene ratolest,
vidí, jak to ode moře k moři
národové jí se v prachu koří.

Ale ach, co dále zřela,
zmlč, má duše, krev bys vyslzelá.
Tu strast, krve proudy a požáry; —
ach! a národ položen na máry,
za živa, ach, pochován —
neboť z tisícerych ran
vyžil hrdinské své krve proudy —
ještěť živ, a mocné jeho oudy.

Kněžna zvolá: „Zatluc na své
hroby,
rode statný! Vidím slavné doby,
prápor věje, pluky bohatýrů
táhnou a boje svaté, v boje míru;
žádný požár, žádná krev,
přece vstal zas český lev.
Vzhůru, palmou věncí se mé
plémě!
Žehnám na věky tvé krásné
země!“

C. V. ze 6. listopadu 1846, č. 89.

II. Z POHÁDEK A POVĚSTÍ

a) českých:

DEVĚT KŘÍŽŮ.

Mezi vesnicí Hertinou a Volešnicí v králohradeckém kraji, na Náchodském panství stojí v lese devět křížů, o nichž jsem následující pověst z úst jedné prastaré babičky slyšela.

Před dávnými časy byl v Litoboři hrad, jemuž na Turíně říkali. Tam byl panošem mladík, Heřman jménem, jehož matka též v hradě bydlela. Měl v Svatoňovicích milenku, bohaté a krásné děvče, o níž se však ještě jeden ucházel. Děvče ale mělo Heřmana rádo, a že hodný a správný hoch byl, neměl otec její nic proti tomu, by si ji vzal.

Jak dostal slovo, určil se ihned svatební den (tenkrát to mohlo být třeba tu samou chvíli, an žádného dlouhého vyjednávání ani ohlášek potřeba nebylo). Od té doby ale byl Heřman truchlivý, a ani matka ani milá se příčinu dověděli nemohly.

Den před svatbou vyšel Heřman pod večer na zelenou louku a sedl pod dub. Tu přišla za ním jeho matka a přinesla mu tři růžová jablka. „Tu máš, Heřmánku, pochutnej si. a pak mi pověz, proč jsi tak smutný?“

„Má zlatá mamičko, jak pak nemám býti smutný, když mě zítra, až na svatbu pojedu, v lese zabijou.“

„Pro Bůh, synu, co to mluvíš, kdo ti to řekl?“

„Žádný mně to neřekl, ale já to vím.“

Všemožně se matka přičinila, by mu tu myšlenku vymluvila, ale on zůstal při svém. Ráno, když na koně sedal a ze dvora vyjeti chtěl, nemohl koně ven připravit, zpínal se, kousal a živou mocí ven nechtěl. „Ach, to je zlé znamení,“ zavzdechla matka a s sepiatýma rukama syna prosila, by nikam nejezdil a svatbu odložil.

„To nemůže být, má milá matičko; já musím jeti, buďte tady s Pánem Bohem!“ a pohodnuv ostře koně, vyjel ze vrat. Matka ale, ouzkostí plná, poslala za ním. Bylo však již pozdě, mrtvého přinesli již mladého ženicha nazpátek; devíti noži probodaného našli jej v lese. (Slyšela jsem také, že jich osm s ním jelo a že všickni padli.) Kdo jej zabil, nevěděl žádný, každý však myslil, že to jeho sok. Tu bědovala matka a vlasy z hlavy sobě trhala, ubohého Heřmana ale nevzkřísila. I chystala se nevěstu osiřelou uctit, kterou s ouzkostí očekávala.

Zatím syna umyli, do bílých šatů zaobalili a do komory na prkno položili. Jakmile nevěsta přijela, ptala se hned matky, proč ženich pro ni nepřišel a kde je? Matka jej vymluvila, že ho pán někam nakvap odeslal, že si však popili, by jen za stůl sedli. Když za stůl sedli, začali ženichovi první hrana zvonit; nevěsta sebou trhla a ptala se družičky: „Pověz mně, má milá družičko, komu to v hrana zvoní?“

„Umřel pasák ve vsi,“ odpověděla družička.

Když byli v polou oběda, zvonili podruhé hrana, a nevěsta ouzkostně mládka se ptala: „Povězte mi, můj milý mládku, komu to tak smutně v hrana zvoní?“

„Stará žena ze vsi umřela,“ odpověděl mládek.

Když dojídali, zvonili potřetí v hrana. Tu nevěsta vyskočila a běžela k Heřmanově matce. „Povězte mi, má zlatá matičko, komu to tak smutně v hrana zvoní? Tak smutně, že mi srdce div nepukne.“ „Pukne ti, pukne, ty ubohá nevěsto, až ti ukážu, komu to tak smutně v hrana zvoní.“ Tak řekla matka a plačíc vedla ubohou nevěstu do komory, kde v bílé plachtě zaobalen ženich ležel. Když nevěsta ženicha mrtvého spatřila, běžela zpátky, popadla nůž a do sebe ho vrazila. Vložili je do jednoho hrobu. V lese na tom místě, kde

Heřmana devíti noži zavražděného našli, postavili na památku devět křížů; stojí tam podnes, jsou-li to ale ty samé, nevím.

O ZLATÉM KOLOVRÁTKU.

Jedna chudá vdova měla dvě dcery, dvojčata. Byly si v tváři tak podobny, že je nebylo možná rozeznali. Tím rozdílnější byly ale jejich povahy. Dobrunka byla děvče poslušné, pracovité, přívětivé a rozumné, zkrátka děvče nad obyčej dobré. Zloboha naproti tomu byla zlá, mstivá, neposlušná, lenivá a hrdá, ba měla všechny nectnosti, které jen vedle sebe býti mohou. A matka přece jen Zlobohu ráda měla, a kde jen mohla jí nadlehčovala. Bydlely v lese v malé chaloupce, kam člověk málokdy zabloudil, ačkoli to nedaleko města bylo. Aby se Zloboha něčemu naučila, dovedla ji matka do města do jedné služby, kde se jí dosti dobře vedlo. Dobrunka musela zatím doma malé hospodářství spravovat. Když ráno kozu nakrmila, skromné, ale chutné jídlo přistrojila, sedničku a kuchyňku čistě vymetla a uspořádala, musela ještě, neměla-li právě potřebnější práci před rukama, ke kolovrátku zasednout a pilně přísti. Tenounek její předivo matka potom v městě prodala a začasť z výdělku Zloboze na šaty koupila; ubohá Dobrunka ale z toho nikdy ani za vlas nedostala. Proto však přece matku milovala, a ač od ní za celý den ani vlídného oka neviděla, ani dobrého slova neslyšela, přece ji vždycky bez škaredění a bez odmluvy poslouchala, takže ani Pánbůh od ní reptavého slova neslyšel.

Jednou odešla matka do města. „To ti povídám, ať nezahálíš, co budu pryč!“ prikazovala Dobrunce, která jí kus cesty za chaloupku uzlíček s předivem vynášela.

„Víte, matičko, že se nedám k práci nutit, tedy také dnes, až si pouklidím, pilně přísti budu, abyste se mnou spokojena byla.“

Když matce uzlík podala, vrátila se zpátky do chaloupky. Tu jakmile po síni, kuchyňce a sedničce uklidila, zasedla si ke kolovrátku a začala příst. Byl to její obyčej, že když byla sama doma, u přádlu zpívala; protož i tenkrát, sotva že se usadila, začala jemným hláskem všechny písně, které uměla, jednu po druhé zpívat. V tom slyší venku koňský dupot. I myslí si: Kdo pak to asi k, nám zabloudil? Musím se podívat. Vstane tedy od kolovrátku a malým okénkem pokukuje na dvorek, kdežto vidí mladého muže s bujného vraníka slízat. Totě krásný pán, šeptá Dobrunka sama pro sebe, pořád u okna stojí. A jak mu ten kožený šat a čepice s tím bílým pérem na těch černých vlasech dobře sluší! Teď uvazuje koně a jde k nám; musím se podívat, co žádá?

V tom vkročil mladý pán do dveří; nebo tenkrát nebyly ještě žádné závory a zámky, a přece se žádnému nic neztratilo. — „Pozdrav tě Bůh, děvče!“ řekl k Dobrunce. „I vás, pane!“ odpověděla Dobrunka. „Co se vám líbí?“ — „Prosil bych tě o trochu vody, mám velkou žízeň.“ — „Hned vám posloužím; zatím se posaďte.“

Běžela, vzala žbánek, a když jej čistě vymyla, nabrala u studánky vody a pánovi donesla. „Ráda bych vám něčím lepším posloužila, ale nemám nic jiného.“ — „Hleď, jak mi to chutnalo,“ odpověděl pán, prázdný žbánek jí vraceje. Dobrunka ho zase na místo dala, aniž pak pozorovala, že jí mladý pán zatím měšec plný peněz potají do postele strčil. — „Nyní ti děkuji za občerstvení, a jestli dovolíš, přijdu zítra zase.“

„Je-li vám to k potěšení, přijďte.“ Na to podal Dobrunce ruku, a vyšed na dvorek, vyšvihnul se na koně a ujížděl pryč. Dobrunka zasedla ke kolovrátku, ale obraz mladíka zůstal jí pořád na mysli. Ještě nikdy se jí nitka tak často neutrhla, jako tenkrát.

Večer přišla matka domů, vypravovala mnoho, co všechno Zloboha umí, a jak se z ní denně hezčí děvče dělá. Konečně se ptala Dobrunky; „Což pak jsi nic neslyšela, byl prý zde velký hon?“

„Ach ano, zapoměla jsem vám říci, že se tu nějaký pán zastavil; prosil mě o trochu vody, kterou jsem mu hned dala; byl pěkně ustrojen v koženém šatě. Víte, jak jsem to jednou s vámi ve městě byla, viděly jsme tam také tak ustrojené pány, v takovém koženém šatě, malou chlupatou čepičku s bílým pérem na hlavě; na plecích měl kuši, bezpochyby

že to byl jeden z myslivců. Když se napil, sedl na vraníka a jel opět dále. „To však Dobrunka zamlčela, že jí při odchodu ruku stiskl a slíbil, že druhý den zase přijde.“

Večer, když Dobrunka matce lože chystala, vypadl z postele těžký měšec s penězi. S podivním ho Dobrunka zdvihla a matce podala. — „Kdo ti tolik peněz dal?“ — „Mně nikdo. Ale snad je ten pán sem strčil, jinak nevím, kde by se tu byly vzaly.“ Matka vysypala peníze na stolek. Bylo to samé zlato. „I pro pána Boha, tolik peněz!“ divila se stará; „to musí býti bohatý pán; viděl snad, že to u nás chudě vypadá, a učinil milosrdný skutek; Bůh mu za to štěstí popřej.“ Na to peníze shrnula a do truhly schovala.

Jindy, když si Dobrunka lehla, po denní práci celá utrmácena brzy usnula; té noci ale nemohla živou mocí usnouti; pořád a pořád měla obraz mladého jezdce před sebou, a teprv pozdě na noc spánku v náruč klesla. Tu se jí zdálo, že je ve velkém zámku a chotí mocného pána, pán však že je jezdec, kterého včera viděla. Dávají se velké hody, při kterých je mnoho hostů; tu vstane se svým manželem od stolu a jde s ním do jiného pokoje; on ovine ruku kolem jejího pasu a chce ji obejmout; v tom skočí mezi ně černá kočka a zatne Dobrunce ostré drápy do srdce tak, že jí krev bělostný šat hrkem postříká; Dobrunka vykřikne a v tom se probudí. „To byl podivný sen,“ pravila sama k sobě. „Co to asi bude? Tak hezky se začal, ale ta ukrutná kočka ho pokazila; to neznamená nic dobrého.“ S takovým výkladem podivného snu vstala Dobrunka a začala se strojit. Jindy nepotřebovala k tomu mnoho času, tenkrát ale nemohla na sobě nic dost hezky vyhladit a urovnat. Vlasy si upletla a červenými pentlemi protkala, což jenom ve svátek dělávala; sukni měla jen z čajku, ale čistou a pentli obroubenou, k tomu šněrovačku z damašku a košilku bílou jako sníh. Když se tak přistrojila, bylo milo se na ni podívat. Potom šla po své práci.

Když se blížila polední hodina, neměla u kolovrátku žádného pokoje; pořád si hledala po venku nějaké šukání, -ale to jen proto, aby mohla mladého jezdce vyhlížet. Ten nedal dlouho na sebe čekat. Dobrunka ale jak ho zdálí spatřila, běžela honem ke kolovrátku, aby ji neviděl a si nepomyslel, že ho vyhlížela. Když přijel na dvorek, skočil rychle s koně a vešed do sedničky, uctivě pozdravil. Dobrunce při tom srdéčko tlouklo, že jí div zpod šněrovačky nevyskočilo. Matka sbírala v lese dříví, a Dobrunka byla tedy s ním sama. Když ho pozdravila a aby si sedl, pobídla, šla opět ke kolovrátku. „Jak jsi se vyspala, Dobrunko?“ ptal se mladík za ruku ji bera. „Dobře, pane.“ „Co pak se ti zdálo?“ „Ach, já měla podivný sen.“ „Pověz pak mi ho, já umím sny dobře vykládat.“ „Vám to právě povědět nemohu.“ — „Proč?“ — „Inu, protože to bylo o vás.“ „Právě proto mi to povědět musíš.“ — Tak se spolu hádali, až mu Dobrunka sen přece pověděla.

„Hleď, až na tu kočku,“ pravil cizinec, „může sen tvůj se vyjevit.“ „Jak by se to mohlo stati, abych takovou paní byla?“ „Nechceš býti mou ženou?“ „Pane, vždyť já žertu rozumím.“ „Nikoli, Dobrunko, to není žádný žert, já to myslím opravdu, „i dnes jsem schválně pro odpověď přijel, chceš-li mi ruku podati?“

Dobrunka se zamyslela a s lehkým uzarděním jezdcí pak ruku podala. V tom vstoupila matka do dveří. Mladík ji pozdravil, a hned beze všech okolků vyznal, že Dobrunku miluje, ona že ho také ráda má, tak že jim k úplné blaženosti jen matčino svolení schází. „Mám svůj dům,“ doložil, „a mohu se ženou dobře živ býti; také pro vás, maticko, mám místa dosti v domě a u stolu svého.“ To když stará slyšela, nezdráhala se dlouho dáti jim své požehnání. Nato řekl k Dobrunce: „Před jen, má milá, rozmilá; až napředeš na svatební košili, přijdu si pro tebe.“ A políbiv ji, podal matce ruku, vyšvihnul se na vraníka a rychle odjížděl.

Od té chvíle zacházela matka s Dobrunkou mnohem vlídněji. Za ty peníze, co od mladého pána měly, koupila stará také Dobrunce ledacos potřebného, ačkoliv z nich přece jen Zloboha nejvíce dostala. Dobrunka si toho ale málem ani nevšímala, její radost byla, když jen mohla u kolovrátku sedět, pilně příst a na svého milence myslit.

Tak jí čas rychle ubíhal, a dříve než se nadála, bylo na košili napředeno. Její milý musel to mít dobře vypočteno, neboť přijel v ten samý den, jak byl přislíbil. Dobrunka

vyběhla mu naproti, a on ji upřímně k srdci přivinul. „Máš upředeno na košili?“ ptal se jí žertuje. „Mám.“ „Můžeš tedy tu chvíli se mnou jeti?“ — „Proč tak nakvap?“ .Nemohu jinak, má drahá; zítra již musím do boje, a proto bych rád, abysi mne zatím doma zastávala a když se vrátím, co má žena opět přivítala.’ — „Co pak tomu ale řekne matka?“ .Ta musí být spokojena ’ Šli tedy k matce do sedničky, kde jí ženich žádost svou přednesl. Ta se ovšem zamračila, neboť byl v hlavě její docela jiný plán uložen. Ale co měla dělat? musela se do vůle bohatého ženicha vzdáti. — Když je požehnala, řekl jí tento: ‚Seberte své věci a přijďte k mé Dobrunce, by se jí nestejskalo. Až města dojdete, ptejte se jen ve knížecím zámku na Dobromila, lidé vám ukážou, kam máte jít.“ Nato pojal usazenou Dobrunku za ruku, posadil ji před sebe na kůň a uháněl k svému domovu.

Ve knížecím zámku bylo množství lidí pohromadě, všecko se k boji chystalo. Někteří z nich ale stáli u vrat, i zdálo se, že někoho očekávají. Tu se žene jezdec k zámku, maje před sebou na koni pannu co den krásnou. „Již jede!“ křičeli všichni, že se to po zámku rozléhalo; každý nechal práci ležet a kvapil ke vratům. Když Dobromil s Dobrunkou až do dvora přiklusal, shrnuli se všickni, kde kdo byl, a jako by si byli řekli, počali jedním hlasem volat: „Zdráva buď kněžna naše, zdrav buď kníže náš!“ Dobrunka byla jako u vidění a nevěděla, co o tom myslit má. „Což pak jsi, Dobromile, kníže?“ tázala se, hledíc v jasnou tvář jeho. „Ano, a není ti to milé?“ „Mně je to vše jedno, ať bys byl čímkoliv, ale řekni, proč jsi mě tak obelhal?“ „Já tě neobelhal, vždyt jsem ti slíbil, že se ti sen tvůj vyplní, jestli mne za muže vezmeš,“

Tenkrát nebylo ještě potřebí tolik příprav k stavu manželskému; když se dva měli rádi a rodičové svolili, bylo po všem; a protože Dobromil Dobrunku svým poddaným hned co svou ženu představil, načež se všickni do hodovní síně odebrali, kde (kromě knížete a kněžny) až pozdě na noc jedli a pili. Druhý den rozloučil se mladý manžel s drahou Dobrunkou a odejel do boje.

Jako bludná ovce chodila mladá kněžna po skvostném zámku a byla by se raději po lese toulala a v osamělé chaloupce návrat manžela očekávala, nežli zde, kde se jí jako v cizině zastesklo. To však netrvalo dlouho; za půl dne naklonila si každé srdce svou přirozenou dobrotivostí a upřímností. Druhý den poslala pro svou matku; ta přišla a přinesla jí také kolovrátek. Teď byla dlouhá chvíle ta tam. Dobrunka myslela, že to bude pro matku milé překvapení, když uslyší, čím se její dcera stala; ta však škaredě na to hleděla, neboť si tajně v srdci přála, aby to štěstí raději Zlobohu bylo potkalo. To ji hnětlo. Když takto několik dní uplynulo, řekla k Dobrunce: „Vím, dcero milá, že ti tvá sestra mnohdy křivdu činila, ale ona toho teď lituje; pročež jí odpusť a vezmi ji k sobě.“ — ‚Byla bych to od srdce ráda hned učinila, kdybych se byla nadála, že by ke mně šla. Chcete-li. půjdeme pro ni tu chvíli.‘ — „Ano, učiň tak.“

Kněžna poručila, aby se do vozu zapřáhlo; pak si do něho s matkou sedly a jely k lesu. Když přijely až po kraj, slezly obě. Dobrunka rozkázala sluhovi, aby tam na ně počkal, a šla s matkou k chaloupce, kde ji sestra očekávala. A když přicházely k chaloupce, vyběhla jim Zloboha naproti a líbala šťastnou sestru, přejíc, by se jí vždy tak dobře vedlo. Odtud vedly ji ty podvodnice do sedničky. Tu ale, sotva když přes práh kročila, popadly ji obě, a Zloboha přichystaný nůž do ní vrazila. Nato jí uřezaly ruce a nohy, oči vyloupaly, a tělo tak zohavené do lesa zanesly, oči však, nohy a ruce dobře schované s sebou do zámku vzaly, jsouce toho domnění, že by je kníže tak rád neměl, kdyby nebylo něco od předešlé ženy v domě. Zloboha oblékla Dobrunčiny šaty a s matkou z chaloupky odešla. Za lesem sedly do kočáru a jely domů.

V zámku nikdo nepozoroval, že to není pravá paní; sloužícím zdálo se toliko, že byla paní jejich první dny mnohem lepší, než je teď.

Zatím ale ubohá Dobrunka nebyla mrtva, ona se po několika hodinách probudila, a tu cítila, že ji teplá ruka potírá a do úst hojivé kapky pouští. Nevidělať ovšem, kdo to je, protože oči neměla. Když se poznenáhla na všecko upamatovala, začala si naříkat na nepřirozenou matku a ukrutnou sestru. „Mlč a nenaříkej,“ ozval se temný hlas vedle ní,

„všecko se dobře skončí.“ — „Ach, jak by se to mohlo stát, vždyť nemám oči, ani nohy ani ruce; já již nikdy více nespátřím to jasné slunce a ten zelený háj, nikdy více neobejmu mého Dobromila, aniž mu kdy na košile přísti budu. Co jsem provinila, ty zlá matka a mnohem horší sestro, že jste mě tak zkazily?“

Mezitím vyšel stařec, jenž prve k ní mluvil, z jeskyně ven a třikráte zavolal. Tu přiběhl k němu chlapec a ptal se, co chce? On mu poručil, aby sečkal, až se vrátí. Po malé chvíli přinesl zlatý kolovrátek a pravil: „S tímto kolovrátkem půjdeš do města do knížecího zámku. Tam se s ním posadíš, a bude-li se tě kdo ptáti, zač je, řekneš: Za oči; a také ho žádnému nedáš, kdo by ti dvě oči za něj nepřinesl.“ S takovým rozkazem chlapce odeslav, sám se opět k Dobrunce vrátil.

Chlapec krácel zatím k městu a přímo do zámku, kdežto se u vrat s kolovrátkem usadil, právě když se Zloboha s matkou z procházky vracela.

„I podívejte se, matko,“ zvolala, „co to za skvostný kolovrátek; na tom bych mohla sama přísti; počkejte, já se zeptám, je-li na prodej.“ Šla tedy blíže k chlapci a ptala se ho, zač je? — „Za oči, paní.“ „Za oči?“ — „Ano.“ „Totě divná věc. Proč právě za oči?“ „Já nevím, otec mi tak poručil, a tedy nesmím za peníze prodat.“ Zloboha si kolovrátek pořád prohlížela, a čím více na něj hleděla, tím více se jí líbil; najednou si zpomněla na Dobrunčiny oči. „Maminko, hleďte, jako kněžna musím míti přece něco, co každý nemá; až přijede kníže domů, bude chtít, abych předla, a pomyslete jen, jaká to bude krása, když budu příst na zlatém kolovrátku; máme ty Dobrunčiny oči schované, dejme je za něj, vždyť nám zůstanou ještě nohy a ruce.“

Matka, lehkomyšlná tak jako dcera, svolila; Zloboha přinesla oči sestřiny a za kolovrátek je dala.

Chlapec pospíchal s očima k lesu. Když přišel k jeskyni, odevzdal je starci a odešel. Tento šel s nima k Dobrunce a zlehounka jí je do důlků vtlačil. Ta náhle prohlídla. Viděla před sebou starce, jemuž bílé vousy až přes prsa splývaly. Šedý šat pokrýval vysokou jeho postavu od hlavy až k patám. Poslední paprsky zacházejícího slunce padaly ouzkým vchodem jeskyně na jeho vážnou a přívětivou tvář a polily ji ruměnnou září. Ne jinak bylo Dobrunce, než jako by před ní nějaký bůh stál. „Jak se tobě,“ pravila, „ty svátý muži, za tvou lásku odměním! Ach, kým bych mohla jen tvé ruce zlíbat!“ „Buď ticha,“ přetrhl starce řeč její, „a očekávej všecko pokojně.“ Nato opět odešel, přinesl Dobrunce na dřevěném talíři chutné ovoce a postavil je na její, z vonného listí a mechu ustlané lože; pak vybíral červené jahody a jako starostlivá máti drahé děčko, tak on Dobrunku krmil; potom jí z dřevěného koflíku dával zapíjet.

Druhý den časně ráno stál opět starce před jeskyní a volal na chlapce. Když přiběhl, dal mu zlatou přeslici a řekl: „S tou přeslicí půjdeš zase do knížecího zámku a posadíš se s ní u vrat; bude-li se tě kdo ptát, zač je, odpověz: za nohy, a dříve ji žádnému nedávej, dokud tobě dvě nohy nedá.“

Chlapec s přeslicí odešel a starce se vrátil do jeskyně. Zloboha stála u okna a dívala se na dvůr, právě když se chlapec s přeslicí u vrat usazoval. Hned běžela k matce a řekla jí to. „Pojďte se jen podívat, u vrat sedí zase ten chlapec a má překrásnou přeslici.“ Šly tedy k němu. „Zač je ta přeslice?“ ptala se chlapce „Za nohy, paní.“ „Za nohy?“ „Ano.“ „Řekni mi, co s tím otec tvůj dělá?“ „To vám nemohu povědět, neboť se nikdy otce neptám, proč se to neb ono státi má; co mi poručí, to vykonám, a protož vám za nic jiného přeslici tu dáti nemohu, teč za nohy.“ — „Poslechněte, matičko; když ten kolovrátek mám, bylo by příslušné, abych k němu i přeslici měla; máme ty Dobrunčiny nohy schované; což kdybych mu je dala? Vždyť nám ještě ruce zůstanou.“ — „Dělej jak chceš,“ odpověděla matka. Zloboha přinesla tedy zaobalené nohy a chlapci je za přeslici dala. Nato s radostí do svých pokojů odešla a chlapec pospíchal k lesu.

Když přišel k jeskyni, odevzdal je starci a odešel. Tento bral se s nima do jeskyně, vzal masť, namazal Dobrunce rány a nohy jí zase přidělal. Ona chtěla vyskočit z lože, ale starce jí nedal. „Nyní zůstaň tiše ležet, až budeš docela zdráva, pak ti dovolím, abysi

vstala. “ Musela se spokojit, což také ráda učinila, neboť byla přesvědčena, že jí stavec nic zlého neradí.

Třetího dne ráno zavolal poustevník chlapce, dal mu zlatý kužel a řekl: „Dones ho zase do knížecího zámku na prodej; bude-li se tě někdo ptát, zač je? řekni: za ruce; a kdo ti dá ruce, tomu dej kužel.“ Když přišel chlapec s kuželem do zámku a u vrat se s ním postavil, příběhla k němu Zloboha, která se právě s matkou po dvoře procházela. „Zač pak je ten kužel, chlapče?“ ptala se. ‚Za ruce, paní.‘ „To je ale divná věc, že nic za peníze neprodáváš.“ ‚Vzácná paní, já nemohu jinak jednat, než jak mně od otce přikázáno.‘ Teď byla Zloboha v rozpacích. Kužel byl roztomilý, a ona by ho byla tuze ráda ke kolovratu koupila, aby se měla čím pochlubit. To však ji mrzelo, že by musela za něj ruce dát, neboť by jí pak nic od Dobrunky nebylo zůstalo. „Řekněte mi přece, matko, musím-li něco od Dobrunky mít, aby mě kníže tak jako ji miloval?“ ‚Inu,‘ odpověděla matka, ‚lépe bylo by přece, kdybys si je nechala; já alespoň častokráte slychala, že je to dobrý prostředek k zachování domácí lásky. Pro mne si ale dělej jak chceš.‘ Zloboha se chvíli rozmejšlela, potom ale důvěrou ve svou krásu a marnomyslností zavedena, běžela pro ruce a chlapci je dala. Kužel, na němž se len nad hedvábí jemnější a červenou pentlí otočený lesknul, byl z ryzího zlata- Potěšena nad tak skvostným náradím, šla je uložit ke kolovrátku a k přeslici; matka ale vrtěla hlavou a mrzela se nad dceřinou zpozdilostí.

Chlapec byl zatím již zase zpátky. Když ruce starci odevzdal, zmizel. Ten šel s nima k Dobrunce a namazav jí rány jako den předtím, k tělu je přidělal. Sotva že Dobrunka rukama pohybovat mohla, nedala se více na loži držet. Vyskočila a padnouc starci k nohous, líbala ruce, které jí tak mnoho dobrého udělaly. „Tisíceré díky tobě, dobrodinče můj!“ zvolala, radostí slzy prolévajíc. „Odměnit se tobě nikdy nemohu, to vím, ale žádej cokoliv, a kdyby to sebe těžší bylo, já to mileráda pro tebe učiním.“

„Já od tebe ničeho nežádám,“ odpověděl stavec a zvolna ji pozdvihnul. „Co jsem pro tebe učinil, učinil bych pro každého jiného; to je má povinnost. Nyní zůstaň zde tak dlouho, dokud někdo pro tebe nepřijde; o jídlo se nestarej, to ti pošlu.“ Ještě mu chtěla Dobrunka ledacos říci, ale on se jí před očima ztratil, aniž ho více spatřila. Teď vyběhla Dobrunka z jeskyně, by se zase jednou na ten boží svět podívat mohla. Nyní teprv znala cenu svého zdraví.

I vrhla sebou na zem a líbala ji, brzy tancovala a objímala štíhlé jedle, brzy zase láskou roztoužená s pláčem ruce proti měsu rozpínala. Byla by se snad i také do města rozběhla, kdyby ji nebyly slova starcova na místo poutaly.

Zatím se v zámku divné věci dály. Cestující totiž přinesli zprávu, že se kníže z boje vrací. Každý se těšil na dobrého pána, neboť nebyli s paní tuze spokojeni. Zloboha a matka se však přece trochu strachovaly, jak to as vypadne. Za několik dní kníže přijel; s radostnou tváří běžela mu Zloboha vstříc, a on ji vroucně k srdci přitiskl. Neměla tedy již žádného strachu, že ji pozná.

Strojily se hody, neboť bylo mnoho hostů s knížetem přijelo, kteří si u něho odpočinout a v rozkoši zotavit chtěli. Zloboha, jež po straně Dobromilově seděla, nemohla se na něho dosti vynadívát; zalíbil se jí statný kníže, a ona byla ráda, že se jim to tak dobře se setrou podařilo.

Když bylo po hostině, ptal se Dobromil své domnělé ženy: „Co jsi dělala povždy, má drahá Dobrunko? Zajisté že jsi pořád předla?“

„Máte pravdu, drahý manžele,“ odpověděla oulisně Zloboha; „ale můj starý kolovrátek se mi pokazil, i přišel sem jakýsi chlapec a prodával překrásný zlatý kolovrátek, ten jsem si místo onoho koupila.“

„Ten mi musíš hned ukázat,“ řekl kníže a pojav Zlobohu pod paží, vedl ji ze síně. Šla s ním do pokoje, kde kolovrátek schovaný měla, a tam mu ho ukazovala. Dobromilovi se kolovrátek náramně líbil. „Sedni si, Dobrunko,“ promluvil k ženě, „a zapřed' na něj, já bych tě již zase jednou rád u přeslice viděl.“ — Ta se nedala dlouho pobízet a honem ke kolovrátku zasedla. Dává nohu na podnožku, by kolečkem zatočila, tu začne něco v

kolovrátku zpívat: „Nevěř, pane, nevěř jí, ona tebe ošidí; tvou ženou nikdy nebyla, ženu tvou ti zabila.“

Zloboha zůstala jako omráčená; knížetem to ale trhlo, a s podivením přelítlo jeho oko celý pokoj, odkud asi zpěv přichází; když ale nikde nic neviděl, poručil Zloboze, aby dále předla. Celá se třesouc uposlechla. Sotva ale podruhé příst začala, ozval se znova hlásek: „Nevěř, pane, nevěř jí, ona tebe ošidí; vlastní sestru zabila, v lese ji pochovala.“

Celá bez sebe chtěla Zloboha od kolovrátku odběhnout, ale kníže, který náhle v její strachem zohyžděné tváři poznal, že to není jeho jemná Dobrunka, chopil ji za ruku a mocí k sedátku přinutiv, poručil přísným hlasem, aby dále předla. Ještě jednou nešťastným kolečkem zatočila, a tu se ozval potřetí hlásek: „Sedni, pane na vraníka, pospěš, pojed do lesíka, v jeskyni Dobrunka sedí, s touhou ti naproti hledí.“

Na ta slova Dobromil Zlobohu pustil, a vyletěl z pokoje na dvůr, poručil, by mu v okamžení toho nejrychlejšího koně osedlali. Chasa polekaná nad strašným pohledem pána svého, běžela co dech stačil, aby rozkaz jeho vyplnila. V okamžení stál osedlaný kůň před Dobromilem, a ledva ucítil vraník ostruhu pána, uháněl s ním přes hory a dolů, že se podkůvky ani země nedotýkaly.

Jak přijel kníže do lesa, nevěděl, kde má jeskyni hledat. Naměřil tedy rovnou cestou. Když kousek ujel, přeběhne mu najednou bílá laň přes cestu; kůň se jí lekne, hodí sebou na pravou stranu a uhání s pánem přes křoví a houští, a zůstane pod jednou skalou státi. Dobromil s něho skočí a uváže ho k stromu, maje na mysli, že se pěšky v lese po Dobrunce ohlídně. Vyleze tedy nejdříve na skálu; tu vidí mezi stromy něco se blet; žádostiv zvědět, co by to asi bylo, leze dál, a tu se octne najednou před jeskyní. Ale jaká to radost pro něho, když do ní vstoupí a svou Dobrunku tu spatří! I padne jí okolo krku, objímá ji a líbá a dlouho se do její půvabné tváře dívaje, praví: „Kde jsem jen oči měl, že jsem tebe, ty anděle, od tvé ďábelské sestry hned nerozeznal?“

„Co víš o mé sestře? Kdo ti co řekl?“ ptala se Dobrunka, která o kolovrátku a o ničem ani nejmenšího nevěděla. Tu jí teprv kníže všechno vypravoval a ona nato opět jemu povídala, co se s ní po odchodu jeho událo. „Od té doby,“ dokončila své vypravování, „co stavec zmizel, nosí mně každý den malý chlapec jídlo.“

Nato se posadili spolu na trávu, a ona mu přinesla na dřevěném talíři ovoce k občerstvení. Když pojedli a trochu si ještě pohovořili, vzali dřevěný talíř a koflík s sebou na památku a kráčeli se skály dolů. Dobromil posadil svou pravou ženu před sebe na koně a uháněl s ní k domovu.

Domáci ho již očekávali, by mu pověděli, co se v jeho nepřítomnosti stalo; ale jeden na druhého koukal jako v pomatení, když viděli, že si pán tu samu paní veze, kterou rarach před nedávným i s matkou před očima v povětří odnesl. Kníže, který to na nich pozoroval, co jim asi mozek mate, vkrátce všem příběh své ženy vypravoval. Tu jednohlasně všickni bezbožné sestře zasloužený trest přáli.

Zlatý kolovrátek byl ten tam, Dobrunka si ale vyhledala svůj starý a pilně předla na košile pro svého milého muže. Žádný v celé zemi neměl tak tenké košile a nebyl tak šťastný, jako kníže Dobromil.

JAK JAROMIL K ŠTĚSTÍ PŘIŠEL.

Před dávnými a dávnými časy stála v malém údolí skromná chaloupka, v níž bydlel uhlíř se ženou a sedmiletým synáčkem. Od božího rána až do samého večera páčil v lese uhlí, které pak, když ho měl hodnou zásobu, po dědinách rozvážel. To bylo jeho živobytí. Žena zatím doma předla, a malý Jaromil (tak se jmenoval jejich syn) pásal skoro celý den několik koz a ovcí po lesnatých vrchách, jimiž údolí kolem do kola obraženo bylo. Uhlířka nebyla Jaromilova vlastní matka, tu on již v něžném stáří ztratil; ale otec jeho prý jen jemu k vůli druhou ženu pojal, která však' ubohému dítěti pravou macechou byla. On se neměl nikdy dobře, leč když nastala zima a otec nemoha pálit, doma zůstati musel.

Požalovat si otci nesměl, neboť když jej macecha vybila, pokaždé mu říkala: „Povíš-li to, kluku, tátovi, dostaneš zejtra ještě víc!“ Chudák mlčel, ale navzdor tomu přece málokterý den bití ušel.

Protož byl také nejveselejší, když ráno kousek suchého chleba do kapsy strčil a ovce na pastvu hnáti směl. Přijda s nimi až na tučnou lučinu, nechal je volně se pást a sám bloudil po lese. Tam mu bylo jako ptáku v povětří; buďto zpíval s ním o závod, řezal z proutků píšťalky, anebo sbíral chutné jahody, aby měl příkusek k suchému chlebu; jeho nejmilejší vyrazení ale bylo hledat kvítka. Nebylo mu za těžko vylézt pro ně na vrchol skály anebo s příkrého vrchu v dolinu se pustit. Ty nejkrásnější ale se zemí vyryl a do své zahrádky přesadil, kterouž si u paty jednoho vršku ze samých lesních kvítků udělal. Z potůčku, kterýž se jako stříbrošedá pentle zeleným údolím vinul, si je zalíval, u nich největší část dne trávil a v jejich rozmanitosti nalézal jediné potěšení svoje. S nimi hovořil, jim si požaloval a s nimi se těšival; i bylo mu vždy, jako by něžné hlavinky k němu klonily a jemu odpovídaly. Boháči, kteří častokrát za drahý peníz vyhlášené květiny z ciziny si přivéztí dávají, sklenné domy pro ně staví a lidi k tomu draze platí, trápívají se nedočkavostí ve dne v noci až k jejich úplnému výkvětu, aby konečně viděli, co by často krásněji ve vlasti na mezích našli. A přece nemohou větší radost nad takovými květinami míti, jako měl Jaromil, když jedno z jeho kvítků nové poupě dostalo. Kolem okolo zahrady měl udělaný hustý plot z nízkých stromků; v prostředku bylo z drnu sedátko pro jeho pohodlí. K večeru vzal píšťalku a zapískal na své stádo. Tu se přihnaly kozy a ovce k známému místu a postavily se okolo plotu. Koza třela mlsnou bradu o plot, ovce zase upřímným okem důvěrně nahoru pohlížela, ale žádná se neosmělila do zahrádky k svému pastýři vkročit, dokud z ní nevyšel; pak se okolo něho obsypaly a tiše za ním k chaloupce kráčely.

Takový život vedl Jaromil v létě. Když ale země svůj květoucí šat svlékla, zpíval i Jaromil pohřební píseň svým květinkám, a když poslední pochoval, zakryl listím a chvojem hrob její, pak nastaly pro něho smutné doby; musel doma sedět a matce neb otci v domácí práci pomáhat. Tenkrát nevládla ještě světem móda, lidé sami na šat předli, sami si ho také utkali a ušili. To byla jejich zimní práce, když venku co dělat neměli. A protož musil Jaromil pomáhat buď matce soukat, ba často i příst, aneb musil pro otce z tvrdé kůže škorně šít.

Večer, když bylo po práci, sedli okolo krbu, a tu jim starý uhlíř vypravoval všelijaké příběhy, aneb něco z časů, když ve městě sloužíval. Jednou, když také tak seděli, řekl uhlíř k Jaromilu: „Ale, hochu, ty rosteš jako dříví v lese, a my jsme si ještě ani nerozmyslili, co z tebe přece má být; ničemu se neučíš, jen po lese s těmi ovcemi chodíš a ty léta tak protouláš; to nejde, ženo, já ho musím někam zavést, aby z něho přece něco bylo.“

„Však ono je na něj ještě času dost,“ odpověděla uhlířka.

„To se tobě zdá, já ale tak nemyslím. Poslechni, Jaromile, čím pak bys chtěl být?“

„Já bych nejraději by! zahradníkem.“

„To není, holečku, nic, tím si chleba nevyděláš; zpomeň si na něco jiného.“

„Já jinak nechci.“

„Proč?“ tázal se otec.

„Protože mě to netěší celý den v sednici zavřen být a u řemesla sedět; já jsem nejraději venku na zdravém povětří.“

„Buď tedy uhlířem; aspoň ti to více vynese a budeš také na zdravém povětří!“

„Ne, ne, táto, vy ty krásné stromy porážíte, pálíte, a já je chci pěstít a rozmnožovat.“

„Ty bloude, u čeho bys pak se ohřál, kdybychom nepálili dříví?“

„Vždyť máte v lese dost starých pařezů a špatných stromů a nemusel byste ty zdravé stromy kazit; kdybych já byl takhle králem, to by nesměl nikdo v mých lesích dříví porážet a v mých zahradách kvítí trhat.“

„Protože jsi hloupý; pak bys teprv viděl, jak daleko bys při takovém pořádku přišel. Tak se končily jejich rozprávky, když se otec Jaromila ptával, čím chce být; dlouho to

trvalo, nežli ho otec přesvědčil, že se to všecko ve světě takto státi musí; to ale přece na něm nevymohl, aby ho strany učení na jinou myšlenku přivedl; on zůstal při svém, že nebude ničím jiným, než zahradníkem. Konečně uhlíř neodpíral, uhlířka ale říkala: „Co bych se s tím klukem zlobil? Čím ty chceš, tím musí být.“

„Já ale nechci, aby na mě jednou naříkal,“ byla vždy odpověď dobromyslného uhlíře.

Sotva začali ptáci vzkříšení země vesele slavit, sotva se vršiny zazelenaly, již pospíchal Jaromil k své zahrádce. Ale všechny květinčky, kromě ranní chudobky, měly očka zavřena. Tak chodíval k nim každý den, když jen trochu pochvíli měl, až byly všechny rozkvetly a on, stádo pásaje, celý den u nich seděti mohl. Jednoho dne chodil po lese, zpíval si a koukal po stromech; tu vidí překrásného ptáčka na jednom stromu sedět. Měl chocholatou hlavičku jako zlato, břich a záda od nejtmařejšího až do nejsvětějšího modra, křídélka hnědá a ocásek tmavočervený. Chvilku se na něj Jaromil díval jako zjevený. Když ale viděl, že ptáček vždy níže a níže poletuje a konečně i s větvíček letí a po zemi poskakuje, myslil si: „Počkej, teď ho chytnu,“ a honem bere čepičku a po prstech se krade blíže k němu, by ho pod ní lapnul. Ale ptáček 'nebyl tak hloupý; — čepička padne a — ptáček letí dále. — Jaromil se ale pustil za ním, myslí, že ho musí dostat. Ten ale kousek uletěl a zase sedl, a když se k němu Jaromil blížil, vzchopil se a zase kus odletěl, tak jako by schválně hoča za sebou lákal. Ten byl již celý upachtěn, ale přece si pokoje nedal a neustále ptáka pronásledoval; v horlivosti si ale nevšimnul, že se již hezky daleko od domova vzdálil a že je v pracizí krajině.

Když ho již kolik hodin tak honil, tu se mu pták před očima ztratil. Ohlíží se po něm, ale pták byl ten tam; i tu teprv viděl, že se zaběhl. Chce se zpátky vrátit, ale tím více bloudí; najednou se octne v údolí, z něhož neví, kudy kam. Hladový a během celý unaven sedne na zem a začne plakat. „Ach, že jsem se dal tak daleko zavést! Jak pak se teď domů dostanu? Co řekne otec a matička?“

V takovém naříkání zaslechne veselý zpěv nad sebou, a jak se kouká, kdo to, vidí toho samého ptáka na skále sedět, který ho tak daleko odlákal. „Počkej, šibale, tobě to zplatím,“ pomyslí si Jaromil a honem se země vyskočí a hledá kámen, by ptáka zabil. Ale ten si z toho nic nedělal a ani se nehnul. Otvíral tmavý zobáček a tak líbezně zpíval, že i rozzlobený Jaromil na mstu zapomněl a zpěvce poslouchal. Najednou umlkna slítl dolů a ve skále zmizel.

Jaromil, který ho ani s oka nespustil, viděl dobře, kde se ztratil, a šel blíže ke skále. Tu vidí před sebou uzounký otvor, takže by se tam velký člověk sotva byl protáhnouti mohl. Nebyl bojácný a směle do skály vlezl. Asi dvacet kroků se tak šoupal a byl zase venku; ještě krok a zůstal jako omráčený stát s rukama před sebou sepjatýma. Jak daleko oko vidělo, tak daleko byla jedna zahrada, jeden ráj; uprostřed stál zámek ze slonové kosti drahým kamením uměle vykládaný; okolo sloupů, jimiž sem tam ozdoben byl, vinul se břečtan až k zlatému krovu; na sta květin, jakýchž oko lidské, ani nevidělo, skvělo se na zeleném trávníku, který jako aksamitový koberec celou zahradu pokrýval. Na stromích, které tam jednak plny ovoce, jednak plny květů stály, houpali se všelikobarevní ptáci. Mezi tím vším ale hemžilo se množství malinkých lidí. Mužici byli v šedivých, ženské v bílých šatech.

Jaromil nevěděl, kam a nač se má dříve koukat; tu přiběhlo k němu několik malých děvčátek a jedna z nich řekla; „Proč zde stojíš a nejdeš mezi nás? Pojď raději a pomoz nám zalívat tam ty květiny, budeme potom s tebou hrát.“

Nebyl Jaromil tak nevlídný hoch, aby se byl tak hezkým děvčatům dvakrát dal pobízet; protož ihned s nimi šel. Vedly ho po zahradě až skoro k samému zámku, kde z potůčku, který se jako hádě trávou plížil, kvítka zalívaly.

„Chvilku s námi zalívej, a pak ti ukážeme ještě krásnější květiny a dáme ti sladkého ovoce.“ To se Jaromilovi líbilo. I nabíraly do malých muší vody a lily na květiny. Jaromil jim ale mnoho nepomohl; za jedno se díval na kvítka a za druhé na hezounké panenky, jak se po trávě jen vznášely, tvářinky jim hořely a očka v hlavě jen hrály.

„Jak pak se jmenuješ?“ ptal se Jaromil té největší, ač mu sotva po kolena dosahovala.

„Já se jmenuju Narciska; tamhle moje sestra, ta se jmenuje Lilie a ta druhá Jacinta;“ tak mu vyjmenovala pěkná Narciska celou řadu rozkošných jmen svých sester. Když byly s prací hotovy, vzala Narciska Jaromila za ruku a vodila ho po zahradě. „Utrhni si ovoce, jaké chceš, a jez.“

To si nedal Jaromil dvakrát říkat, neboť cítil již trochu hladu; natrhal 9i chutného ovoce a do sytá se najedl.

Nebyly tam ale jen ty děvčátka, s kterými chodil, ono jich tam bylo každých deset kroků hromada, jenže se mu zdála Narciska přece mezi všemi býti ta nejkrásnější. Viděl také, že mužici sem a tam běhají, někteří že jsou v strakatý, jiní jen v šedivý šat přistrojeni, těch si ale děvčata nevšímalý.

„Co pak je to za lidi, Narcisko?“ ptal se Jaromil své průvodkyně.

„Jedni, a sice v tom šedivém šatě, pracují v kopcích, ti v tom strakatém zase v zahradě, a někteří posluhují také králi, který se svou paní, naší matkou, v tom slonovém zámku zůstává. U vás no-hoře prý je ti velcí lidé jmenují pídimužici.“

Jaromil ji na to neposvědčil, nemoha se upamatovat, že by o nich kdy byl slyšel.

„Chceš-li,“ řekla zase švítorná Narciska, „dovedu tě ku králi?“ „Proč ne, pojď.“

Poslala tedy sestry napřed a sama šla s Jaromilem zvolna za nimi. Tyto ji zatím ohlásily, a přišly jim zase naproti a vedly je ke králi a královně.

Ve velké síni na trůně, který červeným damaškem, zlatém a diamanty draze vyšitým pokryt byl, seděl král pídimužiků s královnou, přívětivou a krásnou paní; po obou stranách sedělo a chodilo mnoho mladých paní a panen.

„Koho to vedeš, má sličná dcero?“ řekl král k Narcisce, když Jaromila k trůnu přivedla.

„Zabloudil sem jeden ze synů světského krále nad námi,“ odpověděla tato. „Dovol tedy, bych mu naši říši okázala a krátký čas mezi námi pobytu dopřála.“

„Ty jsi opatrná a moudrá, protož ti prosbu tvou neodepru; jdi a dělej dle své libosti.“

Nato přiskočila Narciska k otci a k matce, oba na čelo políbíc.

„Chovej se tak, jak ti Narciska poručí, chceš-li zde zůstat,“ řekl král Jaromilovi, když s Narciskou odcházel.

Podivili se Jaromil kráse a nádheře v síních; podlahy byly kamením všelikých barev, na nichž koberce uměle utkané ležely, vykládané; stříbrných nádob, jakož i rozličných hraček ze zlata stálo plno po stolích a ve schránkách, které z drahého dříví pěkně vyřezané byly. Lenošky byly potažené červeným damaškem a zlatým třepením ozdobené. „Ach, vy tu máte krásně jako v nebi,“ řekl Jaromil k Narcisce; dovol, bych si do té jedné lenošky sedl, abych přece věděl, jak si páni hovět umějí,“ a položiv hlavu na měkký lenoch, liboval si velice.

„Chtěl-li pak bys býti králem?“ ptala se ho Narciska.

„To věřím, je to hezká věc, míti všeho dost a bez starosti živ býti. Kdybych se stal králem, byl bych ním jen proto rád, že bych mohl mít mnoho krásných zahrad, o ostatek bych se nestaral.“

„To bys byl správným králem. Král musí o celou zem pečovat, jako otec o své děti, a má tedy více starostí, než kterýkoli jiný člověk; náš král chová nás všechny jako své vlastní děti, žádný neplatí více ani méně; jak mluví se mnou, tak mluví s každým poddaným, který celý den po kopcích pracuje; co chce on, to chtějí všickni, a co oni chtějí, to on rád vyplní. A myslíš, že to všecko patří králi, co zde vidíš? Nikoli, on si k tomu většího práva nebere než každý jiný; zde si může každý tak pohovít jako on, ten zámek je pro nás všechny, u jeho stolu jíme všickni. Či myslíš, že by tě tvojí poddaní milovali, kdyby na tebe pracovati museli, a pak vidali, jak ty jejich pracně vydělané peníze v rozkoších prohejříš a za to všecko jim sotva k jejich prosbám milostivě ucha nakloníš? Můj milý hochu, to by z tebe byl špatný král.“

„Nahlížím,“ řekl Jaromil z lenošky vstana k Narcisce, která před ním jako kazatel stála, „že jsi mnohem moudřejší ve všem než já a chci tebe poslušen býti; nebudu ovšem nikdy králem, ale tvé poučení si budu proto přece pamatovat. Teď ale pojď se mnou zase do zahrady.“ Když tak mezi těmi květinami a stromy chodili, ptal se Jaromír Narcisky; „Ale pověz mi přece, čím to je, že u vás zde ty kvítky tak krásné jsou a bez poskvrny?“

„Poslechni, Jaromile,“ odpověděla průvodkyně, „s těmito květinami a stromy, co jich zde vidíš, jsme my srostly; to je náš zákon: vyhyne-li ta zahrada, vyhyne i naše říše; my se tedy nestaráme jen o jednotlivé květiny, nýbrž o zachování celé zahrady. Protož opatrujem každý strůmek, každé kvítko, a pěstíme a čistíme je od škodného hmyzu. Jsou i také byliny, které se závistně okolo květin plazí, dokonalého zrůstu a krásného květu jim nepřejíce; ty vyplníme. Máš zde ale také mnoho květin, které, ač méně dokonalé jsou nežli růže a lilie a jiných více, přece mezi ně také patří, protože mají též dobré vlastnosti, které se ale, opatruj je jak chceš, přece nedaří; ty jsou nemocné a ty máme tamhle ve zvláštním oddělení. Jsou ale také některé příliš slabé, by se vzhůru pnuly, jako na příklad břechtan; ty vsadíme ke stromům, by měly podporu. Jiné zase milují chlad a vodu; vysaď je na sluneční paprsky a v okamžení zvadnou; pro ty se vine zde potůček. Žádnou nezavrhnem, každou chceme zdokonalit, by se všechny krásou skvěly a naše zahrada rájem se stala.“

Takto poučovala Narciska Jaromila, po zahradě s ním chodíc; když všecko prošli, řekla k němu: „Pojď nyní, povedu tě někam jinam.“ Vzala ho za ruku a vedla ho cestou, kudy šedivě oblečení pídimužáci chodili. Ze zahrady šli tmavými chodbami jako pod zemí, až přišli do jedné síně, kde mnoho a mnoho takových malých mužíků se hemžilo; jedni přebírali zlaté rudy, ti vybírali zase drahé kameny nebo je leštili, jiní ještě dělali ze zlata všelijaké krásné hračky, jakýchž Jaromil mnoho v zámku viděl; nejvýš u stolu seděl starý mužík a dával leskné diamanty, granáty a rubíny do zlatých skříněk. Mrzutě mrštil po Jaromilovi okem.

Narciska ale k němu přistoupila a scvrklé ruce mu pohladivši, řekla: „Nehněvej se, staroušku, král mi dovolil, bych sem hoča přivedla.“

Na ta slova starc Narcisce dovolil, by si všecko prohlídli. Když celou síň přešli a na ty krásné věci se podívali, které kolem zdí v přihrádkách sestaveny byly, poděkovali starci a šli ven.

Z té síně vedla Narciska Jaromila po několika stupních dolů na zelenou louku. Prostředkem vinul se potok, na jehož vlnách se zelenovlasé víly houpaly. Bílé průhledné roucho, jako z pavučin utkané, splývalo až po kolena, v hlavě měly z vodních lilií věnce. Malé děvčátka, jako andílkové, houpaly se na korálových stromkách, jiné zase plavaly o závod v perlových mušlích aneb si vespolek hrály. Narciska skočila s Jaromilem do malé, z černého dřeva pěkně udělané a stříbrem uměle vykládané loďky a zlatým veslem hravé vlny rozhrnovala. Když připlouli mezi víly, ty hned Narcisku obstoupily a vítaly. Nejkrásnější však z nich vkročila k ní do loďky. Místo liliového věnce měla na hlavě závoj perlami vyšitý; byloť vidět, že je paní nad druhými. „Kdo je ten hezký hoch, Narcisko?“ šeptala víla. „Zabloudil do naší zahrady, i líbí se mi a chci mu, dokud u nás zůstati smí, naši říši okázati.“

„A král ti to dovolil?“

„Bez jeho vědomí bych to zajisté byla neučinila.“

„Ale pověz mi, krásná paní, kam ty vody plynou?“ ptal se Jaromil víly.

„Z nich napájejí se byliny a stromy,“ odpověděla ona, „jimiž se země vaše zdobí.“

I podivil se Jaromil krásě všelijaké. Lehkonohé víly kolem obskakovaly a na sličného hoča se usmívaly, nejkrásnější ale pohroužila se do vody a v okamžení zase vyploula a Jaromilu perlovou mušli podala s těmi slovy: „Tu mušli schovej si ode mne na památku. Kdyby se stalo, že bys pomoci mé potřeboval, rozloupni mušli a perlu hod' na zem, tím mě můžeš přivolat.“ Jaromil víle poděkoval a mušli si schoval. Na to se rozloučili a šli dále.

Teď přišli k paláců, který byl celý z bílého mramoru. Vešli dovnitř. Byla tam jedna krásná velká síň plná ohně. Zažloutlé a modravé plameny se v obloucích proplývaly aneb po hladkých stěnách vinuly. Vprostřed ale byla velká hvězda jako slunce, ta se třpytila bleďo-žlutou září, a miliony jisker z jejích paprsků pršely. Mezi tím tancovaly děti, malé ale hezounké postavy; zdálo se, že jsou z nejčistšího krystalu utvořené, neboť byly tak průhledné, že bylo vidět, jak jim radostí srdéčka poskakují. „Ale že pak ty děti v tom ohni neshoří?“ řekl Jaromil k Narcisce.

„Tak jako ty žiješ na zemi, víly ve vodě, tak žijou tyto v ohni, bez něhož živý býti nemohou.“

„A kam jde ten oheň, a proč je tady?“

„Jak je potřeba, všemu co roste, vody, tak je potřeba také i ohně. Myslíš, že by bylo vaše víno tak ohnivé, kdyby tepla zde nenabylo?“

Jak tak mluvili, vyběhlo z ohně jedno z malých děvčátek a pravilo: „Když ti sestra moje dala na památku, vezmi také něco ode mne,“ I podala Jaromilovi malinkou krystalovou lahvičku, v níž se něco ohnivého blýskalo, „Dobře to opatruj; budeš-li něco ode mne potřebovat, otevři jen lahvičku a já přijdu; jinak jí ale neotvírej,“

Jaromil poděkoval hořící dívce a lahvičku k mušli schoval. Nato se odebrali nazpátek,

„Nyní,“ řekla Narciska, když přišli do zahrady, „můžeš ještě jednou jít se mnou ke králi, ale pak se musíš od nás rozloučit,“

„A proč mě vyháníš? Mně se tu u vás líbí; chtěl bych tu navždy zůstat,“

„To nemůže být, milý hochu, my zde nesmíme žádného z vás podržet; vy lidé nejste tak svorní a spokojeni jako my, a protože se mezi nás nehodíte. A myslíš, že by se ti zde vždy líbilo? Ty bys nezůstal tak skromný — čím větší bys byl, tím více toužil bys po marném světě, a naše zahrada zdála by se tobě malá; snad až svět poznáš, často si na náš život zpomeneš.“ Mezi tou řečí přišli k slonovému paláců a vešli do síně, kde král a královna byli.

„Jak se ti u nás líbí, hochu?“ ptal se král Jaromila.

„Tak dobře, pane králi, že bych tu věčně u vás zůstat chtěl.“

„To bys musel být tím, čím tyto jsou,“ a při tom ukázal na lehkorouché malé tvory. „Tak ale se musíš zase nazpátek vrátit.“

„Ještě chvíli, otče, jej mezi námi nech, pak ho sama doprovodím,“ prosila Narciska krále. Ten jí to dovolil. Nyní si sedla s Jaromilem na odpočívadlo, a okolo nich shrnula se drobná čeládka s královnou v čele, a Jaromil musel povídat, jak to je na světě a jak tam lidé žijou. Ale nikdo se tomu nepodivil, naopak všichni se smáli. Potom dali Jaromilovi chutného ovoce. Když se najedl, poděkoval sličné královně a králi, rozloučil se s ostatními a ubíral se s Narciskou ze skvostného zámku. Když z něho vyšli, byl by Jaromil lítostí plakal, že musí krásnou zahradu opustit; smutně se ohlížel po rozkošných květinách i zdálo se mu, jako by se každá k němu klonila a s ním se loučila. Tu šli okolo keře, na němž se mnoho růží skvělo. I nahne jednu větev k sobě, by si naposledy v té lahodné vůni tvář zkoupal; ale větev mu z ruky vyklouzne, keř se zatřese a tisíc růžových listů se na něho sesype. I nabere jich do hrsti a dá do kapsy. „Ty si nechám na památku z vaší zahrady,“ řekne k Narcisce.

„Jen si je dobře schovej,“ odpoví tato. Po chvílce přišli ku skále, kterouž se Jaromil do zahrady dostal. „Nyní,“ řekla Narciska, „se musíme rozloučit, ty půjdeš do světa, já zůstanu zde. Tu máš zlatou pecku; budu-li ti moci být někdy v něčem nápomocna, tedy ji rozloupni a jádýrko hod' na zem; tím mne zavolaš. Až do té doby ji měj schovanou. Pamatuji si ale, že do své smrti žádnému povědět nesmíš, kde jsi byl, sice bys nás i sebe udělal nešťastnými.“

„Neboj se, Narcisko, ode mne se nikdo o vás nedoví.“

Nato mu podala Narciska pravou ruku a levou se dotkla skály. Skála se otevře, Narciska zmizí a on stojí samojediný v širém poli. Nebylo tu ani lesu, ani skály, kudy tam

vešel, a těžko bylo mu najít cestu k domovu. I viděl nedaleko před sebou pásti se dobytek, a ještě dále několik chaloupek, kousek pole a zahrádku, kde lidé pracovali. K těm tedy Jaromil zaměřil, by se jich na cestu k domovu poptal. Když přišel k prvnímu člověku, který na poli plel, zeptal se ho: „Prosím vás, nemůžete mí povědět, na které straně je černý les a jak daleko k němu?“

„Černý les ten je tamhle na té straně, ale jak daleko "k němu, to vám, mladíku, nemohu říci; bude to asi hezký kus cesty, neboť když sem uhlíř Matěj uhlí vozíval, trvalo to den sem a den tam.“

Když slyšel Jaromil jméno svého otce, byl rád a ptal se dále: „Co pak vám ho již nevozí?“

„A jak by vozil, když ho tam více není? Před desíti lety se mu ztratil sedmiletý chlapec, jeho jediná radost; asi za rok, když hoča nikde nalézt nemohli, prodal Matěj chalupu a šel do jednoho města; jak se jmenuje, to jsem už zapomněl. Povídal, že se tam také vyživí a že snad spíše syna tam najde.“

S podivením poslouchal Jaromil a pozoroval, že vysokorostlému muži až po ramena dosahuje. „Deset let tedy byl jsem tam,“ pomyslí si, „a mně se to zdá jen několik hodin.“

„Vy jste snad starého Matěje znal?“ vytrhl sedlák Jaromila z přemejšlení.

„Ano; já jsem jeho bratra syn a přišel jsem ho navštívit, a teď se mi radost zkaží.“

„I co pak byste si tak naříkal? není-li zde, je jinde, konec světa jistě nebude. Zde tou cestou jel do města; jděte za ním a také tam přijdete. Kdo ví, jestli se s ním někde neshledáte. Dnes ale je již pozdě; chcete-li, zůstaňte u mne přes noc, a časně ráno vás kus cesty vyprovodím.“

S radostí přijal Jaromil návrh poctivého sedláka a šel s ním do jeho chaloupky. Zena a dvě děti jim vyběhly naproti a Jaromila přivítaly. Mezitím, co selka večeri chystala a sedlák v domě dohlížel, zůstal Jaromil s dětmi sám v malé sedniče. S počátku si jich Jaromil nevšímal, protože pořád ještě sám s sebou co dělati měl; za chvíli ale ohlídnal se po sednici, viděl děti v malém koutečku stát a bázně na sebe hledět; i zavolal je k sobě. Když se osmělily, přistoupil hoch k Jaromilovi a sedl mu na klín. Tu něco v kapse zacinkalo a Jaromil vytáhl plnou hrst zlatých peněz. „I pro Boha, kdo mi ty peníze dal?“ pomyslí si Jaromil, ale tu si zpomněl, že si do té kapsy ty růžové listy strčil, a že je snad dobrotivé víly v peníze proměnily, by nemusel na cestě nouzi trpět. I vzal dva z nich a dal je dětem. Plny radosti běžely tyto k matce a dar ukazovaly. „Zeno,“ řekl jí sedlák, když peníze viděl, „to je jistě nějaký pán a jen tak za sedláka přestrojen; koukni se, je to ryzí zlato; ať mu dobrou večeri ustrojíš a měkce usteleš.“ Na to šel k Jaromilovi, aby mu poděkoval; ten ale pravil: „Chcete-li mi nějakou službu prokázat, zaopatřte mi jiné šaty, já vám je dobře zaplatím.“ Měť Jaromil šaty, jak byl z domu vyběhl, a musel v nich ovšem tuze dětinsky vypadat.

„I s radostí,“ řekl ochotný sedlák a odešel.

Netrvalo to dlouho, než se s oděvem vrátil. Když se Jaromil oblékl, bylo mu to, jak by ulil. S radostí zaplatil sedlákově dvojnásobně. povečeřel a šel spat. Ráno za svítání vydal se Jaromil na cestu. Za několik dní přišel do jednoho městečka, kde se dověděl, že odtud do hlavního města není daleko. Byl tomu rád, neboť ho již chůze mrzela. Jakmile do města vkročil, vešel hned do jedné hospody, by si pohovil. Bylo tam plno lidu; Jaromil si sedl do koutka a poslouchal, co se povídalo. Tu slyšel, že má král jedinou dceru, která je němá, slepá a celá neduživá, a již nikdo pomoci nemůže. „Už to s ní trvá sedm let,“ vypravoval jeden, „ze všech končin světa byli tu lékařové, ale žádný ji neuzdravil. Loňského roku byl král u toho vyhlášeného poustevníka v černých lesích, a ten mu něco poradil, ale to prý není k dostání.“

Jaromil dával na řeč dobrý pozor. „To by bylo něco pro mne,“ myslil si; „což kdybych šel ku králi a žádal ho, aby mě za zahradníka do služby přijal?“ S tou myšlenkou odebral se Jaromil na lože; a opravdu se mu zdálo, že je královským zahradníkem, jak si byl přál. Ráno vstal, zaplatil hospodskému, zeptal se ho na cestu ke královskému zámku a pak tam

s chutí kráčel. Bylo to nádherné stavení, s jedné strany cele zahradou obražené. Nebylo tam hluku a běhu, jak to obyčejně při dvořích bývá. Všude byly koberce prostřeny, aby se kročeje po klenutých síních nerozléhaly, i po dvoře leželo černé sukno, aby nebylo dusot koňů a rachot vozů slyšet. Černě byli všickni sloužící ustrojeni, kteří jako duchové po dvoře chodili, okna byla ještě zastřena. Když Jaromil do zámku vešel, bylo časně, žádný si ho nevšimnul a on se také žádného ptát nechtěl, protože se zatím na lavičku nedaleko zahradních dveří usadil.

Neseděl dlouho, tu přišel staříčkový muž s lopatou okolo něho k zahradním dveřím, které si klíčkem otevřel a opět za sebou zavřel. Jaromil viděl skrze skulinu, jak se stařeček po záhoně hmoždí a jak perná mu ta práce přichází; zaklepal tedy na dveře a zvolal: „Odpuste, já vidím, že jste na tu práci tuze sešlý, dovolte, bych to za vás udělal; já jsem také zahradník, dlouho jsem ale byl na cestách a své umění zanedbal, tuším však, že to přece půjde. Kdybyste snad později nějakého pomocníka potřeboval, šel bych rád k vám do služby.“

Stařeček se na něho přívětivě podíval a odpověděl: „Mám to rád, když se člověk sám práce chápe, aniž ho k ní nutit třeba; kdyby to pouze na mně záleželo, vzal bych tě hned do práce, ale já musím dříve s králem mluvit a to má své obtíže.“

„A jaké?“ tázal se Jaromil.

„Neslyšel jsi nikdy o nemocné dceři našeho krále?“

„Slyšel jsem o ní včera večer v hospodě,“ odpověděl Jaromil, „a také, že král se svým zármutkem o samotě hodiny tráví.“

„Tak jest. Srdce mě bolí,“ pravil starzec, „pomyslím-li, že ani chodit nemůže, někdy jen trochu v sesli sedí aneb se do zahrady nésti dá. Já jí často trhával kvítka, když ještě co zdravé děcko kolem mne obskakovala, a protože se teď ani bez bolesti na ni podívat nemohu. Rád bych konec světa šel, kdybych věděl, že to najdu, co by ji pomohlo.“

„A co pak to je?“ ptal se Jaromil.

„To ti ještě povědět nemohu, až jestli se králi zalíbíš a do služby přijat budeš. Dokud nebyla princezna nemocna, pracovalo jich zde více, nyní ale nesmí krom mne žádný do zahrady kročit. Počkej tedy, až jak král rozhodne.“

Stařeček odešel. Jaromil vzal lopatu a ryl místo něho. Netrvalo to dlouho, než se zahradník vrátil. „Nesu dobrou zprávu; máš jít hned se mnou ku králi, snad tě na mou přímluvu podrží.“

Když přešli dlouhou světlou chodbu a několik pokojů, vešli do královské ložnice, kde se zármutkem sklíčený otec procházel. Když Jaromil se zahradníkem vešel, pokynul král, aby blíže přistoupili, a hledě dlouho na Jaromila, od hlavy až k patě ho měřil a pak se ho na jeho život vyptával. Neohroženě odpovídal mu Jaromil. Co se však týkalo podzemního zámku, to ovšem zamlčel.

Spokojen jsa král, řekl konečně: „Nu dobře, já si tě podržím; musíš ale celý den sám a sám v zahradě pracovat, nesmíš nikam chodit, leč ke starému Boršovi, a nikomu povídat, co uvidíš a uslyšíš.“

„To bych byl udělal, kdybyste mi to, pane, ani nebyl poručil; myslím, že budete se mnou spokojen. Nato se králi poklonil a s Boršem odešel.“

„Teď, stařečku, buďte tak dobrý, a ukažte mi, co mám dělat.“ Šel tedy starý Boreš s Jaromilem po zahradě, a když ho všude provedl a všechno mu pověděl a ukázal, řekl ještě: „Teď ti to odevzdávám; budeš-li ode mne co potřebovat, přijď jen, já zůstávám tamhle u vrat v tom zeleném domku.“

Jaromil starci za všechno poděkoval, a když odešel, vzal své zahradnické nářadí a šel po své práci. Bylo k poledni; tu se otevřely zámecké dveře, které z princezniných pokojů do zahrady vedly, a několik ženských neslo v sesli měkce vycpané nebohou nemocnou. Jaromil byl na blízku a květiny okopával; ale jak ženské spatřil, nechal všeho být a zašel dále do zahrady, aniž se. dříve okázal, dokavad neslyšel, že se vzdálily. Když se to královna a král dověděli, líbilo se jim to velice, i počali Jaromilovi již docela důvěřovati; často volala

jej pak královna k sobě, i když dcera v zámecké zahradě byla, a on musel princezně květiny nosit a sesli nimi krásnit. Tu viděl tedy Jaromil, že její pravidelná tvář byla zohyžděna, oči zavřeny, jen když ústa otevřela, bělely se v nich dvě řady perliček. Bylo Jaromilovi lito té mladinké květinčky, takže ji neustále měl před očima. „Ale,“ pomyslí si jednoho dne, „vždyť starý Boreš ví, co by ji pomohlo, a on mi přislíbil, že mi to poví; toť se ho co nejdříve zeptám.“ A také když se s ním sešel, byla to jeho nejprvnější otázka.

„Teď už ti to mohu povědět. Nedaleko odtud je les, který se daleko pod zem táhne; tomu říkají černý les. V tom bydlí velmi učený a již starý muž. k němuž z daleka široka lidé na poradu chodí: jednou jsem se o něm též králi zmínil a prohodil, kdyby snad také stranu princezny s ním se poradil, a on uposlechl. Musel jsem se vyptat na cestu. Když jsme k němu přišli, zůstal s králem samo-ten, a jak mi potom král vypravoval, vyptal se na všecko o dceři a odešel; za chvíli přišel zase zpátky a prováděl všelijaké čáry; tu se prý ukázala před nimi krásná paní, jíž se starý poustevník pták čím je možná dceru královu uzdravit, a ta dala za odpověď; ‚Ze stříbrného potoka nabude čistoty těla, ze živého ohně nabude zraku, a z jablka mluvícího stromu nabude řeči.‘ Posud sám, jestli je něco takového na světě? Co se král již naptal, ale všecko nadarmo. Kdo ji pomůže, tomu chce dát půl království a třebaš i dceru, tak mi řekl.“

Jaromil nic neodpovídal, ale dobře si slova zahradníkovy pamatoval a pořád v duchu přerýkával, až si zpomněl na ty památky z říše pidimužiků, které vždy u sebe nosil. „Voda tedy, oheň a mluvící strom jí mohou pomoci? Což kdybych poprosil ty dobré víly, aby ji uzdravily? Ony pěsti kvítka s takovou péčí, jistě že se i nad tou ubohou smilují,“ Na té myšlence se tedy ustanovil a s pevnou důvěrou přistoupil druhý den ke králi.

„Co žádáš, Jaromile?“ ptal se král, když k němu vešel.

„Pane můj, jestli tolik důvěry ke mně máte, byste mi princeznu svěřil, já vám ji uzdravím.“

„Ty že bys ji uzdravil?“ ptal se král s podivěním. „Proč jsi to již dávno neřekl?“

„Protože jsem nevěděl, co jí pomůže.“

„A nyní to víš?“

„Vím; starý Boreš mi to pověděl. Chcete-li ji zdravou vidět, musíte mi ji na tři dni svěřit, a nesmíte zkoumat, co se dítí bude, sice by to všecko nic plátno nebylo.“

„Dobře, Jaromile; vezmi si ji na starost, a jestli ji uzdravíš, dám ti, co budeš žádat, ať je to třeba celé moje království.“

Jaromil odešel, a král šel ke královně, by ji tou radostnou zprávou potěšil. Jak o tom královna slyšela, sama k Jaromilovi běžela a chtěla, by s ní do zámku šel a v zahradě více nepracoval; ale on jí poděkoval, vylouvaje se, že si musí v zahradě právě všecko připravit. Opravdu také ohradil si jedno místo stranou, by tam žádný hleděti nemohl.

Druhý den přijal od královniny nemocnou dceru, která o tom nic nevěděla, neboť tiše spala. Jaromil ji vzal lehounce do náruči a donesl ji do zahrady; tam ji položil do trávy. Nyní vytáhl z kapsy mušli a když ji rozloupil, vyndal velkou krásnou perlu. Srdce mu strachem tlouklo, když ji na zem hodil. Chvilku zůstala perla v trávě ležeti, pak se ale pomalu tratila, až konečně zmizela. Tu vyhrkne na tom místě pramen, vysoko se vzpíná a v oblouku tisícerych perel na trávu padá — ale není to již tráva, je to hlubina jediné velké mušle, do kteréž pěnivým hrkotem perly padají. Tu vyplyne ze stříbropěnných proudů bledá paní, vlny s divou radostí okolo ní se shluknou a líbají sněhové rámě její. Slunce barví duhovitě padající proud, který všecky své perly královně k nohousy a mokré její kadeře krásní. — Jaromil poznal v bledé paní královnu vil a dárkyni mušle; i přistoupil blíže k ní a pravil: „Tys byla milostná a řeklas mi, kdybych pomoci tvé jedenkráté potřeboval, bych tebe perlí, kterous mi dala, zavolal; nyní přišel čas, ne pro mne, ale pro tuto ubohou: má se prý v stříbrném potoce koupat, by čistoty těla nabyla. Vyplň tedy slib svůj a pomoz jí.“

„Nuže,“ odpověděla víla, „podej mi sem princeznu.“

Jaromil vzal Boleslavu a do vody ji položil. Víla ji vzala a do svého pěnového lože pod perlový splav s ní zmizela. Ruce maje sepiaté, tělo k vodě nakloněné, stál Jaromil a neodvratně do kotliny se díval, brzo-li víla s Boleslavou vyplyne. Netrvalo to dlouho a bledá víla se opět zjevila s překrásnou pannou. Jaromil pln radosti přistoupí ke kraji mušlové kotliny, a na vlnách se přihoupá královna k němu, pannu mu do náručí vloží a praví: „Zde máš svou nevěstu; buď zdrav, o mně však pomlč až do smrti.“

Jaromil chtěl dobré víle děkovat, ta však po těch slovech se ztratila, a po krásném vodopádu nezůstalo jiné památky, než tisíce krůpějí, jimiž bujné vlny zelený trávník pokropily. Snad by to byl Jaromil všecko za pouhý sen měl, kdyby nebyl Boleslavu tak krásně změněnou v ruku držel. Ještě spala, a protož ji položil zase tiše na trávu, a běžel do zámku pro sesli a jídlo, které mu pro ni do pokoje uchystati měli. Když se s tím vrátil, probudila se princezna a cítíc se neduhu sprostěna, nedala si tuze sloužit, ale pojavši ruku Jaromilovu pobízela ho k procházce. Ochotně vodil ji po zahradě, kde jako děcko po jeho boku poskakovala a laskavá slova poslouchala, jimiž ji těšil a brzké uzdravení přislíboval.

Tak ušel první den. S jakou radostí Jaromil druhý den vstával, snadno si pomyslit můžeme, neboť měl jistou naději, že uzdraví dívku, která mu nade všecko drahou býti počínala. Druhého dne tedy časně ráno, když ještě spala, snesl ji opět Jaromil do zahrady, vytáhl lahvičku a s mnohem větší důvěrou ji otevřel. Sotva že stříbrnou zátku odňal, promění se lahvička v ohnivou kouli, která tisíc a tisíc jisker kolem dokola hází; plameny modrojasné, červené a žluté z ní vypryskují a co skvoucí fábory v krásných paprscích se proplítají. Již se počíná planoucí koule rychleji a rychleji točit, a Jaromil spatřil v ní dívku, která mu lahvičku dala. I přistoupí k ní blíže a praví: „Nehněvej se, že jsem tvého daru tak brzy použil; hled, ta ubohá zde je slepá a může prý jen živým ohněm zraku nabýt; zpomněl jsem si hned na tebe a doufal, že jí pomůžes.“

Přívětivě usmála se dívka na jeho prosbu a prstíčkem mu zahrozíc, vyskočila z koule, sklouzla po paprscích ke spící Boleslavě, zlehka se k ní naklonila, a růžově průhledným prstem dotkla se očí dívčiných. Ta náhle prozřela; ale ani hořící pannu, ani ohnivou kouli již nespatriila. Dvě však z těch jisker zůstaly v Boleslaviných černých očích a roznítily plamen v Jaromilovu srdci. Udivena, plna radosti vyskočila Boleslava a první pohled padl na Jaromila; jednu ruku položila na ústa, jako by mu ukázati chtěla, že by mu ráda slovy děkovala, kdyby mluvit mohla, druhou vzala jeho ruku a chtěla ji líbat.

„Nikoli, krásná panno,“ řekl Jaromil, rychle ruku odtáhna, „já toho nezasluhuji; jsem dosti odměněn pohledem na tvou andělskou tvář. Nyní jen pojd, abych ti zahradu okázal, kde uvidíš, jak stromky vyrostly, které jsi co děcko se starým Boršem sázela.“ S libým úsměvem poslouchala ho Boleslava a procházela se s ním po zahradě. Tu k růži klekla, vroucně ji líbala a kráse její se obdivovala; tu zůstala stát u rybníka a koukala se na malé zlatoušky, tam zase sedla pod košatou jablň a Jaromil trhal jí a házel do klína chutná jablka.

Tak jim ušel druhý den. Večer šla Boleslava do svých pokojů a on zůstal v zahradě. Nemohl však usnout; neustále měl obraz sličné princezny na mysli. „Ach! co mi to plátno, že ji miluji, ona přece mou nikdy nebude; ovšem, že král řekl, kdo ji uzdraví, tomu že dá, co bude žádat, třeba ji samu; ale kdo ví, zdrží-li slovo?“ Takové myšlenky trápily zamilovaného Jaromila. O strom podepřen stál tu a díval se do oken, kde milenka odpočívala, a počal zpívat. Zvučně, vábně rozléhala se píseň jeho po zahradě, zaznívala nahoru do oken a přilákala Boleslavu k pěvci. Ukazovala mu, že nechce v zámku být a že raději v zahradě zůstane. Se všech stromů a keřů sebral tedy Jaromil vonné lupení, aby milence měkké lože pod kvetoucí jabloní ustlal. Když ulehla, přikryli ji větéřkové růžovým květem z jabloně, slavík ji ukolíbal a láska ji střežila. Sladce usnula.

„Teď,“ pomyslně si Jaromil, „zavolám ještě Narcisku. Boleslava spí, jsem tedy jist, že jí neuhlídá.“ Slavík umlkl, větéřkové ulehli, měsíc se schoval, jen hvězdy na temnošerém nebi se třepaly. Jaromil popošel trochu dále od Boleslavy, vyndal pecku, rozloupil ji a jádro z ní hodil na zem. Tu se osvětlí jasnou růžovou září tmavý háj, a na místě, kam jádro

padlo, vypučí ze země zelená ratolest, výše a výše roste, a před Jaromilem stojí tu strom plný květů, na jehož vršku spatří krásnou Narcisku. Na každém listu, v každém květu houpají se zlatovlasí bůžkové, všichni potichu mezi sebou šepotají, větéřkové se budí, hájem vanou a líbají růžové tvářinky jejich.

„Co ode mne žádáš?“ ptala se jemným hláskem Narciska Jaromila, který tu v němém úžasu stál.

„Ó tys předobrá, Narcisko.“ řekl Jaromil, „a jistě mou prosbu neoslyšíš. Hleď, to krásné děvče, co zde spí, je němé, a dříve nepromluví, dokud z mluvícího stromu jablko nesní; smiluj se a uzdrav ji!“

Na prosbu Jaromilovu utrhla Narciska se stromu poupě, dechla naň jednou, ono se rozvilo, dechla podruhé, květ opadal, dechla potřetí. a již držela v ruce jablko tak pěkné, jako by je vymaloval. To pak pustila se stromu dolů a řekla; „Zde máš žádané jablko, uzdrav ním svou milenkou, o nás však, chceš-li v štěstí setrvat, do smrti nemluv.“ Po těch slovech rozlívalo se po háji čarovné jasno, takže Jaromil do růžového plamene patřiti nemoha, oči si zakrýt musel. Tu slyší v dáli libý zpěv, poslouchá, odkryje oči — ale ani záře, ani stromu více nevidí; vždy jemněji, vždy toužebněji zaznívá zpěv, až konečně jako poslední tón harfy dozní. Je zase ticho; jen větru vání šumí zahradou, budí zesnulá kvítka a šeptá jim báji o čarovném stromu.

Jaromil máje kouzelné jablko v ruce, sedí nedaleko Boleslavy, láskou a nadějí opojen. Tu padne lístek na podrímujícího slavíčka, ten zvedne hlavinku a počne klokotným hlasem zpívat, až Boleslavu probudí. Jaromil, přistoupiv blíže k procitlé panně, pravil: „Ten čas, co jsi spala, nalezl jsem nejkrásnější jablko z celé zahrady.“ A Bole-slavě jablko podáváje, pravil, aby je snědla. „Je to snad poslední chvíle,“ pravil smutně, „kterou spolu trávíme, neboť uzdravená sličná princezna nebude více se sprostým zahradníkem tak důvěrně smít zacházet, jako dříve.“

V tom Boleslava vykřikla a přetrhla jeho další řeč. „Co se to se mnou stalo? Já mohu mluvit; ó jistě, tys mě tím divotvorným jablkem uzdravil! Jaromile, dobrodinče můj! jak se tobě odměním? Tys právě nyní takovou myšlenku projevil, která mne bolela. Co si o mně myslíš? Aneb se snad můžeš domnívat, že by můj otec byl tak nespravedlivý a se tobě za tu nesplatitelnou službu tak špatně odměnil?“ Tak mluvila rozčilená princezna, za obě ruce Jaromila držíc.

„Mohu prý za tvé zdraví celé království žádat, řekl tvůj otec, já ale nežádám jeho pokladů; to, co by mě učinilo na věky šťastným, toho požádat nemohu.“

„A co by to bylo?“ ptala se tiše Boleslava, a krev jí tváře polila, neboť tušila jeho odpověď.

„Tebe, krásná panno, bych si od krále vyžádal a nic jiného bych na světě nechtěl.“

Její odpověď přehlučela píseň slavíkova, ale Jaromil to tiché „ano“ přece zaslechl.

Pobyli ještě blahou chvílí v zahradě, až pak Boleslava do zámku odešla. Jaromil zůstal v zahradě a položil se na to místo, kde milenka spala. Skrýváje tvář do vonných listů, opakoval si každé slovo, co s ní byl mluvil, a v tom milém přemejšlení usnul.

Tu se mu zdálo, že stojí v nádherné velké síni, do polou samými věnci z nejkrásnějších květin ozdobené, od polou ale nebylo nic vidět pro samou mlhu, která jako růžová záclona po síni rozprostřena byla. Najednou se ale vyjasnila, a on spatřil zlatý trůn, na kterémž seděla panna neobyčejné krásy, drahým šatem přioděná. I přikročí blíže a poznává v ní Boleslavu, která mu kyne, aby se vedle ní posadil. Tu se na jedné straně rozstoupí zeď, a mezi čtyřmi zlatými oblouky je vidět čarokrásnou zahradu, kde v prostředku slonový zámek stojí. Jako u vidění hledí Boleslava do ní, ale Jaromil ji brzy poznal. Byla to ta samá, v níž mu deset let tak rychle uprchlo. Tu se vyhrne ze zámku množství bůžat s věncemi a kvítím, v čele kráčí Narciska a vedle ní nesou dvě víly na hedvábných polštářích dvě koruny. Všichni se blíží k trůnu, kde milenci sedí, a při libém zpěvu kvítím ho věncí. Narciska bere první korunu z růží a lilií, blíží se k Boleslavě a na černé kadeře ji kladouc, praví; „Lépe než zlatá sluší tobě koruna z těchto kvítků, jsouť

obraz tvé duše. Dej pozor, by nikdy neuvadly.“ Nato přikročí druhé bůže a podává Narcisce korunu zlatou. Tu kladouc na hlavu Jaromilovu, řekne jemu: „Nyní jsi, Jaromile, králem; zůstaň však dobrého srdce a spravedlivé vůle, často sobě připomeň slova, kteráž jsem tobě ve slonovém zámku při posledním rozchodu řekla, pak budeš šťastný.“ Po těch slovech mu vdechla políbení na čelo a on se probudil. Myslí ale, že pořád ještě sní, když svou královnu před sebou státi viděl.

„Jsem tu již chvíli,“ řekla Boleslava, „a čekám, až se probudíš, bychom šli k rodičům.“

„Ach, já měl krásný sen,“ pravil Jaromil a počal vypravovati, co ve spaní viděl.

„Ó totéž dobré znamení,“ řekla Boleslava, když jí poněkud sen pověděl, a pobízela, by šli rychle k rodičům.

Ale Jaromil spletl dříve věnec z růží a lilií, a teprv když milenku jím ozdobil, vedl ji uzdravenou ke králi a královně. S toužebnosti očekávali rodiče třetí ráno, a dvořeninové stáli kolem v královských síních v hojném počtu, by uzdravenou dceru svého krále viděli. Tu se otevrou dvěře z princezniných pokojů a jimi vstoupí Jaromil s Boleslavou. Všickni ustrnuli nad krásou panny tak, že Jaromil s ní až k samému králi a královně přistoupil a nikdo ani hlasu nepozdvihl. „Zde, králi můj, je tvá dcera,“ pravil Jaromil.

Boleslava padla rodičům v náručí, a tu teprv strhlo se radostné jásání, až se to po celém zámku rozléhalo.

„Žádej, co chceš,“ řekl blažený otec, „a kdyby to celé moje království bylo, dám ti je.“

„Co by mi prospělo království a všechny poklady, kdyžby mě srdce bolelo? Dejte mi vaši dceru, a já vám budu do smrti děkovati.“

Král se na chvíli odmlčel, ale když viděl, že i Boleslava k němu a k matce prosebně, hledí, nechtěl ji zarmoutit, a pojav ji za ruku, k Jaromilovi ji vedl, řka: „Vezmi tedy můj nejdražší poklad a buď mým nástupcem.“ Dvořané plesali a lid jásal. Tu přišel k mladým zasnoubencům starý Boreš a plakal radostí, takže ani jediného slova vyřknouti nemohl. Zatím poručil starý král, by se slavné hody přistrojily, ku kterýmžto množství hostů sezval. Celý den chodili se lidé na uzdravenou nevěstu dívat. Když seděla u stolu, přišel také starý muž a tlačil se ku předu, by svého nastávajícího krále viděl, o němžto šla pověst, že je uhlířův syn a že jako malý chlapec z domu ušel. Konečně prodral se až k mladému králi a počal mluvit: „Odpusťte, pane můj, že k vám s prosbou přicházím; lidé praví, že jste syn uhlířův, povězte mi pak, zdali to pravda?“

„Ovšem že jsem; uhlíř Matěj z černého lesa je můj otec.“

„A ten jsem já!“ zkríkl starec, pustil hůl, o kterou se podepíral, z rukou a padl synu do náručí.

„A kde je matka?“ ptal se Jaromil, když se otec poněkud zpamatoval.

„Ta je mrtvá; do smrti toho litovala, že tě tak šidila, až jsi pro ni z domu utekl.“

Jaromil mlčel a nechal otce při tom, neboť nesměl beztoho nikdy vyjevit, kde ten čas strávil. Nato posadil otce mezi sebe a nevěstu, která ho též i s rodiči upřímně přivítala. Den se vesele skončil a na druhý slavila se svatba. Když mladého krále korunovali, měl on korunu zlatou, Boleslava však onu z růží a lilií, aby se mu sen vyjevil. Panovali spravedlivě, mírně a rozumně, a slova Narcisčina nikdy z paměti nepustil. S upřímným srdcem přál mu lid jeho dlouhé panování, neboť byl on více otcem nežli králem.

O MARIŠCE.

Lukeš byl zámožný sedlák, ale rád hejřil. Proto nebylo divu, když mu za několik let z celého jmění nezůstalo nic více, než rozdrchaná chalupa. Tu teprv nabyt rozumu. Ted by byl hospodařil, kdyby byl měl s čím. Dokud byl v dobrém stavu, přál si často mítí jen jedno dítě, a Bůh ho nevyslyšel; ale když si ho nepřál, když neměl sám pro sebe co jíst, porodila mu žena děvčátko. Škrábal se arci za ušima nad tím nemilým požehnáním, ale co bylo dělat. Šel tedy k jedné chudé známé a žádal ji, aby jeho ženě při křtu posloužila; ale ta se

nechtěla zadarmo ani hnout. Mrzut nad nevděčností lidskou vrátil se k ženě a povídal jí to.

„Vidíš, Lukši,“ pravila tato, „jak to je, když člověk nehospodář; dokud isme byli bohatí, sám rychtář nám všechno k vůli udělal, a teď mi ani ta nejmizernější nájemnice nechce posloužit. Ubohé dítě, jak se třese; vždyť nemám ani chatrné plenky, bych je zaobalila; na holé slámě musí ležet! O Bože, smiluj se nad námi!“

Tak hořkovala a bědovala ubohá žena a nahé nemluvně slzami kropila. Než najednou utřela slzy a na muže, který zamýšlen se založenýma rukama u ní stál, radostně se podívala, řkouc k němu; „Prosím tě, Lukši, jdi k bývalé sousedce, ona je zámožná, a já jsem byla jejím dětem za kmotru; jdi a popros ji, aby ona teď mému dítěti posloužila.“

„Nevím, milá ženo, nevím, jestli se nemýlíš, mně se zdá, že zprázna pořídím.“

S těžkým srdcem kráčel Lukeš okolo svého bývalého statku k staré sousedce.

„Pozdrav Pánbůh, milá kmotra!“ řekl vejda do světnice. „Má žena zkazuje vám pozdravení, a poněvadž nás Bůh dceruškou obdařil, prosí vás, abyste jí při křtu svátém posloužila.“

„Milý Lukši,“ řekla sousedka uštěpačně, „já bych ráda šla, ale časy jsou zlé, člověk potřebuje každý krejcar, a takovým žebrákům, jako vy jste, musí mnoho založit; proč nejdete k jinému, proč právě ke mně?“

„Protože vám žena také posloužila.“

„Aha! tak to má být jako půjčka za oplátku, a já mám dát tolik vám, jako vy mně? Kdybych byla tak štedrá, jako vy jste byli, přišla bych také tak daleko. Jděte, jděte, nepůjdu ani krok.“

Lukeš zatvrzelé ženě ani slova neodpovídaje odešel s pláčem domů. „Vidíš, milá stará,“ řekl, když domů přišel, „já to napřed věděl, jak pořídím; ale nedělej si z toho nic, však Bůh nikoho docela neopustí. Dej mi dítě, já je sám ke křtu donesu, a za kmotru vezmu, koho nejdříve potkám.“

Žena zaobalila děvčátko do kouska staré sukně a muži je slzíc do loktů vložila. I musel Lukeš přes pole, neboť stála kaple hezký kousek za vesnicí; asi sto kroků zdálí, kde se cesty křižovaly, potkal Lukeš starou babičku; jak ji spatřil, hned si umínil, že ji poprosí, aby dítěti za kmotru stála.

„Milá babičko, já bych vás o malou službu prosil. Jsem zde z té vesnice chudý chalupník; dnes mně žena porodila děvče, i šel jsem tedy k susedkám prosit, by nám některá posloužila za kmotru, ale že jsme chudí, nechtěla žádná jít; vzal jsem tedy dítě sám a umínil si, kterou nejdříve potkám, tu že vezmu za kmotru. Vás jsem nejdříve potkal, tedy vás prosím, abyste dítěti byla kmotrovstvím.“

„I to vám mohu udělat; dejte sem to robátko a pojdte.“

Lukeš jí dal dítě a šli ke kapli. Právě chtěl pan páter odcházet, tu přijde kostelník a oznamuje mu, že jdou křtiny.

„Kdo je to?“ ptá se nevrle kostelníka.

„I to je ten darebák Lukeš; vždyť nemá sám, co by do huby strčil.“

V tom vešel Lukeš s kmotrou. Babička mrštila okem po kostelníkovi a pozorovala, jak na ni mračí a že žádných skvostných příprav ke křtinám nedělá; to ji zamrzelo, sáhla do kapsy, vytáhla lesklý, velký dukát, a přistoupivši ku knězi, do ruky mu ho vtlačila. Pan páter se s podivením na tu ošumělou babičku ohlídl, pak se podíval na dukát, schoval ho a šeptal kostelníkovi do ucha, aby mu dal pluvial, a pokřtil dítě chudého Lukše tak slavně, jako nejbohatšímu měšťanu. Děvče dostalo jméno Mariška. Po křtu vyprovodil pan páter kmotru až ke dveřím a kostelník až za dvěře, kde se mu také propitného dostalo.

Když přišla babička s Lukšem na rozcestí, kde se byli potkali, podala mu dítě, sáhla do kapsy, vytáhla opět dukát, který za plenu strčila, a pravila: „Z toho dukátu, co dítěti zakládám, budeš mít tolik, abys je dal dobře vychovat; až bude holce dvanácte let, přiveď ji sem na to místo, a já si ji pak vezmu k sobě na několik let, to jest, bude-li ona, ty a tvoje žena chtít. Abys ale poznal to místo, neboť ve dvanácti letech se mnoho změní a jen zde

můžeš mne najít, tedy ti udělám znamení.“ Vytáhla ze záhradky zelený proutek a dotkla se ním země; tu vzrostl krásný růžový keř, plný pupat, babička ale zmizela. Lukeš plný podivení ohlížel se po babičce, ale nadarmo. Nevěděl opravdu, co se s ním stalo, a byl by tam snad až do dnes stál, kdyby se Mariška nebyla dala do pláče a tak ho na domov nebyla upamatovala.

Zatím čekala žena s nedočkavostí. Hlad, žízeň a tělesné bolesti ji trápily; v domě nebylo ani sousta chleba, ani krejcaru peněz. Tu vešel Lukeš do sednice.

„Ženo! Neplač, nenaříkej; anděl Páně nám pomohl. Zde máš svou Marišku; dříve však, než dítě políbíš, vyndej závinek, abys viděla, jak vzácnou kmotru mělo.“

Žena plna podivení sáhla za plenu a vytáhla ne jeden — ale hrst dukátů. „Pane Bože!“ vykřikla a leknutím dukáty z ruky pustila, že se po chatrné hůni a shnilé slámě rozkoulely. „Muži, kdo ti dal tolik peněz? Jen se podívej!“

„Já koukal dřív než ty a podivil se více než ty. Ale jen poslechni, povím ti, od koho je mám.“ Nato vypravoval ženě, jak se s ním u křtu bylo dálo, a doložil konečně: „Když jsem babičku více nespatriil, kráčel jsem domů; na cestě mi to ale nedalo, i vytáhnu závinek, a místo jednoho dukátu mám jich plnou hrst. Ovšem že jsem se ulekl jako ty, ale já je pustil místo na zem zpátky do pleny, mysle sobě: Počkej, neřekneš ženě nic, ať si vytáhne ty zlaté koníčky sama, ta bude koukat. A proto jsem ti také nic neřekl.“

„Teď ale, staroušku, nech divení, poděkuj za to, co nám Pánbůh nadělil, a pomoz mi ty zlatoušky sbírat. Mohl by sem přece někoho kozel přinést, a na takové zboží se nesmí lakomý člověk dívat.“

Začali sbírat; ale nový div! Kde ležel jeden dukát, tam jich našli deset; a když je všecky shrnuli, byla jich hezká hromada.

„Pane Bože!“ pravila žena, starostlivě na hromadu zlata hledíc, „jestli pak nám ty peníze budou požehnány? Kdo pak ví, nebyla-li ta babička zlý duch, který těmi penězi naše duše chce zakoupit?“

„Ale řekni mi jen, ženo, jak můžeš být tak zpozdlá? Co pak myslíš, že by zlý duch se mnou šel do kostela, nechal se kropit svícenou vodou, ba že by i kříž dělal? Jenom si to rozvaž. Že by to obyčejná ženská byla, to nedím; ale byl to dobrý duch, kterého nám Bůh co osvoboditele seslal, a já myslím, že můžeme ty peníze s pokojným svědomím podržet. Nejvíce se o to jedná, kam bychom je schovali, aby nám někdo na ně nepřišel. Prozatím je dám do truhly, ale zítra v noci je zakopám pod hrušku, a to ti povídám, ať žádnému ani slova neřekneš. Jeden dukát vezmu, půjdu k rychtářce a proměním ho; pak koupím mléka, vajec, chleba, mouky, a přivedu sem ženu, která by dobrou večeri přistrojila. Zítra se vydám do města, nakoupím šatstva a peřin, a pak — pak hádej, stará, co ještě koupím?“

„Inu nejlépe, abys koupil bývalý náš statek, pole a dobytek, a rozumněji s tím hospodařil než prvé.“

„Ženo! to první jsi uhodla a o to druhé se pranic nestarej; já budu jistě dobře hospodařit, neboť mám pro koho, a bída je dobrým kantorem.“

Když Lukeš peníze do truhly uložil a zamkl, vzal jeden z dukátů a šel nakoupit. Žena ošetřovala zatím dítě a kochala se v blahých snech, o jichž uskutečnění nepochybovala. Za malou hodinku otevrou se dvěře a do nich vkročí rázná, buclatá děvečka, nesouc v obou rukou velikánský krajáč s celým dojením, za ní šel Lukeš, v jedné ruce nesa košík plný vajec, na nichž dvě cihlové buchy ležely, a v druhé do uzlu svázané peřiny.

„Požehnej Pánbůh!“ řekla děvečka postavivši krajáč na lavici. „Hospodyně vás pozdravuje a posílá vám trochu mléka na kaši; a kdybyste něco potřebovala, máte jen zkázat, že vám ve všem poslouží.“ Nato odešla, nečekajíc na poděkování udivené ženy.

„Vidíš, co neudělal jediný dukát; kdyby věděli, co jich máme, na rukou by nás nosili. Rychtářka nás vším zaopatřila, i peřiny nám do zejtrí půjčí a starou prádlenou k posluze pošle. Já jí řekl, že naše dítě závinkem hrstku dukátů dostalo. Ať tedy víš, kdyby sem přišla, jak se chovat máš.“

Po té řeči rozdělal Lukeš oheň, a když přišla stará Veruna, byla za malou chvíli dobrá polívka uvařena. Zajisté že i to nejdražší jídlo z panské kuchyně vznešenému žaludku tak dobře nechutnalo, jako hladká ančka (tak nazývají v některých krajích mlékovou polívku) od staré Veruny, přichystaná vyhladovělému Lukši a jeho ženě.

Druhý den po snídani vypravil se Lukeš do města. Rychtářka té chvíle použila a běžela Lukšovu ženu navštívit, zvláště proto, aby se dověděla, jak to asi s těmi penězi vypadá. „Milá sousedko,“ začala, když se na její zdraví vyptala, „do vašeho domu přišlo s děvčátkem boží požehnání!“

„Vždyť to není tak valné; hrstka dukátů se brzy rozkoulí. Bůh to zaplat té dobrotivé ženě, naší kmotře! Teď si můžeme zase statek i s náradím koupit a pořádný život vésti.“

„To uděláte nejlépe.“

Nato šla rychtářka pryč, ale dříve než došla domů, zastavila se u několika kmoter a tetiček, aby jim úplnou zprávu dala o Lukšově bohatství. Než bylo poledne, věděl každý kluk ve vesnici, že dostali u Lukšů větel dukátů. Večer se šťastný Lukeš z města vrátil a přivezl plný vůz domácího nábytku, šatstva, peřin a vařiva. Druhý den nato koupil svůj bývalý statek, pole a dobytek. Nyní měla nouze konec; Lukeš začal hospodařit a stal se teprva pořádným člověkem.

Největší jejich radost ale byla malá Mariška, děvčátko tak milé a hezounké, že je musel každý rád mít. „O milá kmotra,“ říkávaly staré babičky, „ta holka vám nevyroste, ta je na své stáří příliš moudrá.“ Ale navzdor tomu proroctví rostla Mariška jako z vody. Když jí bylo deset let, řekl pan kantor, že ji rodiče nemusejí více do školy posílat, protože už tolik umí, co on sám. Dali Marišku tedy na dvě léta do města, kde se i ženské práci učila. Když docházel druhý rok, jel Lukeš zase pro Marišku, protože se blížila doba, kde ji babičce odevzdat chtěli. S radostí a chloubou objímala matka dceru, neboť se přihnalo mnoho známých na násep a všickni obdivovali se kráse děvčete, což rodičům nemálo lichotilo. Matičky, kterým syni dorůstali, myslely, že by to nebylo špatné, do takového hospodářství se přiženit. Největší právo si ale bral k Marišce rychtářův Jirka a vypočítával již na prstech, za kolik let by se mohla asi vdávat. Ale pro Marišku kvetlo štěstí jinde!

Za několik dní bylo právě dvanáct let, co byla křtěna. S pláčem tedy, když i ty uplynuly, rozloučila se matka s Mariškou, a otec ji vedl k růžovému keři, jsa té naděje, že tam také její štěstí zkvete. Stál tu čarodějný keř posud plný poupat, jako by ho teprv v tom okamžení babička ze země byla vykouzlila. Nikdo se za celých dvanáct let neopovážil rukou na něj sáhnout, neboť si vypravovaly staré sousedky, že je to nové rejdiště divých žen, a kdo by růži z keře toho utrhl, ten že padne v moc jejich. Jediný Lukeš mohl ty řeči vyvrátit, ale ten se s tím nikomu nesvěřil. Když došli místa, dotkl se Lukeš jednoho poupěte, a v tu chvíli stála místo keře paní kmotra před ním. V prvním okamžení ulekla se Mariška té nenadálé změny, ale když pohledla do tváře stařenky, opustila ji všechna bázeň.

„Chceš jít se mnou, Mariško?“ ptala se děvčete kmotřinka.

„Děvče půjde rádo, paní kmotra,“ odpověděl za ni Lukeš.

„To mě těší; jděte tedy domů, kmotře, a nestarejte se více o svou dceru; jí se povede dobře, a já vám ji brzy krásnější a šťastnější zase přivedu. By se vám ale po děvčeti nezastesklo, vezměte tohle zrcadlo; kdykoliv do něho kouknete, uhlídáte v něm Marišku jako živou. Nyní jděte domů; ale neohlízejte se ani v levo ani v právo ani nazad, sice by se vám mohlo něco zlého přihodit.“

Lukeš rozloučiv se s dcerou, vzal od kmotřinky zrcadlo a ubíral se zrovna k vesnici. Babička ale vytáhla zelený proutek a pojavši Marišku za ruku, řekla: „Pojď, má dceruško, půjdem také.“ Přitom se dotkla proutkem země, ta se rozevřela a ony se octnuly uprostřed krásné zahrady nedaleko pěkného zámku. Velkou, prostrannou, do okrouhlá založenou zahradu ohražoval neprůhledný samorostlý plot. Stezky zlatým pískem posypané proplítaly se kříž na kříž mechovým trávníkem, na němž buď v záhonech rozsázené, buď v malebných keřích rostoucí květiny se skvěly. Vůně tisícových kalichů, hájů a křovin, zpěv

krásného ptactva, vše to opanovalo smysly Mariščiny tak, že se ani zpamatovat nemohla. Po chvíli upřela zraky na ladný zámek, jenž uprostřed stál. Kolem dokola pnuly se sloupy z bílého mramoru, ovité růžemi, jerichem a břechtanem. Z malé předsíně šlo se do šesti dveří; pět jich bylo z bílé slonové kosti se zlatými zámky, šesté byly z černého ebenu; sloupy před černými dveřmi byly též černé a obtočené ciprysem a rosmarinou.

„V tom zámku,“ řekla babička k Marišce, „budeš bydlet. Všude můžeš chodit, všude se podívat, jen do toho šestého pokoje nechod, sice bude zle s tebou. Tuhle máš šest zlatých klíčů ode všech dveří, jdi a podívej se tam.“

K tomu se nenechala Mariška dlouho pobízet; vzala klíče a otevřela první dvéře. Byla to ložnice. Po podlaze ležely koberce z hermelínu; na slonové, stříbrem a zlatém draze vykládané posteli dýchaly měkké podušky. Bílé, hedvábné, od stropu až na koberec visící nebesa byly stříbrnými hvězdami posety, takové byly též záclony u oken.

„A v tom krásném pokoji na těch měkkých poduškách mám já spát?“ ptala se Mariška babičky.

„Vždyť jsem ti to již řekla, že je to všechno jen pro tebe, budeš-li poslušná toho, co ti přikáží.“

„Všecko vám, drahá babičko, udělám, a na ten šestý pokoj ani nepomyslím.“

V druhém pokoji bylo kupadlo. V leskné podlaze byla zasazená krystalová kádě, do níž stříbrnou trubkou voda se pouštěla. Třetí byla oblekárna, kde stály červeným damaškem potažené a perlovinou uměle vykládané lenošky. Uprostřed stál stříbrný stolek a na něm klenoty, jakýchž svět neviděl.

„Z těch si můžeš každý den vzít, co se ti bude líbit,“ řekla babička, vedouc děvče blíže k stolku.

„O Bože, to je lesk, to je krása; a já to nosit mám? O kým to mohu matce a otci okázat!“

„Když budeš hodná, uhlídají tě také jednou v tom oděvu.“ Potom šla, odhrnula záclonu a otevřela užasnuté Marišce šatnici, natlačenou skvostným prádlem a šatstvem. Kdyby sto let živa byla, nebyla by to všechno obnosila. Z toho pokoje šly do jídelny a odtud do pátého pokoje, který byl ku práci uchystán. Na pěkném stolku ležely začaté práce ženské a podál stála drahým kamením vykládaná harfa.

„Jak se ti to zde líbí?“ ptala se babička.

„Jedno víc než druhé; ale povězte mi, kdo bude na tu krásnou harfu hrát?“

„Kdo jiný než ty, až se hrát naučíš?“

Potom, když se Mariška vykoukala, ustrojila ji babička do pěkných šatů a vedla k obědu. Neviditelné ruce nosily na stůl jídla, jichž na kolikero bylo. „A proč vy se mnou nejíte?“ ptala se Mariška babičky, když viděla, že opodál stolu sedá.

„Jenom jez, dceruško, jez; já jídám sama a sama také spím.“

Po obědě, který Marišce jak náleží dobře chutnal, šla s babičkou do zahrady. U malého rybníka se zastavily a babička hodila hrst drobtů do vody. Tu se shluklo množství lesklých rybiček a hltalo a pralo se o hozené drobtů, což Marišce nemalé potěšení činilo, jelikož jak živa takových ryb neviděla. Potom chodily dále po zahradě; babička ukazovala a jmenovala Marišce jména nejpěknějších květin, pak je z vyražení trochu zalívaly, a když byly umdleny, natrhaly si chutného ovoce, sedly do některé besídky aneb pod stinný strom a jedly. Tak jim ušel den; po večeri dovedla babička Marišku do ložnice, dala jí „dobrou noc“ a odešla. Když se Mariška odstrojila a pomodlila, zahrabala se do hebounkých podušek, přikryla hedvábným přikryvadlem a spala, jako by ji do vody hodil.

Slunce bylo již hezky vysoko, když se probudila. Babička stála u ní a pravila: „Těší mě, že jsi se tak do červena vyspala.“

Mariška přivítala babičku, vyskočila z postele a šla se strojit. I zdálo se jí, jako by jí při všem, co dělala, kromě babiččiny rukou ještě jiné, které však neviděla, nápomocny byly. Nechtěla se ale ptát. Když byla přistrojena, otočila jí babička ještě dvě šňůry perel, velkých jako zrna hrachu, okolo krku a rukou, a pak ji obrátila k zrcadlu.

„Zlatá babičko, to mně to sluší!“ řekla Mariška s utěšenou tváří, když se několikrát před zrcadlem otočila. „Kdyby mě teď mamička viděla, anebo moje kamarádky, ty by koukaly!“

„Jen se spokoj, také to jednou bude.“

V jídelně na stolku stála přichystána snídaně. Na krystalové, zeleným listím obložené misce ležely vonné jahody, a též v takovém koflíku dobré mléko, vedle toho stříbrný talíř a lžička. Když si Mariška na dobré snídani pochutnala, vedla ji babička do pracovního pokoje. Nejdříve ji učila šít, potom číst a písmeny na pergamene malovat. Zatím přišlo poledne. Mariška usedla k obědu a babička odešla. Po obědě přišla opět, dovedla ji do zahrady a jmenovala zase pěkné ptáky, stromy a rozličné byliny. Babička měla ptactvo tak krotké, že jak na malou píšťalku zapískla, všickni hned k ní přiletěli. Když viděla, že se to Marišce líbí, dala jí tu píšťalku. Po takovém vyražení musela Mariška zase k práci. Odpoledne vyšívala všelijaké drahé věci a potom se učila na harfu hrát. Na to se nejvíce těšila, a proto jí to také ze všeho učení nejlépe do hlavy šlo. Po učení vzala babička sama harfu, sedla k oknu a poručila Marišce, by si k ní sedla, že jí zazpívá. Mariška myslila v duchu: ‚To bude asi hezký zpěv; moje mamička není ještě tak stará, a nebylo to k ničemu, když se dala do zpěvu; jak pak ta stará babička!‘ Brzy se však divila! Když několikrát scvrklými prsty stříbrné struny přejela, začala zpívat. Nikdy neplynul dojemnější a plnější hlas z hrdla lidského, jako u té staré pěvkyně. Jak začala zpívat, umlklo ptactvo, přestal šumot v hájích a vše bylo ticho; jen větřík odhoupával zlehounka sladké tóny. Mariška majíc chrpové oko na babičku upřené, ruce sepiaté. ani dechnout se neopovážila; teprv když tato zpívat přestala, popadla ji za ruku a z plného srdce si vzdychnouc, pravila: „Ach, babičko, vy umíte krásně zpívat!“

„To ie také moje jediné potěšení, dokud ty mně větší nezpůsobíš.“

„Čím pak vám mohu potěšení způsobit?“

„Jen poslušenstvím.“

„Já vám jistě splním, co jsem přislíbila, a nikdy vás nezarmoutím.“

„Tys dobré dítě,“ řekla stařena, a Marišku na bělounek čelo políbila.

Tak minul den za dnem, doba za dobou, a z Marišky stala se rozšafná, moudrá a velmi krásná panna. Již po páté jabloň pod oknem odkvetla, co ji babička z domu odvedla. Posud se jí ale ještě nezastesklo, an jí čas v samé rozkoši a při zábavné práci ubíhal, a babička krom jídla a noci nikdy ji neopustila. Ten pátý rok jednou časně z rána vstoupila babička do ložnice a pravila k Marišce: „Milá Mariško, musím tě na několik dní opustit; nerada odcházím, ale nemohu si jinak pomoci. Nezapomeň tedy na moje slova a nestýskej si; co nejdříve přijdu zase zpátky.“ Na to odešla.

Mariška byla teď sama; dopoledne jí ledajak uběhlo, leč odpoledne začala již tesknit. Nakrmila ryby i ptáky, natrhala ovoce a šla vyšívat; bylo jí však brzy také u té práce ouzko a ona běžela zase do zahrady. Zamyšlená chodila po blýsknavých stezkách a po měkkém trávníku, až i náhodou u černých dveří státi zůstala. Za celý čas svého pobytí u babičky nezapomněla na šestý pokoj; až do té chvíle ji zvědavost netrápila. ‚Proč mně asi zapověděla babička do toho pokoje se podívat?‘ myslila nyní Mariška sama u sebe. ‚Co tam může asi býti, že by tak zle pro ni i pro mne bylo, kdybych tam vešla?‘ Jižjiž se chtěla pro klíček rozběhnout, tu jí napadlo přísné napomenutí, a ona ustanouc, vrátila se zase do zámku, vzala harfu, hrála a zpívala, čemuž se byla od stařenky velmi dokonale naučila. Potom šla spat; celou noc se jí však jen o šestém pokoji zdálo, v němžto všelikeré divý spatřila; první myšlenka, když se probudila, byl noční sen, který jí až do samého poledne pronásledoval. Nic jí netěšilo, nic jí nechutnalo, nikde neměla stání, až konečně odpoledne, nemohouc odolati vášné moci, klíčky s hřebíku sundala a zmužile k šestému pokoji kráčela. Hrůzou zkamenělá zůstala však na prahu státi, když dvěře otevřela a v pokoji černým aksamitem potaženém spatřila černou umrlčí truhlu, v níž kostlivec seděl a neustále hlavou kýval. Bouchla dveřmi, zamkla a celá ustrašená pospíchala nazpátek.

Litovala nyní velice, že se nechala všetečností zavést; aby ale babičce těžké srdce neudělala, zapřísáhla se, že jí pro živého Boha o svém přestupku ani slova neřekne.

Třetí den se babička vrátila. Právě si Mariška zlatým hřebenem dlouhé kaštanové vlasy rozčesávala, když k ní vstoupila.

„Co ti schází, že jsi tak bledá?“ ptala se, když ji Mariška přivítala.

„Nic, babičko, nic, mně se jen po vás stýskalo,“ odpověděla Mariška, a krev jí tvář polila, protože po prvé ve svém živobytí lhala.

„Děvče, pověz mi, co ti schází?“

„Opravdu, babičko, nic mi neschází.“

„Mariško, tys byla v šestém pokoji a teď se mne bojíš; přiznej se! Pováš-li, cos tam viděla, bude dobře pro tebe i pro mne; ne-pováš-li, bude zle pro mne i pro tebe.“

„Věru, babičko, já tam nebyla.“

„Nu dobře, já ti dám na rozmyšlenou, pamatuj ale dobře na moje slova.“

„Ne, ne,“ pravila Mariška sama k sobě, když babička odešla, „já se nepřiznám, ať se stane co stane; snad mě babička jen tak zkouší, a když se nepřiznám, uvěří konečně, že jsem tam nebyla, a opět se udobří.“

Stará se zase vrátila a zůstala u ní celý den, ale o šestém pokoji se ani nezmínila. Druhý den ráno přišla k Marišce, vzala ji za ruku a vedla do zahrady. „Nyní mně pověz,“ ptala se, když přišly až doprostřed, „co jsi viděla v šestém pokoji.“

„Já tam nebyla.“

„Přiznej se, bude dobře pro mne i pro tebe.“

„Já nebyla v šestém pokoji.“

Tu máchnula babička kol sebe černým proutkem, a krásná zahrada proměnila se v divokou poušť, po níž se ukrutné řvaní divoké zvěře rozléhalo. Tu cenil zuby hladový vlk, tam se prodírala houštím hlava divokého kance, onde zase číhal ukrutný tygr, za každým stromem byla nějaká netvora a v trávě se plazily kotouče hadů. S hrůzou si zakryla Mariška tvář a k babičce se přitulila. „Pověz, Mariško, co jsi viděla v šestém pokoji? Nepováš-li, nechám tě zde.“

„Ach, babičko, to nečinite, já nebyla v šestém pokoji.“

„Dobře tedy, rozmysli se do rána.“ Tu máchnula proutkem a poušť se proměnila opět v zahradu.

Druhý den ráno přišla babička k Marišce a ptala se jí laskavě: „Jak jsi se rozmyslila, má děvečko?“

„Já vám jinak odpovědět nemohu.“

„Vidíš, Mariško, jestli mi to nepováš, musíme se rozloučit a s tebou bude tuze zle. Zavedu tě do tmavého lesa, odkudž si sama pomoci musíš; budeš nemá a nikdy úplného štěstí nedojdeš, a koho nejradší míti budeš, ten tě usmrtí. Přiznáš-li se, zůstaneš ještě déle u mne, pak se vrátíš k rodičům a budeš do své smrti šťastna. Nyní vyvol.“

„Dělejte se mnou, co chcete, já nebyla v šestém pokoji.“

„Tedy se octni v černém lese a buď nemá!“ zvolala stará a dotkla se proutkem ubledlé Marišky, která tím okouzlená k zemi klesla. Zatím ji nechrne ležet a podívejme se jinam.

Černý les náležel jednomu mocnému králi, který měl jedinkého syna, jménem Milboj. Když se chlapec narodil, povolal král ke dvoru věštce a ptal se ho na budoucnost dítěte. A tu se dověděl: že vyroste Milboj jako krásný princ, že bude v uměních cvičený a velký milovník boje a lovu. Nechce-li se však otec na něm velkého trápení dočkat, aby ho až do zletilosti na lov nepouštěl. — Což divu tedy, že princ, od rodičů nade všecko milován, se všech stran byl střežen. Když přicházel do let, bylo jeho nejmilejší vyrazení, když mohl šermovat a ve zbrani se cvičit; ničím mu nikdo většího potěšení nezpůsobil, než když mu vypravoval o boji a lovu; tu hned celý hořel. Avšak jak snažně rodiče prosil, ti ho přece na lov pustit nechtěli. Bylo mu již bezmála dvacet roků, a ještě nic jiného nezastřelil kromě několik ptáků v zahradě, a s nikým se nepotýkal, leč s domácími psy.

Jednoho dne z rána vstoupí kvapně k matce do pokoje a sepjatýma rukama ji prosí o přímluvu u otce, aby směl jít na lov. „Milá matičko, mně se dnes v noci zdálo, že jsem zastřelil krásnou laň, já si nemohu pomoci, ať kouknu kam kouknu, ať dělám co dělám, všude mám tu laňku před sebou.“

„Takové myšlenky, synáčku, zapud; šálí tě zlý duch. Kdybys dnes na lov šel, věř, že by se ti nějaké neštěstí přihodilo.“

Milboj uposlechl matčiny rady, ale celý den chodil smuten a zamyšlen, aniž ho kdo potěšit mohl. Druhý den byl ještě časněji u matky, řka, že měl ten samý sen, jako předešlou noc, a že z hradu uteče, jestli ho otec na lov nepustí.

„Měj rozum, Milboji,“ pravila matka; „já s otcem promluvím, tuším ale, že to bude nadarmo.“

„Učiň to, matičko, vždyť ti otec všechno k vůli udělá. S tím proroctvím je to pravá hloupost. Já umím loveckou zbraní dobře zacházet, na koni sedím, jako by mě přibil. Jaké strachy tedy?“

„Ty pospícháš jistě k neštěstí,“ řekla královna, a prstem miláčkovi zahrozíc, ubírala se ku králi.

Za chvíli zas přišla a král s ní. Hrozil synu hněvem, jestli od svého úmyslu neupustí. Milboj byl poslušný a nikdy otci navzdor nejednal, co živ byl nepřišlo mu to ale za těžko, jako tenkrát. Ještě smutnější než předešlý den chodil po hradě a žádný s ním vydržet nemohl.

Třetí den, královna ležela ještě v posteli, přišel Milboj k ní a na kolenou ji opět o přímluvu prosil. „Já musím, matinko, na lov, musím tu překrásnou laňku dostat, sice sám touhou zajdu.“

„Prosím tě, synu, pusť mimo sebe bludný žal ten; kdyby se ti něco přihodilo, svezl by se otcův nárek na mou hlavu.“

„Bojíš-li se toho, matko, půjdu sám k otcí.“ To dořekl a kvapně ku králi pospíchal. Dlouho mu to otec po dobrém i po zlém vymlouval, ale nic plátno nebylo, Milboj neupustil. Konečně, když i královna k miláčkově straně se přidala, nechal se prosbami obměkčit a pustil syna na lov. Dvacet rozumných a zkušených myslivců muselo s princem, kterýmžto král pod ztrátou života přikázal, aby nad synem bděli.

Jako bujný kůň, když mu uzdu pustí, hnal se Milboj z hradu se svým komonstvem. Již se schylovalo k večeru, mnoho zvířet bylo postříleno, ale Milboj nespátril posud bílou laňku, o které se mu po tři noci zdálo. Jezdil kříž na kříž a v zápalu ani nezpovozoval, že se od své družiny uchýlil. Tu vjede do malého výseku, kde uprostřed několik keřů stálo. Zdá se mu, že se tam něco bělá, honem bere kuší a myslí: ‚Počkej, toť jistě ta laňka, tu musím zastřelit.‘ Již míří, tu vyskočí z keře panna překrásná, padne před Milbojem na kolena a sepiaté ruce k němu zdvihá. Byla to Mariška. Když se z mdloby, do které ji čarodějný proutek babiččin uvrhl, probudila, spatřila se v lese na trávě ležeti. Tu chvíli slyšela troubení a dusot koní, ukryla se tedy za keřem, odkudž jí však brzy strach před napnutou kuší vyhnal.

„Jak jsi sem zabloudila, panno krásná?“ ptal se Milboj a zdvihal Marišku se země. Místo odpovědi položila ona prst na ústa a smutně hlavou zakroutila, na důkaz, že mluvit nemůže.

„Tys nemá? Ach škoda, přeškoda!“ zvolal Milboj a outrpně jí do krásných očí hleděl, až mu u levého boku jaksi divně býti počalo. Vzal roh a zatroubil myslivcům na znamení; ti se po chvíli teprve se všech stran sjížděli, neboť ho již někteří pohřešili a po lese hledali. „Mně se zdá, že náš princ místo laňky lesní ženku ulovil,“ šeptal jeden starý myslivec druhému. Milboj vida, že všickni zvědavě na Marišku hledí, řekl jim: „Tato panna jest královská princezna, od jednoho čarodějníka unesená. Divnou náhodou mu ale vyklouzla a přišla až sem, kde moci k ní více nemá. Jistě mě tedy vyšší moc k tomu poháněla, neboť by ubohá zde hladem umřela.“ Věděli Milboj dobře, jaký účinek vymyšlená pohádka u služebníků míti bude; sotva domluvil, slezli všickni s koní a úctu panně vzdávali.

Prívětivým usmáním a pokynutím hlavy děkovala ona a tím srdce jejich k sobě naklonila. Na cestě k domovu přikazoval Milboj přísně všem, aby o dívce mlčeli, dokudž by jim to nedovolil.

Se strachem očekávali král a královna princův návrat. Již bylo hezky pozdě na noc, když sloužící zprávu přinesli, že princ domů jede. V hluku a běhu nezpozoroval nikdo, že Milboj Marišku do svého pokoje odvedl a tam ji zamkl. Zdravého přijal král od myslivců syna svého: že má v srdci hluboko ránu, o tom nikdo nevěděl.

„Nu, jestli pak jsi tu laňku, po níž jsi tak toužil, opravdu ulovil?“ ptal se král Milboje.

„Ovšem, otče, po večeri vám ji ukážu.“ Když jedli, vzal Milboj od nejchutnějších jídel na zlatý talíř a nesl Marišce. Když se ho matka ptala, kam to nese, odpověděl, že laňce.

„To musí být divná laňka,“ řekla královna. „Tu bych ráda viděla.“

„Hnedle ji přivedu,“ odpověděl princ a pospíchal do svého pokoje, kde měl tak vzácnou kořist schovanou. Když do dveří vkročil, viděl, že drží Mariška knihu v ruce, i ptal se jí, jestli umí číst? Mariška přisvědčila.

„A snad také psát?“

Ona zase přisvědčila.

„Toť je vyhráno; tedy mně můžeš napsat, kdo jsi, jak se jmenuješ a co se s tebou stalo?“

Tu napsala Mariška, jak se jmenuje a že je z té a té vesnice sedláková dcera, pět let již od rodičů vzdálena; kde po ten celý čas byla, to že do smrti žádnému povědět nesmí. Chce-li jí tedy princ dobrodiní prokázat, aby ji k jejím rodičům dovedl.

„Ne, ne,“ řekl Milboj a vzal děvče za ruku, „ty nesmíš více odtud; já si tě zamiloval a chci tě za ženu pojmout.“

Mariška smutně hlavou točíc, vzala list a namalovala: „Budeš nešťastný!“

„Jakž bych mohl být s tebou nešťastný? Řekni jen, že mě máš ráda, a půjdem k rodičům, aby nás požehnali, o to ostatní se nestarej.“

Když jinak nechtěl, podala tedy Milbojovi ruku a oba šli k rodičům. S úžasem hleděli tito na syna, když místo laňky tak krásnou pannu do síně přivedl, avšak ještě více podivili se, když jim řekl, že ta panna jeho ženou býti má. Zprvu nechtěl král o sňatku ani slyšet; když se ale královna za syna přimlouvala, a ten sám s milenkou před otcem klekl, nechal se prosbami a více ještě krásou Mariščinou poněkud uchlácholit. Úplné svolení ale dal teprv třetí den, neboť mu to bylo přece proti mysli, že si jediný syn a dědic velkého království bere děvče němé, o kterém vlastně žádný nevěděl, kdo je a odkud pochází. Svatba slavila se nádherně a skvostně, jak se na královského syna sluší a patří. Ale co tu hostů bylo, nade všemi skvěla se jako slunce mladá královna.

V lásce a rozkoši žili mladí manželé a posud nevzpomněla Mariška na babiččinu kletbu. Již se čekala brzy do kouta, tu přijdou jednoho dne poslové, že táhne veliké nepřátelské vojsko proti králi. Nastal nářek veliký. Milboj rozžehnav se s rodiči, pocaloval ještě naposled uslzenou tvář své manželky, a pak vsedna na bujného vrance, ujížděl v čele vojinů z hradu.

Nyní nastali Marišce teskní dnové. Ač se král i královna všemožně snažili, aby ji vyrazili, ona přece na nic nedbala a nejraději o samotě čas trávila. Konečně dostala zprávu, že Milboji štěstí přeje. Když čas vypršel, porodila Mariška krásného syna. Rylo veliké potěšení u celého dvora, největší však měl král a královna. Hned druhý den měl býti posel k princovi odeslán, by mu radostnou zprávu donesl. Tu samu noc přišlo na ženy, co u šestinedělky hlídaly, takové spaní, že se mu žádná ubránit nemohla. Tu se najednou rozhrnou záclony u postele, a před Mariškou stojí přívětivá tvář babiččina.

„Ó má zlatá babičko.“ zvolala potěšená Mariška, která tu chvíli opět řeči nabyla. „Jak se vám mohu odsloužit, že jste mi takové štěstí připravila! Podívejte se na to novorozeňátko!“

„Chceš-li zůstat šťastna, pověz, co jsi viděla v šestém pokoji?“

„Babičko, já tam nebyla.“

„Pověz, bude zle s tebou.“

„Já tam nebyla.“

Tu popadla babička dítě, a dříve než jí matka zabránit mohla, roztrhla je vejpůlky, až krev sněhobílé podušky a tvář matčinu postříkla. Ubohá matka vykřikla, pak ale polomrtvá nazpět klesla. Hlídačky ze spaní se probravše, nahlídly, co as paní dělá, a tu viděly kolébku prázdnou, postel a všecko kolem plno krve a matku polomrtvou. I pustily se všechny do náramného křiku a běžely ku královně. Ta si vlasy z hlavy šhubala, když to hrozné divadlo spatřila. Marišky se ptát nemohla, za jedno byla němá, za druhé ze mdlob ani nevycházela.

„Ó, že jsem tomu připustil,“ naříkal ubohý král, „aby si ji Milboj vzal; já si to vždy myslil, že z toho nevzejde požehnání. Nyní je patrné, že to lesní ženka; ty prý své děti snědí. Ó nešťastný osud!“ Tak bědoval neustále starý král.

Druhý den poslali k princovi, aby zvěděl o nešťastné události, řkouce, že by nejlépe bylo zlopověstnou matku dát upálit. Oni nevěděli, jak tuze ji Milboj miluje. Jeho odpověď zněla, aby všecko nechali jako prvé a s Mariškou tak nakládali, jako až dosud. Stalo se dle jeho rozkazu. Za několik neděl vrátil se jako vítěz z boje. Ubledlá, utrápená Mariška šla mu naproti a s pláčem mu okolo krku padla. On přivinul k srdci milenou choť a laskavými slovy ji těšil, by hoře její poněkud ukojil. Jak mu za to v srdci Mariška děkovala, každý lehce uvěří; neboť nemyslela jináče, než že ji manžel dá usmrtit. Když byli o samotě, hněval se král na Milboje, že se ženou přísněji nenakládal. Milboj byl ale rozumný a odpověděl; „Nermuť mne, otče, já vím, že to Mariška neučinila; ona je však pod zlou mocí a ta se nad ní mstí. Kdyby měla být po druhé matkou, budu sám hlídat a jistě se to nestane.“

Ale Bohu žel! Mariška byla po druhé matkou, a krátce před tím musel Milboj zase do boje. S těžkým srdcem se s ní rozloučil. Před odchodem ještě prosil rodiče a nařídil všem, necht se stane jakkoli, aby žádný Marišce neubližoval. Opět porodila roztomilého chlapce. Jak se setmělo, přišlo na hlídačky spaní, takže v okamžení všechny usnuly. Tu se rozhrne záclona a u postele stojí babička. „Jak se máš, Mariško?“ ptá se uleknuté matky.

„Zle a dobře; proč jste mně udělala tak těžké srdce, babičko?“ „Pověz, co jsi viděla v šestém pokoji, a bude všecko zase dobře,“ „Já tam nebyla.“

„Pověz, bude zle s tebou.“

„Já tam nebyla.“

Již sáhala matka se strachem pro svůj drahý klenot, tu jí ho však babička vytrhne a rychleji než vykřiknout mohla, byla postel krví zbarvena. Když se hlídačky probudily, udělaly povyk, všecko se sběhlo, a spatřivše to hrozné divadlo, odvrátily se s ošklivostí od ukrutné matky. Jen přísný rozkaz princův ochránil Marišku, že ji na hranici nehodili. Avšak ubohá trpěla nejvíce; ale navzdor tomu přece si umínila, kdyby 'se to ještě jednou státi mělo, že slib svůj nezruší.

Milboj přijel domů, a ač ho ztráta dítěte velice trápila, přece bolest svou Marišce znáti nedal a vždycky jen ji těšil a proti rozzlobeným rodičům zastával. Po třetí byla Mariška matkou. Tenkrát zůstal Milboj doma, aby šestinedělku sám hlídat mohl. Měla zase chlapce; jak se narodil, nehnul se Milboj více od kolébky. Přišla noc; nepřemožitelná tíže počala mu víčka svírat, on se bránil, ale konečně přece podlehl a usnul. To okamžení ukázala se babička. „Jak se máš, Mariško?“ ptala se matky, která ouzkostlivě dítě do náručí sevřela.

„Dost zle jsem se měla, nyní je opět lépe; ale smilujte se, babičko, neberte mně moje dítě!“

„Pověz, co jsi viděla v šestém pokoji?“

„Já tam nebyla; ach, smilujte se, bude to má smrt.“

„Bude, bude i tvého dítěte, nepovíš-li, co jsi viděla v šestém pokoji.“

„Já tam nebyla.“

Tu jí vytrhla babička dítě z náručí a proud horké krve postříkl studenou tvář matčinu. Milboj se probudil, a když viděl, že dítě zmizelo, Mariška že má tvář plnou krve a on sám že je krví zbrocen, tu nařikal a zoufale vlasy z hlavy si trhal. Přiběhli rodiče, sběhl se lid a jednohlasně všickni volali: „Upal, králi, upal tu čarodějnici, ne-chceš-li ještě neštěstí na celou zemi uvalit.“ Otec i matka doráželi na ubohého syna, aby Marišku upáliti kázal, sice že se lid zbouří. Dlouho nemohl Milboj takové ukrutnosti přivolit, když ale viděl, že se lid opravdu bouří, vydal ji na smrt.

Ubohá Mariška když zaslechla, že má být druhý den upálena, byla by se ráda s manželem rozloučila, ale on k ní nešel. S oddaností smrt očekávala, neboť ji na světě nic více netěšilo, co manžel na ni zanevřel. Nesmírné množství lidstva stálo druhý den časně ráno na popravišti a čekalo, až Marišku vyvedou. K poledni přijel černý vůz se čtyřmi koni a na něm seděla Mariška černě přistrojena. Celý dvůr, král i královna přijeli na popravu se podívat. U hranice ji ssadili s vozu a chtěli ji na hranici položit; v tom jí zaklepe někdo na rameno, a když se ohlídne, vidí babičku před sebou stát: „Jak se ti vede, Mariško?“ ptá se ji svým příjemným hlasem.

„A jak se mne můžete ještě ptáti?“

„Pověz, co jsi viděla v šestém pokoji?“

„Já tam nebyla.“

„Pověz, bude všechno dobře, pomůžeš sobě i mně.“

„Já tam nebyla.“

Babička zmizela, aniž ji kdo viděl. Katané přiskočili, vzali Marišku a vlekli ji na hranici. Mnozí reptali, ale největší díl litoval mladou a krásnou paní. Již chtěli hranici zapálit, tu se strhne radostný křik: „Nepalte, nepalte, ona je nevinna!“ Lid se rozstoupil, a tu spatřil král čtvero bílých koní, zlatým náčiním ozdobených, z dále přijíždět. Nad nimi vlál bílý praporec.

S podivením hleděl každý, kdo to přichází. Koně se zastavili, prapor sklesl, a se zlatého, drahými kameny vykládaného vozu sestupuje překrásná vysokorostlá paní, v rukou nesouc dětátko, za-obalené v hedvábné pleně. Za ni skočí dvě malých pacholátek, též skvostně oblečených. „Mariško, Mariško, sejdi dolů!“ zvolala paní, když přišla až k samé hranici. Sotva zaslechla odsouzená Mariška babiččin hlas, vyskočila vzhůru a žádnou bolest, žádnou slabost více necítila. Když sešla s hranice a na místě babičky krásnou paní s třemi dětmi spatřila, točila se jí radostí hlava kolem a nohy pod ní klesaly.

„Mariško,“ řekla paní, „zde máš svoje děti! Já jsem ta stará babička, já jsem ten kostlivec, kterého jsi v šestém pokoji viděla. Kdybys byla se přiznala, nebyla bys mě nikdy vysvobodila a na věky nešťastnou zůstala. Že jsi dostála slovu, vysvobodila jsi mne a sebe i své děti do smrti šťastnými jsi učinila. Já jsem jednoho mocného krále jediná dcera. Ohyzdny čarodějník si mě zamiloval a přestrojen za bohatého prince o mou ruku žádal. Já ho však brzy prohlídla a ruku jemu odepřela. Za to mě zaklel v škaredou babici a každou dvanáctou hodinu v kostlivce proměnil. Co mě vysvobodit mohlo, tys to všechno přestála. Ještě jednou ti děkuji; buď šťastná a nezapomeň nikdy na starou babičku.“ To dořekla, políbila Marišku a děti na čelo, a již tu nebylo po ní ani památky. Od hradu však letěl na říčním koni Milboj, kterému babička znamení dala. Skočil s koně a před Mariškou klekna, o odpuštění žádal.

„Mileráda všem odpouštím,“ řekla Mariška, Milboji ruku podavši, „vy jste nemohli vědět, že jsem nevinna.“

I zlíbal Milboj matku a roztomilé děti, které se k rodičům tulily. Král a královna také Marišku o odpuštění žádali a ona všem odpustila. S radostí, od jásavého lidu provázena, navrátila se do hradu. Tam bylo nové překvapení. Všecky Mariščiný pokoje byly tak ozdobeny jako v letohrádku, v němž babička s Mariškou bydlela. Ten šestí byl ale celý zlatém vyložen, a na místě truhly s kostlivcem stála truhla plná drahých kamenů, za které si Mariška patero království koupit mohla. Druhý den poslal Milboj pro starého

Lukše a jeho ženu, I rozdali blažení rodiče kde co měli chudým, a odebrali se k šťastné dceři, kde spokojeně pohromadě žili a často na starou babičku vzpomínali.

ČERT A KÁČA.

V jedné vesnici byla stará děvečka jménem Káča. Měla chaloupku, zahradu a k tomu ještě pár zlatých peněz, ale kdyby byla celá v zlatě seděla, nebyl by si ji ani ten nejchudší chasník vzal, protože byla jako čert zlá a hubatá. Měla starou matku a leckdy posluhu potřebovala, ale kdyby byl mohl někoho krejcar spasit a ona dukáty platila, nebyl by jí toho nejmenšího udělal proto, že se hned pro každé slovo soudila a vadila, až to bylo na deset honů slyšet. K tomu všemu nebyla hezká, a tak zůstávala na ocet, až jí bylo již pomalu čtyřicet let. Jak to z většího dílu ve vesnicích bývá, že je každou neděli odpoledne muzika, bylo to i tu; jak se ozvaly u rychtářů aneb v hospodě dudy, hned byla plná sednice hochů, v síni a po náspi stály děvčata, a u oken děti. Ale nejprvnější mezi všemi byla Káča; hoši na děvčata kývali, a ty se ubíraly do kola, ale Kačence se toho štěstí co živa byla ani jednou nedostalo, ač by dudákovi třeba sama zaplatila, než na vzdor tomu nevynechala přece ani jednu neděli. Jedenkrát jde také a myslí si po cestě: „Tak stará jsem již, a ještě jsem s hochem netancovala, není-li to k zlosti? Věru, dnes bych tancovala třeba s čertem.“

Se zlostí přijde do hospody, sedne ke kamnům a dívá se, který kterou k tanci bere. Najednou vejde do dveří pán v mysliveckém oděvu. Sedne nedaleko Kačenky za stůl a dá si nalít. Děvečka přinese pivo, pán je vezme a nese Kačence připít. Kačenka se chvíli v duchu divila, že má ten pán pro ni takovou čest, chvíli se upejpla, ale konečně se ještě ráda napila. Pán žbánek postaví, vytáhne z kapsy dukát, hodí ho dudákovi a křičí: „Sólo, hoši!“ Hoši se rozstoupí a pán si bere Káču k tanci.

„I kýho šlaka, kdo pak asi je?“ ptají se staří a sestrkují hlavy; hoši se ušklebují, a děvčata schovávají hlavu jedna za druhou a přikrývají hubu zástěrou, aby Káča nezahlídla, že se jí smělou. Ale Káča neviděla žádného, ona byla ráda, že tancuje, byť by se jí byl celý svět smál, nebyla by si z toho pranic dělala. Celé odpoledne, celý večer tancoval pán jen s Káčou, kupoval marcipán i sladkou vodku, a když přišel čas jíti domů, vyprovázal ji po vsi.

„Kýž bych mohla s vámi tak do smrti tancovat jako dnes,“ pravila Káča, když se měli rozcházet.

„I to se ti může stát, pojď se mnou.“

„A kde zůstáváte?“

„Chyt se mne kolem krku, já ti povím.“

Káča ho chapla, ale v tom okamžení se proměnil pán v čerta a letěl s ní zrovna k peklu. U vrat se zastavil a tloukl, kamarádi přišli, otevřeli, a když viděli tovaryše, že je celý upachtěn, chtěli mu ulehčit a Káču s něho sundat. Ale ta se držela jako klíště a živou mocí se odtrhnout nedala; chtěj nechtěj musel se čert s Káčou na krku k panu Antichristovi odebrat.

„Koho si to neseš?“ ptal se ho pán.

A tu povídal čert, jak chodil po zemi, že zaslechl Káčin nárek o tanečníka, a myslel ji trochu zastrašit, že se s ní pustil do tance a pak že jí na chvíli také peklo chtěl okázat. „Já nevěděl,“ dokončil, „že se mne nebude chtít spustit.“

„Protože jsi hlupák a naučení moje si nepamatuješ,“ vyjel si na něho starý pán. „Dříve než s kým co začneš, máš jeho smejšlení znát; kdybys byl na to zpomněl, když tě Káča vyprovázela, nebyl bys ji bral sebou. Nyní se mi klid s očí a hled, jak se jí zbavíš.“

Pln mrzutosti štrachal se čert s pannou Kačenkou na zem. Sliboval jí hory doly, jestli se ho spustí, proklínal ji, ale všecko nic plátno. Utrmácen, rozzloben přijde se svým břemenem na jednu louku, kde mladý ovčák v hrozitánském kožichu zaobalen ovce pásl. Čert byl proměněn v obyčejného člověka a tudy ho ovčák nepoznal. „Koho pak to nesete, příteli?“ ptá se důvěrně čerta.

„Ach, milý člověče, ledva dýchám. Považte jen, já šel svou cestou, na nic ani nepomysle, tu mi skočí ta ženská na krk a nechce se mne živou mocí spustit. Chtěl jsem ji nést až do nejbližší vesnice a tam ji nějak odbýt, ale nejsem v stavu, nohy pode mnou klesají.“

„No počkejte chvíli, já vám od té neodbyty pomohu, ale ne na dlouho, protože musím zase pást; asi na půl cesty ji odnesu.“

„I to budu rád.“

„Slyšíš, ty, chyt' se mne,“ křičel ovčák na Káču.

Sotva to Káča uslyšela, pustila se čerta a chytla se huňatého kožichu. Nyní měl štíhlý ovčák co nést, Káču a hrozný velký kožich, který si byl ráno od nádvoří vypůjčil. Avšak ho to také dost brzo omrzelo; i myslil, jak by se Káči zbavil. Přijde k rybníku a tu mu napadne, aby ji tam hodil. Ale jak? Kdyby byl mohl kožich i s ní svléknout. Byl mu sice dost volný, a protož se o to poma-loučku pokoušel, jestli by to šlo. A hle! vyndá jednu ruku, Káča neví nic, vyndá druhou, Káča neví ještě nic, odundá první petličku, s knoflíku, oddělá druhou, třetí a žblunk — Káča leží v rybníci i s kožichem.

Čert nešel za ovčákem, on seděl na zemi a pásal ovce, dívaje se, brzo-li se ovčák s Káčou navrátí. Nemusel dlouho čekat. Mokrý kožich na rameně pospíchal ovčák k louce, mysle, že bude cizinec již snad u vesnice, a ovce že jsou samotný. Když se spatřili, koukal jeden na druhého. Čert, že jde ovčák bez Káči, a ovčák, že tam pán posud sedí. Když se domluvili, řekl čert k ovčákovi; „Já ti děkuju, tys mi velkou službu prokázal, neboť bych se byl snad musel do soudného dne s Káčou nosit. Nikdy na tebe nezapomenu a jednou se ti bohatě odměním. Abys ale věděl, komu jsi z nouze pomohl, povím ti, že jsem čert.“ To dořekl a zmizel. Ovčák zůstal chvíli jako omámený stát, pak pravil sám k sobě: „Jsou-li všickni tak hloupí jako on, tedy je dobře.“

Nad tou zemí, kde náš ovčák živ byl, panoval mladý kníže. Bohatství měl dost; jsa svobodným pánem nade vším, požíval všeho v plné míře. Den ode dne kochal se v rozkoších, jakýchž jen svět podati může, a když nastala noc, ozýval se z knížecích síní zpěv rozpustilých hejřivých mladíků. Zem spravovali dva správcové, kteří nebyli o nic lepší než sám pán. Co neprohejřil kníže, nechali si oni dva, a ubohý lid nevěděl, kde má již peněz nabrat. Kdo měl krásnou dceru anebo peníze, ten neměl utěšené chvíle, neboť mohl s jistotou rozkaz očekávat, že to kníže vším právem pro sebe požádá, a milost boží tomu, kdo by se vůli jeho protivil! Kdož*by mohl takového panovníka milovat? Po celé zemi proklínal lid knížete i správčí země. Jedenkráte, když nevěděl již, co si má vymyslet, povolal kníže hvězdáře a poručil, aby jemu i dvěma jeho správčům planety četl. Hvězdář uposlechl a zkoumal v hvězdách, jaký konec vezme život třech marnotratníků.

„Odpust', knížecí milosti,“ řekl, jsa hotov se svým zkoumáním, „tvému životu i tvým správčům hrozí takové nebezpečnosti, že se to vyřknouti obávám.“

„Jen mluv, ať je to cokoliv! Ty ale zde zůstat musíš, a nevyplní-li se tvá slova, přijdeš o hlavu.“

„Já se milerád spravedlivému rozkazu podvoluji. Poslyš tedy: než bude druhá čtvrt měsíce, přijde pro oba správce čert, v tu a v tu hodinu, ten a ten den, a v ouplňku přijde pak i pro tebe, knížecí milosti, a všechny tři vás za živa do pekla odnese.“

„Do vězení odved'te toho lživého šejdíře!“ poručil kníže, a služebníci učinili podle rozkazu. V srdci nebylo knížeti, jak se stavěl; slova hvězdářova otrásla jím jako hlas soudný. Po prvé se v něm ozvalo svědomí! Správce odvezli napolo mrtvé domů, žádný z nich do huby nevzal. Sebravše všechno jmění své, sedli do vozů, ujeli na své statky a dali hrady se všech stran zatarasit, aby pro ně čerti přijít nemohli. Kníže se obrátil na pravou cestu, žil tiše a pokojně a zponenáhla se pouštěl do spravování země, doufaje, že se snad přece krutý osud nevyplní.

O těch věcech neměl chudý ovčák ani zdání; den jak den pásal své stádo a nestaral se pranic, co se ve světě děje. Jednoho dne znenadání stojí před ním čert a praví k němu: „Přišel jsem, ovčáčku, bych se ti za tvou službu odměnil. Až bude čtvrt měsíce, mám odnést

do pekla bývalé správce země, protože okrádali chudý lid a knížeti zle radili. Ale víš-li co, poněvadž vidím, že se polepší, nechám je tu a přitom se ti hned odměním. Až přijde ten a ten den, vejdi do prvního hradu, kde bude množství lidu. Až se strhne v hradu křik, služebníci vrata otevrou, a já pána pryč povedu, tu ke mně přistup a řekni: „Odejdi v tu chvíli, sice bude zle!“ Já tě poslechnu a půjdu. Potom si ale dej od pána dva pytle zlata dát, a nebude-li chtít, řekni jen, že mne zavoláš. Od toho jdi k druhému hradu a též tak udělej a stejný plat požádej. S penězi ale dobře hospodař a užívej jich k dobrému. Až bude měsíc v ouplňku, musím odnést samého knížete, než to bych ti neradil, abys ho chtěl vysvobodit, sice bys musel vlastní svou kůži nastavit.“ To dořekl a odešel.

Ovčák si pamatoval každé slovo. Když bylo čtvrt měsíce, vypověděl službu a šel ke hradu, kde jeden z těch dvou správců zůstal. Přišel tam právě včas. Zástupy lidstva stály tu a dívaly se, až čert pána ponese. Tu se strhne v zámku zoufanlivý křik, vrata se otevrou a černý táhne pána ven, zsinalého a napolo mrtvého. Tu vystoupí z lidu ovčák, vezme pána za ruku a čerta odstrčiv volá: „Odejdi, sice bude s tebou zle!“ Tu chvíli čert zmizí, a potěšený pán líbá ruku ovčákovu, ptaje se ho, co žádá za odměnu. Když řekl ovčák, že dva pytle zlata, poručil pán, aby se mu ho tolik bez meškání vydalo.

Spokojen šel ovčák k druhému hradu a též tak dobře jak u prvního pořídil. Rozumí se samo sebou, že se kníže dost brzo o ovčákovi dověděl; neboť se beztoho pořád poptával. Jak to s pány dopadlo. Když to všecko uslyšel, poslal vůz se čtyřmi koňmi pro milého ovčáčka, a když ho přivezli, snažně jej žádal, aby se i nad ním smiloval a z drápů pekelných ho vysvobodil.

„Pane můj,“ odpověděl ovčák, „vám to slíbit nemohu; jedná se tu o mne. Vy jste velký hříšník, ale kdybyste se chtěl docela polepšit, spravedlivě, dobrotivě a moudře svůj lid spravovat, jak se na knížete sluší a patří, pokusil bych se o to, a kdybych měl sám za vás jít do horoucího pekla.“

Kníže s opravdovou myslí všecko slíbil a ovčák odešel, přislíbiv jemu, že se v určitý den vynajde.

Se strachem a hrůzou očekávali všude ouplněk měsíce. Jak to zprvu knížeti přáli, tak ho nyní litovali, neboť od té chvíle, co se polepšil, nemohl si žádný hodnějšího knížete přát. Dnové ubíhají, ať je člověk s radostí aneb s žalostí počítá! Než se kníže nadál, byl den za dveřmi, o kterém se všim, co ho těšilo, rozloučiti se musel. Černě přistromen, celý smrtelný, seděl kníže a očekával buďto ovčáka nebo čerta. Najednou se otevrou dvěře a černý stojí před ním.

„Stroj se, pane kníže, hodina vypršela, já jsem tu pro tebe.“

Ani slova neodpovídaje, vstal kníže a krácel za čertem na dvůr, kde nesmírné množství lidu stálo. Tu se prodírá houfem ovčák, celý upachtěný, a běží zrovna k čertu volaje z daleka: „Uteč, uteč, sice bude s tebou zle!“

„Jak se můžeš opovážit mne zdržovat? Nevíš-li, co jsem ti řekl?“ pošeptal čert ovčákovi.

„Blázne, mně tu nejde o krále, ale jde mi o tebe. Káča je živa a ptá se po tobě.“

Jakmile uslyšel čert o Káči, byl hned ten tam a nechal knížete v pokoji. Ovčák se mu v duchu vysmál, a byl rád, že tou lstí knížete vysvobodil. Za to ho udělal kníže svým nejprvnějším dvořenínem a co vlastního bratra jej miloval. Avšak se také s dobrou potázal, neboť byl chudý pasák upřímný rádce a správný dvořenín. Ze dvou pytlů zlata nenechal si ani krejcaru; pomohl ním těm, od kterých je správcové vydřeli.

SILNÝ CTIBOR.

Riesenburgský dvůr, k Náchodskému panství patřící, byl za starých časů velký a ohromný hrad, kolem a kolem lesem obražen. Od západní strany se vjíždí do brány, k půlnocní straně vede však jen ouzká stezka po příkré skále k řece Opavě, která se pod skaliskami plíží. Dříve bylo to, teď tak malebné, údolí na břehu řeky celé jedlemi zarostlé,

a jen na místě, kde až podnes na mlejništi říkají (protože prý tam as před dvěma sty lety mlýn stál), byla malá chaloupka, v které jeden ovčák zůstal.

Jednoho dne jede pán Riesenburský z procházky a tu vidí, an milý ovčák velikánskou jedli na rameně nese; byl dobrý pán, ale velmi přísný, a obzvláště na toho, který se opovážil z lesa dříví krásti aneb nějakou škodu dělati. Myslil tedy, že vítr jedli porazil, a ovčák že ji v lese našel a ukradl; hněvivě se tedy na něho obořil: „Jak ty se můžeš opovážít z mého lesa dříví krásti?“

„Odpusťte mně to, pane rytíři; mám tuže špatný barák, a již dlouho jsem přemejšlel, jak bych si ho spravil. Včera jak tudy jdu, padla mi ta jedle do oka, a myslím si: „Počkej, ta by se ti hodila. I nedalo mi to, až jsem pro ni došel a vytrhl.“

„Ty že jsi tak silný?“ ptal se rytíř a s podivením hleděl na ovčáka, který pořád ještě jedli na rameně držel. Nebyl příliš velký, ale svalovité a složité postavy.

„I což je o sílu,“ odpověděl ovčák, „jen kdybych měl něco lepšího na zub.“

„A co bys tak potřeboval, abys byl ještě silnější?“

„Inu já myslím, kdybych snědl dva pytle hrachu, několik uzenej kýt a k tomu vědro dobrého vína vypil, že bych v stavu byl s každým obrem se prát.“

„Dobře tedy, máš to míti, a zejtra si pro to přijď do hradu. A stranu té jedle ti to proto tenkrát odpustím, ale podruhé cti můj bor.“

S radostí ovčák rytíři poděkoval a vesele domů s jedlí krácel. Od té chvíle dali mu jméno Ctibor. Když přišel rytíř domů, nařídil hradnímu, až přijde Ctibor do hradu, aby mu dal dva pytle hrachu, šest uzenej kýt a vědro nejlepšího vína.

Druhý den stáhl Ctibor ženě cíchu s postele a šel si do hradu pro přípověď. „A kam si to dáte, kdo vám to pomůže nést?“ ptal se hradní, když viděl, že Ctibor sám a sám přichází.

„Naložím si to na ramena a ponese to sám.“

„Jsem váš blázen? Jak pak byste mohl tolik unést?“

„O unesení je hej, jen mi to dejte.“

Naschvál mu hradní plnou cíchu hrachu naměřil, jestli to opravdu unese. Bylo ho v ní čtyři korce a k tomu ještě šest kýt. Ale Ctibor si zavázal cíchu a vědro vína dohromady, přehodil to přes rameno, a poděkovav hradnímu, krácel pohodlně domů.

Několik dní nato byl vypsan z Prahy velký turnaj, ku kterému se všickni rytíři sjeti měli. Byl to prý tenkrát způsob, že si rytíři silné panoše (čili obry) drželi, kteří se na místě jich při turnaji potýkali. Rytíř Riesenburský neměl žádného tak silného panoše, na kterého by spoolehnutí mohl; byl tedy u velké nesnázi. Na štěstí zpomněl si na Ctibora a tu chvíli pro něho poslal.

„Poslechni, Ctibore,“ řekl, když ovčák vešel. „Jestli pak bys chtěl u mne panošem býti?“

„To věřím, že chtěl, a jak rád.“

„Musel bys se naučit se zbraní zacházet a dobře jezdit.“

„Tomu já se všemu rád učit budu; a síly mám teď až nazbyt.“

„Dobře tedy; jdi k hradnímu, on ti dá jiný šat, za týden musíš ale všecko umět, potom pojedem do Prahy.“

Ctibor radostí do stropu skákal, když slyšel, že pojedem do Prahy, a ve dne v noci se učil; než uplynulo osm dní, uměl vše, co panoši potřeba, a rytíř docela uspokojen odebral se se svým komonstvem do Prahy. Z celých Čech byli již rytíři pohromadě i mnoho cizinců; obzvláště se povídalo mnoho o jednom, který prý velmi silného obra s sebou měl. Když nastal den k turnaji určený, sjeli se všickni na ustanoveném místě, kde pro pány a paní lešení skvostnými koberci obvěšené připraveno bylo, před nímž se panoši potýkali. Když se panstvo shromáždilo, vjeli v obražené místo dva panoši na pěkných koních, jeden byl onen vyhlášený obr, druhý českého rytíře panoš. Po malé chvíli byl cizinec vítězem; tak stalo se několik, z čehož cizinci nesmírnou radost měli, čeští páni ale pohoršení. Tu přišla řada i na Ctibora. Když předejel a cizinec toho jak se zdálo nepatrného chlapíka přeměřil,

řekl pohrdlivě: „Jak pak se ty, malý mužičku, můžeš opovážit, se mnou se potýkat? Tebe rozmáčknu jako ten kámen!“ a vezma kámen oblátkový do ruky, zmáčknul jej jako homolku.

„Inu,“ řekl Ctibor a popojel až k němu. „když myslíte, že jsem proti vám slabý, tedy se nepotýkejme a podejme si na rozchod po přátelsku ruku.“ S oušklebkem mu obr ruku podal, ale Ctibor ji popadl, vyhodil obra do povětří a zase ním tak nerázně o zem 'smýknul, že více ani nedechl. „Myslíš, že jen u vás umějí kameny mačkat; u nás umíme ještě něco víc.“

Tu se ozval pán Riesenburský: „Ctibore, Ctibore, obrův pán ti ujíždí, pust se za ním.“ Ctibor nechaje obra ležet, pustil se za pánem. Právě jel cizinec s kopce, když ho Ctibor dohonil; i skočil s koně a popadl vůz tak silně za kolo, že mu kus loukotě s třemi špicemi v ruce zůstal. „Tak se, pane, od nás neujíždí,“ křičel na omámeného rytíře, „dříve musíte zaplatit,“ (byl to snad způsob, že který prohrál, vítězi dobré zpropitné dáti musil). Chtěj neb nechtěj, musil se cizinec vrátit a ku posměchu českým pánům Ctiboru zaplatit. Ctibor však za svůj hrdinský kus stal se rytířem a do znaku dostal kus loukotě s třemi špicemi. Žil dlouho a vždy v dobrém přátelství s pánem Riesenburským; konečně byl v kostele na Hoříčkách pochován.“

VIKTORKA.

V jedné vesnici bydlela vdova, jmenem Fialová. Domek její byl čistý, bílý a spořádán kolkolem, že se mu žádný jiný ve vsi nevyrovnal. Před okny rostla mladá košatá vrba. Ač ty útlé proutky skoro celá okna zastíňovaly, přece se jich nikdy nůž nedotkl; jak rostly tak rostly. Na jaře mívali chlapi laskominky na ty štíhlé proutky, a zdálo se jim, že by z nich byly zvláštní píšťalky. Avšak přece ani jeden z chlapců nedovolil si který uříznout, by dobrou vdovu nerozhněval; jen jedenkrátě prý si jeden smělý chlapec na vrbu vylezl, ale když řízl do proutku, slyšel bolestné vzdechnutí a cítil, jak se celá vrba zachvěla. Hrůza ho obešla, a když pověděl o tom divu ostatním, báli se a nižádný více vrbě neublížil. Kdo šel vesnicí, s libostí povšimnul si bílého domku, ale s podivením se zastavil, jestli se mu objevila Viktorka, dcera vdovy Fialové, okrasa a chloubka to celé vesnice. Bylo to ale také děvče tak krásné, spanilé, že nemožno vypsát; kdo ji viděl v kole ostatních děvčat, nejinak se mu zdálo, než že vidí ušlechtilou vzácnou květinu v kytici polních kvítků. Tak jak druhá děvčata, byla-i ona celičký den na božím slunci a přece zůstala pleť její bílá jak peří labutino; jak ony, pracovala i ona v poli, a přece se obdivovali chlapi, že má ruce měkké jak aksamit. Všecko na tom děvčeti bylo ku podivu krásné; a nejen krásná, i dobrá byla, přívětivá, tichá, laskavá ke každému. Nebylo nikoho v celé vsi, kdo by říci mohl: „Viktorka mi ukřivdila,“ aneb: „Viktorka mi neprokázala nic dobrého.“ — Muži, ženy, staří, mladí, všickni ji milovali! — Každá matka byla by ji ráda co dceru do domu přijala, ale přání své jí vyjevit žádná si netroufala; každý z mladíků byl by pro ni duši dal, a lásku svou vyjevit jí žádný se neopovážil. — Přišla-li někdy pobavit se s nimi v kole, hádali se vespolek o přednost zaprosit ji k tanci, nedovolil si však ani jediný upřímně v náruč ji pojmout, aneb dokonce políbit, což s druhými děvčaty bez ostychu si dovolovali.

I děvčata, ač ji milovaly co svoji nejmilejší družku, přece se k ní chovaly vždy uctivěji a říkaly často mezi sebou: „To Bůh ví, jak to je, naše je a přece jak by mezi nás nepatřila.“ — Přišla-li Viktorka do přástvy, zaradovali se všickni; věděli, že bude povídat i zpívat, a ona uměla nejkrásnějších a nejrozmanitějších pohádek a písní, nikdo neznal podobných. Když jí ty rozmanité zvuky tak lahodně z úst plynuly, ptávali se s podivením jeden druhého, kdo ji as tomu učil! — „Nedivte se,“ říkaly staré zkušené babičky, „Viktorka je vyvolený miláček Boží.“ A ten úsudek platil.

Když byla Viktorka ještě malé děvčátko, byl jejím nejmilejším, jejím nerozdílným spoludruhem Vítek, mladý pasák v službě matčině. Všecky ty dětské radosti sdíleli spolu; kam šel Vítek, šla i Viktorka. Byl-li na pastvě, pletával Vítek košíky, v čemž měl

neobyčejnou šikovnost, a Viktorka zase chystala a rovnala mu proutky; buď sbírali jahody a jiné lesní ovoce, co právě na čase bylo; když lezl Vítek po stráních a skalínách, by trhal nejkrásnějších květin na věnce, to Viktorka zatím místo něho pásávala. Potom pletli věnce, zpívali, povídali si a nikdy neměli dlouhé chvíle. Ale všechno má svůj konec, tak i ty dětské radosti! — Vítek rostl, sílil, a matka uznávala za dobré, by šel k některému sedláku sloužit za pacholka, an sousedka koně nedrží, by déle u ni zůstat mohl, a pasákem drobného dobytka déle již zůstat nemůže.

Zarmoucen byl Vítek nad takovýmto výrokem, líto bylo mu opustit dobrou hospodyně, milé děvče, ale sloužit u jiného nechtěl; řekl matce, že nebude sloužit, že půjde do světa na zkušenou.

Matka se ulekla toho slova, plísnila ho, vymlouvala mu to, představovala všechno zlé, co ho ve světě potkat může, on ale zůstal na svém předsevzetí; nechala ho tedy jít. — Zaplakala Viktorka velice, když se s ní milý Vítek loučil, to byla první její bolest; i Fialová želela dobrého věrného hochy, zaopatřila ho na cestu mnohým potřebným a slzic žehnala ho co vlastní matka. Tam za vesnicí rozloučil se konečně i s matkou, a když s posledního vršku ještě jednou zpátky se ohlédl a vrubem modré kazajky uplakané oči si byl usušil, krácel statně do cizího mu světa.

Nepohřešili ve vesnici nepatrného hochy; jak by ho nebylo. Jen matka se denně zaň modlívala, a Viktorka, když sama věnce vilo, sama podvečer v zahrádce pracovala, sama po lese chodívala, zpomínala: „Kde as Vítek ubohý po světě bloudí?“

Po roce teprv dostaly vzkázání, že se Vítek pustil na moře podívat se dále ještě do světa širého, dalekého; tu plakala poznovu matka, plakala i Viktorka i Fialová, soudíce najisto, že se Vítek více nevrátí. Oželely ho! — Od té doby uplynulo mnoho let, z malé Viktorky stala se krásná vysoká panna, matky sestárly a mnoho se ve vesnici změnilo.

Jednoho dne podvečer seděly obě matky v zahrádce předouce, a Viktorka pozpěvujíc si zalívala květiny. Tu příklusá k zahrádce jezdec neznámý, skočí s koně, a když ho byl u plotu uvázal, vešel do zahrádky. „Bůh vás pozdrav, milé paní; zdaž byste popřály krátkého odpočinku a občerstvení mně a koni mému? Jedu dlouho již a bez odpočinku nemohu dále,“ tak prosil vlídně hlasem lahodným.

„Jakž bychom nepopřály,“ řekla ihned hospodyně, „odpočiňte dle libosti; Viktorko, ty ucti hosta a chlapani rozkaž, ať napojí a nakrmí koníka,“

Okamžení zahleděl se cizinec do tváře Viktorčiny, potom sedaje vedle staré sousedky, pravil hlasem pohnutým: „Sednu si vedle vás, matičko; mám právě tak starou matku doma, a mnoho let, co jsem ji neviděl; ani mne nepozná.“

„Jakž by nepoznala své dítě: Bože, já si myslím vždycky, že bych svého Vítka hned poznala, kdyby se vrátil, ale toho víc už neuvidím,“ vzdychla si a oči se jí zalily.

„Což je mrtev?“

„Nevíme,“ přejala řeč Fialová. „Vítek odešel co mladý chlapec do světa, po roce vzkázal, že jde na moře, a od té doby uplynulo mnoho let, aniž jsme o něm čeho se dověděli. Oplakáváme ho co mrtvého.“

„O samotě žijícím zdá se čas vždy delší býti, než těm, kteří v živém víru světa žijou; kdo se potlouká brzy na zemi, brzy na moři, tomu těžko zprávu zasílat! I mně se tak vedlo, že nemohl jsem dát o sobě vědět, neb jsem se octnul brzy tu a zase jinde. Někdy nás bouře na moři zahнала daleko od pravé cesty, jindy zase byli jsme zdrženi v přístavu třebas kolik měsíců, tak že jsme nepřišli dlouho k cíli žádoucím. Na všech mých cestách provázal mne věrný spoludruh, který se též Vítek jmenuje.“

„Bože, jestli to můj syni“ vzdychla si stará matka.

„Povězte mi, matičko, jak vyhlížel váš Vítek?“

„Inu, ošklivý nebyl; měl jasnou tvář, červené líce, černé oči a vlasy; tenkrát, když odcházel, nebyl tuze veliký, ale já si ho vždy jen tak představuji!, i v té modré kamizolce, těch plátěnkách a kulatém klobouce.“

„Ale od té doby se naskrze změnil, matko, a vy byste ho tedy přece nepoznala,“ řekl cizinec a blažený úsměv pohrával mu kolem rtů.

V tom vcházela do zahrádky Viktorka se služkou, nesouce pro hosta večeri: bílý chléb, pomazánku, med i ovoce čerstvé. Přemejšlela ještě v komůrce, jestli by něco v špižárně bylo, co by hostu zachutnalo k občerstvení, ale neměla tu chvíli ničehož. Než odešla z komůrky, pokročila k okénku, z kterého bylo vidět do zahrady, ale jen okamženičko tam postála, tak dlouho asi, co sama sobě pošeptala: „Kdo je asi? Jeho hlas zaznívá mi v duši jako dávno známá milá píseň — a nemohu se zpatovat, kde jsem ji slyšela; i ta tvář jako by nebyla cizí, a neznám přece jemu podobného. — podivno.“

Když byla napotom do zahrádky vešla, urovnala krmí úhledně na stolek a hosta k jídlu zvala; i řekl jí cizinec:

„S vděčností přijímám, panno, co mi podáváš: dříve však, než se občerstvím, chci povědět vlídným hospodyním několik slov o mém příteli Vítkovi.“

„O Vítkovi?“ zadivila se Viktorka, s radostnou tváří pohledši na cizince.

„Přítel můj Vítek je vysoký jak já, tvář jeho zářem slunce tak temnou stala se, jak moje; šat nosí podobný mému. Říkával mi, že sloužil za pasáka u jedné velmi dobré hospodyně, a s potěšením vzpomínával na její malou dcerušku.“ — Pozorně poslouchaly ženy a Viktorce ozářil vyšší ruměncem bělostnou tvář. — „Rádi poslouchali lodníci pod večer jeho pastýřské písně, buď když zpíval, buď když na pastýřskou píšťalu pískal; píšťalu tu dal mi, a já znám několik písní, co on pískával; poslechněte.“

To řka přiložil píšťalu k ústům a pohledná temným okem na Viktorku, začal pastýřskou. Sotva zavzněly ty táhlé vábivé zvuky, poslouchala pozorně Viktorka, a vždy pozorněji, zpytavě chvilkami pohlédajíc do tváře cizincovy, náhle však pokročivši k němu, zvolala radostně: „Tys Vítek a nikdo jiný!“

„Ano, jsem Vítek, ty jediná jsi mě poznala,“ přisvědčil tváří blažeností ozářenou, podáváje jednu ruku Viktorce, druhou objímaje radostí klesající matku. Nesnadno vypsat potěšení, jaké měly všechny nad tímto šťastným shledáním! — Matka nemohla se nasytit pohledu na svého statného syna; nebyl to ovšem už ten červenolící hoch v modré kazajce, jak si ho vždy představovala, ale dospělý krásný muž; a byla s ním spokojena. I Fialová s libostí naň pohlédala — a Viktorka? Jak by se nyní netěšila, když byla dříve pro něho plakala! — Sousedé vraceli se s pole a to byl už tak zvyk, že se každý, kdo šel kolem zahrady Fialovic, vida tam hospodyně neb dceru, zastavil a několik slov pohovořil; tak se stalo i ten večer. Každý se pozastavil u zeleného plotu, a jak jinak, než že se každému ihned sdělilo, kdo je ten cizí host. Bylo vítání a pozdravování se všech stran; jeden pověděl druhému, a než obyvatelé vesničtí ulehli, věděl každý, že se Vítek vrátil, že je hezký, že přijel na koni, že je bohatý pán z něho, a ještě všelicos věděli, co ani Vítek sám nevěděl. Noc se více a více schylovala a hospodyně napomínala k odpočinku; Vítek se svou matkou odebrali se do své chaloupky a brzy bylo ticho v bílém domku.

Každé ráno, sotva se růžová záře na obloze ukázala, zvěstujíc příchod jasné nebes královny, byla už Viktorka v zahradě, a když si byla krásnou tvář i bílé nohy v blízkém potoce umyla, plétávala si dlouhé vlasy v úhledné vrkoče a kvítím okrašlovala, zpívajíc -S ptactvem o závod. To ráno po příchodu Vítkově chodila jaksí zamyšlená po zahradě, ani nezpívala; divno, o čem to přemýšlela? To by také byl asi rád Vítek věděl, neboť sotva ji z vedlejší zahrádky zhlédl, přeskočil hbitě živý plot a stál vedle ní. „Dobré jitro, Viktorko, proč tak zamyšlená chodíš mezi květinami?“

„Přemejšlím, které z těch kvítků bych dnes do vlasů utrhnout si měla; jedno krásnější než druhé, skoro mi líto trhat jich.“

„Pamatuješ se, Viktorko, když jsme spolu ještě po lesích a po polích chodívali, to vždy já sám ti hlavinku okytil. Nedopřeješ mi i dnes té radosti?“ A vida svolení v její tváři, trhal Vítek kvítí barev nejkrásnějších, a když kytici hotovou měl, podal ji Viktorce. Ona kvítí srovnávala, by se v barvách k sobě hodilo, a on okrášlil ním tmavé vrkoče její. „Krásná

jsi, krásná!“ zvolal, s rozkoší na ni pohlížeje, „a nic bych si jiného nepřál, než aby tys byla má.“

Viktorka mlčela, neřekla tak ani tak, ale kdo umí číst v tváři lidské, byl by řekl, že v jejích jasných očích zřejmě napsáno stálo: „To není nemožné.“ — Vítek tomu též tak rozuměl a srdce mu zaplesalo. Nebylo potřeba mnoho slov, by si rozuměli; blažen odešel Vítek ze zahrádky, jist šťastí svého.

Ve vesnici bylo živo, byl právě svátek; děti si již po návsi hrály, mladí junáci a hospodáři stáli v hromádkách a rozprávěli, když i Vítek z chaloupky vyšel a k nim se přidružil. Mnoho se změnilo od té doby, co opustil domov; to teprv pozoroval!

Ti, kteří byli za jeho času v spolku junáků zrostlých, sluli staršími hospodáři, z těch pak, co s ním zároveň rostli, mnozí už počítali se mezi mladší hospodáře; děvčata staly se hospodyněmi. Z oněch pak, které sem a tam ze stavení vybíhaly, stydlivě po očku na něho pokukujícíce, neznal žádné, a to malé pokolení, co se tam v trávě batolilo a si hrálo, to bylo mu zcela cizí, jen z některé tváře byl by mohl uhádnout, kterého rodu to podoba. Mnohého také ze známých nenalezl už; spali tam na vršku pod zeleným rovem. — Poznenáhla obstoupili všickni, kde kdo byl, Vítka, každý ho chtěl z blízka vidět, každý chtěl ho přivítat, každý měl se co ptát, i hospodyně ze stavení k němu přicházely; jen děvčata s okytenými hlavami pozdaleka obdivovaly se jeho sličnosti a jeho pěknému cizímu kroji. Konečně, když byl Vítek hospodářům dost se napovídal a i svého vraníka jim provedl, rozešli se k jídlu, to však jednohlasně tvrdili, že nebyl Vítek nadarmo ve světě, že umí víc než chleba jíst. Odpoledne pak, když se ukázal s Viktorkou v kole, držely ženské soud a každá chválila ho, jak umí pěkně mluvit, zpívat i tančit, a jak veselý je to junák. Každý však, kdo viděl krásný párek pospolu, tvrdil najisto, že jsou jen pro sebe zrození a že musí být svoji. — A bylo to tak a nejinak. I matky milenců záhy poznaly, že se jich děti milujou, a když v kratičkém čase Vítek za ženu Viktorku požádal, s radostí jim požehnání daly. — Nebylo nikoho v celé vsi, kdo by nebyl přál zasnoubencům štěstí; i dárek každý dle své možnosti nevěstě přinesl na důkaz lásky své! — Byla veselá svatba, a všeho bylo v hojnosti, takže se nejen ten bohatý, ale i ten nejchudší pasáček podělil. Všecko se to radovalo! —

Nyní se chopil Vítek hospodářství: on měl peněz dost, že mohl i v městě žít, ale Viktorka si toho nepřála a musel jí i matce její před svatbou slíbit, že dokud budou ony žít, z bílého domku se neodstěhuje. Slibu toho splnit nepřišlo mu za těžko, ježto Viktorku nade všecko miloval a po rozkoších světa netoužil. — I zdokonaloval, rozšiřoval a krásnil statek svůj, dle vlastního důvtipu i dle zkušenosti mezi cizími národy nabyté, a brzy šla pověst o jeho spořádaném hospodářství v celém kraji, a starší hospodáři přicházeli s ním se poradit. Když nebylo polní práce, tu vyřezával pěkné všeliké domácí nářadí, sífoval k lovení ryb sítě aneb pletl košíky vkusné, s kterými dělal hospodyním dárky.

Již byli manželé čas spolu, když se jednou v noci — měsíc svítil jako ve dne — Vítek probudil; s nevýslovnou rozkoší hleděl na svoji ženu, která tiše spala, a zlehounka sehnul se, by políbil ty černé vrkoče, které porůznu od hlavy dolů po ramenou a bílých poduškách se vinuly. Díval se do té krásné spící tváře, ale najednou sehnul se blíže, neboť se mu zdálo, že nedýchá; s úzkostí položí ruku na srdce, — vskutku; srdce nebije — ruka studená — bez života leží milená žena, jako když spadne s jabloně květ. — Zoufale vyskočí Vítek s postele, by tchýni k pomoci přivolal. „Nenaříkej, synu,“ pokojila ho tato, „zajisté jen marně jsi polekal se.“

Vešli do komůrky, a hle, Viktorka byla zase obživla, s podivením se ptajíc, co se jim bylo stalo; pln radosti sevřel ji Vítek v náruč a povídal, proč se byl ulekl. „Toho se nelekej,“ řekla mu Viktorka; „já mívám jen někdy podivné sny. Poslechni, co se mi snívá: V jasných nocech zdá se mi vždy, že slyším vášný hlas z té zelené, vrby, který mne k sobě volá. Okénko se otvírá, vrba se ke mně kloní a já musím vrhnout se do jejího náručí; ale to není již vrba, je to paní krásy vznešené. S ní kráčím do jejího paláců k ozářenému, zlato-skvoucímu trůnu. Vůkol něho, kam oka zhled dosáhne, všude jediná krásná zahrada a líbeznou vůní je vzduch naplněn. Všecko to žije, všude rozkoš a radost! Strom sklání se k

stromu, květina ku květině, i povídají si tajné báje, a já rozumím jim. Tam z řek a pramenů, ze skal a hor vystupují víly bělorouché, provozují tance milostné, zpívají, plesají a těmi kouzelnými zvuky k sobě mne vábí. Rozumím jim, spěchám do jejich objetí, zpívám, raduji se s nimi, a ta vždy mladá, jasná královna a matka naše má z nás, dětí svých, radost. Když musím je opustit, zaznívají mi ty vábívé zvuky neustále v duši a líto mi, pakli dlouho matka ta k sobě mne nevolá,“ tak dokončila Viktorka.

„Nelíbí se mi tvé sny, Viktorko, bojím se, abys na mne v té krásné říši nezapomněla a navždy tam nezůstala.“ řekl Vítek.

„Neboj se, Vítku, jen na krátký čas bývá mi vždy dopřáno, podívat se do paláců jasné naší královny, ale musím se vždy opět vrátit.“

Vítkovi se ty sny nicméně přece nelíbily, zvláště když se od té noci ještě několikrát opakovaly. Báł se o svou milenou ženu a chtěl ji stůj co stůj sprostit tajné nad ní moci: a toho myslil, že nejspíše docílí tím, když zelenou vrbu zničí. Nechtěl to však přece bez vědomí Viktorčina učinit, proto když jednoho dne košíky u okna pletl, řekl Viktorce; „Ta vrba přece příliš do okna stíní, nemám dost světla k práci — potřeba ji podtít.“

„Nikoli, Vítku,“ ozvala se prosebným hlasem Viktorka. „Ty víš, jak milá mi ta vrba, nech ji tedy růst mně k vůli. Kdybys neuposlechl, možná, že bys toho želel.“

„Tys dětinská, Viktorko; vsadím ti jinou, ale na jiné místo, a v krátkém čase dočkáš se, že bude krásnější, než je tato.“

Ale Viktorka nechtěla tak, a prosila dojemně, by neubližoval milému jí stromu; až jí to konečně Vítek slíbil. Ale nerad to udělal a od té doby často byl zamyšlen; přemýšlel, jak si na jiný způsob pomoci, ale nemohl ničeho vymysleti kromě odstranění vrby. Matka jeho vidouc, že není syn taký, jaký býval, ptala se ho jednou, co mu schází; Vítek myslel si, že by snad matka, jakožto stará zkušená žena, rady nějaké věděti měla, svěřil jí svoji bolest. „Divná to věc, synu,“ řekla nato, „ale ačkoliv já ti rady a pomoci nevím, jak bysi Viktorku těch snů sprostil, vím někoho jiného, kdo ti jistě pomůže. Je to stará Virgule, co přebývá v lese; ona zná byliny, které každý neduh zhojí, zná tajné věci všeliké, kterých náš rozum nepochopuje, a rozumí řeči ptáků a zvířat. To je moudrá žena a k té půjdu.“

„Nechod, matko, nevěřím já ženám takovým, hledal jsem rady jen u tebe, nač mi jednat s čarodějkami. Když nevíš ty rady, nechrne toho, štěstí mému to nepřekáží.“

Vítek chtěl to matce vymluvit, báł se, by nebylo o tom dlouhých pověstí; ale matka nedala si říci, měla za to, že to bude nejmoudřejší, když přece jen k staré Virgule do lesa zajde. A to také učinila; neřekla nikomu slova a zašla do lesa, kde moudrá žena v tmavém háji bydlela v domku, do kterého nikdo přistoupiti nesměl.

Když jí byla stará matka zavolala, přišla, a vyslyševši její žádost, odešla na chvílku do háje; když opět vyšla, řekla staré matce: „Vyřid' svému synu, že jeho žena s zelenou vrbou srostlá, a jestli vrbu podtne, že zničí i život ženy své.“ Tak řekla a odešla.

Matka celá omámená nad tímto výrokem, odešla domů, a jakmile s Vítkem o samotě byla, pověděla mu, co byla slyšela. Hněvivě řekl Vítek: „Lež to, nevěřím čarodějce a neuposlechnu její rady.“ Matka domlouvala, prosila, ale to bylo darmo.

Myšlenka, by zelenou vrbu přece jen odstranil, ustavičně Vítko pronásledovala; a když se již k výkonu chystal, zazněla mu v uších slova staré Virguly, a ha Viktorku pohledná, nemohl toho učinit. Ale neměl pokoje. — Jednoho rána, když byla Viktorka v noci zase tak bez známky života ležela, rozhodl se, odhodlaně vzal ostrou sekeru do ruky, šel k vrbě, rozpráhl se a jedním rázem roztál zelenou vrbu. V tom okamžení bolestné vykřiknutí projelo mu duší; odhodil sekeru, uleknut pospíchá do domu — hle, stará z lesa mluvila pravdu! V náručí matčině ležela milená jeho Viktorka mrtvá. Ostrá sekera zničila jedním rázem život zelené vrby a sličné Viktorky. Vítek zlíbal bledé její líce a hořce zaplakal; pak dal s Bohem naříkajícím matkám, v zoufalosti vyšvihnul se na svého bujného vraníka a zmizel z vesnice. — Nikdo více ho nespáčil. —

b) slovenských:

SŮL NAD ZLATO.

Byl jeden král a měl tři dcery, které choval jako oko v hlavě. Když mu počínala hlava sněhem zapadat a údy mu již nevládly, jako vládaly, přicházelo mu často na mysl, která z dcer by po jeho smrti královnou býti měla. Dělal mu to nemalé starosti, neboť měl všechny tři rád. Konečně mu přišlo na rozum, aby tu za královnu ustanovil, která ho nejvíc miluje. I zavolal hned dcery k sobě a takto jim pravil: „Diouky moje! Starý som, vidíte, a neznám, či dlho ešte budem s vámi. Chcem tedy ustanovit, ktorá z vás po mojej smrti královnou bude. Skorej by som ale rád vedel, dietky moje, ako mňa ktorá ľúbite. Nuž, dcero najstaršia, povedz ty najprv, ako ľúbiš svojho otca?“ ptal se král, obrátě se k dceři nejstarší.

„Eh, otče muoj, milší stě mně nad zlato,“ odpověděla dcera nejstarší a pěkně otci ruku políbila.

„No dobré; a ty, dcero prostredná, ako ty svojho otca ľúbiš?“ - obrátil se k dceři prostřední.

„Jaj, otče muoj sladký, já vás lúbim ako muoj vienok zelený!“ ujišťovala prostřední a kolem otce se uvíjela.

„No dobre; a ty dcero najmladšia, ako ty mňa ľúbiš?“ ptal se král nejmladší, již volali Maruška.

„Já, tatuško, vás lúbim, ako suol!“ odpověděla Maruška a sladce na otce pohlédla.

„Eh, ty nanič hodná, ty otca viac nelúbiš lež ako suol?“ rozkřikly se starší sestry.

„Ako suol!“ přisvědčila Maruška zcela opravdově a ještě libněji na otce pohlédla. — Král se ale na dceru náramně rozhněval, že ho má jen tak ráda jako sůl, takovou praobyčejnou, sprostou věc, kterou každý má a mítí může, které si nikdo ani nevšímá. „Idi, idi mně s očí, keď si mňa viac nevážíš, ako tu suol!“ rozkřikl se král na Marušku, dodaje: „Až nastanú také časy, že bude lidom suol vzácnejšia nad zlato a drahé kameně, potom sa ohlas — budeš královnou!“

Mysliltě král, že se tak nestane nikdy. — Maruška zvyklá otce poslouchat, odešla na ta slova ze zámku, majíc oči plné slzí a srdce plné žalu. — Lito jí bylo, že ji otec vyhnal, nepoznávaje, že ho ona neméně než sestry miluje. — Nevědouc, kam se obrátiti, dala se po povětří přes hory, doly, až přišla do hlubokého lesa. — Tu náhle postaví se jí do cesty stará babička. — Kde se vzala, tu se vzala. — Maruška ji pěkně krásně pozdravila, babička jí poděkovala, a vidouc ji uplakanou, ptala se, proč pláče. „Eh, staruško, načože vám to budem rozprávateľ, keď vy mně pomuoct nemuožete,“ odpověděla Maruška.

„No, len ty mně to povedz, děvojno, ažda ti budem vědět voláku poradu. — Kdě sa Šedy, tam bývajú i vedy,“ pravila jí babička. — Maruška tedy babičce všecko pověděla, a na ostatek dodala plačíc, že nechce-býti královnou, ale že si jen to přeje, aby se otec přesvědčil, že ho má ráda zrovna dost. Babička Marušce věřila, vědělať již napřed, co jí bude Maruška povídat, neboť to byla Múdrá žena, „věštica“. — I vzala Marušku za ruku a ptala se jí, jestli by neměla vůli jíti k ní do služby. — Maruška řekla hned, že půjde, an neměla kde hlavu skrýti. Múdrá žena dovedla si jí do své lesní chyže a tam jí nejprvé dala jíst i piti. Marušce to bylo vhod, neboť byla už hladná i smádná. Když se najedla, napila, zeptala se jí babička: „Znáš-li ty ovce pásat? Znáš-li je dojit? Znáš-li priast a plátno tkať?“ „Neznám,“ řekla Maruška, „ale kebyste mně vraveli, ako sa to robí, ver by som to dobré urobila.“

„No, tomu já ta všemu naučím, len buď poslušná, čo ti já budem kázat. — Až najde doba dobu — dobré sa ti to zídě.“ — Tak řekla Marušce Múdrá žena; Maruška slíbila, že ji bude poslouchat, a hned se také do práce hnala, neboť byla děvojna pracovitá a pokorná.

Mezitím, co Maruška u věštice sloužila, žily starší sestry její v samých zábavkách. — Ustavičně otce láskaly a kolem něho se uvíjely, žádající na něm každého dne jiných a jiných věcí. Nejstarší se jen po celé dni do drahých ruch oblékala a zlatém se řešila, prostřední pak si jen v zábavách a tanci libovala; hostina strhala hostinu, a dcery z radosti

do radosti. — Otec pozoroval záhy, že je nejstarší dceři milejší zlato než otec, a když mu prostřední zjevila, že by se ráda vydala za muže, tu viděl, že si také vínku zeleného mnoho neváží, Tu mu často Maruška na mysl přicházela i připomínal si, kterak ona ho vždy milovala, on se starala, a jak by ji byl nejraději královnou viděl. Rád byl by v takových chvílích pro ni poslal, kdyby o ní byl věděl, ale nebylo o ní pohádky. Když mu ale zase napadlo, že ho měla ráda jen jako sůl, tu se vždy zase proti ní popudil.

Jednoho dne měla býti opět veliká hostina; i příběhl kuchař ke králi všecek polekán. „Pane králů, velká galiba sa nám stala,“ bědoval, „všetka suol sa rozmokla. Čím že já budem solit?“

„Nuž či nemůžete poslat pre jinú?“ král na to.

„Eh, pane, veď to dlho, lež sa vozy z jinej zeme vrátia. Čím že já budem dotedy solit!“

„Nuž sol volačím jinším,“ pravil král.

„Nuž, pane králů, čože tak solí, ako suol?“ ptal se opět kuchař. Ale král nevěděl, co říci, na to on si ani nepomyslel nikdy, že by bez soli bylo člověku těžko vyžít. Rozhněval se král a vyhnal kuchaře, rozkázav mu, aby vařil bez soli. Kuchař si myslel, jak to pán chce, tak to udělám, a vařil jídla neslaná. — Hostům pranic nechutnalo, ačkoliv byla jídla jinak úhledně a dobře připravena. Král se velice mrzel. — I rozposlali posly na vše strany pro sůl, ale všickni s prázdnem se vrátili, vyřizující králi, že všechny zásoby soli se rozpučely, že je všude nedostatek soli, a kdo ji má, že nedá, kdyby špetku zlatém platil. Poslali vozy pro sůl do jiné země; než by se vrátily, poručil král kuchaři, aby vařil taková jídla, kde by soli třeba nebylo. Kuchař si myslel, jak to pán chce, tak to udělám, a vařil jídla sladká a taková, v nichž soli třeba nebylo. Ale ani takové hostiny hostům nechutnaly, a vidouce, že to jinaké nebude, jeden po druhém se od krále poroučeli. Dcery se nad tím náramně trápily, ale co bylo plátno, král nemohl si hosty zvát, anť jim nemohl ani chleba s solí podati, když k němu vešli. Den co den přinesla se na stůl jídla bez soli, a již odpadala lidem všechna zážda na jídla, a jen po soli každý bažil. — Také dobytek trpěl, a krávy i ovce málo dojily, protože nedostávaly soli. Byla to kárha na všechny. — Lidé chodili jak zvadlí a upadali v chorobu. — Sám král a dcery jeho onemocněli. Tak drahá byla sůl, že by za špetku byli lidé tím nejvzácnějším platili.

Tu poznával král, jak vzácný dar boží je sůl, kterou on za nic neměl, a padlo mu těžce na svědomí, že Marušce ublížil.

Mezitím vedlo se Marušce v lesní chaloupce dobře; nevěděla nic o tom, jak se otcí a sestrami vede, ale Múdrá žena to dobře všechno věděla. Jednoho dne pravila k Marušce; „Diouka moja, věd som ti vravela, doba dobu najde, čo celý svet prejde; doba tvoja došla, čas, abys domů sa vrátila.“ — „Ach, staruško moja dobrá, ako já puojdem domů, keď ma otec nechce?“ — pravila Maruška a pustila se do pláče. — Tu veštica ji všechno vypravovala, co se doma děje, a poněvadž se stala sůl dražší než zlato a drahé kamení, že smí Maruška k otcí se hlásiti. Nerada opouštěla Maruška Moudrou ženu, která ji milovala a mnohému naučila, ale po otcí také již tesknila.

„Statočně si mně slúžila, Maruško,“ pravila jí na ostatek babička, „chcem sa ti dobrým odměnit. Nuž vřav, čože si žiadáš?“

„Dobre ste mi radili a dobré ste ma chovali, stará matko. Nič si já nežiadám, hiba za žmen soli, čo by som otcovi doniesla výsluhu.“ „A inšieho si nič nežiadáš? Já ti muožem všetko vykonať,“ ptala se ještě jednou Múdrá žena. „Nič nežiadám viac, len tu suol.“ odpoveděla Maruška.

„Nuž keď si tak vážiš soli, nach ti nikdy nechýba. Tu máš, hla, prútik; ako najprv vietor od poludnia dúchať bude, idi po vetru, idi cez tri doliny, cez tri vrchy — potom zastaň a šibni tým prútikom o zem. Kde šibneš, tam sa zem otvorí, a ty idi dnu. Co tam najdeš, to maj za tvojo veno.“ — Maruška vzala proutek, schovala si ho a babičce pěkně poděkovala. Mimo to dala jí babička plnou sajdačku soli, a Maruška se na cestu připravila. Plačící loučila se od lesní chaloupky a dobré babičky, která ji provázela přes les; i těšila se

Maruška tím, že si pro babičku přijde a do zámku si ji odvede. Babička se tomu jen usmála. „Zostaň dobrá a statočná, diouka moja, a dobré ti bude na veky“ — řekla Múdrá žena, když vyvedla Marušku na pokraj lesa. Maruška jí chtěla děkovat, ale už jí nebylo. — Divila se tomu Maruška a líto jí toho bylo, ale touha po otci nedala jí dlouho meškati; rezko spíchala k domovu. — Že měla sprosté šaty na sobě a hlavu v pleně zavínutou, nikdo jí v zámku nepoznal a nechtěli jí k králi pustiti, pravíce, že je chorý.

„Eh, len mňa pusťte,“ domlouvala se Maruška, „nesiem já panu králů taký dar, čo je vzácnejší striebra, zlata, a čo sa po ňom isté vystrábí.“ Řekli to králi, a on, aby jí k němu pustili, rozkázal. — Když k němu přišla, žádala, aby jí dali chléb. — Král poručil, aby přinesli chléb, „ale suol nemáme,“ dodal.

„Veď já mám suol!“ řekla Maruška a odkrojivši si otulec chleba, sáhla do sajdačky, posolila ho a králi podala i s sajdačkou.

„Suol!“ zaradoval se král, „eh, ženičko, to je vzácny dar, ako sa ti odměním? Žiadaj, čo len chceš, všetko dostaneš.“

„Nič nežiadám, tatuško, len ma rád majte ako tu suol!“ odpověděla Maruška přirozeným hlasem a hlavu si odkryla. Tu král, vida Marušku, div nezemdlel; prosil dceru za odpuštění, ta ale ho jen láskala, nezpomínajíc zlého. —

Rozneslo se hned po zámku i městě, že nejmladší králova dcera přišla a že přinesla sůl; tu se každý zaradoval. — Starší sestry se netěšily tak nad sestrou, jako nad solí, byly si vědomy, že jí zle činily. — Ale ona ničehož nezpomínala jim, a měla radost, že otci pomohla i druhým. Každému, kdo jen přišel, dala trochu soli, a když otec, boje se o sůl, jí napomínal, aby všecku sůl nerozdala, vždy odpověděla: „Dost jí tu eště, tatuško!“ — A vskutku, — tolik soli se ubíralo ze sajdačky, a co se i vybralo, ze sajdačky neubývalo.

S krále všecka churavost jak by spadla, a takovou radost měl nad svojí dcerou, že dal hned svolat starší hlavy a Marušku za královnu ustanovil, což také i veškeren lid schvaloval. Tu když Marušku za královnu pod vysokým nebom vyhlásili, cítila, že jí teplý vítr na tvář zavál — Dul od poludnia. — Zpomněla Maruška, co jí babička povídala, a svěříc to otci, vzala proutek a hned se na cestu vydala. Šla po větru, jak měla kázáno, a když přešla tři doliny, tři víchy, zastala a proutkem o zem šlehla. — Jak šlehla, země se rozstoupila, a Maruška vešla prosto do země.

I přišla tu zrazu do veličizné paloty, která byla jako z ledu, i podlaha byla taková, ale byly tam štolý (chodby) a z těch přibíhali maličcí permoníčkové s hořícími lúčemi a Marušku vítali, „Vítaj nám, vítaj, královno, už ťa čakáme; naša paní nám rozkázala, aby chom ťa tuto povodili a všetko ukázali, lebo že je to všetko tvoje!“ Tak okolo ní štěbetali, poskakovali, lúčmi harcovali, po stěnách hoře dolů lazili, jako mušky, a stěny se všude v záři světél ligotaly, jako drahé kamení. Maruška byla všecka udivena a jako oslepena tou krásou. Permoníci jí vodili v chodbách, kde visely od stropu ledové střežyle, jako stříbro se blýštící, do zahrady ji dovedli, kde byly červené ledové růže a květiny přepodivné. Permoníci takovou růží utrhli a dali královně, ona k ní voněla, ale růže nevoněla. „Ale cože je to?“ zeptala se královna, „veď som já eště nikdáž takú krásu neviděla.“ „To je všetko suol,“ odpověděli mužíčkové. „Ale že čo, ozaj? To že rastie suol?“ — divila se královna, a myslila si, že by škoda bylo z toho bráti. Ale permoníčkové uhádli, co si myslí, a pravili, aby se o to netrápila a soli brala, co jí třeba, že kdyby vždy brala, přece se nedobere. Maruška permoníčkům pěkně krásně poděkovala a pak vyšla ze země ven, ale zem zůstala za ní otevřena. Když se domů vrátila a otci růží ukázala i o všem mu povídala, co viděla a slyšela, tu viděl otec, že jí babička bohatším věnem obdarovala, než by on jí kdy dáti mohl. Maruška na babičku nezapomněla, a jak si již byla umínila, dala hned zapráhnouti do pěkného kočáru a i s otcem pro babičku si jela, aby jí s sebou do zámku si vzala za to její veliké dobrodiní. Ale jakkoli Maruška dobře cestu k chyži znala, nemohli chyži nalezti; kříž křížem les prochodili, jako makové zrnko chyži hledali, ale o chyži nebylo ani znaku, a o babičce ani hlásku. — Tu viděla teprv Maruška, co to bylo za babičku. — Sůl v sajdačce se dobrala, ale Maruška věděla, kde roste, a mnoho-li jí brali, nikdy se nedobrali. — Starší

sestry Marušce toho štěstí nepřály, ale nebylo jim to nic plátno; kdyby se byly zlostí rozsypaly, otec svoji Marušku na rukou nosil, a každý ji miloval a jí děkoval. Ona ale zůstala vždy tak skromná a hodná jako bývala a do smrti na babičku nezapomněla.

O ZLATOVLÁSCE.

Byltě jeden velmi, ale velmi chudobný kovář. Snad i jemu se někdy lépe vedlo, ale oženil se. Bůh ho obsypal dětmi, s řemeslem začalo se mu špatně dařit, jmění neměl, ani zahrádku, ani kus zemičky — což divu, že přišel na mizinu. Ze dne na den vedlo se mu hůře, a konečně ho ta bída a pláč hladových dětí tak domrzely, že se mu živu býti znechtělo. I vzalť posledních sedm krejcarů, co měl ještě na svojom bydle, koupil si provaz a šel do lesa, aby se oběsil.

Přijda do lesa, vyhlídl si strom, a právě chtěl provaz hoditi přes silnou větev, v tom — kde se vezme, tu se vezme — přistoupí k němu neznámá panička a začne ho odmlouvati, aby se nevěšel, že je to hřích a mrzký čin. — Kovář se nad tím zjevením zarazil, a zdálo se, jako by chtěl od svého předsevzetí ustoupit, ale hned se zase upamatoval na svoji bídu a provaz znovu na větev házel. I zase mu panička domlouvá, aby to nečinil, že to je hřích i mrzké že je to — ale kovář, nedbaje na její slova, provaz na krk si otáčel. Tu ta panička před něho se postavila, a ruku mu odtrhnouc, pravila: „Nevešaj sa, kováči, nevešaj! Já ti v tvojej biedě spomuožem. Dám ti bohatstva, kolko len budeš chceť, ak mi slúbiš dať, o čom ty v dome tvojom doteraz neznáš.“

„Ej nuž, čože by to mohlo byť, o čom by ja v mojom dome nevěděl,“ pomyslíl si kovář, a nemohlo mu nikterak napadnout!, co by to mohlo být, o čem by doma nevěděl. „A čo je aj, nuž bude dáka pletka,“ pravil sám k sobě a prisľúbil paničke, že jí dá, co si žádá, jen když mu z bídy pomůže. Panička zmizela, ale o nedlouho přinesla kováři sílu peněz, řkouc mu: „Tu máš, čo som ti slúbila, a pre to, čo si mi ty slúbil, si o sedem rokov prídem.“ — Panička opět zmizela, a kovář, potěšen, s bohatstvím domů se vrátil.

Když domů přišel a bohatství po stole rozložil, bylo radosti plná chyže; když ale ženě vyjevil, pod jakou záminkou peníze dostal, pustila se žena do hrozného nářeku, neboť byla pocítila, a o tom muž nevěděl. „No veď si mi urobil,“ plakala, „veď si vlastnuo dieťa zapredal ešte skuor, ako by sa bolo narodilo!“ — Lekl se i kovář, ale co plátno, již slib byl dán a odvolat se již nedal.

Kovářka, když jí čas uplynul, porodila krásné děvčátko se zlatými vlasy a zlatou hvězdičkou na čele. To děvčátko rodiče opatrovali jako oko v hlavě, a vychovávali je, jak jen znali, až do sedmého roku. Sedm rokův pominulo, an tu náhle pod kovářovými okny černý kočár zastavil, z něhož známá kovářovi paní vystoupila. Když se byla kovářovi ohlásila, proč přišla, vzala Zlatovlásku, ke kočáru si ji odvedla a do něho s ní se posadila. S pláčem a hořekováním vyprovázeli ji rodiče až po cinter. Chtěli jíti dále ještě, ale paní nedovolila. — Plačící vrátili se tedy domů. — Zanechmež je a ohlédněme se za utěšeným děvčetem.

Tu odvážela paní v černém voze, pustými lesy a dolinami za drahý čas, až konečně do jednoho krásného zámku dojeli, kde zastavili. Paní zavedla děvče do zámku; tam ji po devětadevadesáti izbách provedla a potom jí takto pravila: „Tu ty budeš, diouka moja, bývať. Týchto devadesiatdevať izieb zahanávam pod tvojou opateľou. Ktorá sa ti len zapáčí, v tej muožeš bývať, ale že mi do stej ani nenakukni, lebo by si mohla zle pochodiť. O sedem rokov sa zase uvidíme, a dotedy sa riad, ako sa budeš znať a ako som ti kázala.“ — Jak to dořekla, zmizela.

Po celých sedm let přebývala Zlatovláska v tom zámku, rostla jak jahodka v lese, sama a sama, a stávala se den co den krásnější a moudřejší.

Procházela se po devětadevadesáti jizbách, čistila je, pořádala, a tak jí léta ucházely. Do sté jizby nahlídnout se ale neopovážila. — Když sedm roků uplynulo, paní se vrátila. „No, či si do ostatněj izby nenakukla?“ byla první její otázka.

„Nie,“ odpověděla Zlatovláska, a paní jí věřila, vědělat dobře, že mluví děvče pravdu. Za krátko, když byla v zámku vše prohlédla, poručila Zlatovlásce jako prvé, aby do poslední jizby nechodila, a opět na sedm roků odešla.

Prochází se zase Zlatovláska po devětadevadesáti jizbách, prochází se, pořádá je, čistí, aby jako zrcadlo byly — a na stou ani nepomyslí. Ale tu jednoho dne slyší utěšenou hudbu, která jako by z té jizby vycházela. Jakkoli hudba vábná byla, že nikdy cos podobného neslyšela, přece se na poprvé zdržela; když se ale druhý den hudba opakovala a ještě krásněji a vábněji, tu se nemohla Zlatovláska déle zdržeti a podívala se do sté jizby. Za stolem sedělo dvanácte zakletých lidí nepohnutě jako kostlivci, a za dveřmi stál jeden, který, když Zlatovláska otevřela, pro živého Boha ji prosil a zaklínal, aby nevyjevila paní, co v jizbě viděla, aby do hrdla tajila, byť se s ni i nejhůře dělo. Ulekla se Zlatovláska a, přisvědčíc zaklenci, rychle dvěře zavřela, jdouc zase po své práci, čistiti jizby.

Za sedm rokův se panička vrátila; vědělat již, že byla Zlatovláska v poslední jizbě. Hned se jí ptala: „No, diouča, ty si do ostatněj izby nakukla? Povedzže mi, čo si v něj viděla?“ „Nič,“ tajilo děvče. Paní se jí ptala podruhé, ale ona vždy, že nic. Vidouc, že to nechce pověditi, hrozila jí: „Ak mi nepovieš, čo si v tej posledněj izbe viděla, hodím ťa do studně a němou zostaneš!“ I té hrozby se děvče neleklo a jen tajilo. Tu ji paní chytla a hodila do studně a tak jí porobila, že s nikým jiným mluvíti nemohla, leč s paní samu. Když se Zlatovláska zpamatovala, viděla se na suchém dnu studně a před sebou viděla průchod ve skále. I šla tím průchodem a přišla na pěknou zelenou louku, okolo níž byl les. — I zůstala tam, živíc se jahodami a sladkými kořínky. Ta paní se jí i tam zjevovala a zavždy ji prosila, aby jí pověděla, co viděla v poslední jizbě, ale ona nepověděla.

Jednou lovil v lese mladý král, a zabloudiv až na tu louku, našel tam Zlatovlásku spící na zeleném pažitu. — Velmi se podivil, kde se tam v pustině tak nevidaná krása vzala. — Díval se na ni dlouho, a čím více se díval, tím se mu více líbila, až si konečně umínil, že ji zbudí, s sebou do zámku si odvede a za ženu vezme, nechť si otom lidé soudí jakkoli.

I zbudil ji potichu a ptal se jí, kdo je? proč tam sama spí v té pustině? ale ona mu odpověditi nemohla. — I myslel si, že se ho lekla a stydí, a proto se jí dále tázal, zdali by nešla s ním na zámek. Zlatovláska zase nic neřekla, jen hlavou kývla, že nedbá. Vzal ji tedy mladý král na svůj zámek, dal jí krásné šaty upravit, a potom, jak si byl umínil, za ženu ji pojmul, á navzdor tomu, že byla němá, rád ji měl. — Žili velmi šťastně spolu a spokojeně. Asi za rok blížila se k porodu; král se velice těšil, ale ona bývala velmi smutná. Když čas vypršel, porodila krásného chlapečka se zlatými vlásky a zlatou hvězdičkou na čele. Kdo byl radši než král! Dal přistrojiti skvostnou hostinu, a mnoho sezval hostů, aby se s ním radovali. — Ale radost jejich v smutek se proměnila.

V noci zjevila se Zlatovlásce panička a začala jí hroziti, že jí chlapečka zadrhne, jak nepoví, co viděla v poslední jizbě. Zlatovlásku přešel mráz hrůzou, ale neprořekla ani slovo. Tu paní utěšeného chlapce zaškrtila, Zlatovlásce krví ústa pomazala a zmizela. Když ráno chlapce mrtvého našli, nelze popsati, kterak se všickni lekli. Hledali v celém zámku, jestli by někde zločinec schován byl, který chlapce zadrhl, ale věru nikoho nenašli. Mnozí křičeli, že to sama královna udělala, že má ústa krví umazaná, a ona musela mlčeti ke všemu. Než král jediný viru tomu nepřiložil, a zase žil s ní spokojeně potom, jako předtím, ač se oba trápili nad smrtí krásného chlapce. —

Pán Bůh jim zase požehnal. — Královna přišla po čase do polohu a porodila děvčátko se zlatými vlásky a hvězdičkou na čele, tak utěšené, jako sama královna byla. — Král se velice radoval; aby se žádné neštěstí státi nemohlo, rozestavil stráže po celém zámku až do ložnice královny, že by jim ani myška proklouznouti byla nemohla. — Ale což to bylo platné proti panině moci? Pustila na všechny spánek a zaspali jako snopy. Ona ale vešla do jizby ku královně a tázala se jí zase, co viděla v poslední jizbě, a hrozila, nepoví-li, že ji děvčátko zadrhne. „Nič“ odpověděla královna, ale ruce prosebně k paní vztáhla. — Ta ale, nedbajíc na ni, děvčátko vzala, zadrhla, paní ústa krví pomazala a zmizela. Ráno

bylo děvčátko mrtvé, a stráž nevěděla, jak se to státi mohlo. — Král byl všecek bez sebe lítostí a hněvem nad neslýchanou tou bezbožností. V celém zámku prohledali každý koutek, ale o nikom ani vidu ani slechu. „Královna si diouča sama zadržla, veď má ústa krvavie!“ začali všickni volatí, za nestatečnou osobu, za strygu ji vyhlašovali a k smrti na hranici odsuzovali. Konečně i král v podezření ji vzal a k smrti odsoudil.

Za městem měli ubohou Zlatovlásku upálit. Už ji vyvedli — už k sloupu přivázali — už chtěli hranici zapalovat — v tom přiletí odkudsi černý kočár, a středem lidstva přímo letí k Zlatovlásce, u níž zastane. Z kočáru vystoupí známá jí paní a ptá se jí: „Nuž povedz, diouka moja, čo si v tej ostatnej izbe viděla, lebo ti je už teraz, ako vidíš, všetko jedno.“ „Nič som neviděla“ — odpovíděla Zlatovláska. Tu zvolala paní všecka uradovaná a proměněná: „Ďakujem ti; to je tvoje aj moje šťastia, že si nevravela. Skrže to si mňa i tých dvanástich zakliatych, čo si jich v tej ostatnej izbe viděla, vyslobodila. — Keby si bola vyjavila, bola by si nás všetkých, i samu seba na večnie veky zatratila.“ — Po těch slovech přikročila paní ku kočáru, a vynesši z něho dvě děti zlatovlasé s hvězdičkami na čelech, královně do náručí je vložila; byly to její vlastní. — Potom vsednouc do kočáru, zmizela.

V tom okamžení Zlatovláska promluvila a králi začala rozprávěti, jak a co se s ní dělo. Král ani očím svým věřiti nechtěl, vida ty divý; když mu ale Zlatovláska vše vyrozprávěla, tu padl jí okolo krku, prose za odpuštění, že tak nemilosrdně s ní zacházel. Potom si ji i s krásnými dítkami dovezl do zámku, poslali pro kováře, který k nim přišel se všemi dětmi, a tak všickni vespolek žili šťastně a spokojeně. Bůh ví, jak dlouho.

PAMODAJ ŠŤASTIA, LAVICKA.

Vdovec jeden měl dceru, a ta dcera dle zvyku venkovských děvčat chodívala často k sousedově dceři, buď na přástvy, buď s jinou prací. Sousedka byla vdova, a lidé si o ní povídali, že je Ježibaba, Navzdor tomu se ona ale vždy k sousedovu děvčeti velmi vlídně chovala; když přišla, pěkně s ní mluvila, a napekouc postruhníků a jiných dobrých věcí, vždy ji uhostila. Za to ji děvče velmi rádo vidělo. Jednou, když zase na přástvu přišla, sedly obě děvčata pod preslice a předly. Ježibaba, hamiždně se na ně dívajíc, pravila; „Ej, čiže by vám, děti moje, v jednom dome bývať přistalo! Veď by si ty, diouka moja,“ obrátila se k sousedově dceři, „tvojemu otcovi mohla povedať, že by si ma vzal za ženu; aj jemu sa pomoc zídě, aj mně, a vám by vedno tak dobré bolo, že len no!“ Mladá sousedka nic na to neříkala, než byla by též ráda své družky matku za macechu dostala.

Když přišla domů, pravila chytře k otci: „Otče, veď byste sa vy mohli oženit, věru by sa vám pomoc a mně dobrá macocha ta zišla. Mohli byste si vziať našu susedu, to by mi bola dobrá macocha,“ — „Ach, diouka moja,“ odpovíděl otec, „o našej susedě ludie hovoria, že je stryga; nuž akáže by ti to bola macocha?“

„Eh, lenže si ju vy, otče, vezmite, věru mi tá dobrá bude, veď to ludie všeličoho natárajú, aj čo nie pravda.“

Takto děvče otce namlouvalo, až ho i domluvilo. Vzal si sousedku. — Ale co se stalo? — Ještě svatba ani hrubě se nedokončila, už macecha k své pastorkyni jinak se chovala, a tak nehodně, že by se toho do ní nebyla nikdy nadála. Ani jíst jak se svědčí jí nedala, jen na misku s psíkem a posušky z popele jí pekávala k jídlu. Šaty, pěkné jí pobrala, a jen obnošené vetché šaty od své vlastní dcery jí dávala. Než vlastní dceři křivdu nedělala, ta chodila jako pávice, každý den měla masné postruhníky a lakotek plné kapsy. Jako se matka zcela přeměnila, tak se i dcera její stala k své dobré družce nehodnou. Pěkně přistrojená chodila za ní a vysmívala se jí, řkouc: „Či vidíš, jaké mám pěkné šaty, a ty nič, hiba handry; či vidíš, jaké já mám postruhníky? — ale ti nedám — čuč těbe!“ — Ubožátko děvče se vždy rozplakalo, že jí div srdce nepuklo lítostí.

Jednou stála při studnici a přebolestně plakala. I viděl ji otec a přijda k ní pravil; „Vidíš, vidíš, diouka moja, dobré som ti já povedal, že ti to nebude dobrá macocha. Ale je už raz tak — už že teraz len trpezlive znášaj, čo ti pán Boh prisúdil!“ — „Ej, věru dobré! No ale nič to, veď si já dáko pomuožem. Puojdēm si hladat službičku a tak sa zaopatřím“

— odpověděla rozplakaná dcera, potěšujíc sebe i otce. — Zanedlouho se také vskutku do služby vybrala. Prosila sice matku, aby ji vypravila do služby jak se sluší a patří, ale ta se na ni zle osopila, že jak ji má vypraviti, nemá-li dobré šaty a nemá-li ruce, aby si vydělala. — Nedala jí nic, mimo co na sobě měla, a jen ji několik v popeli vyválených hnětanek dala na cestu. Taktó odešla z domu, a šla, kam ji oči vedly. — Když tak chodila, přišla k jedné lavičce. „Pamodaj šťastia, lavička!“ poklonila se jí přívětivě. „Pamodaj aj těbe, dioučička,“ poděkovala lavička; „kděže iděš, kdě?“

„Iděm si hladat službičku.“

„Ach, přelož že ma, přelož na druhý bok,“ prosila lávka, „už mi od tolko rokov ludie po tom jednom boku chodia, a nikto ma nevie přeložit. — Nože ma přelož, věru ti buděm na dobrej pomoci.“

Děvčátko lavičku přeložilo a šlo dále, l přišlo zase na cestě k jednomu psíčkovi, který měl chrastu. — „Pamodaj šťastia, psíčku!“ poklonila se mu.

„Pamodaj aj těbe, dioučička,“ poděkoval psíček; „kděže iděš, kdě?“

„Iděm si hladat službičku.“

„Ach, nože ma občišť, už vela ludí přešlo taděto, a žiaden sa něsmiloval nado mnou. Buděm ti na dobrej pomoci,“ prosil psíček, a děvčátko ho pěkně očistilo. Když ho očistila, šla zase dále. I přišla k staré hrušce. — „Pamodaj šťastia, hruštička!“

„Pamodaj i těbe, dioučička; kděže iděš?“

„Iděm si hladat službičku.“

„Ach, strasže so mna ty hrušky, stras, už ich zdržať nemuožem, nikto mi nespomuože; věru ti buděm na dobrej pomoci!“ — prosila ji hruška, a děvčátko stráslo všechny hrušky, že se hrušce hodně odlehčilo. — A zase šla dále. Co chvíle přišla k jednomu bujáčkovi (bejčkovi), který se na louce pásl. — „Pamodaj šťastia, bujáčku!“ pozdravila ho pocestná. — „Pamodaj aj těbe, dioučička; kděže iděš, kdě?“

„Iděm si hladat službičku.“

„Nože ma z tej luky vyžeň, už sa od tolko rokov tu pasiem, a nikto ma nevyháňa. Věru ti buděm na dobrej pomoci.“ I vyhnalo děvčátko bujáčka z louky a šlo dále. — Přišlo k jedné peci, v které hořelo. — „Pamodaj šťastia, piecka!“

„Pamodaj aj těbe, dioučička; kděže iděš, kdě?“

„Iděm si hladat službičku.“

„Ach, nože vyhrab zo mňa ten oheň, už od tolko rokov na veky vo mně hoří, a nikto ho nevyhrabe; buděm ti na dobrej pomoci.“ — Při samé peci stálo ohrablo, pocestná je vzala, pec vyhrabala a zase dále se ubírala. Šla dolinami, horami, až přišla jednoho dne do osamotnělého domečku v lese. — Nebylo v domečku nikoho jiného mimo staré babičky; a to byla Ježibaba. „Pamodaj šťastia, gazdina!“ — pozdravilo děvče.

„Pamodaj i těbe, dioučka; kděže si sa tu vybehala, kdě?“

„Iděm si hladat službičku, nuž som sa k vám přišla ohlásit, či byste ma do služby nepřijali?“

„Ej, věru ta primem. Či vidíš, nič inšeho robit nebudeš, hiba týchto jedenást izieb každý deň vymetat; veď ti tu dobré bude.“

A tamto je, či vidíš, dvanásta; ale že mi do tej nechod', ani sa podívat nezkúšaj!“

„Ako mi rozkážete, nuž vám tak budem robit,“ odpovědělo děvče stařeně, a jak si trochu od cesty odpočinula, hned se do práce pustila. Vymetala těch jedenácte jizeb, vymetala je každý den, ale do dvanácté se podívati jí ani nenapadlo.

Jednou odešla ježibaba kamsi přes pole. Děvče vymetalo jizby, a když vymetalo jedenáctou, přišlo mu na mysl, proč asi nesmí do té dvanácté? Myslela dále, že by snad nebylo tak zle, kdyby tam jen malounko nahlédla; domnívala se, že by to nikdo ani nepoznal. — S tou myšlenkou postavila chošť do kouta, pomalinku popocházela ke dveřím dvanácté jizby, až je konečně otevřela, ale jen tak co by jedním okem tam nahlédla. Uprostřed jizby viděla státi tři kádě. „Ej, čože to množe byť v tých kaďach? — šeptala si a při tom dvěře více otevírala, víc a více, až vkročila dovnitř. Tu v jedné kádi zlato, v druhé

stříbro, v třetí července! — I zkríklo děvče podivením, a jako by jí to někdo pošeptal, sehnula se a v první kádi hlavu si okoupala, a vidouc, jak krásné zlaté vlasy má, i ruce i nožky si okoupala. — Tu jí ale přišlo na mysl, co řekne Ježibaba, až se vrátí, i uznala, že déle zůstatí tam nesmí. I sebrala se rychle a dala se v útěky. Dobře bylo, ale nevelmi. Ježibaba, domů se, navrátivši a dvěře u dvanácté jizby otevřené, okolo kádi rozlité zlato vidouc, věděla hned, co se dělo. I schytila železné hřebénky, sedla na trlici, a hybaj za děvčetem! — Byla by jí při té peci i dostihla, ale pec, propustivši děvčátko, jak docházela k ní Ježibaba, se rozvalila a oheň na ni vykydla, v kterém jí trlice shořela. — Mezi tím časem mohlo děvče hezký kus cesty uběhnouti, a také uběhla; než na louce, kde se bejček pásl, přece by jí byla Ježibaba chytila, slyšela již, jak na ni vykřikuje — ale tu se bejček na Ježibabu rozehnal a tak ji naháněl sem a tam, až děvče daleko uteklo. — A co plátno, při hrušce byla jí zase v patách. Hruška nechala děvče podběhnout, ale jak Ježibaba podběhnouti jí chtěla, celá se na ni svalila, div že jí kosti nerozdrtila. Než se zpod ní vydrápala a dále běžeti mohla, doběhlo děvčátko k samému psíčkovi. Ale což stryga, té je vše lehko, byla hned za ní, a byla by jí zajisté chytila, kdyby psíčka nebylo. Ten se jí do cesty postavil a tak na ni štěkal a ji trhal, dokud děvče daleký kus cesty neuběhlo. U samé lávky se děvče po Ježibabě ohlédlo, a hle, ona jí v patách. Skočí rychle na lávku, přeběhne. Ježibaba skočí též, ale hej — lávka se přelomila, a Ježibabisko spadlo po uši do vody. — Sotva že se ven vydrapála. Než dále za děvčetem jíti právo neměla; volala jen za ní rozhněvaná: „Ty naničodná, máš čas, že som ťa nedostihla, lebo by som, či vidíš, týmito hrebienkami bola zlato s teba dolú driapala.“ — Děvče zlatovlasé se na ni neohlíželo, ale utíkalo až nedaleko od domova. — Když docházela, zazpíval kohout, sedící na pante (veřeji):

„Kukuriku
Na pántiku!
Naša kňahně
Domov tiahně,
Před ňou cink.
Za ňou blink.“

Děvče zastalo a myslilo si: Cl mám domů jít, či ne? — Nešla domů, ale sedla k studničce, u které jindy sedávala a plakávala; seděla tam za drahý čas. — Tu najednou zahlédla ji macešina dcera, a poznavši ji, k matce běžela: „Mamo, mamo, veď tá už zo služby prišla, a kebyste věděli, všetka je zlatá. — Sedí tam pri studničke.“ Hned tam macecha běžela, a vidouc, že pravda, co jí dcera byla řekla, pěkně se k pastorkyni měla a úlisně zvala ji do domu, aby se jen co nejdříve dověděla, kde se tak ozlatila, a svoji „dceru na totéž místo poslati mohla. — Šla tedy pastorkyně s ni; jak do jizby vešla, všecko se od její krásy osvítilo. Tu ji začala macecha vychvalovat, jako by ji Bůh zná jak ráda viděla, a svoji dceru haněla: „Tak je to, la, kto do světa idě, a kto si zná vyslúžiť; ale ty nevieš nič, hiba doma sedět. Nože sa vyber aj ty dakdě, aby preca dač z teba bolo.“

„Eh,“ odmluvila ji dcera, „veď já věru puojdēm, čože by som něišla, len nach mi povie, kadě mám íst.“

Pastorkyně všecko jí vypověděla, kudy má jíti; macecha jí připravila pěkné šaty, napekla jí mastných postručníkův a vypravila ji do služby. — Šla tedy macešina dcera tudy, kudy jí pastorkyně jíti radila.

Jde, a přijde k té lavičce; ale ani se jí nepokloní, ani nepozdraví, a když jí lávka sama prosí, aby ji na druhý bok přeložila, pyšně odpoví: „Eh, čože by som sa já s těbou zapodievala, veď já mám dlhú cestu před sebou.“ — Šla dále a lávku nepřeložila. Přišla k psíkovi chrastavému, také ho nepozdravila, a když ji prosil, aby ho očistila, osopila se naň: „Eh, čože by som sa já s těbou pluhavstvom babrat mala, veď já budēm mat inšú robotu.“ — Když k hrušce přišla, a ta prosila, aby ji strásla, že jí bude k dobré pomoci, ani se neohlédla po ní a dále pospíchala. Bujáček též prosil, aby ho odehnala z louky, ale ona hrdě šla, jako by neslyšela. Přišla k té peci, co v ní ustavičně oheň hořel, byla plna uhlí, pocestná

šla kolem, ani si jí nevšimla, a když ji prosila, aby ji vyhrabala, ani se neohlédla. Konečně došla do osamotnělé chyže v lese, kde Ježibaba bydlela. — Vejde do izby a vidí stařenu seděti za stolem. — „Pamodaj šťastia, gazdina!“ pozdraví. „Pamodaj i těbe, dioučina; kděže si sa tu vzala, kdě?“

„Prišla som sa k vám ohlásit, či bystě ma do služby nepřijali?“

„Ej, ba věru ta primem, veď som len samotná. Či vidíš, týchto jedenást izieb mi budeš každý deň vymetat; ale že sa mi do tej dvanástej izby podívat nezkúšaj, lebo bēda tvojej koži!“ — „Dobre, gazdina, dobré, veď sa já už len podlá vašho rozkazu budem spravovat,“ odpověděla dívka a zůstala tam sloužit.

Vymetala tedy těch jedenácte jizeb po jistý čas, až se jí jednou zachtělo podívat se do té dvanácté jizby; — čekala jen na příhodnou dobu, až by Ježibaba odešla, by žádost si vyplnila. — To se jí podařilo. — Stařena jednoho dne odešla někam přes pole, a tu děvče hned odhodilo chovoště a pospíchalo ke dveřím dvanácté jizby. — Otevře, vkročí dovnitř, a tu, hle, tři kádě, v jedné července, v druhé stříbro, v třetí zlato. — Jak to zlato viděla, tu hop doň celučičká, a tak se v něm naplákala, že by jí byl mohl ždímati. Potom vyskočila a hrbaj, v útěky se dala.

Ježibaba přišla domů — izby nevymety, zlato po zemi rozvláčeno'. — „Počkaj, veď sa těbe zlata odněchce!“ zkríkla a rychle schytivši čížmy, ve kterých na každý krok míli cesty urazila, stáhla je na nohy, do ruky železný hřeben, a hajde za děvčetem. — Ta byla zatím doběhla k peci, co v ní ustavičně hořelo, ale pec se před ní svalila a oheň na ni tak kydala, až se zlato na ní roztápěti počínalo. — Sotva že utekla z té, přišla do druhé bídy. Bujačik, na louce se pasoucí, ji pustiti nechtěl, naháněl ji tak dlouho, až Ježibaba přiběhla; ta hned železným hřebenem po ní čísla, že zlato s ní přšelo.

— I shýbla se Ježibaba, aby je se země sbírala, a co je baba sbírala, děvče utíkalo dále. Přiběhla k hrušce, ale hruška na ni spadla; než zpod ní vylezla, už ji zase Ježibaba dostihla a zlato s ní česala. Co je po zemi sbírala, děvče opět utíkalo a doběhlo k psíkovi, ale ten na ni štěkal a vyskakoval, a pustiti ji nechtěl, dokud Ježibaba opět nepřiběhla. Již jí krev srkala, jak jí baba zlato s hlavy a těla drápala. Zase utekla, a byla již na lávce, ale bēda, lávka se přelomila, a ona spadla do vody; Ježibaba za ní s hřebenem, a česala, dokud kousek zlata na ní viděla. Co hřeben nevzal, to vzala voda. — Napolo mrtva, umáchána, rozdrápána konečně z vody vylezla a k domovu se pomalu vlékla. — Když se k domu blížila, zazpíval kohout, sedící na veřejích:

Kukuriku,
Na 'Pántiku!
Naša kňahně
Domov tiahně,
Před ňou plůšť,
Za ňou lůšť.

Bojíc se jíti do chyže, šla k studničce, sedla a hořce naříkala; „No, veď som si já vyslúžila, veď som já schodila! — Len čo mi máť povie, mňa nešťastnici!“ — Matka ji slyšela a po hlase poznala; — plna radosti volala si ji do jizby: „Nože, pod', diouka moja, dnu, čo sa tam máš okúňať, pod a rozprávaj nám, ako sa ti vodilo, čo si vyslúžila.“ — Šlo tedy děvče do izby. — Tu ale, když viděla matka její zdrápané, zohyzdéné tělo, zmáchaný šat, všecka se zděsila: „No, veď si ty vyslúžila, veď si sa mi zachovala, naničhodné dioučisko!“

- začala dceru hřešiti, a od té doby ani vystáti ji nemohla.

Potom za nedlouho se ta zlatá pastorkyně vdala za mladého, bohatého pána a vedlo se jí velmi dobře, protože byla skromná a dobrá; macešina dcera se jen tak po světě okúněla, a žádnen ji za ženu míti nechtěl.

III. Z OBRAZŮ Z OKOLÍ DOMAŽLICKÉHO.

OVOCNÉ STROMOVÍ.

Cestující popisují nám cizí krajiny jako zahrady, všude po polích zelenají se stromy a jsou k užítku i k utěšené ozdobě. Jenom u nás bývá někdy jednotvárnost až k umdlení, nic než planina a holé role, nikde stromku, nikde křoviny. Když to na některých stranách za Prahou nic jinak nevypadá. Tím více mne tu překvapilo několik polí, kde jsem mnoho štěpných stromů po mezi nasázených spatřila. Divila jsem se, že přece jeden hospodář je milovník štěpařství, ale nebylo tomu tak. Stromy ty stály tu ještě po dědovi, který v tom zalíbení nacházel, po jeho smrti přišel jiný hospodář a ten stromy okolo pole a statku až na několik posekal a zahynouti nechal. Smutnější ovšem je jiná příčina, která se tu vůbec udává, proč tak málo ovocných stromů viděti, an tu místa dost ladem leží, jehož by se k štěpnici dobře použiti dalo. Praví se, že bývá každý strůmek od nezbedné luzy zkažen, a stojí-li v poli, že se často i velký kus pole sešlape. Jednomu rychtáři podřezali přes půl kopy stromků, které si byl nasázel. I řekla jsem, že by se to snad nestalo, kdyby v tom všickni najednou jednosvorně začali.

To je opět ta bídná stránka našeho školního vychování. Tabulkami: „Škoda na stromech činěná trestá se tak neb tak!“ nepřivede se lid k ničemu, ba jeho svévole se tím jen podráždí. Kdyby ale byla za školou malá štěpnice, kde by se dítě učilo, jak proutek z jádra pučí, jak roste, až se z něho strůmek vyvede, kdyby viděl chlapec, jakého opatrování a šetření tu potřebí, aby rostlina nezhynula a dobré ovoce vydávala, jsem jista, že by raději novou kudlu z Klatovského jarmarku do vody hodil, než aby mladý strůmek poranil. Ta rozpustilost neděje se jen od sprostého selského kluka, to se stává i v Praze na nábřeží, jak jsme nedávno četli. Naše vychování je nepřirozené od jednoho konce až k druhému.

Jak pěkné zahrady jsou v okolních vesnicích, a co v nich vidíte? Jilmu, jeřáb a střemchu, jenom někde také hrušku nebo jabloň. Sotva že se ze sta jeden vydaří, který by si tohoto odvětví hospodářského zaměstnání hleděl. Ale odkud by se chutí a schopnosti nabralo, když se na to z mládí nehledí? Nebohý štěpař z vlastního nadání zůstane o samotě, a závist, ta pekelná příšera, přejde hory doly a vtiskne své jedovaté šlépěje po vesnici jako po městě. Když myslí nebohý, že mu jeho lopota ponese užitek, zničí zrádná, hanebná ruka, která by zasloužila, aby ji u samého ramena uťal, tolik životů a tolik práce. Často se dívám na ty holé vrchy a myslím si: „Hle, jak krásné sady by tu mohly být jak k vyražení, tak k pohovnění lidu a k okrase celé krajiny!“ Ty sady a štěpnice dodávají Koutskému panství velké krásy.

O KOZINOVÍ.⁷

Asi hodinu cesty od města na severozápadní straně je pěkný, zelený vrch, tak zvaný Hrádek (Spitzberg), a pod ním vesnice Oujezd. Je to rozmilá vesnice; stavení hezky spořádané, u každého buď zřepředu, buď ze zadu ovocný sad a skoro u pátého statku vždy košatá lípa. Uprostřed kaplička. Statky nejsou v pořadí stavěny, protože je vesnice na hrbolatém místě postavena; tu jich je několik nízko v dole, několik výše a zase několik až na vršku. Ale ta po-různost se mně právě líbila. Bylo to v neděli odpoledne, když jsem si do té vesnice zašla. Před prahy hrály děti, pod lipami a v sadech seděli muži, ženy, chlapani i děvčata a hovořili; v jednom sadě si hovil tatík v trávě a máma mu vískala. Také moji známí seděli vně pod lípou; vstali a chtěli mne vést do sednice, ale já zůstala raději u nich

⁷ Odkazují na výborný román AI. Jiráskova „Psohlavci“. Němcová důsledně píše „Kosina“ místo „Kozina“. Tomuto hrdinovi za práva lidu chodského byl pomník slavnostně odhalen 6. října 189,5 na vrchu Hrádku nad Újezdem.

a sedla k matce sedlákově, devadesátileté čilé stařeně. Jak mi všickni dosvědčovali, dělá si posud všecko sama, pere, vaří, chodí na trávu a sama záplatuje. Sluch má prý tak dobrý, že slyší za humny vozem jet.

Vysoké stáří není zde nic neobyčejného. V zimě rok, co umřel v jedné vesnici sto a tříletý stárec, který dělal v poli, slyšel a viděl, a na podzim při česání ovoce na hrušku vylezl a ovoce česal jako mladý chlapec.

Když jsme již hodnou chvíli všelicos povídali, ptá se mě stará: „A jestli pak slyšela paní o našem Kosinovi?“ — „Něco jsem slyšela, ale nevím, zdali to pravé. Vy to budete ovšem nejlépe vědět, když byl Kosina odtud.“ — „Ba to že byt, tamhle z toho statku,“ ukazovala na jeden statek v dole. „Chcete-li, budu vám tu nešťastnou příhodu povídat. — „Povídejte. budu ráda poslouchat.“ — „Nechte mne povídat, bábo, vy začnete zas od konce,“ namítal syn. — „Jen mne nech, Honzo; ona mi bude paní rozumět.“ Druzí také na sedláka křičeli, aby bábě radost nekazil, a on ji musel nechat. Když si odkašlala, začala, jak jí syn radil, od začátku.

„Za starých časů byli prý ti naši sedláci tuze váženi, měli velké svobody, a čeští králové je měli v lásce, protože byli bedliví, věrní a do boje jak oheň. Někde až tuze daleko je město a to se jmenuje Mediolán; tam prý táhl jednou německý císař a chtěl je rozbořit, proto že ho nechtěli tamější lidé poslouchat. Český král mu šel na pomoc a s nimi šli také naši Chodováci. Před tím městem je řeka, tam se položili, ale nemohli nijak města dobyt. Mezi Chody byl jeden jménem Psutka (podnes jsou v jedné vesnici zde Psutkové); ten stál u té řeky na stráži, díval se na město a přemýšlel, jak by je bylo možná dostat. Tu vidí u městské zdi psa, i myslí si: „Ten pes je z města, kterak se dostal ven?“ I nepustil již více psa z očí a po chvílce viděl, kudy leze zpátky. Hned to oznámil našemu králi, pustili se přes řeku, a když viděli, že je možná tou dírou se do města dostat, pokusili se o to a tak šťastně město přemohli. Tenkrát dostali naši za to, že byli tak statní, a Psutka, že to vypátral, listy zlatými slovy psané, dostali velká práva a svobody; patřili sice k městu, ale byli svobodni. Od té doby jim přezdívali Psohlavci, a to jméno nám podnes zůstalo. Jaký čas od té doby až k nešťastné příhodě s Kosinou uplynul, to vám říci nemohu, ani kterak se to stalo, že obec naše v poddanství přišla. Na Trhanovský zámek, půl hodiny odtud, přišel pán z ciziny, jménem Lamingar, Ten chtěl, aby mu sedláci robotovali. Tenkrát byl naším rychtářem Kosina; jak to nařízení přišlo, postavil se proti tomu a stál za všechny, nechtě přivolit, aby svá práva a svobody zadali. Ale Lamingar ho vyhlásil za buřiče a odsoudil k smrti.

Když byl v Klatovech k popravě veden, zvony začaly samy od sebe zvonit; a tu si měli hned ti zatvrzelí pánové pomyslit, když se takový zázrak stal, že tomu Pánbůh nechce, ale oni na to nedbali; jen lidé ho litovali. Kosina šel k smrti hrdinsky a celou cestu si zpíval. — (Píseň ta se prý dosud v okolí pamatuje.) Když stál již na popravním místě, obrátil se k pánům, mezi nimiž také Lamingar byl, a zvolal: „Lamingare! do dne do roka tě zvu na soud boží!“ Na to neřekl již nic a byl odpraven. Jeho paní byla mezi našinci, kteří pro rychtáře tuze želeli, a že ukrutně plakala a naříkala, obklopilo ji panstvo, a když mdlobou sednout musela; házeli jí do klína krony (tolary). Ale ona je vyhodila zase na zem a odpověděla, že „jejich peněz nechce, ty že jí muže nenahradí“.

Od toho dne nebyl Lamingar nikdy sám, ale když se schyloval rok ku konci a on posud zdravý byl, začal si dělat z Kosinová vyzvání smích. Byl rok; a den na to, poslední do určité lhůty, dal připravit Lamingar hostinu a sezval přátely své, by jej s nimi prohejřil. Když bylo po hostině a již se víno pilo, podepře se Lamingar o lenoch vycpané sesle a povídá se smíchem: „Ha, ha, Kosino, rok a den je, a já jsem posud zde!“ To dořekl, zčernal, svalil se na zem a víc nezdechl.“ —

Stařena se zamlčela a po nás šel mráz. Všickni mlčeli jako pěny, a muži podepřené hlavy v dlaních hleděli zádumčivě k zemi.

„Ten tam nahore soudí spravedlivě!“ řekl tiše hospodář a zvedl temné oko k modré obloze.

Sesle, s které Lamingar spadl, dlouho v zámku schována byla; ale v pokoji, co umřel, nechtěl žádný přebývat. Měl tři sestry, a ty daly na usmíření po jeho smrti tři kamenné kříže a tři kapličky na čtyřech vrchách postavit. Okolo jednoho jsem šla; v dole je čtyřhranný postavec, na něm kulatý sloupek a nahoře nízký křížek. Na podstavci je vytesáno jméno Ježíš a počet r. 1680. Za nějaký čas ty sestry prodaly panství hraběti Stadiónovi a táhly jinam.

„Kterak jsem vám to, paní, povídala,“ ozvala se zase stařena, „tak mi to vypravovala jedna selka, která byla 105 let stará. Ta to slýchala od jiných pamětníků; ostatně ví o tom každé dítě zde. Také mi říkala ta stará, až bude zase jednou vojna, že nevyhrajou naši, dokud nepřijdou k tomu Psohlavci (nebo také buláci, co mají bílé Šárky a na ramenou bílé šňůrky). Ale ona asi již žádná vojna u nás nebude,“ dokončila stará řeč. — „Ba ani nechceme, aby jaká byla; svátý pokoji“ ozvali se druzí.

C. V. z 9. června 1846, č. 46.

IV. ZE „ZPOMÍNEK Z CESTY PO UHŘÍCH“.

(„Lurmír“ IV, 1, 1854.)

Dr. BEDŘICH HEBBEL, německý básník dramatický (nar. r. 1813).

Rozloučení s milými přáteli, ať je to již na krátko nebo na dlouho, zanechává v duši vždy nádech smutku, poněvadž nikdo nemůže s jistotou si říci: „Shledáme se opět!“ — Odjíždí-li cestující po obyčejné příležitosti, a dokonce-li sám, zbývá mu mnoho času k smutnému rozjímání o rozlučování, a dokud nezajel za poslední pole, za poslední vrch milé mu krajiny, dotud se ustavičně v duchu loučí. Ale jede-li po železnici, tu je tolik spěchu a starostí od domu až ke kase a od kasy až do vozu, že jen letmo se loučí. Myslí si: Až povyjedem, podívám se ještě jednou, kde jsem rád býval; ale již letí divý kotel, již ho unáší tak rychle, že mžikem jen ohlédnout se mohl po místech, na něž ho váže zvyk a sladké zpomínky, nebož v druhém, třetím okamžení již cizí, cizejší obrazy před okem se míhají. Ušedne, rozjímal by, snad i slza v oku se zaleskne; ale tu vidí před sebou takovou směsici různých tvářností, slyší otázky, odpovědi v tolikeru někdy nářečí, že se mimovolně pozornost jeho k těm novým předmětům obrací. Nejdřív si prohlídne nejbližší sousedstvo, pak se rozhlédne dále, a v takovém davu lidstva rozmanitých stavů a zaměstnání najdou se přece, ne-li více, alespoň dva, kteří se spřátelí. Na cestě spřátelí se člověk rychle a tak upřímně, důvěrně, jako by jeden s druhým byl vyrostlý, a když se cesty jejich dělí, řeknou si smutně; „Škoda, že se musíme loučit!“ — a dlouho sedí pak ten opuštěný ve voze, a již se mu ani to cestování nelíbí, ani ti spolucestovatelé, nyní teprv se zdá být samotén, dokud ho náhoda opět s nějakou milou osobností nesvede.

I já, když jsem s přáteli a Prahou se rozloučila, rozhlédla jsem se nejdříve, koho náhoda se mnou svedla; vůz byl pln lidu všelikých stavů. Naproti mně seděli dva muži, jeden nejspíš obchodník v obilí, druhý, jak se zdálo, úředník, který navštívil Prahu, aby všelikou koupí odbyl, jak dosvědčoval, mimo jiné, módní klobouk, tobolka, stínítka a podobné tretky. Vedle mne seděl vysoký muž, v šedé bundě a letní čapce; když jsem na něho se podívala, setkala jsem se s příjemnou tváří, rusými vousy zarostlou a modrým okem. „Kam jedete? odkud?“ to bývá již tak na cestě obyčejná otázka, již se zapřádá další pásmo řeči. Tak i můj soused se mne otázel s názvukem severoněmeckým, jak daleko cestuji. Řekla jsem, že do Uher, a on mi opět navzájem sdělil, že se vrací z dlouhé cesty, kterou konal po řecké zemi, k své rodině do Vídně. Tím se stal pro mne hned zajímavější osobou, a měla jsem již hromadu věcí pohotově, na které bych se ráda byla tázala; ale

soused byl velmi laskav, a jak by četl myšlenky moje, i bez otázek začal vypravovat o svých cestách, a tak zajímavě povídal, že i protější pánové zanechali hovoru o prodeji pšenice a s podivením poslouchali. Jedno k druhému přišla řeč i na Čechy, a tu já vypravovala zase jemu; znal naši zem a národ jen dle historie a poslední čas dle pověsti a dle toho, co o nás kde četl, a proto se na vše tázal dopodrobna, jmenovitě na poměr Čechů a Němců. S úctou mluvil o našich výtečnicích v literatuře; co se týká divadla, soudil spravedlivě a litoval nás, zmínil se však, že slyšel velice chválit manžely Kolára a Kolárovou, zvláště paní co výtečnou umělkyni. Konečně řekl můj soused tolik: „Já jsem nikdy nesouhlasil s těmi, kteří národní snažení Slovanů za hračku mají, v spisech a řečích proti nim brojí a jim se i posmívají, avšak dlouho měl jsem ty snahy za marné namáhání; nevěřil jsem, že by národ český kdy se povznést mohl k uvědomění své národnosti. Nyní jsem ale o všem tom lépe zpraven.“ — Z řeči jeho poznala jsem záhy, že je nějaký umělec; také činil zmínku o známosti s nejvýtečnějšími umělci a učenci, o vlastním salonu ve Vídni, kde se notabilita umělecká schází; ale kdo vlastně je, nevěděla jsem: až jsme v Brně, kde jsem se půl dne zdržela, jména navzájem si vyměnili, teprv poznala jsem ve svém zábavném sousedu pověstného básníka dra Bedřicha Hebbla.

UHERSKÉ BLÁTO.

Uherské bláto je světoznámé, ale kdo ho neviděl, ten si o něm nemůže udělati ponětí; uprostřed ulice, kde se jede, zdá se být bezedné jezero blátivé, koně se v tom často po pás brodí, a po ušlapanějším chodníku vedle stavení jde až nad kotníky; tu se teprv pozná, jak nevyhnutelné potřebné jsou vysoké čizmy i ženským. Když to ale vyschne, je nesnesitelný prach a vyschlé bláto tvoří celé pohoří a ohromné kameny, které sem tam v čas bláta se naházely, jsou úskalí, jimžto vůz by sice vyhýbat se měl, ale obyčejně se letí přes všecko, a choulostivý na takovou jízdu má co vzývat Hospodina; jestli se kolo zláme, není tak velká škoda, proto se přece ta překážka neodklidí. Smutné jest, že se neuznává, že ty louže na ulici, ta nečistota všude jsou příčinou rozličných tam nemocí; zvláště když se to paří, z jara, je tam takového zápachu po ulicích, až hlava bolí; ale ten lid je tomu tak zvyklý, že si k pohovení nelehne někam na trávu nebo pod přístřeší na čisto, ale na ulici neb silnici, kde je největší smrad, prach a žár slunce. Co ještě cizince napadne, je množství psů, kteří nikomu nepatří a o něž se nikdo nestará; živí se tím, co ze smetí vyhrabou, co kde který uloví v domě, a začež, jestli ho kdo dopadne, schromen bývá, a když je nejhůř, z odpadků ovoce a zelin. Mnoho tu je běsných psů, ale div, že jich není ještě více.

UHERŠTÍ CIKÁNI.

Vyjeli jsme také do Edeléně. Jánoš byl veselý, on je vždy veselý, když někam jede, dokonce, když ví napřed, že se bude mít dobře. Jednu štací za Miškovcem je městys Sv. Petr, kde se jede přes Slanou; ostatně je městys ten jen tím znamenitý, že tam jsou ti nejodvážlivější zloději koňů. „Keď chce taký hundsvút, ukradně koňa, keby na ňom člověk seděl!“ vykládal Jánoš, a popohnal Mišu, aby přišli z nebezpečného pro ně povětrí. Za mostem je usazená kolonie cikánů, kteří mají chýše vystavěné jako ostatní sedláci a hospodářství si hledí; muži nosí místo klobúků černé čepice rovné, ženy hnědé sukně a šátky červené na hlavách, čímž se poněkud liší, ačkoliv i ráz tváří je docela rozdílný od ostatních. Jsou mezi nimi muži i ženy vskutku krásné, štíhlého zrostu, podlouhlých tváří, pěkného foremného nosu, velkých, jak uhel černých očí a vlasů, červených rtů a krásných, jak porcelán lesknoucích se zubů; pleť jejich je velmi hnědá, ale jako aksamit, a k obdivu je u mladých děvčat krásná šíje, nádra a rámě. Avšak krása jejich brzy pomíjí a stáří činí je ošklivými, ba až někdy hnusnými. — Když se cikán civilisuje, bývá příčinlivý, spořádáný a rád se pěkně strojí; ženy jsou pak čistotné a též rády nápadného cos nosí; děti svoje mají

velmi rády. Největší část usazených cikánů, zvláště v městech, jsou hudebníci, jiných hudebníků tu ani nemají a nechťí.

Nedaleko Edeléně pozorovala jsem po jedné pastvině samé pahrbky, a na otázku dověděla jsem se, že jsou to obydlí těch neusazených cikánů. Jsou to díry do země a slámou vystlané lože vzadu, zpředu místo na oheň, nad nímž ten pahrbek slouží co komín; dva „hrnčoky“ nebo kotlík na jídlo je všecko, co tam mají; dvěře z proutí spletené neb ze dříví sbité vedou do obydlí těch podivných lidí, kteří raději v hadrách chodí a bídne žijou, než by se prací mořili a svobodného živobytí odřekli. — Když nastane velká zima, zalezou do prázdných pájet (kde seno uschované bývá), do stohů, kamkoliv, a tak nějak se předrží až do teplejších dnů; jakmile svaté slunce jím rozehřívá klín země k novému životu, pak jim všude špatno; na louce, poli, v lese poduška jim vždy hotova, a pokrovec modré nebe nad nimi. V Uhřích uživí se cikán dobře, a není-li spokojen s tím, co dostane, tedy si ukradne, v kterémžto řemesle není zběhlejšího nad něho; kdyby chtěl dělat, byl by cikán k řemeslům velmi důvtipný.

UHERSKÝ „JARMOK“ (TRH VÝROČNÍ).

A což teprv hlučný bývá „jarmok“! Již před tím dnem k večeru sjíždějí se k městu se všech stran nepřetržitým pasem vozy s všelikým náradím, na nichž sedí třebaš pět a šest osob; osm koňů neb čtyři voli připřaženi jsou, hříbata a psi vedle běží, a to letí s takovou rychlostí, že se prach jako hustá mhlá⁸ nad nimi zdvihá a daleko dráhu poznamenává, kudy jeli. Ve městě zajedou zrovna do ulic, kam patří; vozy postaví do řady, koně a voly se odpřáhnou, uvážou k vozům, kde po celý trh zůstanou, ve dne v noci. Někteří si koupí chléb a něco k tomu, jiní udělají ohníček a pekou slaninu, jiní zase natáhnou se do prachu vedle vozu nebo pod něj a tak si čas krátí do spánku. Ti, co se statkom⁹ přišli, zůstanou nedaleko dobytčího trhu. Hospody jsou plny, ulice plny, a přípravy se dějí k stavění budek, které ostatně rychle se vystaví, nebož z většího dílu na čtyřech rázsochách natažené plátno boudu činí.

Ráno největší hřmot je na dobytčím trhu, který je pln dobytka hovězího, opodál koňského, ještě dál skotu a vepřového; kdo by se chtěl pustit do té tlačence dobytka a hulákajících kupců a prodavačů, kteří se snaží ošidit jeden druhého, ten by musel mít tužší údy než já, k tomu řádné boty, aby to prostranné hnojiště přebředl. Po stranách jsou krámky s vínem a pálenkou, a na ohních tam pekou na pekáčích vepřové maso, hovězí pečínky, slaninu, jaternice a vaří polívky; kuchařka a lavice, kde to vykládá, nevyhlíží chutně, ale sedlákům to nevadí. Též velký shon je na „buzavášáru“, kde to trochu čistěji vyhlíží.

V jedné ulici nevidíš nic jiného než desky,¹⁰ šindele, latě, obruče, kádě, ročky,¹¹ okovy,¹² škopky, koryta¹³ na praní, rámce do oken, dvěře, zkrátka, co v hospodářství potřeba od dřeva, to tam už hotové na prodej vystaveno. Nahoře na voze sedí tatík, dole stojí synové neb sluhové, a když kupec přijde, musí, jestli mu to podat nemohou, na vůz léztí a prohlížet si to, a musí se proplítat od vozu k vozu mezi koňmi a voly, kteří mezi nimi stojí. Opodál stojí truhláři, kteří postele, stoly, skříně, stolice, truhly — hnědé, červené, s barevnými květinami — a podobný nábytek vyložený mají. V jiné opět ulici je hrnčířské nádobí vedle vozu vyloženo — těch rozmanitých „hrnčoků“, „rajnic“, misek, žbánek a co všecko gazdina potřebuje; tam se ovšem nejvíce ženy tlačí. V třetí ulici uvidíš dvěma řady

⁸ Mlha.

⁹ Dobytken.

¹⁰ Prkna.

¹¹ Na nošení vody.

¹² Vědra.

¹³ Necky.

čizmáře, kteří své zboží po párku přes bidla převěšené mají; „šustrové“,¹⁴ kteří šijou panský obuv, mají ho na rohatinách. — Za nimi jsou „kalapošiari“,¹⁵ kteří svým dílem oko mladíků vábí; v čtvrté opět ulici kotlářové, košárnici, rešetáři,¹⁶ nožíři, kteří kosy, nože, zámky, sekery a podobné hrubě urobené věci mají. Pak přijdou provazníci a opět v jiné ulici pláteníci, Slováci; ti mají boudy u svých vozů a koně při nich, a kteří nemají vozů, ti si položí na dva a dva koly prkno a zboží na ně vyloží.

V hlavní ulici jsou boudy, kde mají střižní zboží, hotové šatstvo čepčárky, čipkárky;¹⁷ žid má vyložený krámeček s falešným zlatem, okolo něhož se mladý lid tlačí, tu opět vlajou s krámkou barevné stuhy,¹⁸ tu má šátky na zemi vyložené, tu opět obdivují krám kočujícího kupce, tu prohlížejí se vyšívané „širice a guby“, tam opět stojí chudina okolo krámu, na němž viděti obnošené šatstvo, vojenské staré uniformy bez prýmů i s prýmy, šaty paninské, fraky a kaputy, zimní, letní kalapy mužské, i ženské klobouky vybledlých barev a prastarých vzorů; historii mód půl století mohl by číst s té rohatiny. Tu sedí zahradnice s čerstvými květinami v okruhlíkách, tu řadem krámy medovníkářů,¹⁹ tu se smaženými rybičkami, pogáčkami²⁰ a rohlíky; tu plechár, tu cínar a Bůh ví čeho ještě všeho tam je. A mezi tím je lidstva jako vln, selští, pánští, cikáni, spřežení koňů, volů a oslů, všecko to plyne pospolu jednou řekou. Jakých to rozmanitých krojů! Tu dáma ve francouzském kroji, šat jen šustí, péro vlaje na klobouku; za ní polonahá cikánka, dítě nese na zádech jako kotě, a na kostrbaté hlavě má také klobouk s kytkou, ale nikdo by nedovedl říci, jaký to byl kdy vzor, jaké barvy; vedle ní běží chlapec, který nemá na těle nic jiného než fráček, skuhravým hlasem prosí o almužnu, a děti přizvukují jednotejným kuňkáním. Za nimi žene se široce gazdina v dlouhém šatu, kabátku a v batistovém kulatém čepci, velký šátek přes sebe; vedle ní dívka slušně ustrojená, s učesanými vlasy, bez klobouku; tu „sedlička“ v šátku neb čepci, jak jsem je už byla popsala, a „sedliak“ v kožuchu. Tu se žene několik městských řemeslníků sprostších v přiléhajících gatěch, v kamizolkách, všecko samá šňůra, v malém kulatém klobouku, s perem, tu zase jiní v kaputech; tu obklopili mladí pánové polo ve francouzském, polo v maďarském kroji ustrojení několik slečinek, a nedaleko kupují „parobci“ svým frajerkám²¹ medovníky, prsténky, stuhy a ručníky,²² a ony jim navzájem péra a kytky za kalapy. Velmi pěkně vyhlíží mladý takový šuhaj, když má volně přes ramena přehozenou širicu a od klobouku mu vlajou péra. Širica je z bílého flanelu, na způsob burnusu, má široké rukávy, které se ale jen v zimě potřebují, v létě jsou obyčejně při konci sešité a slouží co kapsy; límec je čtverhranný a jde do polo zad; délka její je po kolena. Z předu a po celém límci je hedbávím pěkně vyšita. Lemována je všude červeně. Jsou k tomu zvláštní krejčíři, kterým říkají „širičiari“. I zemani nosili při posledním sněmu takové širice přes sebe; někteří páni mají je z šedého flanelu, zeleně vyšité aneb hnědé modře, a tak dle chuti, ale bílé jsou pěkné. Mezi tím pletou se hajduci v modré své uniformě, buď s bílým, buď žlutým šněrováním, vojáci břinkají ostruhama, po cestě leží cikánata, slepci zpívají, a zmrzačelých, bledých bývalých honvédů stojí tam řada u domů a zkroušeně prosí o almužnu.

Než přešel trh, uslyšel člověk hovor latinský, slovenský, srbský, francouzský, německý, maďarský, židovštinu a cikánskou hantýrku. Po hostincích a krémách hraje hudba, a v posledních tancují mladí lidé oblíbený čardáš a tatíkové pijou do pozdního

¹⁴ Ševci.

¹⁵ Kloboučníci (kalap, maď. Klobouk).

¹⁶ Sítaři.

¹⁷ Krajkářky.

¹⁸ Kalouny, pentle.

¹⁹ Pernikářů.

²⁰ Placičkami ze sádla a mouky

²¹ (Mládenci) milenkám.

²² Šátky.

večera, pak se rozjedou pořádní domů, nepořádní pijou, dokud kapsa stačí, a třeba i více; dokud má sedlák kousek pole a kde být, postará se žid o zaplacení.

MAĎAROVA POVAHA.

Netroufám si úplný úsudek o národu pronést, neboť jsem málo mezi nimi žila; ale pokud jsem je poznala, jsou dobří lidé, úslužní i srdeční, když jen člověk k nim je vlídný a s nimi srozumět se může! Aby se ale hned domluvil a vlídnou tváří přišel vstříc, jako Slovan, to u něho není. V řeči je velice zdvořilý, a titulů „tekinteteš úr“, „tenšúr“, „tenšasson“, „nadtenšasson“²³ atd. se zhusta užívá; ale nikdo snad na světě nezná více hřešit, proklínat, než Maďar, proto má tolik původních hrozných slov, že se mu z úst řinou jako rachot hromu. Jistý Maďaron řekl: že už proto více se mu líbí maďarská řeč než která jiná, že má tak vydatná slova pro klení. — Maďar je hrubých mravů, prchlý, a kdo ho rozhněvá, běda mu, odpustit nezná tak brzy; v řeči, v chůzi, v celém svém pohybu je vážný, ale k práci lenivý, a s výmysly prospěšnými, důvtipnými hlavu si pranic netrápí, ačkoliv by někdo myslel, vida ho ležet na divanu, zápraží aneb kdekolvěk venku, třeba kolik hodin, a dohán kouřit, že reformy celých říší vymyslel. A nač mu to! Rychlého koně, jeden šat, dohán, víno, bílý chléb s čerstvou slaninou a štíhlé děvče — toho se mu posud dostává a více si nežádá! Mluvný, zpěvný a věčně tancechtivý, jako Slovan, není Maďar, ale když se rozohní, pak je divoký, vášnivý; kdo ho zná vyburácet z jeho pohodlnosti a nadchnout slovem pravým, za tím půjde do pekla a v takovém nadšení se povznese až k hrdinství; pravá povaha jeho ale není hrdinská, ba spíše povolná až k bojácnosti. „Der tapfere Ungar“ je historická frasa jako „der edle Ungar, das edle Magyarenvolk“, kterou přezývá spisovatel po spisovateli, posuzující národ dle bohatých kavalírů, kteří proslavili se ve světě několika geniálními kousky, kteří v cizině bohatstvím plytvali, obětovnosti a šlechtností, a o tělo a duši svých poddaných za mák se nestarali. Hrdý je Maďar, ano, náramně hrdý, a „*maďareMBER*“ jedině velký, slavný! Nezná jen svůj — vlastně on nezná jiný národ, a svůj také ne, sice by věděl, že je malý, a těch reků že se málo z jeho krve zrodilo, nechlubil by se, od něho že všecko pochází, on že zem zvelebil, on že je učitelem a pánem ostatních, a jeho (ta chudá) řeč že je nejkrásnější! Krásná je to ctnost — národní pýcha, ale nesmí být nespravedlivá, uznávat musí práva druhého, by se jmenovat mohla ctností! Maďar všecky ostatní národy v jedné říši s ním žijící považoval (navzdor tomu zdánlivému bratrství) za své poddané, ale nejopovrženější mu byl Slovák, ten dobrý, tichý jeho soused, ponížený sluha, pracovitý dělník, příčinlivý jednatel a zaopatřovatel nejpotřebnějších mu věcí, který mu nejvytrvalejších bojovníků posílal: tomu by chtěl upřít důstojnost člověka. V které to asi lidumilné duši se ta průpovídka zrodila: „*Tót nem ember*“²⁴ Nejspíš, že si ji vymyslel podlý odrodilec; pravý Maďar při vší pánovitosti a neuznalosti byl poctivější nepřítel než ten. Jedenkrát mluvil jsem ve společnosti s Maďarem, kterému mohl člověk pravdu říci. Ptám se, proč oni Slovákův nenávidí, jimi opovrhují? „Je to lid také otrocký, podlízavý, opijí se a pak leží jako to dobytče, to je u nich velice k vytýkání.“ — „Liché je to. Maďar je známý co pijan, pije víc a silnějších nápojů než Slovák; jestli víc vydrží, to není zásluha. Jsou-li podlízaví a otročtí, přivedlo je k tomu hrdé, libovolné, panské vladaření nad nimi.“ — „Bez karabáče se ale s tím lidem nic nepořídí.“ — „Tím jste právě moje slovo dotvrdil.“ — „Ale ostatně se jim bezpráví nikdy nestalo, dobře se jim vedlo, peněz máte mezi nimi víc než mezi Maďary, školy měli, zkrátka, neměli v ničem nedostatku.“ (!)

²³ Blahorodý, urozený pane, urozená, vysoce urozená paní.

²⁴ Slovák není člověk.

V. Z „BABIČKY“.

PŘÍCHOD BABIČKY DO RATIBOŘIC.

Babička měla syna a dvě dcery. Nejstarší žila mnoho let ve Vídni u přátel, od nichž se vdala. Druhá dcera šla pak na její místo. Syn, řemeslník, též byl samostatným a přiřazen se do městského domku. Babička bydlela v pohorské vesničce, na slezských hranicích; žila spokojeně v malé chaloupce se starou Bětkou, která byla její vrstevnice a již u rodičů sloužila.

Nežila osamotnělá ve své chaloupce; všickni obyvatelé vesničtí byli bratřími jí a sestrami, ona jim byla matkou, rádkyní, bez ní se neskončil ani křest, ani svatba, ani pohřeb.

Tu najednou přišel babičce list z Vídně od nejstarší dcery, v němž jí vědomost dávala, že manžel její službu přijal u jedné kněžny, která má veliké panství v Čechách, a to jen několik mil vzdálenosti od pohorské vesničky, kde babička bydlí. Tam že se nyní s rodinou odstěhuje, manžel pak vždy jen přes léto že tam bude, když i paní kněžna se tam zdržuje. Ke konci listu stála vroucí prosba, aby babička k nim se odebrala navždy a živobyťi svoje u dcery a vnoučat strávila, kteří se již na ni těší. Babička se rozplakala; nevěděla, co má dělat! Srdce ji táhlo k dceři a k vnoučátkům, jichž neznala ještě, dávný zvyk poutal ji k malé chaloupce a k dobrým přátelům! Ale krev není voda, touha přemohla dávný zvyk, babička se rozmyslila, že pojede. Chaloupku se vším, co v ní, odevzdala staré Bětce s doložením: „Nevím, jak se mi tam líbit bude, a jestli přece zde neumru mezi vámi.“

Když jednoho dne vozík u chaloupky se zastavil, naložil naň kočí Václav babiččinu malovanou truhlu, kolovrat, bez něhož být nemohla, košík, v němž byla čtyři chocholatá kuřátka, pytlík s dvěma čtverobarevnými koťaty, a pak babičku, která pro pláč ani neviděla před sebe. Požehnáním přátel provázena odejela k novému domovu.

Jakého to očekávání, jakého radování na Starém bělidle! Tak totiž nazýval lid osamělé stavení v rozkošném údolíčku, jež paní Proškové, babiččině to dceři, za byt vykázano bylo. Děti vybíhaly každou chvilku na cestu, dívat se, nejede-li už Václav, a každému, kdo šel kolem, vypravovaly: „Dnes přijede naše babička!“ Samy si pak mezi sebou ustavičně povídaly: „Jaká pak asi ta babička bude?“ Ony znaly více babiček, podoby jejich se jim v hlavě pletly, nevěděly však, ku které tu svou babičku připodobnit. Tu konečně přijíždí k stavení vozík! „Babička už jede!“ rozlehlo se po domě; pan Prošek, paní, Bětka, nesouc na rukou kojence, děti i dva velicí psově. Sultán a Tyrl, všecko vyběhlo přede dvěře, vítat babičku.

S vozu slézá žena v bílé plachetce, v selském obleku. Děti zůstaly stát, všechny tři vedle sebe, ani s babičky oka nespustily! Tatínek jí tiskl ruku, maminka ji plačíc objímala, ona pak je plačíc též líbala na obě líce, Bětka přistrčila jí malého kojence, boubelatou Adélku, a babička se na ni smála, jmenovala ji malé robátko a udělala jí křížek. Pak ale ohlídl se po ostatních dětech, volajíc na ně tónem nejupřímnějším: „Moje zlaté děti, moje holátka, co jsem se na vás těšila!“ Ale děti sklopily oči a zůstaly stát, jako by je přimrazil, a teprv na matčin rozkaz podaly svoje růžová líčka babičce k políbení. Nemohly se ani zpamatovat! Jak pak, to byla babička zcela jinaká, než všechny ty, co kdy viděly; takovou babičku ony ještě jaktěživy neviděly! Div na ní oči nenechaly! Kamkoli se postavila, obcházely si ji kolem dokola a prohlížely od hlavy do paty.

Obdivujou tmavý kožíšek s dlouhými varhánkami vzadu, řásnou zelenou mezulánku, lemovanou širokou pentlí; líbí se jim červený květovaný šátek, jež babička na placku vázaný má pod bílou plachetkou; posedují na zem, aby dobře prohlídnout mohly červený cvikel na bílých punčochách a černé pantoflíčky. Vilímek poškubuje barevné klůcky na rohožové mošince, kterou babička drží na ruce, a Jan, starší z dvou chlapců, zpolehounka zdvihá babičce bílý, červeně pasovaný fěrtoch, neboť nahmatal pod ním cosi

tvrdého. Byl tam veliký kapsář. Jan by byl také rád věděl, co v něm je, ale nejstarší z dětí, Barunka, odstrčila ho, šeptajíc mu; „Počkej, já to povím, že chceš sahat babičce do kapsáře!“ — To šeptnutí bylo ale trochu hlasité — bylo je slyšet za devátou stěnou. Babička si toho všimla, nechala řeči s dcerou, sáhla do kapsáře, řkouc: „No, podívejte se, co tu všecko mám!“ A na klín vykládala růženec, kudlu, několik chlebových kůrek, kousek tkanice, dva marcipánové koníčky a dvě panenky. Poslední věci byly pro děti; když jím to babička podala, doložila: „Ještě něco vám babička přivezla!“ a hned vyndavala z mošinky jablka a kraslice, z pytlíku osvobodila kořata, z košíku kuřátka. To bylo radosti, to bylo skákání! Babička byla nejhodnější babička! „To jsou kořata májové, čtyř barev, ty chytají výborně myši: dobré jsou v domě. Kuřátka jsou ochočeny, a když si je Barunka naučí, budou za ní běhat jako psíčekové!“ povídala babička, a děti hned byly s babičkou dobří kamarádi. Matka je okřikovala, aby daly babičce pokoj a nechaly ji oddechu, ale babička zase řekla: „Přej nám tu radost, Terezko, vždyť jsme rády, že se máme.“ a děti poslechly babičku. Jeden sedí jí na klíně, druhý stojí za ní na lavici, a Barunka stojí před ní a dívá se jí do tváře. Jednomu je divno, že má babička bílé vlasy jako sníh, druhému, že má babička scvrklé ruce, třetí povídá: „Ale babičko, vy máte jen čtyry zuby!“ Babička se usmívá, hladí tmavohnědý vlas Baruščin, řkouc; „Když jsem stará; až vy budete staří, budete taky jinaký!“ a děti to nemohou pochopit, že by jejich bělounek, hladké ruce mohly kdy tak svraštělé být, jako ruce staré babičky.

Babička si hned první hodinu srdce svých vnoučátek zcela osvojila, však se jim ale hned také všecka vzdala. Pan Prošek, babiččin zet, jehož ona také nebyla dříve osobně znala, dobyl si srdce její hned na první setkání milou svojí srdečností a pěknou tváří, v níž se jevila dobrota a upřímnost. Jedna věc jen jí při něm vadila, a sice to, že neuměl česky. A ona prý to, co někdy německy rozuměla, už dávno zapomněla. A přece by byla tak ráda s Janem si pohovořila! — Jan ji ale potěšil tím, že české řeči rozumí; babička slyšela hned, že se vede rozmluva v domácnosti dvojité. Děti a služky mluvily na pana Proška česky, a on jim odpovídal německy, čemuž ony již rozuměly. Babička doufala, že se časem také srozumí, a zatím si pomáhala jak mohla.

Dceru svoji byla by babička již skoro ani nepoznala; viděla ji vždycky před sebou co veselé selské děvče, a tu shledala se s paní málomluvnou, více vážné povahy, v panských šatech, panského mravu! To nebyla její Terezka! — Babička viděla také hned, že ta domácnost dceřina jest zcela jinaká než ta, na kterou ona posud byla navykla. První dny byla radostí a překvapením jako omámena, ale poznenáhlu začalo jí být nevolno, nepohodlně v novém domovu, a kdyby těch vnoučátek nebylo, ona by záhy zase do své chaloupky se byla vrátila.

Paní Terezka měla sice některé svoje panské libůstky, ale pro ty se nemusel nikdo na ni horšit, neboť byla paní velmi dobrá a rozšafná. Matku svoji milovala paní Prošková velmi, a nerada byla by ji od sebe pustila, již proto, že musela zastávat službu kastelánky v zámku, a tudy nikoho neměla, komu by zcela odevzdat mohla hospodářství i děti, jako matce.

SEDNIČKA BABIČČINA.

Sednička ta byla zřízena dle babiččiny chuti. U velikých kamen byla lavice, podél zdi babiččino lože; hned u kamen za ložem malovaná truhla a při druhé zdi lože Barunčino, která spávala s babičkou. Uprostřed stál lipový stůl s trnožemi a nad ním visela od stropu dolů holubička, na podobenství Svatého Ducha. V koutku u okna stál kolovrátek, přeslice s nadtým kuželem, v kuželi zastrčené vřetánko, a na hřebu bylo motovidlo. Na zdi viselo několik obrázků svátých, nad babiččíným ložem krucifix, okrášlen kvítím. Mezi oknem zelenal se v okrouhlíku muškát a bazalka, a v plátěných pytlíčkách viselo tam rozličné koření, lipový květ, bezový květ, rmen a podobné, babiččina to apatyka. Za dveřmi visela cínová kroupička. V šuplíku ve stolku bylo babiččino šití, svazek nábožných písní, křížová

cesta, svazek šňůr do zásoby na kolovrat, tříkrálová křída a hromničná svíčka, kterou babička vždy po ruce měla a v čas bouřky rozsvítila. Na kamnech stál troudník s křesáním. V pokoji sice užívali k rozžehnutí lahvičky fosforem naplněné, ale babička nechtěla s tím šlakovitým nástrojem nic mít. Jen jednou to zkusila, a kdo ví, jak se stalo, propálila si fěrtoch, který měla již pětadvacet let, a ještě prý se div nezadusila. Od té doby nevezala lahvičky do rukou. Hned si zaopatřila troudník, děti přinesly hadrů na troud, dělaly sirky, omáčely špičky v síře, a babička, když měla svoje obvyklé křesací nádobí na kamnech, s uspokojenou myslí lehala. Dětem to bylo také milejší, a každý den se ptaly babičky, jestli nepotřebuje sirky, že jí jich nadělají.

Co se dětem v babiččině sedniče nejlépe líbilo, byla malovaná její truhla. Rády si prohlížely na červené půdě namalované modré a zelené růže s hnědými listy, modré lilie a červenožluté ptáčky mezi tím; ale větší radost měly, když babička truhlu otevřela. Bylo se však nač dívat! Spodní strana víka celičká byla polepena obrázky a modlitbičkami, samé to dárky z poutí. Pak tam byl přítruhlíček, a v něm jakých to věcí! Rodinné spisy, listy od dcer z Vídně, malý sáček plátěný, plný stříbrných peněz, poslaných to babičce na přilepšenou od dětí, jichž ona ale nepoužívá, pro radost si nechávala. Dřevěná škatulka, v ní pět šňůrek granátů, na nich pak zavěšený stříbrný peníz s podobiznou Josefa císaře a Marie Terezie. Když tu škatulku otevřela, a ona to vždy udělala, kdy ji děti žádaly, říkávala: „Vidíte, milé děti, ty granáty dal mi nebožtík váš dědeček k svatbě, a ten tolar dostala jsem od Josefa císaře vlastnoručně. To byl hodný pán. Pánbůh mu dej věčnou slávu! No, až jednou umru, bude to vaše,“ doložila vždy, škatulku zavírajíc.

„Ale, babičko, jak pak to bylo, když vám císař pán dal ten tolar, povězte nám to!“ ptala se jednou Barunka.

„Až jednou mi připomeňte, pak vám to povím,“ odpověděla jí babička.

Mimo tyto věci měla babička v přítruhlíčku dva růžence dotýkané, fábory k čepcům a mezi tím vždy nějaký pamlssek pro děti.

Dole v truhle leželo babiččino prádlo a šatstvo. A všecy ty mezulánky, fěrtochy, kabátky letní, šněrovačky i šátky ležely nejlepším pořádku, a na vrchu byly dva škrobené bílé čepce, vzadu s holubičkou. V tom se děti babičce přebírat nesměly; když ale dobrou chvíli měla, zdvihla kousek po kousku, říkajíc: „Vidíte, děti, tuhle kanafasku mám už padesát let, tenhle kabátek nosívala vaše prababička, tento fěrtoch je tak starý jako vaše matka, a všecko jako nové. A vy máte šaty hned zmýcené. Ale to je to, že neznáte, jak drahé jsou peníze! Vidíte, tenhle hedvábný kabátek stál sto rýnských, ale tenkrát platily bankocetle,“ a tak pokračovala babička dále, a děti poslouchaly tiše, jako by tomu rozuměly.

Paní Prošková chtěla sice, aby babička se převlíkala do jiného šatu, jak v dobrém úmyslu se domnívala, pohodlnějšího; ale babička nezměnila na sobě ani té nejmenší lemovky a vždy říkala: „Pánbůh by mne, starou ženu, trestat musel, kdybych se chtěla chytat světa. Pro mne takové novoty nejsou, starý můj rozum by se do toho nehodil.“ Zůstalo tedy při starém. Brzy se v domě řídilo všecko dle babiččina slova, každý ji jmenoval „babičko“, a co babička řekla a udělala, bylo dobře.

„STARÉ BĚLIDLO“.

Bylo to stavení nevelké, ale hezoučké. Okolo oken, obrácených k východu, táhla se vinná réva, před okny pak byla malá zahrádka, plná růží, fial, resedky, i salátu, petrželky a jiné drobné zeleniny. Na severovýchodní straně byl ovocný sad, a za ním táhla se louka až ke mlýnu. Velká stará hruška stála při samém stavení, kladouc se všemi svými ratolestmi na šindelem krytou střechu, pod níž hnízdilo mnoho vlaštovic. Uprostřed dvorku stála lípa, pod ní lavička. Na jihozápadní straně bylo menší stavení hospodářské, a za ním táhlo se chrástí a křoví až k splavu nahoru. Okolo stavení vedly dvě cesty. Jedna vozová, kterou mohl nahoru podél řeky k Riesenburskému dvorci a na Červenou Hůru, aneb dolů ke mlýnu a vždy podél řeky až do nejbližšího městečka malou hodinku cesty

vzdáleného. Reka ta je divoká Opa, která utíká s hor Krkonošských, vrhající se přes sráže a skály, propílitajíc se úzkými údolínami až do roviny, kudy bez překážky do Labe pospíchá, ustavičně mezi zelenými břehy, majíc s jedné strany vysoké stráně, porostlé rozličným stromovím.

Z předu stavení, těsně vedle zahrádky, byl chodník podél strouhy, kterou si vedl mlynář od splavu na mlýn. Od stavení přes strouhu byl můstek na stráň, kde byla pec a suširna. Na podzim, když v sušárně byly plné lísky švestek, křížal a hrušek, to běhával Jan a Vilím velmi často přes můstek; dávali ale pozor, aby je babička neviděla. Ale což to bylo všecko plátno, babička jak do suširny vešla, už viděla, kolik švestek chybí a kdo na nich byl. „Je-niku, Vilíme, pojďte sem!“ volala hned, jak sešla dolů. „Mně se zdá, že jste mi přidali na lísku švestek?“ — „I ne, babičko“, zapírali chlapci zardíce se.

HISTORIE O CÍSAŘI JOSEFU II.

Na táckách ve mlýně.

„Nu, tak vám to povím, jen vy, děti, sedněte a tiše mi sedte.“ Děti se hned usadily a tichy byly jak pěny. „Když se stavěl Nový Ples (Josefov), byla jsem výrostek. Já jsem z Olešnice; víte, kde je Olešnice?“

„I víme, to je za Dobruškou v horách, na slezských hranicích, ne?“ ozval se stárek.

„Tam odtud, tam. Vedle našeho statku bydlela vdova Novotná v malé chaloupce. Živila se děláním vlněných houní; když měla trochu díla pohromadě, nesla je do Jaroměře nebo do Plesu na prodej. Bývala u nebožky mámy pečená, vařená, a my děti bývaly u ni kolikrát za den. Náš tatík stál jejímu synu kmotrovstvím. Když jsem už kousek práce zmoci mohla, říkávala mi Novotná, když jsem k ní přišla: ‚Pojď sednout k stavu a uč se, bude ti to někdy k dobrému. Čemu se člověk z mládí naučí, k stáru jak by našel.‘ Já byla jakživa do práce jako oheň, nedala jsem se k ničím pobízet; poslechla jsem, a brzy jsem se tomu řemeslu tak naučila, že jsem je dobře zastat mohla. Tu dobu býval císař Josef velmi často na Novém Plese; povídalo se všude o něm, a kdo ho viděl, vážil si toho jako nevím čeho.

Jedenkrát, když šla Novotná s dílem, prosila jsem naše, aby mně dovolili s ní jít, že bych se ráda podívala do Plesu. Máma viděla, že má kmotra těžké břímě, a řekla: ‚Jdi si, můžeš pomoci kmotře nést.‘ Druhý den za chladu jsme šly a před poledním přišly jsme na luka před Ples. Leželo tam srovnaných dřev; sedly jsme na ně a obouvaly se. Kmotra právě povídá: ‚Kam pak já asi, smutná děvka, ty houně nejdřív zanést mám?‘ Tu přichází od Plesu jakýs pán a přímo k nám. V ruce nesl cosi podobného floutně; chvílku po chvílce kladl si to k tváři a začal se pomalu kolem do kola točit. ‚I podívejte se, kmotra,‘ povídám, ‚to je nějaký muzikant, on píská na floutnu a sám se k tomu točí.‘

‚Hloupá holka, to není floutna ani muzikant, to bude nějaký pán, co dohlíží k stavení, však je tu vidívám chodit. To má takovou rourku, v ní je sklíčko a skrze to se dívá; a to prý je daleko vidět. To vidí všude, kde a kdo co dělá.‘

‚Ale kmotra, jestli nás viděl, když jsme se obouvaly?‘ povídám.

‚Nu, a co z toho? Vždyť to není nic zlého,‘ smála se mi kmotra. Mezi tou řečí přišel pán až k nám. Měl na sobě šedivý kabát, malý klobouk na tři facky, jak se říká, vzadu visel mu cop s mašlí. Byl ještě mladý pán a krásný, jakby ho namaloval.

‚Kam jdete, co to nesete?‘ ptal se a zůstal u nás stát. Kmotra řekla, že nese do Plesu na prodej dílo. ‚Jaké je to dílo?‘ ptal se dále.

‚Vlněné houně, panáčku, na přikrývání, snad by se vám některá líbila,‘ řekla Novotná, rozvázala rychle uzel a rozložila jednu po dřevách. Byla to na místě hodná žena, ta kmotra, ale když se dala do prodeje, to byla až hrůza řečná.

‚To dělá tvůj muž, ne?‘ zeptal se jí zase pán.

„Dělával, dělával, zlatý panáčku, ale už je o žněch dvě léta, co dodělal. Dostal úbytí. Já někdy k stavu přihlídlá, naučila se tkát, a teď je mi to k dobrému. Já také říkám Madle: Jen se uč. Madlo, čeho se naučíš, o to tě ani dráb neoloupí.“

„Je to tvoje dcera?“ ptal se zase pán.

„Není moje, je to kmotřina. Ale pomáhá mi někdy. Nekoukejte se na ni, že je malá, za to je sporá a do práce jako hrom; tuto houni ona dělala sama a sama.“ Pán mně poklepal na ramena a pěkně se na mne podíval; jaktěživa neviděla jsem tak pěkné modré oči, nic jinak než jako charpa.

„A ty nemáš žádných dětí?“ obrátil se pán na kmotru.

„Mám jednoho hochá,“ pravila kmotra; „dala jsem ho do Rychnova na učení. Pánbůh mu dává dar Duchá svátého, učení jde mu jak by hrál, hezky zpívá na kruchtě, ráda bych tedy ten nějaký groš na něho obětovala, aby z něho byl pan páter.“

„A což nebude-li chtít jím býti?“ řekl pán.

„I bude, panáčku, Jiřík je dobrý hoch!“ povídala kmotra.

Já zatím dívala se ustavičně na tu trubičku a myslela jsem si, jak to asi skrze ni kouká ten pán. Ale on mi to musel zrovna na nose vidět, najednou se obrátí ke mně a povídá: „Ty bys asi ráda věděla, jak je skrze ten dalekohled vidět, ne?“ — Já se začervenala a nemohla jsem ani oči pozdvihnout, kmotra ale vyjela: „Ona myslela Madla, že je to floutna a vy že jste muzikant. Já jí to ale pověděla, kdo jste.“

„A ty to víš?“ smál se pán.

„Inu, já nevím, jak vám říkají, ale to vy jste jeden z těch, co tu chodí dohlížet na ty lidi, a skrze tu trubičku se na ně díváte, ne-li?“

Pán se smál, až se za boky bral. „No,“ povídal, „to poslední jsi, matko, trefila. Chceš-li se skrze tu trubičku podívat, tedy se podívej,“ obrátil se ke mně, když se byl notně vysmál, a pěkně mi položil trubičku k oku. To jsem vám, lidičky, své divý spatřila; v Jaroměři zrovna lidem do oken jsem viděla a každého pěkně pozorovala, co dělá, jako bych stála u něho, a daleko až na polích lidé co pracovali, viděla jsem jako před sebou. Chtěla jsem to dát také kmotře, aby se podívala, ale ona mi povídala: „Co pak si myslíš, to by se pěkně slušelo pro mne, starou ženu, abych si hrála.“

„Ale to není k hraní, to je k potřebě, matko,“ řekl jí pán.

„Inu, nechť si je, ale pro mne se to nehodí,“ řekla kmotra a mermomocí se podívat nechtěla. Mně tak napadlo, kdybych viděla skrze to sklíčko Josefa císaře, a dívala jsem se na všechny strany, a že byl ten pán tak velice hodný, řekla jsem mu, koho bych ráda viděla.

„Což ti tolik na císaři záleží, máš ho ráda?“ zeptal se mne pán.

„Bodejt bych neměla,“ povídám, „když ho každý člověk pro jeho dobrotu a hodnost chválí. Však se za něj také každý den modlíme, aby mu dal Pánbůh dlouhé panování a té jeho panímámě.“

Pán se jako usmál a povídá: „Chtěla bys s ním také mluvit?“ „I zachraň Pánbůh, kam pak bych oči dala?“ povídám.

„Vždyť se mne také nestydíš, a císař je přece člověk jako já.“ „Ono to přece není takové, panáčku,“ ozvala se kmotra; „císař pán je císař pán, a to je přec jen něco říci. Já slýchala, že když se člověk podívá císaři do očí, zima pochází a horko rozpaluje. Náš konšel s ním už dvakrát mluvil a říkává to.“

„Váš konšel nejspíš že nemá dobré svědomí a proto nemůže směle se podívat nikomu do očí,“ řekl pán a psal při tom něco na malý lístek. Ten lístek dal pak kmotře a povídal jí, aby šla do Plesu do zásobárny, a na ten lístek že se jí houně zaplatí. Mně dal ten stříbrný tolar, řka: „Nech si ten peníz na památku, abys nezapomněla na Josefa císaře a jeho panímámu. Modli se za něho, modlitba vroucího srdce je Bohu milá. Až přijдете domů, můžete říci, že jste mluvily s Josefem císařem!“ Dořekl a rychle odešel.

My klekly a žádná nevěděly jsme, co děláme leknutím a radostí. Kmotra začala mi lát, že jsem se tolik opovážila, a sama se opovážila také dost. Ale kdo pak by si to byl pomyslel, že je to císař pán! Těšily jsme se z toho, že snad přece nemusel se mrzet, když

nás obdaroval. V zásobárně vyplatili Novotné třikrát tolik za houně, než co žádala. My domů zrovna letěly, a když jsme tam přišly, nebylo vypravování konce a všickni nám toho záviděli. Máma mi dala tolar provrtat, a od té doby jej nosím na krku. Už mi bylo kolikrát dost zle, a přece jsem se ho nevzdala. — Škoda, věčná škoda, že toho pána zem kryje!“ dokončila babička svoje vypravování s povzdechem.

NÁVŠTĚVOU U KNĚŽNY.

Druhý den před polednem vyhrnula se babička s dětmi ze dveří.

„Ať se mi slušně chováte,“ přikazovala matka, přes práh je vyprovázejíc; „ať mi v zámku na nic nesaháte a paní kněžně ruku políbíte.“

„Vždyť my to nějak spravíme,“ ujišťovala babička.

Děti byly jako kvítí a babička také měla sváteční oblek; mezulánku hřebíčkové barvy, bílý fěrtoch jako led, damaškový kabátek oblakové barvy, čepec s holubičkou, na krku granáty s tolařem. Pod pažďí nesla si plachetku s sebou.

„Nač máte plachetku s sebou, pršet nebude, je vybráno,“ mínila paní Prošková.

„Člověk je jako bezruký, když není co držet, je to už zvyk, abych si něco nesla,“ řekla babička.

Zatočili okolo zahrádky na úzkou stezičku.

„Teď jděte hezky jeden za druhým, abyste si neurousali v trávě kalhoty. Ty, Barunko, jdi napřed, Adélku povedu já, ona neumí dávat pozor na cestu!“ rozkazovala babička, berouc Adélku za ruku, která s velikým zalíbením po sobě se dívala. V sadě skákala Černá, Adélčina to slepice, jedna z těch čtyř, co babička dětem z pohorské vesničky přivezla. Babička ji tak ochočila, že zobala dětem z ruky, a vždy když snesla vajíčko, přiběhla si k Adélce pro kousek země, který jí děvče od své snídaně nechávalo.

„Jdi si k mamince, Černá, já jsem ti tam nechala zemli, já jdu k paní kněžně!“ volala Adélka na slípku; ta ale, jako by nerozuměla, hnala se úprkem k ní a chtěla ji zobákem tahat za šaty.

„Co pak nevidíš, hloupá, že mám bílé šaty? Vššša!“ odhánělo ji děvčátko, ale slípka nechtěla odejít, až ji babička plácla přes křídla plachetkou.

Šli zase kousek dále. Tu, nastojte, nová nehoda hrozila bílým šatům. Se stráně ženou se oba psi, přebrodí struhu, na břehu se trochu otřepou a jedním skokem jsou u babičky.

„I vy zatrolenci, kdo pro vás poslal! Hned se mi klidte!“ hněvala se babička, hroząc jim. Psi slyšíce hněvivý hlas babiččin a vidouce napřaženou ruku s plachetkou, zarazili se, myslíce: co pak to má být? Děti také na ně lály, a Jan zdvihl kamének, chtě jej po nich hodit, ale kamének zalítl do struhy. Psi uvyklí přinášet hozené jim věci i z vody, domnívali se, že chtějí děti s nimi jen tak zahrávat, hnali se radostně do vody, v okamžení ale byli zase venku a vesele začali okolo dětí rejdit. Děti křičely a schovávaly se za babičku a babička nevěděla si rady. „Já půjdu domů a křiknu na Bětku.“ mínila Barunka.

„Nevracej se, nepřináší prý to štěstí na cestu,“ pravila babička. Tu na štěstí přicházel pan otec a ten psy odehnal. „Kam pak se ženete, na svatbu či na hody?“ ptal se pan otec, otáčeje pikslu v prstech.

„Není komu, pane otče, zatím jen do zámku,“ odpověděla babička.

„Do zámku, totě něco. Co tam?“ divil se pan otec.

„Paní kněžna nás pozvala,“ vyjely děti, a babička vypravovala hned, jak se s paní kněžnou sešla v altánku.

„Tudy na to,“ řekl pan otec, šňupna si; „no, tedy jděte, a pak mi Adélka poví, co tam viděla. A co ty, Jeníku, bude-li se tě paní kněžna ptát, kam pěnka nosem sedá, ty to nevíš, vid’?“

„Však ona se nebude ptát,“ mínil Jan a utíkal napřed, aby ho pan otec už nezlobil. Pan otec se ušklíbl, pozdravil babičku a šel k splavu.

U hospody hrály si Kudrnovic děti, dělaly mlýnky, a Cilka chovala.

„Co tu děláte?“ ptala se jich Barunka.

„Nic!“ odpověděly, prohlížejíce vystrojené děti.

„Hečte, my jdeme do zámku,“ začal Jan.

„Hm, to je toho,“ hodil hubou Vavřínek.

„A budeme tam vidět papouška,“ řekl zase Vilím.

„Až jen budu veliký, budu ho také vidět; tatík mi povídal, že půjdu do světa,“ zase na to odpověděl rozpustilý Vavřínek; ale druhý hoch Václav a Cilka řekli: „Kýž bychom mohli se tam také podívat.“

„No, mlčte, já vám něco přinesu,“ řekl jim Jan, „a povíme vám, jak to tam bylo.“

Konečně se přece dostala babička s dětmi k parku, kde na ně pan Prošek už čekal.

Knížecí park byl každému přístupný, nebyl také daleko od Starého bělidla vzdálen, ale babička s dětmi zřídka kdy tam vešla, zvláště když tam vrchnost byla. Obdivovala se sice vkusnému spořádání všeho, překrásným květinám, vzácnému stromoví, vodotryskům i zlatým rybičkám v rybníku, přece ale šla raději s dětmi na louku neb do lesa. Tam se mohly směle povalovat po měkkém zeleném koberci, tam mohly si přivonět ke každému kvítku, třeba i natrhat si jich na kytice a věnce. V poli nerostly sice pomeranče ani citrony, ale sem tam stála košatá třešně ptácnice aneb planá hruška, ovoce bylo na nich obsypáno a mohl si každý načesat do vůle. V lese zase bylo jahod, borůvek, hub a mandlových oříšků dost a dost. Vodotrysků žádných nebylo, ale ráda zastavila se babička s dětmi u splavu. Dívaly se, jak vlny po splavu prudce dolů stékají, vzhůru se vyhoupnuvše v miliony kapek roztrískány nazpět padají, ještě jednou v pěnivém kotli se převálí a teprv spojené v proudu jedním tiše dále plynou. Nad splavem nebyly žádné zlaté ryby, naučené na žemlové drobtý, ale jak šla babička okolo, sáhla do kapsáře, vyprázdnila Adélce do zástěrky chlebové drobečky, a jak je děti hodily do vody, vyhrnulo se z hluboké tůně množství ryb. Nejvýše k povrchu vyplavaly stříbrolesklé bělice a honily se po drobtech, mezi nimi jezdili střelhitě okouni s nataženým hřbetem, opodál se prosmýkla sem a tam štíhlá parma s dlouhými vousy; také břichaté kapry a pleskohlavé mníky vidět bylo.

Na louce potkávala se babička s lidmi, kteří hned pozdravovali; „Pochválen bud Ježíš Kristus!“ aneb: „Dej Pánbůh dobrý den!“ Kterí se zastavili, zeptali se; „Kam pak, babičko? Jak se máte? Co dělají vaši?“ a hned od nich se něčeho dověděla.

Ale v zámku? Tam nebylo žádného zařízení! Tu běžel promovaný sloužící, tu komorná v hedvábí, tu pán a zase pán, a každý nesl hlavu výše než mu narostla a vyšlapoval si jako ti pávi, co jedině právo měli na trávníku se procházet. Jestli některý z nich babičku pozdravil, řekl jen tak zběžně; „Guten Morgen!“ nebo; „Bon jour!“ a babička se začervenala a nevěděla, má-li říci: „Až na věky!“ nebo: „Dejž to Pánbůh!“ Vždy říkávala doma; „Tam v tom zámku je pravý Babylon!“

Před zámkem seděli dva promovaní sloužící, s každé strany dveří jeden; ten v levo měl složené ruce na klíně a chytal lelky, ten v právo měl složené ruce přes prsa a zevloval Pánubohu do oken. Když pan Prošek k nim došel, pozdravili ho po německu, každý jiným přízvukem. Předsíň byla vyložena bílými mramorovými dlaždicemi, uprostřed stál vkusně pracovaný kulečník. Okolo zdí stály na zeleno-mramorových podstavcích bílé sochy sádrové, představující mythologické osoby. Čtvero dveří vedlo do panských pokojů. U jedněch seděl v lenošce komorník v černém fraku; spal.

Do té síně vedl pan Prošek babičku s dětmi. Komorník slyše šust, trhl sebou; vida ale pana Proška, pozdravil a ptal se, jaká záležitost pána do zámku přivádí.

„Paní kněžna přála si, aby ji tchýně moje s dětmi dnes navštívila. Prosím, pane Leupolde, ohlaste je,“ pravil pan Prošek.

Pan Leupold vyhrnul obočí, pokrčil ramenoma, řka: „Nevím, bude-li je chtít přijmout, je ve svém kabinetu, pracuje. Mohu je ale ohlásit.“

Vstal a volným krokem vešel do dveří, u nichž byl seděl. Za chvíli vrátil se, a nechav dveře otevřené, pokynul milostivou tváří, aby vešli.

Pan Prošek šel zpět a babička s dětmi vstoupila do skvostného salonu. V dětech se tajil dech, nožky se jim sklouzaly po podlaze, hladké jako led. Babička byla jako u vidění, rozmýšlela se, má-li šlápnout na ty protkávané koberce. „Je toho věčná škoda!“ povídala si. Než co dělat, ležely všude a pan komorník také po nich chodil.

Vedl je skrze koncertní salon a knihovnu až ke kněžninu kabinetu, pak se vrátil do své lenošky, bruče si pod nos: „Ty vrchnosti mají divných libůstek; aby člověk byl k službě sprosté babě a dětem.“

V kněžnině kabinetu byly čalouny světlazelené, zlatém protkané, též takové byly záclony u dveří a u jediného okna, jež skoro tak velké bylo jako dvéře. Po zdech viselo mnoho větších i menších obrazů, představující naskrze jen podobizny. Proti oknu byl krb z šedého, černě a bíle žehaného mramoru, na něm pak stály dvě vázy z japonského porculánu a v nich byly překrásné květiny, jichž vůní kabinet nadchnut byl. Po obou stranách byly přihrádky z drahého dřeva, vkusně pracované, a na nich vyloženy byly rozmanité věci, vzácné dílem umělou prací, dílem drahocenností, i přírodniny, jako krásné lastury, korále, kameny a pod. Byly to samé památky z cest a dárky drahých osob. V jednom rohu u okna stála socha Apollona z kararského mramoru, v druhém rohu jednoduchý, ale velmi vkusně pracovaný psací stůl. U stolu v lenošce, tmavozeleným aksamitem potažené, seděla kněžna v bílém ranním obleku. Právě odložila péro z ruky, když babička s vnučaty do dveří vstoupila.

„Pochválen buď Ježíš Kristus!“ pozdravila, uctivě se pokloníc.

„Na věky! Vítám tě, stařenko, i s dětmi!“ odpověděla kněžna. Děti byly všechny omámeny, ale babička na ně mrkla a hned šly políbit paní kněžně ruku. Ona je políbila na čelo a pokynuvši na krásné sedátko, aksamitem potažené, zlatými třásněmi zdobené, zvala babičku, aby se posadila. „Děkuju, milostivá paní, nejsem ustálá,“ upejpal se babička, a to jen proto, že se bála na sesličku se posadit, aby s ní neujela anebo se neprobořila. Paní kněžna ale určitě pobídla: „Sedni jen, stařenko!“ a babička prostřevši bílou plachetku přes sesli, opatrně sedla, řkouc: „Abychom neodnesly milostivé paní spánek.“

Děti stály jako pěny, oči jejich však skákaly s jedné věci na druhou; kněžna se na ně podívala a s úsměvem ptala se jich: „Líbí se vám zde?“

„Ano,“ pokynuly všechny najednou.

„Což je o to, těm by se tu hezky rejdlilo a nedaly by se prosit, aby zde ostaly,“ pravila babička.

„A tobě by se tu nechtělo líbit?“ ptala se kněžna babičky.

„Je tu jako v nebi, ale bydlet bych tu přece nechtěla,“ zakroutila hlavou babička.

„A proč ne?“ tázala se kněžna s podivením.

„A co bych tu dělala? Hospodářství nemáte, perím ani kolovratem bych se tu rozložít nemohla, co bych si tu počala?“

„A nechtěla bys bezstarostně živa být a na stará léta si pohovět?“

„Však to bude dříve než děle, že bude slunce nad mojí hlavou vycházet a zacházet a já budu bezstarostně spát. Dok id ale žiju a Pánbůh mi zdraví popřává, náleží, abych pracovala. Lenož je darmo drahý. A zcela bez starosti není žádný člověk; jednoho tlačí to, druhého ono, každý nese svůj křížek, jenom že každý pod ním neklesá,“ pravila babička.

V tom rozhrnula bílá ručka těžkou záclonu u dveří a mezi ní objevila se rozkošná tvář mladého děvčete, ovinutá světlokaštanovými pletenci. „Smím?“ ptala se lahodným hlasem.

„Jen dále, Hortensie, najdeš milou společnost,“ odpověděla kněžna.

Do kabinetu vstoupila komtessa Hortensie, schovanka to kněžnina, jak se povídalo; postava její byla štíhlá, nevyvinuta ještě. Oděna byla v jednoduchý bílý šat, slaměný klobouk kulatý nesla si na ruce, kytici růží držela v hrsti. „Ach, jaké to roztomilé dětičky!“ zvolala; „zajisté to jsou Proškovice, od nichž jsi mi přinesla ty dobré jahody?“

Kněžna přisvědčila. Komtessa shýbla se, podala každému dítěti po růži, jednu podala babičce, jednu kněžně, poslední zastrčila sobě za pas.

„To je takové čerstvé poupátko, jako vy, milostslečno,“ řekla babička, povoněvši si k růžince. „Pánbůh vám ji, milostivá paní, zachovej!“ dodala, obrátíc se ku kněžně.

„To je také moje nejvroucnější přání,“ řekla kněžna a políbila jasné čelo milené schovanky.

„Smím ty dětičky trochu odvést?“ zeptala se komtessa kněžny i babičky. Kněžna přisvědčila, babička ale mínila, že budou milostslečně za obtíž, ti chlapci že jsou jako ohaři, a Jan, to že je ten pravý. Ale Hortensie usmávši se podala obě ruce dětem, ptajíc se jich: „Chcete se mnou?“ „Chceme, chceme,“ zaradovaly se děti a hned se chopily jejích rukou.

Poklonivši se kněžně a babičce, zmizela s nimi ve dveřích. Kněžna pak vzala stříbrný zvonek se stolu a zazvonila; v okamžení ukázal se ve dveřích komorník Leupold. Kněžna mu poroučela, aby kázal přichystat v salonu snídání, a odevzdala mu balík listů k obstarání dalšímu. Leupold se uklonil a odešel.

Tu chvíli, co mluvila kněžna s komorníkem, ohlížela se babička po podobiznách, v čele kabinetu visících. „Ty můj Bože!“ povídala, když komorník odešel, „jakých tu přepodivných krojů a tváří! Tuhle ta paní je zrovna tak ustrojena jako nebožka Halašková, dej jí Pánbůh nebe. Ta se také nosila na vysokých špalíčkách, sukně vyduté, v půli jak by ji bičem přetal, a na hlavě kokrhel. Její pán byl v Dobrušce radním pánem, a když jsme tam přicházivali někdy na pouť, vidívali jsme ji v kostele. Chlapci naši říkali jí ‚maková panenka‘, protože tak vypadala v těch sukniích a v napudrované hlavě, jako když makoviče přehrne sukýnky. Povídali, že je to francouzský ‚kroj.‘“

„Ta paní je moje babička,“ řekla kněžna.

„Nu, proč pak ne; to je pěkná paní,“ odpověděla babička.

„V právo to je děd, v levo otec,“ dále ukazovala kněžna.

„Čistí lidé; milostivá paní otce nezapře. A kde je panímáma?“ „Tamto moje matka i sestra,“ řekla kněžna, ukazujíc na dvě podobizny nad psacím stolem.

„Pěkné to paní, radost se na ně dívat,“ mínila babička; „ale sestřička není podobna ani otci ani matce; to už někdy bývá, že se děti zvrhnou po někom z kolikátého kolena. Ale ten mladý pán tuhle je mi povědom; nemohu se ale zpamatovat, odkud.“

„To je ruský císař Alexander,“ rychle odpověděla kněžna; „toho tys neznala.“

„Ano, jak pak bych neznala? Stála jsem od něho asi dvacet kroků. To byl krásný člověk, jenom že tuto je mladší, ale přece jsem ho poznala. Ten a Josef císař, to bylo pár čistých lidí.“

Kněžna ukázala na protější zeď, kde visel obraz, poprsí to životní velikosti.

„Josef císař!“ spráskla ruce babička, „Jako by mu z oka vypadl. Vidíme, jak je tu máte hezky pohromadě. To jsem si nemyslila, že uvidím dnes Josefa císaře. Pánbůh mu dej věčnou slávu, byl to hodný pán, zvláště na chudý lid. Tu ten tolar dal mi svou vlastní rukou,“ řekla babička, povytáhnouc ze zánadří tolar. Paní kněžně zalíbila se babiččina prostosrdečnost a trefné nápady, i požádala ji, aby vypravovala, kterak a kde ji císař tím penízem obdaroval. Babička se nedala prosit a vypravovala paní kněžně, což jsme již ve mlýně slyšeli. Paní kněžna zasmála se tomu srdečně. — Když se tak babička po pokoji rozhlížela, vidí podobiznu krále Bedřicha. „I totě pruský král!“ zvolala, „toho potentáta jsem já dobře znala. Můj nebožtík Jiří sloužil v pruském vojsku, a já strávila v Slezsku patnácte let. Dal si Jiříka nejednou z řady vyvolat a obdaroval ho. Měl rád velké muže, a můj Jiří byl nejvyšší muž v celém pluku a urostlý jak panna. Nenadála jsem se, že se jemu do hrobu dívat budu; takový člověk jako skála a už je dávno na věčnosti, a já jsem ještě tu,“ vzdychla stařenka a slza splýnula po vráskovité tváři.

„Padl tvůj muž v boji?“ ptala se kněžna.

„Ne právě, ale od střelné rány umřel. Když vypukla ta rebelie v Polsku a pruský král s Rusem tam vtrhli, byl náš pluk při tom. Já šla s sebou i s dětmi; měla jsem dvě a to třetí narodilo se mi v poli. Je to Johanka, co je nyní ve Vídni, a snad proto je tak kurážná, že od narození všemu přivykatí musela jako voják. Byla to nešťastná patálie. Z první bitky přinesli mi Jiříka do tábora na nosidlách. Kulka dělová utrhla mu nohu. — Uřízli mu ji.

Já ho ošetřovala, co síly stačily. — Když se z toho trochu vykřísal, poslali ho zpátky do Nisy. — Já měla radost, doufala jsem, že se uzdraví, že ho co mrzáka nebudou chtít a že budem moci vrátit se do Čech. Ale naděje mne zklamala. Začal najednou chřadnout, a nebylo rady ani pomoci, musel umřít. — Kde jaký groš byl, dala jsem za léky, a přece to nic nepomohlo. Myslíla jsem tenkrát, že o rozum přijdu, že mi srdce žalostí se rozpukne. Ale člověk mnoho vydrží, milostivá paní!

Zůstali mi tři sirotci, na penězích ani haléře, jen trochu těch kloců. V tom Samém pluku, co Jiří sloužil, byl šikovatelem jistý Lehotský, a to byl Jiříkův nejmilejší přítel; ten se mne ujal, zaopatřil mi stav, když jsem řekla, že bych dělala húně, a vše ostatní, čeho jsem potřebovala k tomu. Pánbůh mu to zaplat! Hodilo se mi dobře, čemu jsem se z mládí od nebožky tchyně naučila. Dílo mi šlo dobře na odbyt, a brzy zaplatila jsem Lehotskému dluh a ještě s dětmi pořádně se živila.

Musím říci, že tam byli hodní lidé v tom městě, ale mně se přece přenáramně stýskalo; od té doby, co Jiřího nebylo, cítila jsem se tak opuštěná a osamělá jako hruška v poli. Rozdávalo se mi, že by přece lépe mi bylo doma než v cizině, a posteskla jsem si Lehotskému. On mne ale zrážel z toho a ujišťoval, že dostanu zajisté nějakou pensi a že král se bude o moje děti starat. Já byla tomu povděčna, ale umínila jsem si, že se pak přece jen vrátím domů. — Také mi vadila německá řeč. Dokud jsme byli v Kladsku, bylo mi líp, to jsem byla jako doma, tam se mluvilo více česky než německy, ale v Nise už převládala němčina a já se nikterak německému jazyku naučit nemohla.

Sotva jsem si trochu pomohla, přišla na nás povodeň. Je to zlý živel ta voda, když se rozbouří, a člověk mu ani na koni neuteče. Byl to takový kvap, že lidé sotva živobytím ušli. Já sebrala na rychlo, co nejlepšího bylo, vzala uzlík na záda, nejmladší dítě do náručí, starší dvě za ruce a tak jsem s nimi utíkala, brodic se po kůtka vodou. Lehotský nám přišel k pomoci a vyvedl nás do hořejšího města, kde nás dobří lidé přijali pod střechu.

Rozneslo se to hned po městě, že jsem skoro o všecko přišla, a tu mi ti dobří lidé hned přispěli k pomoci; také si mne ten pan generál dal zavolat a řekl mi, že budu dostávat ročně několik tolarů a stálou práci z milosti královské; chlapec že přijde do vojenského ústavu, a děvčata že mohou dát do královského ústavu pro ženské. To mne nic netěšilo, i prosila jsem, aby mi dali raději pár zlatých peněz, chtějí-li mi nějakou milost prokázat, a že půjdu domů do Čech. Děti ale že od sebe nedám, že si je vychovám podle své víry a své řeči. To mi ale nechtěli dovolit a řekli mi, když tam nezůstanu, že nedostanu nic. „Když nic, tak nic, vždyť mi Pánbůh nedá hlady umřít,“ myslila jsem a poděkovala se panu králi za všecko.“

„Myslím ale, že by děti tvoje dobře tam bývaly zaopatřeny?“ namítala kněžna.

„Dosí možná, milostivá paní, ale byly by se mi odcizily. Kdo by je tam byl učil milovat svoji otčinu a mateřskou svoji řeč? — Nikdo. Byly by se cizé řeči, cizím mravům naučily a konečně zcela zapomněly na svoji krev. Jak pak bych se mohla z toho před Pánembohem zodpovídat? Ne, ne, kdo z české krve pochází, ať zůstane při českém jazyku. — Žádala jsem o propuštění, sebrala těch pár kloců, co mi zůstaly, vzala děti a rozloučila se s městem, kde jsem zakusila tolik trpkých i šťastných dnův. Hospodyně naložily dětem plné klíny pečivá a mně daly kolik tolarů na cestu. Pánbůh zaplat těm lidem na dětech, co mi dobrého udělali! Lehotský chudák vyprovázel mne na míli cesty a Johanku mi nesl. Byl nerad, že jsem odešla, u nás byla jeho Praha. Plakali jsme obadva při loučení. Dokud byl v Nise, chodíval se modlit na Jiříkův hrob Otčenášek, oni se měli rádi jako rodní bratří. Ve francouzské vojně vzal za své. Pánbůh mu dej lehké odpočinutí!“

„A jak jsi se dostala s těmi dětmi do Čech?“ tázala se kněžna dále.

„Mnoho jsem zakusila, milostivá paní, po cestě. Nebyla jsem povědomá cest, a tudy jsme blouděním mnoho času zmařily. Nohy měly jsme plny krvavých mozolů, děti i já, a mnohdy plakaly hladem, umdlením a bolestí, když jsme dlouho na místo dorazit nemohly. Šťastně dostala jsem se s nimi do Kladských hor, a to jsem už byla jako doma. Já pocházím z Olešnice, ze Slezských hranic, ale milostivá paní nebude beztoho vědět, kde je Olešnice.

Když jsem se ale blížila k domovu, tu mi padl jiný kámen na srdce. Myslila jsem, zdali ještě rodiče na živu zastihnu, a jak mne asi přijmou. Dali mi s sebou hezké vybytí, a já se vracela skoro s holýma rukama a přiváděla si tři sirotky. Co mi asi řeknou? To mi celou cestu zaznívalo v uších. Bála jsem se také, jestli se smutná změna nestala po ty dvě léta, co jsem o nich neslyšela.“

„A což jste jim nikdy nepsali, aspoň tvůj muž, když ty ne?“ divila se kněžna.

„Ten způsob mezi námi není, abychom si posílali dopisy. Vzpomínáme na sebe, modlíme se jeden za druhého, a při příležitosti, když se treťí známý člověk, pošleme vzkázání, jak se komu vede. Takový lístek, člověk neví, kdo ho do rukou dostane a kam se octne. Můj tatík psával někdy listy vojákům, rodilým z naší vsi, co leželi kdesi až daleko za hranicemi, když se chtěli rodiče dovědět, jsou-li přece živi neb ne, anebo jim pár zlatých peněz poslali. Ale když se pak vrátili, říkávali, že nic nedostali. A tak to je, milostivá paní, když přijde takhle psaní od sprostého člověka, to leckdes uvázne.“

„To si nemysli, stařenko,“ vskočila jí do řeči kněžna, „každý takový list, buď si od kohokoliv, musí přijít do rukou toho, na koho je nadepsán. Nikdo jiný nesmí jej podržet, ani jej otevřít, je na to veliký trest.“

„Slušná věc to, a já milostivé paní věřím, ale což je to všechno plátno, když my se přece raději svěříme dobrému člověku. Na takový kousek papíru nedá se přece důkladně napsat, člověk by se ještě rád zeptal na to a ono, a nemá koho; ale když přijde takhle handlovní člověk neb ti poutníčkové, ti už povědí všechno spravedlivě od slova k slovu. Byla bych já se také o našich více dověděla, ale že byly ty nepokoje, málo lidu přecházelo.

Svečeřivalo se, když jsem dorazila s dětmi do vesnice; bylo to v létě a v tu dobu věděla jsem, že jedí. Šla jsem zadem skrze sady, aby mne lidé nepotkávali. Z našeho statku vyběhli psi a štěkali na nás. Volala jsem je, ale oni ještě více štěkali. Polily mne slze, tak mi to bylo líto. — Já jsem blázínek nevzpomněla, že je tomu patnácte let, co jsem z domova odešla, a to že nejsou ti psi, jež jsem krmívala. — V sadě bylo mnoho mladých stromků vysázeno, plot byl opraven, na stodole byl nový kryt, ale hrušku, pod kterou jsem s Jiřím sedávala, zasáhl boží posel (blesk), měla sražený vršek. U vedlejší chalupy nezměnilo se nic; tu přejmul tatík od nebožky Novotné za výminek. Novotná byla ta, co dělala ty húně, a můj nebožtík byl její syn. U chaloupky byla maličká zahrádka, nebožka vždy mívala záhon petrželky, cibule, nějaký kříček kadeřavého balšamu, šalvěj a jak toho třeba bylo v domácnosti, a ona byla milovnice koření jako já. Jiří upletl jí z proutí plot okolo té zahrádky. Ještě to byl ten samý plot, ale zahrádka byla travou zarostlá, jen trochu té cibule tam bylo. Z boudy vylezl starý pes napolo slepý. ‚Chlupáčku, znáš mne?‘ volám na něho, a on se mi začal třít okolo nohou. Já myslila, že mi srdce lítostí pukne, když mne ta nemá tvář poznala a vítala. Děti se na mne chuděrky dívaly, proč pláču, já jim totiž neřekla, že jdu k bábě jejich, myslila jsem, jestli by se na mne přece hněvali, aby to ty děti nevěděly. Kašpar, nejstarší, povídal: ‚Proč pláčeš, mámo, což nedostaneme zde nocleh? Sedni si a odpočiň, my počkáme, a já ponesu ti uzlík. Hlad nemáme.‘ Johanka a Terežka přisvědčily, že nemají hlad, a měly, neboť jsme šly kolik hodin lesem a na žádné stavení jsme nepřišly. ‚Ne, děti,‘ povídám, ‚tady v tom stavení narodil se váš otec, a tu vedle narodila se vaše matka, a zde zůstává vaše bába a děd. Pomodleme se k Pánubohu, že nás šťastně až sem doprovodil, a prosme ho, aby nám zde dopřáno bylo otcovského přijmutí.‘ Pomodlily jsme se Otčenášek, pak jsem šla k chalupě ke dveřím. Tatík a máma byli na výminku, statek měl bratr; to mi bylo povědomo. Na dveřích byl ještě přilepen obrázek, který byl Jiří mámě z Vambeřic přinesl, Panna Maria a čtrnácte pomocníků. Jako by mi od srdce odpadlo, když jsem je viděla. ‚Vy jste mne vyprovodili, vy mne zase vítáte,‘ myslím si, a s celou důvěrou vešla jsem do sednice. Tatík, máma i stará Bětka seděli u stolu, jedli polívku z jedné mísy — byla to hladká ančka,²⁵ vím to, jak by dnes to bylo. ‚Pochválen buď Ježíš Kristus!‘ pozdravím. — ‚Až na věky,‘ odpověděli. — ‚Prosila bych vás, hospodáři, o nocleh s těmi

²⁵ Ančka je polévka z mléka, zakloktaná mlékem a vejcem.

děťmi. Jdeme z daleka, jsme lačni a ušlí,' povídám, ale hlas se mi třásl. Nepoznali mne. Bylo v sednici šero. 'Odložte si břemeno a posaďte se za stůl,' řekl otec a odložil lžici. 'Bětka,' kázala máma, 'jdi uvařit ještě trochu polívky. Zatím si sedněte, matko, a ukrojte si chleba a dejte dětem. Pak vás uložíme na hůru. Odkud pak jdete?' — 'Až ze Slezska, z Nisy,' povídám. — 'Tam je naše Madlena,' zvolal tatík. — 'Prosím vás, osobo, neslyšela jste o ní?' ptala se máma a přistoupila blíž ke mně. 'Madlena Novotná, její muž je voják. Je to naše holka, a už jsme dvě léta neslyšeli, jak se s ní děje. Mám pořád ošklivé sny; onehdy se mi zdálo, že mi vypadl zub, a bolelo mne to, tak mám jen vždy tu holku a ty děti na mysli, a jestli se Jiříkovi něco nestalo, když jsou pořád ty patálie; to Pánbůh ví, že si ti lidé nedají pokoje.' — Já plakala, ale děti, když slyšely bábu tak hovořit, potáhly mne za sukni a ptaly se: 'Mamičko, je to naše babička a dědeček?' Jak to řekly, tu mne hned máma poznala, vzala okolo krku, a tatík vzal děti do náručí, a tu jsme si teprv pověděli, jak a co. Bětka běžela hned pro bratra a pro sestru, švakrovou a švakra, a netrvalo to dlouho, byla celá ves pohromadě, a nejen moji příbuzní a vrstevníci, ale každý mne vítal, jako bych mu rodná sestra byla. 'Dobřes udělala, žes přišla domů s těmi dětmi,' řekl tatík; 'je pravda, všude je zem Páně, ale svá vlast je každému nejmilejší, a nám naše, a tak to má být. Dokud nám Pánbůh chleba dává, nebudeš ani ty ani tvoje děti nouzi mít. i kdybys pracovat nemohla. To ostatní, co tě potrefilo, je těžká rána, ale i to odlož na vrchní poličku. Mysli si: Koho Pánbůh miluje, křížkem ho navštěvuje.' — Tak jsem byla zase mezi ně přijata a jako jejich. Bratr chtěl mi postoupit sedničku, ale raději zůstala jsem s rodiči v chaloupce, kde někdy Jiří přebýval. Děti byly záhy jako doma, a rodiče měli s nimi radosti dost. Posílala jsem je do školy pilně. Za mého mládí se děvčata v písmě neznala, dost na tom, uměla-li trochu číst, a to jen městské holky. A je to přece jen škoda a hřích, když má člověk dar Ducha svátého a nechává ho bez úroku. Ale když není k tomu příležitosti, co si může člověk pomoci! Můj nebožtík, to byl člověk světa zkušený, znal se i v písmě, zkrátka ten se hodil do vozu i do kočáru. A to je dobře; mohl by tak každý být!

Já dělala húně jako dříve, a hezký groš jsem vydělala. Byly tenkrát zlé časy, vojny a nemoce i hladu dost. Korec žita stál sto zlatých na bankocetlích. To je něco říci! — Ale Pánbůh nás miloval, že jsme vše jakž takž přestáli. Tak bylo zle, že chodili lidé s penězi v hrsti, nemohouce koupit. Náš tatík, to byl člověk, aby ho pohledal, ten pomohl jaktěživ každému, kde a jak jen mohl; k němu také každý přišel, když nevěděl kudy kam. Když přicházeli chudší sousedé, prosíce: 'Přenechte nám korec žita, nemáme na chléb ani zrna,' říkal: 'Dokud mám, rád dám; až nebudu já mít, dá jiný,' a hned musela máma naměřit do pytle obilí. Peníze ale nevzal, to to. — 'Vždyť jsme sousedé,' říkal, 'jestli my si nevypomůžem, kdo pak by nám měl vypomoci. Až vám Pánbůh obrodí, splatíte mi zrnem, a budeme spraveni.' A tak to bylo. — Za to měl tatík tisíceré 'zaplat Pánbůh'; matka, jestli nepřišel jeden den žebráček, byla by ho šla hledat na rozcestí, to byla její radost. Proč by také nebyli pomáhali lidem; najedli jsme se do sytá, v čem chodit bylo, proč by z toho přebytku se nebylo udílelo? To ještě není tak velká zásluha, jen povinnost křesťanská; ale když si od úst utrhne a dá, to je pěkná ctnost. Však to přišlo i s námi tak daleko, že jsme jídali jednou za den, aby měli jiní lidé také co jíst. No, i to jsme přestáli, a zase slunce svítilo. V zemi byl pokoj, bylo vždy lip a lip.

Když Kašpar školu odbyl, chtěl se učit tkalcovství a já mu nebránila. Řemeslo je pán. Vyučiv se, musel do světa. Jiří vždy říkal, že řemeslník za peci válený ani za babku nestojí. Za několik let se vrátil, usadil se v Dobrušce a dobře se mu vede. Děvčata přidržovala jsem ke vši práci domácí, aby se mohly dát do pořádné služby; tu ale přijela sestřenice moje z Vídně do vsi, Terezka se jí zalíbila, a hned že si ji vezme a o ni starat se bude. Bylo mi dost těžko, ale myslila jsem, že bych nedobře udělala bránit jí v štěstí, když má chuť do světa jít. A Dorotka je hodná žena, mají pořádnou živnost ve Vídni a žádných dětí! Starala se o Terezku jako matka, a pěknou věc jí dala, když se vdávala. To mne trochu mrzelo, že si ta holka vyvolila Němce, ale teď si z toho nic nedělám; Jan je člověk na místě dobrý a rozšafný, nyní již dobře si rozumíme. Nu, a vnučata, ty jsou moje. — Na místě

Terezky šla do Vídně Johanka. Líbí se jí tam a má se prý dobře. — Ten mladý svět má již jiný rozum; mně se jaktěživo z domu nechtělo, dokonce mezi cizí lid.

Po kolika letech zemřeli mi rodiče, v šesti nedělích po sobě. Tiše šli se světa, jako by svíčku shasil. Pánbůh je trápit nenechal a nemuseli si po sobě zastesknout; byli spolu šedesáte let. Měkce si ustlali, měkce budou spát. Pánbůh dej jim věčnou slávu!“

„A nestýskalo se ti po dětech, když ti všechny tři odešly?“ ptala se kněžna.

„Inu, milostivá paní, krev není voda. Dost jsem mnohdy plakávala, ale nezmínila jsem se dětem, abych jim štěstí nekalila. A sama jsem nikdy nebyla, děti se rodit nepřestávají, a tak má člověk vždy čím se obírat. Když jsem to viděla u sousedů vyrůstat od kolébky a kaše, zdálo se mi, že jsou to moje vlastní. Musí mít člověk k lidem srdce, tak ho mají také rádi. — Naprosili se mne dost, abych přijela do té Vídně; inu, já vím, že bych tam byla našla hodných lidí jako jinde a že bych tam byla dobře schována, ale je to kus země, a se starým člověkem není na cesty nic, ten je jak pára nad hrncem. Mohl by Pánbůh na mne vzpomenout, a já bych přece ráda kosti svoje v domácí zemi složila. — Ale milostivá paní, já se pustila do povídání, jako bych na přástvě tu byla; promiňte mé sprostnosti,“ doložila babička, dokončíc své vypravování a vstala se židličky.

„Tvé vypravování, stařenko, bylo mi velmi milé, nevíš ani, jak ti jsem za ně povděčna,“ řekla kněžna, položíc ruku na babiččino rámě. „Nyní ale pojď se mnou k snídání, myslím, že i děti nabyly chuti k jídlu.“ — To řkouc vyvedla babičku z kabinetu do salonu, kde byla přichystána káva, čokoláda a rozličné lahůdky. — Komorník čekal na pokynutí; na rozkaz kněžnin hned běžel pro komtessu a děti. — V malé chvíli se to přihnalo, komtessa jako dítě s nimi dováděla. — „Dívejte se, babičko, co nám slečna Hortensie dala!“ volaly všechny najednou, ukazujíce rozličné drahé dárky. — „Í považme, co jsem na své nohy vstala, jsem to neviděla; jestli pak jste se ale pěkně poděkovaly?“ Děti přisvědčily.

„Co pak ale bude říkat Mančinka, až to uvidí, a Cilka a Václav?“

„Kdo pak je ta Mančinka a Cilka a Václav?“ ptala se kněžna, ráda chtějí vědět všemu konec i začátek.

„To já ti povím, milá kněžno, vím to od dětí,“ rychle řekla komtessa. „Mančinka je mlynářovic dcerka, a ta Cilka a Václav jsou děti jistého flašinetláře, a má ještě čtyry. Barunka mi povídala, že jedí kočky, veverky a vrány, že nemají co jíst a žádného oděvu, a že se jich lidé štítí!“

„Proto snad, že jsou chudí?“ ptala se kněžna, „či že jedí kočky a veverky?“

„Proto,“ dosvědčila babička.

„Nu, veverka není špatné jídlo, sama jsem jí okusila,“ mínila kněžna.

„Inu, milostivá paní, ono je jinak jíst něco z pouhé rozkoše a jíst to z hladu. — Flašinetlář je od Pánaboha obdařen zdravým žaludkem, děti samo sebou se rozumí, že mnoho spotřebujou, a to má všechno s tou muzikou vydělat. Kam by se tedy dělo, není na sebe ani do sebe mnoho, a v stavení jak na dlani“

Mezi řečí sedla kněžna ke stolu, Hortensie rozesadila děti okolo sebe a babička musela také přisednout.

Komtessa chtěla nalít kávy aneb čokolády, ale babička se děkovala, řkouc, že nepije kávu ani to druhé.

„A co snídáš?“ ptala se kněžna.

„Jsem od malička naučena snídat polívku, nejvíc kyselo, na to my v horách držíme. Kyselo a brambory k snídání, k obědu brambory a kyselo, a k večeři jakby smet; v neděli kousek ovesného chleba. To je strava chudého lidu v krkonošských horách celý rok a děkují Pánubohu, když o to nouze není, ale bývá často, že se ani otrubu nenajedí. Více do kraje to už má každý trochu hrachu, bělejší mouky, zelí a všelicos, také kousek masa do roka; těm je už hej. Ale na panská jídla se nesmí sprostý člověk navykat, to by brzy ve psí byl. Také by mu ty lahůdky málo síly dodaly.“

„To se mejlíš, stařenko, taková jídla jsou velmi silná, a kdyby ti lidé mohli mít každý den kus masa a dobrého napití, myslím, že by jim to více síly dodalo, než všechna ta jídla, co za celý den snědí,“ řekla kněžna.

„No vidíme, člověk se vždy něčemu přiučí; jáť vždy myslila, že jsou ti velcí páni jen proto tak bledí a mnohdy i suší, že jedí takové lahůdky, co nepřidá žádné síly.“

Kněžna se usmála, neříkala nic, ale podala babičce malý kalíšek naplněný sladkým vínem, řkouc: „Pij, stařenko, to žaludku tvému prospěje.“

Babička pozdvihnouc kalíšek, pravila: „Na zdraví milostivé paní,“ a trochu se napila; také přijmula kousek pečivá, aby hostinnost neurazila.

„Co je to v těch skořápkách, co paní kněžna jí?“ ptal se Jan Hortensie pošeptmo.

„To jsou mořská zvířátka a jmenují se ústřice,“ řekla komtessa hlasitě.

„To by Cilka nejedla,“ mýnil Jan.

„Rozličných je na světě krmí, rozličných chutí, milý Jene,“ odpověděla slečna.

Co se tak mluvilo, Barunka, sedící vedle babičky, strkala jí něco do kapsáře a šeptala: „Schovejte to, babičko, jsou to peníze: slečna mi je dala pro Kudrnovic děti a já bych je třeba mohla ztratit.“ Paní kněžna ale zaslechla, co Barunka šeptala, oko její s nevýslovnou radostí utkvělo na sličné tváři komtessy. Babička nemohla radost svoji přes srdce přenést; pohnutým hlasem pravila: „Pánbůh vám to, milostslečno, zaplat.“ Slečna se zarděla a pohrozila Barunce prstem, která se zase nad tím zarděla.

„To bude radosti!“ pravila babička; „teď se to bude moci ošatit!“

„A přidáme něco k tomu, aby si i jinak pomohli,“ mýnila kněžna.

„Udělalí byste dobrý skutek, milostivá paní, když byste těm lidem pomohli, ne ale almužnou,“ řekla babička.

„A jak tedy?“

„Tak, aby měl Kudrna po čas svého dobrého chování jistou práci, a to myslím, že by bylo u něho stálé, neboť je člověk poctivý a příčinnivý. Zaplat Pánbůh za všechno, ale almužna, milostivá paní, takovým lidem zpomůže jen na čas. Koupí se to a to, někdy i nepotřebná věc, když jsou peníze v rukou, a když se to sní a roztrhá, sedí zase na holičkách, po druhé přijít si netroufá. Ale když má denně své jisté, tu mu je zpomožino a milostivé paní též, když získá pracovitého dělníka aneb věrného služebníka, a ještě k tomu udělá milostivá paní dobrý skutek.“

„Pravdu máš, stařenko; ale jakou službu mu dám, muzikantovi?“

„I, milostivá paní, to se snadno najde. Já vím, že by rád byl hlídačem nebo poklasným. Když by tak po těch polích chodil, mohl by nosit flašinetl s sebou; beztoho když jde po poli, hraje si cestou, aby prý se vyrážel. Je to veselá kopa,“ doložila babička s usmáním.

„Tedy se o něho postaráme,“ řekla kněžna.

„Ty moje drahá, milá kněžno!“ zvolala komtessa a vstala, by políbila kněžně překrásnou ruku.

„Jen při dobrých lidech stojí andělé!“ pravila babička, pohleděvši na kněžnu a její schovanku.

Kněžna se odmlčela chvíli, pak tiše povídala: „Že mi ji Bůh dal, za to mu nepřestanu děkovat,“ a hlasitěji doložila: „Takového přítele, který by mi vždy pravdu přímě a upřímně řekl, jako ty, stařenko, přála bych si mít.“

„I, milostivá paní, když budete chtít, najdete ho. Přítele snadněji najde než udrží.“

„Ty si myslíš, že bych si ho neuměla vážit?“

„Proč bych si to o milostivé paní myslila, to se tak vůbec stává; někdy bývá upřímné pohovoření milé, ale maně přijde nevhod a je po přátelství.“

„Máš zase pravdu. Ty ale máš ode dneška právo přijít ke mně kdykoli a říci mi cokoli, vždy tě ráda vyslechnu, a přijdeš-li s prosbou a bude-li mi jen poněkud možná, bud jista, že ti ji vyplním.“

Tak řekla kněžna, vstávši od snídaně. Babička chtěla jí ruku políbit, ona ale shýbla se, políbila stařenku v líce a ruku políbit si od ní nedala. — Děti sebraly svoje krásné dárky, ale ani se jim od milé komtessy nechtělo.

„Přijďte také k nám, milostslečno!“ zvolá babička, berouc jí Adélku z rukou.

„Přijď, přijď, slečno Hortensie!“ prosily děti; „my ti nasbíráme zase jahody.“

„Přijdu jistě,“ usmála se slečna.

„Děkujeme za všechno, milostivá paní, a buďte tu s Pánembohem!“ loučila se babička.

„Jdi s Bohem!“ pokynula kněžna, a slečna šla s nimi přes práh.

Komorník, přicházející sklízet se stolu, ohrnul nos a myslil si: „Divný to rozmar takové dámy, bavit se se sprostou babou.“

Kněžna ale stála u okna a dívala se za odcházejícími, dokud vidět bylo bílé šaty děvčat a bílou holubičku babiččinu zelenem prokmitat. Odcházejíc pak do kabinetu, šeptala si: „Šťastná to žena!“

Poznámka. Hádanky pana otce: 1. Kam pěnkava nosem sedá (totiž nosem — zobákem — se dává či směřuje). 2. Kde je z vola kostel? — Na Úpě u Jaroměře je Zvol a nad ní na vršku kostel, tudíž „Zvol a kostel“.

POVODĚŇ.

Babička šla se podívat k splavu, po stranách splavu byly hráze, stavěné z dubových dřevců, mezi nimiž vyrůstalo kapradí. Na stěnách hráze viděla babička, že vody přibýlo, nejnížší sazeničky kapradin byly již ve vodě. Kusy dřev, drnu a ratolestí stromů unášel špinavý proud reky přes splav. Starostlivě vrátila se babička domů. Když šly kry, stalo se mnohdy, že se nastavěly u splavu, a proud řeky, struhou se žena, stavení zatopil; vždy býval strach, když začal led pukát, mlynářští chodívali ustavičně na stráži, aby se kde možná nebezpečnoství předešlo roztrháním krů stavících se v hory. Ale proti horské povodni nebylo úbrany. Jako na divém koni přihnala se z hor, vzala na cestě vše s sebou, co se jí v cestu stálo, roztrhala hráze a břehy, vyvrátila stromy i stavení, a to vše v takovém kvapu, že se lidé ani zpatovat nemohli. Proto také babička, zkušená toho, jak domů přišla, hned radila, aby se děly přípravy k odklizení věcí ze sednic na hůru, což se také hned dělo.

Mezitím přišel pan myslivec, který jda z lesa okolo pily, byl již slyšel, že přichází velká voda a stoupání řeky pozoroval. „Ty děti by vám jen překážely, a když by zle přišlo, co s nimi; já je vezmu s sebou nahoru,“ pravil, a hospodyně byly jeho nabídnutí rády. Odnášelo se, uklízelo, drůbež se odstěhovala na stráň, Stračka se odvedla k myslivcovům.

„A vy jděte nyní za dětmi, aby ta paní neměla vše na starosti,“ pravila babička dceři a Bětce, když bylo vše uspořádáno; „já tu s Voršou zůstanu. Přijde-li voda do stavení, vylezeme na hůru, a tak zle snad, dá Pánbůh, nebude, aby nás vzala i se stavením; není sem tak spádné jako ke mlýnu, ti chudáci jsou hůře na tom.“

Paní Prošková nechtěla dlouho přivolit, aby tam matka zůstala, ale když si říci nedala, musela jít. „Aby vám psi nezaběhli,“ upozornila, odcházejíc ze stavení.

„Neboj se o to, ti vědí dobře, kde ochrany hledat, ti se nás nespustí.“ Vskutku také chodil Sultán i Tyrl v patách za babičkou, a když si sedla s vřetánkem k oknu, z něhož bylo vidět na řeku, lehli k jejím nohám. Vorša, zvyklá jsouc na ustavičné šukání, mytí a smeččení, dala se do poklizení prázdných chlívků, aby něco dělala, nepomysliv, že za hodinu snad vodou a bahnem naplněny budou.

Smrklo se, vody víc a více přibývalo, sotva již koryto struhy postačovalo; louka za splavem byla již pod vodou, a kde tomu vrboví nepřekáželo, viděla babička z okna, ačkoliv stavení nízko leželo a břeh řeky vysoký byl, kolísání se vln. Odložila vřetánko, sepjala ruce a začala se modlit. Vorša přišla také do sednice. „Voda hučí, až je člověku ouzko poslouchat; zvěř jako by cítila, že se něco bude dít, je schována, ani vrabce není vidět,“ povídala, oprašujíc u oken lavici.

V tom se ozval koňský dusot, po silnici od splavu pádil jezdec; u stavení zarazil a křikna: „Chraňte se, lidé, voda jde!“ pádil jedním cvałem podél břehu ke mlýnu, ode mlýna k městečku.

„Pánbůh s námi, nahore je zle, poslali věštbu,“ pravila babička, zblednouc. Než ale přece Vorše domlouvala, aby se nebála; šla ještě jednou podívat se, zdali vše v bezpečí a voda se ještě nevytlívá. Zastihla u řeky pana otce. Měl vysoké boty nad kolena a ukazoval babičce, že již z řeky se vylívá i ze struhy.

Přišel také Míla a Kudrna nabídnout se babičce k ponůcce. by sama v stavení zůstat nemusela; babička ale poslala Kudrnu domů. „Vy máte děti, kdyby Pánbůh dopustil neštěstí, dělala bych si z toho svědomí. Má-li kdo s námi zůstat, ať zůstane Jakub, jemu se to lépe přísluší; a v hospodě ho nepotřebujou, tam není strachu, leda by se jim voda do chlívka dostala.“ Rozešli se.

Do půlnoci bylo již stavení obklopeno vodou.

Po žernovské stráni chodili lidé se světly; pan myslivec přišel také k stavení na strán, a věda, že babička sotva spát bude, volal a hvízdal, chtě se dovědět, jak je. Jakub se mu ozval z okna ze sednice, že bdí, aby se paní Prošková o matku nestarala, načež pan myslivec odešel. Ráno bylo vidět teprv, že je celé údolí jedno jezero. V sednici museli chodit již po prknech, a Míla stíží jen se dostal na strán k drůbeži; voda se s takovou prudkostí hnala přes cestu, že mu div nohy nepodrazila. Mezi dnem přišli se všickni z myslivny podívat dolů. Děti, vidouce stavení ve vodě a babičku chodit v sednici po prknech, pustily se na stráni do takového pláče a křiku, že sotva k upokojení byly. Psi se dívali z vikýře, a když na ně Jan volal, štěkali a vyli, a rádi byli by dolů skočili, kdyby je Míla byl nedržel.

Kudrna přišel, vypravoval, jaká spousta dál dole. Ve Žličci že vzala voda dvě stavení, v jednom že byla stará žena, která nechtíc poslechnout volání posla, aby se vystěhovala, otálela, až bylo pozdě. Mosty, lávky, stromy že bere voda, zkrátka vše, co jí v cestě leží. Ve mlýně že již jsou v hořejších sednicích.

Kristla se přišla podívat, mohla-li by zatopeným přinést něco teplého k jídlu, ale nebylo možná, a když smělý Míla přece k ní přebrodit se snažil, sama ho prosila, aby zůstal, kde je.

Dva dni trval ten strach; třetí den teprv začala voda opadávat. Jak se divily děti, když se z myslivny vrátily; zahrádka byla zaplavena, v sadě bylo vysoko nános, místami hluboké výmoky, vrby a olše byly do polovice obaleny bahnem. Lávka strhaná, chlívky podemleté, psí boudy odnesené. Chlapci šli s Adélkou podívat se za stavení. Měli tam sazené stromky, které si byli před rokem z lesa přinesli a jež babička jim zasadila, břízy děvčatům, chlapcům jedle. Stály tam beze škody. Pod hruškou byli si vystavěli malinkou chaloupku, udělali u ní zahrádku a plot, stroužku a na ní mlýnky, které se točily, když přšelo a stroužky se vodou naplnily. Byla tam i pícka, do níž dávala Adélka koláče a buchtý z hlíny uplácené. Po celé malé živnosti nebylo ale ani památky. „Dětiny!“ usmála se babička, slyšíc, jak toho litují; „jak by mohla obstát vaše hračka před proudem rozkaceného živlu, který stovčké stromy a pevné domy vyvracel!“

VE STARÉ ŠKOLE.

„Hečte, babičko, já jsem bankaufsér,“ vyjel rychlé 'Jan, před babičkou poskakujíc.

„Prosím tě, hochu, co je to?“ ptala se babička.

„Víte, babičko, kdo sedí na kraji ve škamně, ten dává na ostatní pozor, co vedle něho sedí, a který se nepořádně chová, toho si zapíše,“ vysvětlovala Barunka.

„Mně se zdá, že tomu u nás říkají dohlížitel, ale to musel dávat pozor vždy jen ten nejhodnější a nejpilnější hoch z celé lavice, a pan učitel ho neudělal hned dohlížitelem.“

„Však nám to Kopřivovic Toník vyčítal, když Isme šli ze školy, že prý, kdybychom nebyly Proškovice, že by s námi pan učitel tolik nenadělal,“ žalovala Barunka.

„To si nemyslete!“ pravila babička, pan učitel nebude s vámi dělat výminky; když toho zasloužíte, potrestá vás jako Toníka; on to proto dělá, abyste si té pocty vážili, rádi do školy chodili a hleděli vždy hodnými být. A co jste se učili?“

„Diktando,“ odpověděla Barunka i chlapci.

„Co je to vlastně?“

„Pan učitel nám předříkává z knihy, my píšeme, a pak to musíme překládat z německého do českého, z českého do německého.“

„A což rozumějí ty děti německy?“ ptala se babička, majíc při všem svoje zvláštní mínění a vše ráda dopodrobna vyzvídajíc jako paní kněžna.

„I, babičko, žádný neumí německy, jen my trochu, protože jsme se doma již učili a tatínek na nás německy mluví; ale to nic neškodí, třebaš tomu nerozuměly, jen když přinesou úlohy dobře,“ vykládala Barunka.

„No, ale jak pak je udělají, když neumějí na ně německy ani koukat?“

„Však oni jsou dost trestáni, že je nedělají dobře; pan učitel jim buď udělá čárky do černé knihy, nebo musí stát na místě hanby, a někdy dostanou také fláky na ruce. Dnes měla také stát u černé tabule, co vedle mne sedí, rychtářovic Anina, ona nikdy diktando německé neumí. Ona si mi v poledne stěžovala, když jsme před školou seděly, že neumí úlohu udělat. Ani strachem nejedla. Já jsem jí to tedy napsala a dostala jsem od ní dvě homolky za to.“

„To's ale neměla brát,“ řekla babička.

„Vždyť já jsem je nechtěla vzít, ale ona povídala, že má ještě dvě; byla tolik ráda, že jsem jí úlohy napsala, a slíbila, že mi přinese každý den něco, jen abych jí s tou němčinou pomohla. Proč bych jí to neudělala, vidíte?“

„Pomoci jí můžeš, ale ne dělat, sice se to nenaučí.“

„I co pak z toho, to nemusí umět, to se učíme jen tak, že pan učitel chce.“

„Protože pan učitel chce, aby z vás něco bylo, a čím více umíte, tím snáze ve světě projdete. A německá řeč je přece jen potřebná; vidíte, ani nemohu s vaším otcem si pohovořit.“

„Ale tatínek vám přece všechno rozumí, a vy tatínkovi, a nemluvíte německy. Ale ve Žličí mluví se jen česky, tedy nemusí Anina umět německy; povídala, když bude chtít umet, že může jít do Němec. Pan učitel ale jinak nedá. A holečku, babičko, on se žádný rád neučí německé diktando, je těžké; kdyby české bylo, oh je, to by šlo jako Otčenáš.“

„Inu, když vy z toho ještě nemáte rozum, ale máte poslechnout a všemu se rádi učít. Jestli pak chlapci poslouchali?“

„I ano, jen že Jeník začal, když pan učitel ze sednice odešel, s chlapci dovádět, až skákali po lavicích. Já jsem mu ale řekla...“

Tys mi řekla, ty, já jsem sám přestal, proto že jsem slyšel pana učitele!“

„To se dovídám hezkých věcí, máš dohlížet na jiné, a sám tropíš; jak to?“ řekla babička.

„I babičko,“ ozval se Vilém, který byl posud tichý, ukazujíc Adélce velký kus sladkého dřeva a knížtičku pozlátka, co vyměnil ve škole od jakéhos hochy za krejcar, „i babičko, to jsou rozpustilí kluci ve škole až hrůza. Kdybyste viděla, oni skáčou po škamnách a perou se, a dohlížitelové také s nimi.“

„I pro pána krále, co tomu říká pan učitel?“

„To když pan učitel odejde ze školy ven. Když má přijít, to honem skákají na svá místa, dají ruce na škamnu, a je ticho.“

„Nezbedové!“ pravila babička.

„A holky si zase hrajou s pannami ve škole, však já jsem to dobře viděl,“ žaloval Jan.

„Jste vy to kvítkové z raráškovy zahrady, aby měl učitel s vámi svátou trpělivost,“ pravila babička. Děti jí povídaly ještě mnoho o škole a jak se jim po cestě dařilo; byla to první jejich cesta, a nemálo se na svoji samostatnost pyšnily, jak by z Paříže se byly vrátily.

„A kde máš homolky? snědli jste je?“ ptala se ještě babička, zkoumajíc, co vše děti jedly, neboť o jejich zdraví starost měla.

„Jednu jsme snědli, druhou jsem si chtěla nechat domů, ale když jsem u tabule psala, vyšantročil mi ji Kopřiva z mošinky. On sedí za mnou. Kdybych mu byla co řekla, byl by mně, až bychom šli ze školy, nabuchcoval; ten je pěkněji“

Babička nedala dětem za pravdu, ale v duši si myslila: Vždyť jsme my nebyly lepší. Děti dobře věděly, že je babička shovívavější než matka, ona k mnohému dětskému šelmovství, co chlapci provedli, oko zamhouřila, nebránila, když si někdy Barunka zaskotačila, proto se jí také se vším svěřily spíše než matce, která dle své přísné povahy vše přísněji brala.

BOUŘKA.

Ráno bylo parné, kde kdo, staří mladí pracovali v polích, aby se odvezlo alespoň to, co bylo sžato. Hospodáři noci nastavití museli, aby stačili svému hospodářství i robotě. Slunce jen pražilo, div že pod jeho žhoucimi požáry zem nepukala. Lidem bylo dušno, kvítí vadlo, ptactvo lítalo při samé zemi, zvířata hledala stín. Od rána již vystupovaly na obloze mráčky, s počátku maličké jen, šedé, bělavé, sem tam roztroušené, čím dále na den, tím více jich přibývalo, hromadily se, výše postupovaly, srážely se, tvoříce dlouhé šmáhy, barva jejich byla tmavší a tmavší — a k polední hodině byla celá obloha na západě potáhnuta černým těžkým mrakem, který se k slunci táhl. Se strachem dívali se ženci na oblohu; ačkoliv sotva dechu měli, přece se každý do práce hnál, byť i nebyl písař ustavičně křičel a nadával. Byl to již tak jeho zvyk, hulákat, aby nezapomněli lidé, že jim má co poroučet a měli před ním respekt.

Babička seděla na zápraží; ouzkostně dívala se na mračna, která stála již nad stavením. Chlapci s Adélkou hráli za stavením, ale tak horko jim bylo, že by byli se sebe všecko scházeli a do struhy skočili, kdyby je byla babička nechala. Adélka, vždy švitorná, skákavá jak čečetka, zívala, nechtělo se jí do hraní a konečně se jí očka zavřela. Také babička cítila na očích tíži. Vlastovičky nízce lítaly, ba schovávaly se do hnízd; pavouk, na kterého se babička ráno dívala, jak mouchy oprádá a dáví, zalezl do pavučiny; drůbež stavěla se po dvoře do chladu ve hromádky, psi leželi u nohou babiččiných, a jako by po divém honu bývali, rychle oddychovali, plazíce jazyky ven. Stromy stály nepohnutě, ani lísteček se nehýbal.

Pan Prošek s paní přišli ze zámku. „Lidičky, žene se hrozná bouře, je všecko doma?“ ptala se hospodyně zdaleka již. Plátno s bělidla, drůbež, děti, všecko se bralo domů a sklízelo, babička položila na stůl chléb, uchystala hromničnou svíčku, okna se zavřela. Mrtvo bylo, slunce bylo zakryto mrakem. Pan Prošek stál na silnici, rozhlížel se kolem do kola. V lese pod stromem viděl stát Viktorku. Tu prudce zavál větřík, z hluboká zahřmělo, černým mračnem prolítl blesk. „Bože, ta osoba, ona stojí pod stromem!“ řekl Prošek sám sobě a začal na druhou stranu volat a kývat, aby odešla. Viktorka ale při každém zablesknutí zatleskala do rukou a chechtajíc se, pana Proška si ani nevšimla. Veliké krupěje začaly padat, blesky křížovaly se v černých mračcích, hrom začal burácet, bouře rozpustila se s celou zuřivostí. Pan Prošek vešel do stavení. Babička měla rozžatou hromničnou svíci; modlila se s dětmi, které při každém blesku a udeření zbledly. Pan Prošek chodil od okna k oknu, dívaje se ven. Lilo se jako z konve, nebe bylo ustavičně otevřené, blesk za bleskem, hrom za hromem, jako by vzteklice v povětří lítaly. Okamžení ticho — tu zase modrozluté světlo v oknech se zakmitlo, blesk křížem a délkou projel oblohu, a — prásk — prásk — zrovna nad stavením. Babička chtěla říci: „Pánbůh s námi!“, ale slovo jí uvázlo v ústech; paní Prošková chytla se stolu, pan Prošek zbledl, Vorša a Bětka padly na kolena, děti se pustily do pláče. Bouře, jako by tím udeřením byla vztek svůj zchladila, přestávala. Slaběji a slaběji zaznívalo rachocení hromu, mračna se rozcházely, měnily barvu, a již zase mezi šedými obláčky prokukovala modrá obloha. Blesky se ztrácely, přestalo i pršet, bouřka se zatáhla.

Jaká to změna venku! Země ještě jako zemdlená odpočívá, údy se jí posud třesou, a slunce dívá se na ni zaroseným ještě, ale zářícím okem, tu a tam vidět ještě na jeho tváři mráček, pozůstatek to vášnivého rozháraní. Tráva, kvítí, všecko jako k zemi přitlučené, po cestách tekou struhy, v potoku voda zkalená, stromy strásly se sebe tisíce krůpějí, třpytících se na jich zeleném šatu. Ptáčkové již zase v povětří krouží, husy a kachny těší se z louží a stružek, kterých jim déšť nadělal, slepice honí se po broucích, jichž se zase dost po zemi hemží, pavouk vylízá ze skrýše, všecko živočišstvo zotaveno spěchá k novému požívání rozkoší, k novému potýkání se a vraždění.

Pan Prošek vyšel ven, obešel stavení dokola — a tu hle! stará hruška, co svými letorostmi po tolik let střechu příkrývala, byla od blesku roztráštěna. Polovice jí ležela na střeše, polovice schýlena byla k zemi. Nerodila již mnoho let ta stará planá hruška, ovoce její nebylo valné, ale měli ji rádi, poněvadž střechu od jara do zimy zelenem krásnila.

Na polích nadělal liják také škody, ale přece si lidé ještě libovali, že není tak zle, huř že by bylo, kdyby kroupy byly padaly.

Odpoledne již zase cestičky vysychaly; pan otec šel k stavidlu jak obyčejně v pantoflích, babička ho potkala, jdouc do zámku. Povídal jí, že mu liják škody trochu nadělal na ovoci, dal babičce šňupnout, zeptal se jí, kam jde, a když slyšel, že do dvora, šel svou cestou a babička také svou.

BABIČČINA SMRT.

Lidé ani neviděli, jak babička stárne a schází, jen ona sama to cítila. Mnohdy říkala Adélce, z níž se stalo pěkné děvče, ukazujíc na starou jabloň, která rok co rok více schla a spořeji zelenem se odívala: „My jsme si rovny, půjdeme asi zároveň také spat.“ A jednoho jara všechny stromy zelenaly se, jen stará jabloň smutně stála bez listu. Musili ji vykopat a spálit. Babička to samé jaro velice kašlala, nemohla už dojít do městečka do božího kostelíčka, jak říkala. Ruce víc a víc schly, hlava byla jak sníh, hlas slabší a slabší.

Jednoho dne rozeslala paní Terežka listy na vše strany, aby se děti sešly. Babička ulehla, nemohla už vřetánko udržet. Z myslivny, ze mlýna, z hospody i ze Žernova chodili kolikrát za den ptát se, jak je babičce; nebylo jí lépe. Adélka se s ní modlívala; musela jí povídat každé ráno, každý večer, jak je v sadu, v zahradě, co dělá drůbež, co Stračka, musela babičce počítat, za kolik dní ještě by měl pan Beyer přijít. „Snad s ním přijde Jan,“ říkávala při tom. Pamět ji opouštěla. Často volávala místo Adélky Barunku, a když jí Adélka připomínala, že není Barunka doma, zpatatovala se, vzdychnouc si: „Ba že není, tu já už nevidím. Je-li pak šťastna?“ A dočkala se jich babička.

Přijel pan Prošek a s ním student Vilím i dcera Johanka; přišel syn Kašpar, a z Krkonošských hor přivedl starý pan Beyer statného mládence Jana. Také Orlík přišel z lesnické školy, kamž ho paní kněžna dala, poznajíc v něm znamenité vlohy pro lesnictví. Vždyť ho počítala babička také mezi svoje vnuky, poznajíc vzrůstající lásku mezi ním a Adélkou a ušlechtilý jeho mrav.

Všickni sešli se okolo babiččina lože, nejprvnější ale ze všech byla Barunka, ta přišla zároveň se slavíkem; on se usadil ve svém hnízdečku u babiččina okna. Barunka se ubytovala v babiččině sednici, kde stávalo kdys její lůžko, kde poslouchávaly spolu líbezné zpěvy blízkého zpěváčka, kde ji babička vstávajíc lehajíc žehnala. Byly zase spolu, ty samé tóny k nim zaznívaly, byly to ty samé hvězdičky, na něž se kdysi spolu dívávaly, ty samé ruce spočívaly na hlavě Barunčině, byla to ta samá hlava — ale jiné myšlenky se v ní rodily a jinými city byly ty slze vyroněny, které viděla babička nyní téci po tváři své milené vnučky, než ty slzičky, které s usmáním milým utírala s růžového líce, tehdáž, kdy ještě děvče v malé postýlce líhalo. Ty zrosily jen, ale nezkalily oči.

Babička cítila dobře, že života jejího na mále; protož si jako dobrá, moudrá hospodyně všecko v pořádek uvedla. Nejdříve smířila se s Pánembohem a s lidmi, pak rozdělila svůj malý stateček. Každý dostal památku. Pro každého, kdo k ní přišel, měla milé slovo, každého, kdo ji opouštěl, provázal její zrak, a když i paní kněžna s

Hortensiiným synem navštívivše ji odcházeli, dlouho se za nimi dívala; ona věděla, že se s nimi na světě více nesetká. I tu němou tvář, kočky a psy, k sobě zavolala, pohladila je a nechala si od Sultána ruku lízat. „Hledte jich,“ pravila Adélce a služkám: „každé zvíře, když je má člověk rád, je vděčné.“ Voršu ale zavolala k sobě a přikazovala jí: „Až umru, Voršilko — já vím, že to nebude už dlouho se mnou trvat, zdálo se mi dnes v noci, že Jiří pro mne přišel — až tedy umru, nezapomeň říci to včeličkám, aby nepomřely. Ostatní by třebaš zapomněli.“ Babička věděla, že Vorša to udělá, poněvadž věřila, nač ostatní nevěřili, a tehdy snadno by udělat opomenuli v čas, byť i babičce k vůli udělat chtěli.

Bylo to druhý den k večeru po návratu dětí, když babička tiše skonávala. Barunka jí předříkávala modlitbu umírajících; babička modlila se s ní, až najednou ústa se nehýbala, oko upřené zůstalo na krucifix nad ložem visící, dech se zatajil. — Plamínek života jejího zhasl, jako zhasíná pomalu dohořívající kahánek, v němž palivo vše stráveno.

Barunka zatlačila jí oči, mladá Mílová otevřela okno, „aby duše volnost měla k odletu“. Vorša nemeškajíc mezi plačícími, pospíchala k úlu, který pan otec babičce před několika roky postavil, a zaklepavši naň, volala třikrát: „Včeličky, včeličky, babička nám umřela?“ Pak teprv sedla na lavičku pod bez a pustila se do štkání. Pan myslivec kráčel cestou k Žernovu, aby dal zvonit umíráčkem; sám se nabídl k té službě. Bylo mu ouzko v stavení, musil ven, by se mohl vyplakat „Stýskalo se mi po Viktorce, jak pak zapomenu babičku,“ povídal si cestou. Když zazněl umíráček, hlásajíc všemu lidu: „že není více babičky“, zaplakalo celé údolíčko.

Třetí den ráno, když se pohřební průvod, záležející z velikého množství lidstva, neboť každý, kdo babičku znal, chtěl ji doprovodit ku hrobu, ubíral okolo zámku, rozhrnula bílá ruka těžké záclony u okna, a paní kněžna se mezi nimi objevila. Jak dlouho bylo průvod vidět, tak dlouho smutný zrak její ho provázel, až pak záclonu spustíc a hluboce si vzdechnouc, zašeptala:

„Šťastná to žena!“ —

VI. Z POVÍDKY „SESTRY“.

ZÁMECKÝ PARK V ZAHANI.

Zámecký park od divokého je dělen řekou Bobrou. Květinový čili zámecký park od řeky trochu do výše se táhne. Uprostřed něho stojí nádherný knížecí zámek ve čtverhran stavěný. S jeho terasy jde se po širokých mramorových stupních dolů k řece. — Jakých to krás v tom parku nahromaděno! Svěží, vždy zelené trávníky, po trávníkách — jak krásných skupení, sestavených z květin a záhonků! Co tu arabesek, jmen a různobarevného kvítí okras! A ty cestky drobným pískem sypané, jako žlutohnědé pentle s barevnými okraji, skrze ně se proplétají. Stromky v nejlepším pořádku, každý uličen, vyfintěn, jako chlapec o školní visitaci. Fontány tu, besídky, loubí z jasmínu, růží, háje myrtové i cypřišové. Když nastává máj, měsíc květů a lásky — tu přiletují sem pěvci z dálných krajů. Když podvečer zazní jich sladké klokotání, zachvěje se myrta i cypřiš. Ony znají ty melodie! Jsou to melodie vzdálené, krásné vlasti, je to pozdravení lásky, jež matka svým ubohým, uvězněným dětem rok co rok posílá, aby si nezasteskly! — Ale prchá máj, prchá léto, odletují pěvci, a smutně stojí myrta, zasmušile cypřiš. — V skleníkách uzavřené odkvétají vzácné květiny, jako dívky v harému tureckém.

Orangerie tu, lesík smokvový, pavillon v italském, čínském, francouzském i Bůh ví jakém ještě vkusu stavěné, a konečně i krásná zimní zahrada. Když širá rovina sněhem se pokrývá, o zelenu památky není, leč v dáli tmavozelené jehliny smrčín a jedlin — tenkrát za těmi skleněnými stěnami vidět kousek jižního ráje.

V divokém parku rozkládají duby, jasany, jilmy a jiné pěkné stromové volně ratolesti do povětří. Mezi stromovým křižují se cesty na vše strany. Jedna vede k švýcarskému domku. Druhá do stínu lesního k poustevně, která je zevně korami, ale uvnitř měkkými čalouny vyložena. Třetí k ville na malém návrší, jejíž průčelí na dorickém sloupení spočívá. Čtvrtá do malého údolíčka k rybníku, n něhož rybářský domek, při domku pak skvostné ložky na vodě se houpají a labutě plujou. Každá z cest přivede chodce k milému odpočinku. — Jedna pak z nich vede do březiny. Tam pospíchá v den narození vesnická mládež k tanečním radovánkám. Na prostranném mýtišti stojí okrášlený květinami a fábory strom, okolo něho udupaný mlat k tanci. Pod stromy stoly, na něž se chystá jídla i pití hojnost. Tam pospíchají děvčata v červených suknicích, zlatých čepečkách s červenými fábory. Tam junci ve vyšíváných kamizolkách, ověčených, širokých kloboucích. Tam ženou se široké panímámy, majíce přes rámě přehozené táčky, na rukou rukávníky z kožešiny, od zlatých čepečků vlající modré fábory. Mladý lid neatálí dlouho v květném parku, veselá hudba zve do háje. Jen u některého z těch krásných záhonků zastaví se děvčata a nejedna projeví žádost: kýž by každou neděli byla kytice za šněrovačku! — Jedna z nich s chutí obrací oči po zelených trávníkách, řkouc: „Děvčata! jen se dívejte na tu travičku, to by se to žalo!“ — Z davu chlapců pak ozve se hlas: „Kdyby všude takové cesty byly, jezdilo by se jak po stole!“ — Panímámy mají více času k dívání se. V těch stinných loubích zdá se jim, že by se hezky předlo, — některá míní, že by do té zahrady také zelí a cibule patřila. Muži zase vypočítávají, mnoho-li as ta zahrada stojí, myslíce, že by lip bylo nasít žita a pšenice; když pak ne to, alespoň na místo zbytečného stromové nasázet ovocních stromků.

VII. Z POVÍDKY „DIVÁ BÁRA“.

PAN SPRÁVCI.

Byl to mužiček, jak by ho opekli, postaven na krátkých nožičkách. Červené tváře jak pivoňky, i nos takový. Na hlavě humence, jež ale zakrýval zrzavými vlasy, které mu v týle a okolo uší ještě pozůstaly. Oči byly masem zarostlé a měly tu dobrou vlastnost — zvlášť pro správce —, že se dívaly zároveň na dvě meze. Nosíval v létě slaměný klobouk se zelenou pentlí, rákosku se střapcem, nankinky, vestu zimní přes prsa sepiatou, aby se nezastudil a košili neušpinil, na krku kartónový šátek a řebíčkové barvy frak se špičatými šosy a žlutými knoflíky. Z kapsy visel mu vždy růžek modrého šátku — 'neboť pan správčí šňupal.

Povídalo se mezi vesteckými sedláky, že poddaní sousedního panství panu správčímu řebíčkový frak nejednou za větrem vyprášili, než nepřišlo to nikdy k soudu. Správce byl velmi bojácný, ale navzdor tomu se ho sedláci přece báli, on totiž nahražoval bojácnost svou lstí a mstivostí, kterou jim pak splácel; — k lidem, od nichž jakéhos užitku očekávati mohl, byl velmi úlisný a zdvořilý, jinak hrubý člověk. Byl také velice skoupý. Jedinou dobrou vlastnost mu nemohl nikdo upřít, totiž tu, že byl bohat.

VIII. Z ROMÁNU „POHORSKÁ VESNICE“

Dobrodružství hr. BŘEZENSKÉHO.

Poctivý drotar.

„Jak známo, cestuju časem rád pěšky. Má-li cizina rozum zbystřit, jak naši sedláci říkají, myslím, že se nesmí cestující na svět jen z kočáru dívat. Jedenkrát — bylo to první rok, když jsme sem přijeli — sešel jsem se na cestě z Řezna sem na noclehu v hospůdce vesnické s drotarem. Spali jsme na slámě a ráno zároveň z hospody vyšli. Ačkoli tvář jeho mírná, upřímná příčinu k podezření mi nezavdávala, přece přicházeje k lesu, zavolal jsem k sobě psa, jenž mne někdy na cestách provázival, ruku jsem položil na kohoutek pistole v záhradě a v druhé pevně držel jsem sukovitou hůl. Měl jsem sice již tenkrát zkušenosti i přesvědčení, že pod ošumělým kloboukem tak moudrá hlava bývá jako pod pěkným, a pod prostou halenou že srdce často bije tak šlechetné, mnohdy šlechetnější, než pod drahým sukem a hedvábím: přece nemohl jsem zbaviti se podezření, vida se v hlubokém lese samotna s neznámým drotarem. Já si nikdy těch lidí více nevšímá, než co na potkání jsem je vídal bídně světem se potloukat v ošumělém, zamaštěném šatě, ne mnoho lepší než cikány opovržené. Slýchal jsem zpozdlé matky děti jimi strašit, od lidí podkládat jim rozličné neplech, ba i zlodějství a vraždu, ačkoliv důkazův žádných neměli. Vzpomínky ty nedaly vzniknouti důvěře. Drotar vypravoval mi cestou, kde všude chodil po Německu, a těšil se do Čech, kde prý je přece jen nejlíp. Považoval mě za řemeslníka a ptal se, kde jsem chodil a kam jdu. Já ale ve své slepé nedůvěře nepověděl mu zcela pravdu, hodlaje se od něho v nejbližším městečku odtrhnout. Přišli jsme k polednímu do hospody v malé dědině. V sednici seděli tři muži, hlasitý hovor vedouce v německém nářečí tamějšího okolí. Když jsme tam vešli, umlkli, bystře si nás, dokonce mne, prohlížejíce. — Drotar dal si nalít pálenky, vytáhl z tašky kus chleba a začal obědvat. Já měl v pocestní láhvi ještě víno, a hospodská přinesla na moji žádost, co v domě bylo: černý chléb, sýr a vejce. Pobídl jsem drotara, aby se mnou obědval, což on bez upejpání přijal. Muži se mne oči nespustili a po chvíli zeptali se, kam jdeme. Řekl jsem, co třeba. Po obědě, nemaje u sebe drobnějších peněz, platil jsem stříbrným tolařem. Drotar s podivením na tolar hleděl, bylo mu divno, že já jako tovaryš tolik peněz mám, po prosbě nechodím a panský si vedu. Ve strachu, aby se na ten peníz neulakomil, řekl jsem, že to můj poslední, ale že se nestarám, v Čechách že najdu výdělků dost.

Když isme z hospody vyšli, zdvihli se ti tři, a že jdou s námi stejnou cestou, pravili. Na moji otázku řekli mi, že chodí po koupi obilí, což se mi zdálo pravdě podobné. — Mně se ti chlapi také nelíbili, ale byl jsem přece rád, že jdou s námi, neboť nám bylo jít dlouho ještě lesem, než bychom do městečka dorazili, kde jsem mínil odtrhnouti se od nich i drotara. Dni se už krátily, počasí bylo nejasné, ještě jsme konce lesa nedošli, slunce se sklánělo. Jeden z mužů šel mi po jednom boku, po druhém držel se pes Bello a drotar. Druzí dva zůstávali pozadu. — Tu najednou dostanu ze zadu do hlavy ránu, že jsem zavrával, a v samém okamžení Bello na jednoho ze zadních mužů skočil a na druhého drotar. Já měl tolik přítomnosti ducha, že jsem k stromu skočil, oň se opřel a pistoli z náprsí vytrhl. Drže ji v pravé ruce, levou jsem holí se bránil proti dvěma; Bello mi statečně pomáhal a drotar zápasil s třetím. Doráželi na nás noži, a já vida, že bychom se jim jinak neubránili, střelil jsem a jeden z mých protivníků klesl. V té samé chvíli i drotar porazil svého protivníka, a třetí, vida to, dal se na útěk. — Drotar měl proraženu hlavu železným prstenem, jež Bavoři rádi nosí a jichž při pranicích používají; já krvácel z několika ran a Bello též byl popíhán. — Nezbyvalo nic jiného, než bojiště opustit a co síly stačí k městečku pospíšit. — Lotry nechali jsme tam ležet, majíce je za mrtvé, — Avšak sotva že jsem z lesa ven se vyvlekl, přepadla mě mdloba, padl jsem. Drotar, nemoha mě vzkřísit, vzal mě na záda, a nedbaje na vlastní slabotu, vlekl dále. Na štěstí přijížděly od městečka

vozy; na jeho křik vozkové přišli, naložili nás a do města odvezli, kde nás v hospodě složili. Ovšem že se hned po zločincích pátralo, že byl drotar vyslýchán, ale o tom všem, ani o jeho pečlivosti a starosti o mne nedověděl jsem se až třetí den, když mě silná horečka popustila a já paměti nabyl. Drotar seděl se zavázanou hlavou u mé postele, Bello vedle něho; oba skákali radostí, když jsem začal mluvit. Nejprvnější drotarova práce byla, že mi snesl na postel papíry, tobolku, hodinky i vak, což vše pod svým dohledem měl, žádaje, abych se přesvědčil, zdali mi nic nechybí. Pak vytáhl svůj sáček, vysypal přede mne as za pět tolarů stříbrných peněz. „Co mám s nimi dělat?“ ptám se ho, a on mi na to, abych si je vzal, že mi je půjčí, že nebudu mít beztoho dost peněz, abych v hospodě zaplatil. — Čtyry, pět dolarů je málo peněz pro našince, ale kdo na zlatě po krejčářích střádá, kdo se za boháče považuje, když má dvě, tři sta, tomu je to již kapitálem. A drotar dal mi svoje po mnoho neděl střádané jmění, aniž věděl, kdo jsem a jestli mu je kdy oplatím.“

MODLITBA UTÝRANÉHO ČLOVĚKA.

Bohatá paní nezná pocit trpké bolesti, která do nohou olova vlévá a na srdce valí chudé matce kámen, když vchází přes práh mezi holé čtyři kouty, děti s pláčem vstříc jí jdou: „Matko, máme hlad!“ volajíce, a ona nemá, co by jim dala. Nemá ničehož, než slze a vzdechy, vzdechy, jichž se více třeba báti než pychu bohatých. — Kdo je vidí, ty milliony slzí, jež v takových obydlích se prolévají? Kdo si jich všímá, těch slzí, jež co žhavé jiskry na prsa matky Země padají, až útroby její v plamen se rozněcují? On, jehož vůlí v jednom okamžení tisícero tvorův umírá, tisícero k životu povstává, jehož zákonem se řídí kolotání millionů světů, jehož oko zároveň vidí na špice nebetyčných hor i na červíčka u jeho paty po zemi se plazícího, na vrcholy hájů palmových i na travnatou step, na slzu v oku ubohého otrocka i na perlu ukrytou v skořápce na dně mořském, na zlatý stolec i na lože dělníkovo; On, jenž počítá prach semena byli-nového i písek v moři, jenž stejně bdí nad snem dítěte u prsu matčina, jakož nad vrahem na galeji přikovaným; jehož dopuštěním se stává, že bouře tisícileté stromy podvrací a slabý štípek jen ohýbá, staleté budovy, díla umění lidského, v okamžení v niveč obrací a chaloupku slimáka nepokazí; On, jemuž nic malé, nic velké, jehož mocnost a divotvornost se zobrazuje v jediné kapce vody, jako v celém ohromném moři; On, jenž drží osud králův i žebrákův ve své ruce, jemuž dítětem sluje Paria opovržený i kníže vznešený, obyvatel ledných hor i požehnané Arábie, divoch i vzdělanec; On, jenž pokřtil všechny svoje děti jedním jménem, jménem „Člověk“, jím vespolek se zvat a za svaté je mít káze; On, jenž rozumí každé vroucí modlitbě, která vychází ze srdce Člověka: On Jediný, Otec náš, Tvůrce všehomíru, jenž od věkův byl, jest a na věky bude, Bůh Veliký, Mocný — Bůh milosti, setře slzu s líci utýraného člověka.

KLETBA NESPRÁVNÉ VÝCHOVY ŽEN.

Děvče nynějšího vychování, a buďsi měšťanská dcerka, buď řemeslnická, nehodí se již pro muže, který nemá hodně peněz; ono poznalo hejno potřeb, bez nichž neví jak se obejít, ono baží po rozkoších velkého světa a v těch jediné hledá svoje štěstí, a jestli jich užívati nemůže, cítí se nešťastnou a mnohdy k docílení jich dopouští se nejhroznějších prostředků. Hlava jejich naplněna ostřížkami nepotřebnými, srdce prázdna buňka, z níž med trubic vyssáli. — Chtějí být královnami, ale úkol pracovnic se jim nelíbí.

„Bohužel, je to smutná pravda,“ ozvala se hraběnka, „ale nejsou ony vinny, je to kletba hříchu, jehož muž se na ženě dopustil, zameziv jí cestu do chrámu Ducha svátého. Nevědomost ženy je ta Nemesis, která muže ustavičně v patách stíhá, půdu pod nohou mu podemílá, kdy se vznést chce k výši, olověné závaží na křídla mu přivěšuje, která budovy jeho boří, úrody v popel obrací. Nevědomost ženy je bič, jež muž sám na sebe pletl! Dokud si nebude žena vědoma svého vysokého postavení a úkolu, jež Bůh jí přiřkl, polože do její

ruky blaho veškeré budoucnosti; dotud muž na sypkém základě buduje. Žena musí být jeho spolupracovnicí, má-li se stavba podařit. Žena musí být povýšena na stolec panovnický vedle muže, ne aby soudila, ne aby trestala, ale co anděl smírce mezi ním a světem. Do ruky ženy dal Bůh palmu víry a pochodeň lásky, by je nesla před mužem, když kráčí do boje Ducha. — Její pata potře hlavu hada nepřítele, do její ruky vložil Bůh moc, roztrástit modlu ješitnosti a na vysoký Stánek, na nějž se ona povznesla, vyvýšit velebný obraz lásky, oné lásky, jež s kříže za nepřátele svoje prosí. Žena musí vrátit lidstvu ztracený ráj, onu drahocennou perlu; dříve však musí vědět, že spočívá na dně vlastního srdce, tam že se musí pro ni ponořit!“

JARNÍ DEN NA VSI.

Po vesnici bylo živo, děti bosy, v košíkách jen a suknicích hrály si pod stromy, jež po všech cestách i prostředkem celé vesnice s obou stran nasázeny byly; na dvorkách batolila se již kuřátka, a husy vodily za sebou četnou rodinu žlutých housat, ze všech dvorů ozývalo se kdákání slepic, a kohouti s ostatními družkami, co neměly na pilno, pohrabovali na mrveništích, která byla v některých dvorech již vydlážděna, jako v panském, a dvorky zamety; v některých dvorech to ale vyhlíželo tak, jako před lety. Na záspích vydlážděných pod okny ležela u každého stavení místo lavičky kláda, a na ní seděly staré babky, předouce vřetánko, a u nohou se jim batolila vnoučata. Mladší ženy a děvčata bylo vidět chodit po práci, neboť byl čas předpolední. Tu běžela jedna s věděrci pro vodu a s takovou hbitostí a šikovností vědro vody navázila, jako by to hračka byla, ale druhé vědro navázil jí mladý chlapec, který právě okolo šel, nesa od kováře kosy naklepané. Tam rozvěšuje jedna prádlo po plotě a při tom přizpěvuje kamarádce v druhém dvoru, která len tluče, a jiná zase peručí osekává na oheň, a opět v jiném dvoře sedí na záspí hospodář, spravuje chomout, chlapec u něho si otlouká píšťalu, že to ale nemůže trefit, prosí tátu, aby mu ji otloukl, a máma sedíc za stavem, z okénka mu hrozí, aby dal tatíkovi pokoj. Tam chodí si hospodář po sadu, ten zase spravuje na dřevěném náradí, tam jich čeká několik u kováře na správu, nejvíc jich ale v poli oře a seje. Sady okolo statků a chalup, lípy okolo kostela uprostřed vsi se zelenají, a faru ani školu, opodál kostela ohrazenou zeleným plotem, nebude za krátko vidět pro zeleno stromů.

IX. Z POVÍDKY „V ZÁMKU A PODZÁMČÍ“.

PANSKÝ PSÍK.

Mamsel Sára byla paninou důvěrníci, a když řekla Sára: „Tak by to mělo být, tak jsme to měli v našem zámku“ (to myslila svoji předešlou paní), tu to hned paní ze Springenfeldu nechala udělat, jak Sára řekla, aby vše bylo jako u hraběnky. — Jedenkrát řekla Sára: „Psíčka by měla mít vaše milost. Měli jsme u nás (to jest u hraběnky) „také jednoho, dostali jsme ho z Anglicka — ach, rozkošný můj Joli! — nemohu naň zapomenout!“ — a tu začala o něm vypravovat, doložíc, že takové psisko mít patří k nóbl tónu. — Paní ze Springenfeldu hned se pídila po psíčku, a jeden dobrý přítel, chtěje se bohaté paní zavděčit, objednal jí žádaného mazánka a dal za něj osmdesáte dukátů. Myslí, že mu budou dobře zaplacený, a věru se nemejlil, neboť tím darem získal si paninu přízeň. — To bylo radosti, dokonce když mamsel Sára řekla, že je krásnější než hraběncin. — Dali mu jméno Joli — jako hraběncinu, a ustanovil se pro jeho pohodlí a rozkoš jistý řád, který se přísně musel zachovávat. Dohled nad ním měla mamsel Sára. — V ložnici mamsel Sáry na měkounké lenošce ležel polštář hebký, aksamitem potažený, a na tom Joli líhal. — Ráno, když mamsel Sára snídala, snídal i on, kávu neb smetánku, a po snídání donesla ho Sára k paní, aby se s ním trochu potěšila. Když se paní oblékala, dostal ho pod ochranu lokaj; jsouc se strojením paní hotová, vykoupala psíka, učesala, zaobalila do tenkého prostěradla, přikryla modrou atlasovou pokrývkou, která již k tomu určena byla, a nechala na polštáři uschnouti. Psisko, navyklé mazlení, nechalo sebou dělat, co chtěly. Potom šla s ním trochu na procházku do zahrady, aneb když byly v hlavním městě, vyjely s ním v kočáře. — V poledne měl k druhému snídání trochu zadělávaného masa a ve čtyry hodiny sekaninku z prsíček kuřích, koroptvích nebo jiného lehkého záživného masa. To se denně střídalo, aby se mu nepřejedlo. Lokaj vždy na porcelánovém talíři jídlo mu na stůl přinesl a prostřel, jinak by se psisko bylo jídla ani netklo, a po obědě musel mu hubu utřít. — Ostatní hodiny dne uběhly mu hejčkáním, hraním, až ho zase Sára na lůžčko uložila. — Jestli se trefilo, že nechtěl Jolínek hrát ani žrát, tu se domnívaly, že je nemocen a hned se poslalo k lékaři. — Když byly na panství, nebylo tak lehké s předpisem a měly již vždy recept s sebou. — Lékař byl sice hodný a šikovný muž, ale psíka nikdy léčit nechtěl; mamsel Sára ovšem radila, aby mu paní ze Springenfeldu vzala deputát, že to paní hraběnka také tak udělala lékaři a že ještě rád přišel, anebo aby si vzala domácího lékaře; ale v tom jí paní poslechnout nemohla, na venku nebyl jiný lékař na zavolání, a domácího lékaře si vydržovat bylo jí přece trochu drahé. — V hlavním městě to bylo jinak, tam nebyli všickni lékaři tak pedantičtí, a našel se, který milostpaní za několik dukátů i pro psíčka prášek předepsal.

Jedenkrát se paní ze Springenfeldu roznemohla — a Joli byl celé dny, co ležela, smuten a u postele její ležel. — To paní pohnulo. — Mamsel Sára povídala, že hraběncin Joli též tak smuten byl, když se hraběnka roznemohla, a že hraběnka tenkrát tak pohnuta byla, že určila psíčkovi doživotní pensi pěti set zlatých, když by ji přežít měl. — To se paní ze Springenfeldu velmi zalíbilo, a za vznešeným příkladem hraběnciným i ona taktéž ustanovila pět set zlatých stříbra pro psa, kdyby déle živ býti měl než ona, a pět set tomu, kdo ho chovat bude — a to vše písmem svým i pečeti dotvrdila.²⁶ — Mamsel Sára, jestli psíka dříve si předcházela, potom ještě víc. — Když se pověst o tomto podivném závětu v kruzích přátel paní ze Springenfeldu roznesla, všickni chválili nejen panskou štědrost její, ale i ušlechtilý cit, který v tomto ustanovení se jevil. — Přirovnali ji jedné kněžně, která dostávši koně krásného od svého miláčka, schválně maštal pro něho samého vystavět dala, v níž byly dubové parkety, mramorový žlab, žebřiny i stojany polírované. Měl i svého sluhu, a když se jí vrch koně jezdit znelíbilo, nesměl nikdo více naň sednout.

²⁶ Žádná pohádka, úplná pravda.

Jen ho na procházku vodili, žemlemi a otrubami krmili, každý den dostal kus cukru; a takové pohodlí by měl až do smrti, ustanoveno bylo též písemně.

JAK POMOCÍ NEJCHUDŠÍM.

Důvěrná modlitba byla chudému lidu jediným lékem. Po práci scházivali se pod večer u kříže za mostem a tam zpívali a modlili se, aby je Bůh uchránil od náhlé a nenadálé smrti.

Také do zámku zvěst o choleře záhy se donesla. Paní ze Springenfeldu velmi smrti se bála; ihned si dala doktora zavolat a měl jí stát za živobytí, dát jí prostředek jistý proti té nemoci, poradit jí, zdali by raději ze zámku odjeti neměla. Doktor nenadělal mnoho řečí ani nebyl dryáčník; řekl jí krátce, ať jede nebo nejede, že není nikde života jista, aniž jí za něj kdo ručit může. Ale domluvil jí, aby se nebála, že není tak zle. — I ptala se, z čeho ta nemoc povstala, a doktor začal jí vypravovat o životě chudého lidu.

Poživa, byt, všeliké jiné potřeby že čím dále tím výše v ceně stojí, mzda za práce však nezvyšuje se v té míře, aby se to vyrovnalo; a tudý čím více jedna část obyvatelstva drahotou bohatne, tím více druhá část chudne a do bídy upadá, a následek bídy a strasti bývá konečně úmor, kterého se pak boháči lekají. „Proč neotevrou boháči svoje zásobárny a neprodávají chudým lidem obilí za levnou cenu, aby se mohli pořádnou stravou posilnit; proč nevystaví dům, kde by měli za levnější činži zdravé byty; proč nezřizují opatrovny pro děti chudých, aby, když pro ně rodiče pracujou, nemusely je přenechat náhodě, proč nezřídí nemocnice, aby chudý člověk ochuravěje, měl patřičný dohled a opatrování, a tolik pracujícího lidu z nedostatku toho do roka nemřelo aneb nezmrzalo? Proč smlouvají s chudým dělníkem o denní mzdu a toho do práce berou, kdo jim donucen nouzí, za nejlevnější cenu pracovat se uvolí? Kdyby na to vše se dbalo, nebylo by tolik nouze, bídy a hladu, nebylo by tolik nemocí, nebylo by žebroty — a co nejhlavnější — nemuselo by se naříkat na mravní zkázu lidu, která vždy pochází z nouze a nevědomosti lidu.“

„Ó, doktore, kam pak myslíte, k tomu je mnoho třeba!“ pravila paní ze Springenfeldu.

„K tomu, milostpaní, jen potřeba obecnomyšlnosti a pravé lásky; kde ta je, tu nebývá nic nemožného, ani nejtěžší obět. Bohužel, mezi námi je ale mnoho lásky na jazyku, v srdcích však pramálo!“

„Tomu není tak!“ řekla paní skoro trochu uraženým hlasem; neboť se domnívala, že má srdce láskyplné. Ano, ona měla vskutku dobré srdce, ale slabé, a tak snadno dala se svést k dobrému jako k zlému. Nouzi nikdy neznala a pravdu jí nikdo nepověděl, aniž jí na pravou cestu poukázal; a nemajíc dětí a žijíc proto v nespokojenosti, vrhla se se vši živostí na cestu prázdné marnosti, a to dusilo vše, co v ní ještě dobrého bylo. — „Tomu není tak. Co se mne do-týče, já bych třebas všechno přání vaše splnila, kdyby to v mé moci stálo; a co jsem mohla, vždy jsem pro chudý lid učinila — ale letošní zimu bylo v domácnosti velmi mnoho vydání, nemohu tedy takového cos podniknout. Co se obilí týče, to má správec pod mocí a já se do těch věcí nemíchám. Ale přijede ty dny můj manžel; promluví s ním, a budeme hledět, aby se něco k ulehčení bídy stalo. Prozatím vezměte a rozdejte dle vlastního uznání.“ — S těmi slovy vyndala ze psacího stolu dvě pětizlatové bankovky a doktorovi je podavši, uklonila se na znamení, že je propuštěn.

X. Z POVÍDKY „DOBŘÍ ČLOVĚK“.

(Vydána 1858.)

ČESKÝ VOZKA.

Před dvaceti lety, když ještě železnic v Čechách nebylo, více bývalo viděti na vídeňské silnici těžkých nákladních povozů, kteréž výrobky z kraje do císařské residencí dovážely a tamodtud jiné potřebné zboží nazpět přivážely. — Tehdáž jezdíval pravidelně každý měsíc od Náchoda k Vídni a zase zpátky pantáta Hájek, znám po celé té čáře silniční a v hospodách raději vídán než pán v kočáře, neboť mnoho dal utržiti. Povoz jeho záležel z jednoho vozu těžkého, nákladního, při němž míval vždy šest silných hřebců připřaženo, a ze dvou menších o dvou a o jednom páru. — Při posledních dvou vozích šli vždy dva jeho pacholci, on sám řídil první povoz. Bujné to koňstvo bylo jeho chloubou! On také jedině dovedl nad nimi vládnouti. — Ve Vídni jmenovali ho lidé, s nimiž byl v spojení, „velký český vozka“, což platilo i povozu jeho i osobě. Byl Hájek muž vysoký, mohutných oudů, jak se k jeho zaměstnání dobře i příslušelo. Vysoké jeho čelo a široká brada s hlubokým důlkem ukazovaly na ráznou povahu, v jasných, modrých očích bylo ale také viděti velikou dobrotu srdce. Když se smál, objevily se dvě řady silných bílých zubů jako zed. — Vlasy tmavokaštanové nosíval přistřižené, jak se říká, „podle rendlíku“. Na hlavě měl široký klobouk plstěný, na němž za šňůrou, když byl na cestě, vždy plno mejtních cedulek zastrkáno bylo. — Na krku měl černý hedvábný šátek s dlouhými konci a přeseň vyložený límec od košile. Modrou vestu s olověnými knoflíčky a též takovou kazajku, vyšívanou z předu. Boty těžké až přes kolena, černé koženky a okolo pasu těžký opasek, to byl jeho oděv. Přes ten na cestě v zimě nosil dlouhý bílý kožich, v létě modrou plátěnou halenu, u rukou a u krku bíle vyšitou. — Když tak, v mohutné pěsti nesa bič, povolným krokem vedle povozu se kolísal, lidé se po něm obraceli, řkouce mezi sebou: „Ten Hájek, to je člověk jako obr! A jakou on to má správu. Vůz jako ze soustruhu, koně jen to jiskří, a nákladu, až všecko praští!“ — „Přáno mu, je to dobrý člověk,“ říkalo se ale vždy, když byla řeč, jaké má v povoznictví štěstí.

Míval Hájek rozličného nákladu sem i tam, zboží kupecké i střížné, víno, barvy, jak se co nahodilo. Obstarával také rozličné trety pro paní a vyřizoval taková objednání s ochotností a správností. — Také cestovníci, kteří si nemohli dostavník zaplatit, rádi s ním jezdili, neboť je dobře obstaral. — Náklad, který Hájka skoro žádnou cestu neminul, byli malí chudí chlapi a děvčata, jichž rodiče do Vídne posílali, aby si tam našli učení nebo službu. Byly to děti nejvíce chudších obyvatelů z okolí Náchoda, Nového Města, Dobrušky, Opočna, také výše z dědin od Kladského pohoří. Byly to obyčejně chlapi od desíti do třinácti let a děvčata od patnácti do dvaceti; málokterý z nich byl jaktěživ dvě hodiny za domácí humna přišel, málokterý znal číst, neřkuli psát. A ty mladé, nezkušené hochy posílali rodiče do Vídne, davše jim na cestu požehnání, bochníček chleba, několik krejcarů peněz a naučení, aby spoléhali na Pána-boha a dobré lidi; sami pak těšili se: „Když tam jiní došli, dojdou také oni, a když se jiní neztratili, neztratí se také oni!“ — Kterí rodiče měli pro děti více citu, nelitovali několik grošů, čekali, až jel některý známý vozka do Vídne, a tomu pak dítě svěřili a poprosili ho, aby mu ve Vídni ukázal, kde by si mělo mistra nebo službu hledati. Ale ono je pořádku takových milosrdných a nezištných lidí jako byl pantáta Hájek, který vida po silnici takové ubohé vandrovníky jíti, na vůz je bral, po cestě živil a ve Vídni ještě na místo zavedl, jak to od otce již vídal, když s ním co mladík někdy do Vídne jezdíval, kamž starý obyčejně plátno vozíval. — Otec jeho měl jen jeden vůz o dvou párech koní; ale když se trefilo, že dojeli na cestě chudé pocestné nebo dokonce děti, které šly do Vídne na učení nebo do služby, tu říkával synovi: „Jiríku, jdi, udělej místo na voze, svezeme je, však se tam ještě dost vyběhají!“ a svezli je obyčejně až do Vídne.

Ačkoliv si otec jeho všecko počítal, kde co na cestě vydal, takové vydání nikdy do oučtu nekladl. „Co dobrého uděláš, to nikdy nepočítej, to je jinde zaznamenáno!“ říkával

Jiříkovi a Jiřík podržel slova ta v paměti. — Starý Hájek nejezdíval po celý rok do Vídně, jen v jisté doby, když se právě sešel náklad plátna, mimo to zabýval se hospodářstvím. Jiřík musil vychodit školní léta a potom chodil k panu páterovi na opakovači hodiny. Když se naučil česky číst, psát a počítat, poslal ho otec do Broumova na výměnu (na handl) za chlapce tamějšího, který se učil u nich česky, a Jiřík zase učiti se měl v Broumově němčině. Chodil tam do školy, a za dvě léta, maje vtip, naučil se německy psát a číst i v tamějším německém nářečí mluvit. V tom roce umřel mu mladší bratr a on zůstal jediným. — Otec si proň přijel, i radili mu, aby dal hochu na studie, že má dobrou hlavu. „Ah,“ řekl na to starý, „dobrá hlava každému svědčí, nejen pánům; dobrá hlava se neztratí. — Jestli hoch chce, nechť se učí, ale nežli by měl z něho být potom špatný student, ať je raději pořádný sedlák nebo vozka. Nechť si volil“ — A Jiřík volil jíti s otcem domů. Přihlížel k hospodářství, jezdíval s ním někdy do Vídně, až otec umřel. Matka chtěla po smrti otcově do výminku s nezletilou dcerou, a Jiřík aby se oženil; ale on nechtěl, ač mu bylo pětadvacet let, o ženění ani slyšeti. Odevzdal matce hospodářství, sám zřídil si nákladní povoz a začal jezdit pravidelně každý měsíc do Vídně.

XI. Z POVÍDKY „PAN UČITEL“

VE STARÉ ŠKOLE CHVALKOVSKÉ.

Vidouce učitelovu opravdovou nábožnost, tvářili jsme se všickni po něm, aniž komu na mysl přišlo mezi modlitbou se ohlížeti, rozprávěti, tím méně dováděti. Někdy, zvláště kdy jsme se připravovaly ke svaté zpovědi aneb ku sv. přijímání, pokleknul před křížem a předříkával nám krátké sice, ale dojemné modlitby. Po modlitbě následovala *píseň* buď obsahu nábožného, aneb podněcující k učení, k mravnosti, k pilnosti, načež jsme začali se učit. Ohlížela jsem se chvílemi po rákosce, po oslovské lavici, po pytlíčku s hrachem, na němž prý děvčata klečívají, po černé tabulce a po jiných strašidlech, ježto jsem si z domova přinesla. Ale ve chvalínské škole nebylo ani oslovské lavice, ani rákosky, ani černé, ani jiné potupné tabulky. V čele světnice, na bílé stěně, visel pěkný *obraz*; Kristus, jak žehná maličkým; nad stolem pana učitele visela podobizna císaře pána a vyobrazení města Prahy a na poboční zdi visela mapa Čech a v rámci za sklem čistě napsaná mravná průpověď, obyčejně každý týden jiná. V pondělí totiž vyvěsil pan učitel při krasopisání předpis ten, který v celém předešlém témdni byl nejpěknější. Psali jsme při krasopisu vždy toliko *jednu průpověď*. Napřed ukázal pan učitel jednotlivá, buď těžší aneb snad méně známá písmena, kteréžto jsme po něm psali na tabulkách a v sešitech svých; též slova celá napsal zprvu, a prohlédnuv hnedle všem písařům práce jejich, shledal, že to půjde a napsal konečně celou, avšak jen jednu a krátkou průpověď. Bývalyť průpovědi ty vždy užitečné, a poněvadž byly krátké, a my je po celou hodinu psaly — při čemž nám neustále pan učitel po ruce byl —, hluboce v paměti nám utkvěly. Kdo tedy tu neb onu průpověď nejpěkněji napsal, tomu stala se ta čest, že dal pan učitel písmo jeho za sklo, kde zůstalo až zas do druhého pondělí.

Nedaleko dveří v koutě byly zelené kachlové, starodávné kamna, ale v zimě vydávaly příjemné teplo. Na protější straně světnice bylo tré oken, skrze něž bylo viděti na zámek, za zámkem na zelené návrší a borový lesík. U kamen stála *almara*, v níž byly spisy, knihy a jiné vyučovací úpravy a pomůcky. Když pan učitel prvníkrátě almara před mýma očima otevřel, štochla mne Barča loktem, a ukázavši hlavou do almary na knihu v červených deskách se zlatou ořízkou a okrasami, šeptala mi: „To je ta zlatá kniha!“ — „A kde je černá?“ ptala jsem se jí. — „Černé my nemáme. Do zlaté knihy zapíšu se ty nejhodnější, a o zkoušce se čtou nahlas a potom dostanou od pana vikáře obrázky a knížky.“

Ale v též skříni spatřila jsem také všeliká *zvířátka*: veverku, kolčavu, tchoře a jiná mnohá; ano i ptáky, kterých jsem posud neznala. Stáli, seděli tam. Však to mi hlavu mátl. Jak jsou tam živi? Proč nejsou venku? To mi divné bylo a chtěla jsem se již Barči ptát, když v tom pan učitel, čta s malými „o veverce“, šel a vyndal z almary veverku, sedící na pařízku, a ukazoval ji, vypravuje a tázaje se po její podobě, potravě, povaze a způsobech života. Tu jsem teprve upozorovala, že nejsou zvířátka ta živá, ale jen vycpaná. A když na otázku pana učitele: „Což se vám, dětičky, na veverce nelíbí?“ já odpověděla, že všecko pokazí a rozkouše, a on s touto mou odpovědí spokojen jsa, ji opakoval a dětem vykládal, tu já oblažená usednouc, nespustila jsem více s něho očí ani uší, po celé vyučování jen myšlenka na zlatou knihu a touha: kýž bych v ní už zapsána byla, vytrhovala pozornou mysl mou. Když jsem přišla ze školy domů, ptala se mne Anežka: „No, ukaž se, jsi-li celá, jestli tě tam kousek neukousli?“ — Neřekla jsem nic, jen jsem se usmála. Odpoledne ale bez pobízení jsem vzala mošničku a s chutí do školy pospíchala.

XII. Z POVÍDKY „CHUDÍ LIDÉ“.

OBYDLÍ NĚMCOVÉ V ČERVENÉM KOSTELCI.

Naproti faře byl domek, který se ode všech ostatních lišil čistou úpravou. Celé průčelí bylo bílé jako sníh, u oken byly letní zelené okenice, hlavní dvěře a vedle nich jedny od polovice se skleněnými okny byly hnědé. Za sklem těch dveří bylo viděti rozličné věci: kalouny, vřetena, trubku malovanou, dýmky, fíky, míče, strakaté harasky, slovem věci, které svědčiti měly, že tam bydlí kupec. Pak se vyznamenával ještě zídka, která celou šířkou domku zděna byla a bílými dlaždicemi pokladena. Vybíhala skoro půl sáhu do silnice, a se stran vedly na ni dva stupně. Do toho domku, když jsem se po městě ohlédl, vešla jsem. Sín byla jen asi dva kroky široká, ale zdála se širší, protože byla světlá, vybělená, bílými dlaždicemi vydlážděná. Bylo v ní mimo dvoje hlavní domovní dvěře, zpředu a nazad, ještě patero menších. Zpředu hned byl u jedněch zvoneček, z čehož soudila jsem, že vedou do krámu. Zaklepavši na druhé, na pobídnutí, abych vešla, vešla jsem do prostranné, čisté světnice. U okna, na němž bylo plno květin, seděla děvče as třináctileté velmi sličné a šilo. U stolu seděla domácí paní, baculatá, velmi veselá, přívětivá tváře, v černém kabátku, dlouhé sukni, majíc červený hedvábný šátek uvázaný na hlavě. Sedíc u vysokého kolovrátku, tak zvaného kozlíku, předla len. Hned vedle ní protahoval se mourovatý kocour. U nízkých kamen, při nichž i plotna byla, seděl na lavici domácí pán, nevelký, spíše hubený než tlustý, snědé tváře, ale velmi dobrého vzezření. Měl na sobě tmavěmodrou kazajku, též takovou vestu i spodky dole vyhrnuté, bílý šátek na krku, pantofle a na hlavě černou aksamitovou čepičku na způsob malé homole cukru, kterou, když jsem přišla, smekl. Pod čepičkou se mu kroužilo na sta černých kroužků, které mu k jeho dobré tváři mnohem lépe slušely než ta čepice; ale to on, myslím, ani nevěděl. Seděl u nízkého kolovratu a předl koudel, čemuž jsem se nepodivila, vědouc, že v té krajině muži, ženy i děti předou. Vedle něho na lavici ležel modrý šátek a piksla. Když jsem vešla, kolovrátky se zarazily, a děvče, začervenavši se, po očku podívalo se na mne. Řku, že mi v hospodě povídali, že by u nich byl prázdný byt.

POŽÁR.

Oheň skákal brzy na ten, brzy zase na onen dům, a z Martoňovic domu vyšlého val jako věž. Nebylo možná už nikde postát. Na rynku nikdo vydržeti nemohl, od boku nebylo k domům přístupu, stříkaček nebylo důstatek, ani tak daleko nedonášely. Byli isme již zcela v zoufalství. Jak jste viděla, paní, hoření díl města je všecek ze dřeva, a hned ty chalupy za Martoňovic domem jsou pod doškami. A nahoře už jsou stodoly; ty byly skoro plné. Za stodolami táhnou se pole, byla na nich ještě nepokosená pšenice, ječmen, a tak co je, to by se bylo znalo a nebylo by nám praničeho zůstalo; snad bychom byli museli hladu mřít. Proto jsme spínali ruce jen k Bohu; lidská pomoc už tu nic nebyla platna. Měli jsme tehdaž staříckého faráře. Když oheň vypukl, nechal faru farou, šel do kostela a s kostelníkem odnášeli drahé věci a velebnou svátost do širého pole. Přes celý oheň setrval pak tam v širém poli za hřbitovem. Ženy nosily k němu děti a věci, a on mezi tím klečel a modlil se. Když bylo nejhůře — no, však ty, Františko, jsi byla venku a víš to lépe, já byl u stříkaček,“ obrátil se domácí na ženu.

„Ba, já na ten den do smrti nezapomenu. Plakaly jsme, modlily jsme se, ruce spínaly, jako beze smyslů byly jsme strachem a hrůzou. Pan farář se ale vždy modlil a s ohně nespouštěl očí. Najednou bylo slyšet křik: ‚Martoňovic dům hoří, po všem jest veta!‘ Tu se vzchopil pan farář, ustrojil se do kněžských šatů jako když jde o slavnosti k oltáři, vzal velebnou svátost, řekl nám: ‚Modlete se, děti, aby Bůh všemohoucí to zlé odvrátil!‘ a šel pořád do polí k hořejšímu městu. Velebný stařeček kráčel rychle a tak nesl hlavu

vzhůru, že se nám zdálo, jako by to nebyl ani on. Pak jsme ho viděli zrovna nad Martoňovic domem. Stál tam jako v ohni a velebnou svátostí přežehnával oheň,“ pravila paní.

„My byli již nahoře a chtěli právě střechy trhat, když se tu pan farář mezi námi octne, jako by spadl s nebe. Odhodili jsme háky, klekli a modlili se s ním. Jiskry na nás padaly, oheň vyšlehl každou chvíli do výšky, jako by snop ohnivý vyhodil. A vidíte, tak blízko byly doškové střechy, a přece ani jediné stebélko aby se bylo vzňalo! Pan farář stál s velebnou svátostí dlouho nad ohněm, modlil se, až krov domu s hrozným praskotem spadl. Dále oheň nešel. Bylo to věru jako zázrak Boží!“ řekl starý.

JAKUB HALINA.

Za chvíli vycházel z farních vrátek muž vysoký, mohutného těla, trochu shrbený. Měl na sobě halenu, košili a spodky, vše z hrubého, režného plátna, na nohou dřevěnky, krk a prsa holé, okolo pasu úzký řemínek.

„Tak chodí celý rok; v neděli má šat z bílého plátna a boty, a v zimě vlněnou halenu a spodky a vysoké bačkory. Na hlavě v létě v zimě nízkou vlněnou čepici s černým prýmekem,“ povídal domácí. „Býval vojákem a ve Vlaších také byl kolik let, a o vánoce. Nový rok a velikonoce bere vždy na sebe vojenský šat, když jde na hrubou; jindy ho má jako svátost ukrytý v truhle. Ten šat, co nosí, sám si zřídil, když se vrátil z vojny. Nikdo zde takovou halenu nenosí, než on; a proto mu říkají „halina“. A ta přezdívka tak zdomácněla, že na jeho pravé jméno každý zapomíná. Jmenujeme ho u nás ale obyčejně *Jakub*.“

V tom Jakub řečený do dveří vešel. Pozdravil, ale kdyby nás bylo více bývalo v pokoji, nebyla bych věřila, že ten mládenecký hlásek vyšel z prsou tohoto silného muže. Hlava jeho byla neobyčejně pěkná. Čelo vyklenuté, nad obočím jen as tři hlubší linie; s čela až do polovic hlavy nebylo žádných vlasů, ale vzadu a podél skrání byla lebka hustě šedinami obrostlá, které se mu v týle a za ušima stáčely v kroužky. Nos orličí, ústa pěkně stažená, pysky úzké a za nimi zdravé, bílé zuby. Bradu trochu dohora vyhrnutou a uprostřed malý důlek, bradu to, která sluší tvářím ušlechtilého rázu. Pleť velice čistou, ba svěží jako u děvčete, s kterou jeho šediny ani nesouhlasily, oko modré jako nebesa, čisté, výrazu skoro dětinného. Překvapila a mile dojala mne jeho tvář, ale hlasu jeho nemohla jsem dlouho přivyknout.

Že jsem si poctivého, šlechtného Jakuba velmi zamilovala, samo sebou se rozumí. On záhy také měl takovou důvěru ke mně, jako k mému domácímu. Mimo náš dům a na faře, kde ctili poctivého člověka a správného dělníka, neznali ho lidé; mysliliť, že je trochu blázen, nanejmeně nerozumný jak dítě, a ledabylo s ním mluvivali. On ale každému byl úslužný, ku každému upřímný. Když nastaly pršky, sněhy, bláta, tu ho bývalo vidět každé poledne a večer, jak přenáší děti ze školy přes bláto a vánice na náměstí. Tu zase pomohl donést staré babičce kolovrat, vida ji vléci se s ním do přástvy, tu těžké ženě vody sám nanosil. Všeho toho on si povšimnul, jakkoli se zdálo, že jde s hlavou sklopenou; kde třeba bylo úslužné ruky, nebylo rychlejší nad Jakobovu.

Jednou v noci ustlala jsem si do síňky, poněvadž v předním pokoji dušno se mi zdálo. Okna jsem si otevřela a ležíc dívala jsem se do krajiny a na tichý, září měsíce podivně osvětlený hřbitov, který mi přímo před očima ležel se svými rozličnými pomníky, živými květinami a stromy, malovanými kříži dřevěnými a chladnými kameny. Rozličné myšlenky proháněly se mi hlavou, přebíhající od smrti k životu, od žalu k radosti a zase nazpět. Posléze byly oči sice na hřbitov upřeny, ale duše na zcela jiných místech. Tu jako by se mi něco před okem kmitlo — a ještě jednou; proberu se, zpatuju se, bystřeji se dívám na hřbitov; mnu si oči — a viděla jsem přece jen rozhrabaný rov a jako by chvílemi zem z něho hrnula dohora. Dodala jsem si smělosti; vstanu, a blížeji přistoupnouc k oknu, dívám se ještě bystřeji. Tak to bylo a nejinak! Ba najednou vyhrnulo se něco černého, dlouhého — hned za tím ukázala se hlava a postava bílá vylízala z hrobu... Já stála jako zkamenělá; že by se tu dělo cosi nadpřirozeného, nemyslila jsem, a přirozeně nevěděla

jsem, jaksi to vyložit. Ale to jistě, že jsem se třásla, a strach že mne pojal, když postava skrze vrátka — mně se zdálo, že je ani neotevřela — do polí prošla a tam zmizela — a když hned nato odbila jedenáctá.

Jak jsem se dostala do pokoje, do postele, ani nevím. Ráno, když slunce svítilo, zdálo se mi to všecko jiné. Stydělat jsem se pak a myslila, že to byla snad v polosnění rozdrážděnost mysli, a proto jsem se ani raději nikomu nepochlubila. Ale celého dne mi to leželo na mysli. Odpoledne jdu do zahrádky. I napadlo mi podívat se na hřbitov, jestli bych tam nějaké známky mého snu nebo vidění shledala. Ze zahrádky vidět se tam nemohlo, zeď byla vyšší než já. I vyjdu vrátky, obcházím hřbitov a podle hrobařova stavení malými dvířkami, poněvadž velké, jimiž jsem viděla postavu v noci proklouznout, zamčeny bývaly — vešla jsem na hřbitov. I jdu zrovna k tomu místu, a tu vskutku země vyházena okolo hrobu, a z hrobu se na mne podívalo dvě modrých, jasných očí a jemný hlásek mne pozdravil: „Dej Pánbůh dobrý den!“

„Ale, Jakube,“ povídám, neboť se mi tím hned vyjasnilo, „co tu děláte? Vy jste mne dnes v noci hrozně polekal!“

„Já — já? — Prosím, vzácná paní, vždyť já jsem ani večer v domě nebyl. Měl jsem do noci ve škole práci a pak jsem v noci kopal hrob. Umřel Beneš od rybníků, V noci jsem ho dobře vyčistit nemohl, proto jsem se teď přišel podívat. A cože jsem měl udělat?“ ptal se nedočkavě a z hrobu vylezl ven.

Sednuvši si na zelený rov do stínu košatého jasanu, jenž se nad nim klenul, začnu Jakubovi povídat, co se mi přihodilo. Neusmál se, jen se důvěrně na mne podíval, řka: „Není divu, noc je noc! Ale ti tu odpočívají v svátém pokoji, těch se není co báti. Já tu byl snad každou hodinu v noci.“

„Ale vždyť vy nejste snad hrobařem?“

„Ne; ale hrobař je stár. A tu on si mne zjednal i dává mi od hrobu polovic, co sám dostává. Je stár, dětí nemá; kdyby mu někdo jiný tu práci neudělat, on by ji už zastat nemohl a ztratil by službu. Minulot mu osmdesáte let. A proč bych to neudělal? Mám o málo víc než poloviční léta a silné údy.“

„Máte dobře, Jakube. Však se vám to jednou shledá.“

„Jak Pánbůh dá. Dělán, co jsem si umínil: sloužím Pánubohu a lidem, jak umím a mohu, a prosím Boha, aby tu moji službu mile přijal, když už nemohu být více platen.“

XIII. Z KORRESPONDENCE BOŽENY NĚMCOVÉ.

VERONICE VRBÍKOVÉ V BRNĚ.

I.

Přijmi, Veroniko milá, sesterský pozdrav na přivítání do našeho spolku bratrského.²⁷ Je to malý spolek, avšak doufejmež a pracujmež k tomu, by se zmáhal. Smutný úkaz to, že spolkům k záhubě lidstva utvořeným lépe se daří než takovým, které si za úkol vzaly lidstvo v lásce jednotit a spojovat. List Tvůj, sestro milá, byl mi velmi milý, nejen že mne o jednu sestru bohatší učinil, ale že sestra ta Moravanka je. Ty zajisté uhodneš, proč to povídám. — Píšeš, že dávno již chtěla jsi psáti mně, zdálo se ti, že ač rovny jsme sobě v smýšlení, přece já skutky svými daleko předčila jsem Tebe. — Nemejliž se, Verunko drahá, a nepřeceňuj zásluhy mé, nestav mne tak vysoko nad sebe, ale raděj přiviň v duchu k srdci svému a já Ti upřímně vyznám, že vůle moje sice dobrá, ale skutkem že posud velmi málo jsem vykonala. Či kladeš tak velkou cenu na ty pohádky a ostatní maličkosti, co jsem napsala?

Proto, Verunko, nechval mne nikdy, jsou to maličkosti. Povídáš, že jsem příkladem a slovem mnohé odcizené dítko národu získala, v tom máš pravdu; přálo mi štěstí, že jsem našla duše chytlavé, které mi porozuměly — a lehko bylo mi vykonat svátou moji povinnost, kterou i Ty ráda bys vykonávala — vím to — kdyby se Ti příležitost naskytla. Já mám denně příležitost vykonávat tuto milou povinnost, neboť jsem matkou. I ty, Verunko, snad se ji staneš, a potom nebudeš více naříkat muset, že jsi na světě neužitečná.

Nyní jsme, co se těch předností týče, srovnány! — Věř mi, Verunko, já skoro již na Vás Moravanky nevrhá byla; měla jsem příležitost poznat několik Moravank, ale jen jedna z nich nestyděla se mluvit moravsky, a jak se zdálo, z přesvědčenosti milovala svou řeč a vlast; povzbudila ji k tomu, jak mi řekla, dcera profesora Lorenze.²⁸ Ty ostatní nemohu chválit, jsou to duše odnárodnělé, hloupé, které se nestydí hanbu kydat na národ svůj a kořit se cizotě. — Bohužel, takových je i v Čechách větší díl. — Jedna paní ouřednice, rozená Moravanka, ta ač má muže horlivého Čecha, přece na nejvýše nenávidí vše, co českého, dítky nesmí mluvit ani sprostou češtinou ani moravsky, ba i čeládka musí se alespoň těm obyčejným formulím učit po německu. Muž je nad tím nespokojen, nešťasten, ale co plátno, musí poslechnout, co paní velí I — a ta je z nóbl klasy. V Moravě prý nikdo „aus der besseren Klasse“ nemluví moravsky. „nur das gemeine Volk“. — Bohužel jsem to také pozorovala, když jsem se po dvakráte v Brně²⁹ několik hodin pozdržela. A ta nenávisť k nám Čechům, k těm pánovitým, falešným Čechům! Je to věc smutná a tím smutnější, ano se mi zdá, že je hluboce zakořeněna i mezi sprostým lidem venkovským.

Jak mile překvapil mne tedy list Tvůj, dívko rozmilá! Prála bych jen, by v nás obejmuly se v duchu oba národy; dokud láska nespojí národy slovanské, nezdá se mi, že by cos velkého vyvedly. — Stejskáš si, že stojíš osamělá, co sestra Tvá zemřela;³⁰ o kých jsme blíže, bych Ti já v každém ohledu sestru vynahradit mohla, a Ty mně též moji ne sice

Pozn. Veronika Vrbíková provdala se r. 1853 za *Matěje Mikšíčka*, známého sběratele pohádek a pověstí moravských, úředníka dráhy v Brně. Zemřela 19. listopadu 1891. Vynikala velikou lidumilností a českým uvědoměním.

²⁷ „Bratrstvo Klácelovo“ bylo volné sdružení osob s Klácelem stejně smýšlejících, směru vlasteneckého. Členové i osobně se neznajíce, si tykali, nazývajíce se bratry a sestrami. Založeno bylo Klácelem r. 1850.

²⁸ Vlasteneckého učitele v Kroměříži, Františka Mírovíta Lorenze, rovněž přítele Klácelova. V Brně oné doby prof. Lorenze nebylo.

²⁹ Na první cestě své do Uher a zpět.

³⁰ Starší. Marie, jež zemřela součotínami.

zemřelou, ale vzdálenou sestru³¹ vynahradila bys. Mám sice muže, ale bývají doby, kde nám ženského soucitu potřebí, muži nám zřídka kdy rozumějí, zvláště některý. Já sice Klácelovi vše, co na duši mám, povím a svěřím, ale Tobě bych ještě více svěřit mohla. Zdaž scházíte se častěji s bratrem Klácelem? Já závidím ti, že můžeš být jemu tak na blízku, věř mi. Verunko, on je přítel upřímný, a nemám já milejšího nad něj. — Prosím Tě, výzvěď na něm a piš mi, co by mu udělalo potěšení, jaký dar ode mne, ráda bych mu nějaký dar dala a jsem v rozpacích co; avšak neprozrazuj mne. Ještě jednu prosbu; řeklo se mi, že v Brně látky na ženské pláště mnohem lacinější jsou než u nás. Bud tak laskava a poptej se, zač je loket vlněné látky jednobarevné; ráda koupila bych si na plášť, a zdá se mi to u nás příliš drahé; stojí zde loket krátký 6 zl. v. č. Jen se ale nehněvej, že Tě na poprvé komisemi obtěžuji. Já se budu těšit, že mi co nejdříve odepíšeš a zase tak upřímné, jako po první. Bud s Bohem a důvěřuj vždy v sestru Tvou.

Vždy Tvá upřímná sestra

25. listopadu 1850.

Božena.

II.

V Praze. 22. ledna 1851.

Ač bych ráda již opět list od Tebe v rukou měla a v něm pokračování života Tvého mladistvého, přece nebylo možná dříve Ti psáti; ani nevím, co to v té Praze za dusivé povětří, které mně nikterak nechce jít k duhu. Jsem zde velmi nespokojena, a kdyby nebylo rodiny Hanušovic,³² věru bych nevyšla z domu; není to již, jak to bývalo, a co se mi zdálo před několika léty krásné, ideálně, to jak nyní vidím, je také jen líčená prázdňá forma, tak že divím se, jak jsem je mohla kdy za něco jiného držet. To mi věř, Verunko, já vždycky okřeju, když se setkám v životě s pravým přirozeným člověkem. Zdá se mi, že dobře mi rozumíš, a že i Tobě tak je, neboť z Tvého listu soudíc, poznávám, že ta společnost lidská všude je stejná, sice bys nemusila byla tak dlouho hledat duši soucitnou, stejně smejšlejší. — Tvá důvěra velmi mne těšila, i milo mi bylo, že tak vroucně ke mně se tulíš, Tvou zemřelou milovanou sestru ve mně nalézti doufáš! Nevím, co Tě k tomu pohnulo, že tak úplně ve mne doufáš, neboť ač já Ti důvěrně vešla vstříc a ruku Ti podala, přece neznáš mne zevrubně a snad až mne poznáš osobně, nebudu Ti již tak milá. Ale klamu se neboj, Verunko, lásku upřímnou, soucit vřelý vždy najdeš u mne, a možná-li mi bude, vynahradím Ti Tvou Marii, kterou tak vřele oplakáváš; ovšem kdybychom byly u sebe, bylo by zcela jinak, tuť by si vždy mohla útěchu hledat na srdci mém, těšily bychom se aneb spolu si poplakaly.

To písmo sebe vroucnější nevynahradí živé slovo. Snad se to stane, co si přejeme, totiž poznati se ve spolek, až pojedu do Uher, nač se věru již těším. — Jen si mne nepředstavuj jako nějaký ideál, abys potom se nezklamala; co ti mužští o mé osobnosti soudí, to nebudu Ti opakovat, ti nás obyčejně obelhávají, jednou z nás anděle, po druhé ďábly tvoří, jak se právě dle jich rozmaru chováme, ale lidé hodnověrní praví, že mám tvář, jak se říká, dobrou a velmi upřímné, přívětivé oči. — Tedy se Ti snad také budu osobně líbit; není ten zevnějšek věc jen vedlejší, to zajisté víš, a proto jsem to o mé osobě podotkla. Někdy ovšem ten zevnějšek tuze šálí, ale nezkalené bystré oko pozná brzy, co zlato a co sprostý kov. — Já se velice těším na Tvůj životopis; tak jako Ty, sestro, nařikají mnozí na to převrácené, nepřirozené vychování; mohlo z nás být něco jiného, kdybychom byly měly lepší zřízené školy. A posud, co se stalo v tom ohledu? Dávají flastríky brzy sem brzy tam, jednu ránu zahojí a deset jich nechají otevřených, ale tam kde kořen pravé nemoci obce, tam se nikdo neohlédne.

³¹ Adélu, jež dlela ve Vídni u příbuzných.

³² Dra Ign. Hanuše.

Já také více po německu vychována jsem byla, a jediné moje babička, taková upřímná staročeská, jakých posud leckde nalézáme po Čechách, jen že si jich nevšímají, ta napomínávala mne k lásce k vlasti, povíдалa děje z historie české, nejraději o Libuši a Přemyslovi, a hleděla vždy zošklivit mi němčinu. Dokud jsem byla malá, poslouchala jsem ji, ale jak jsem dorůstala, opírala jsem se proti tomuto brojení na němčinu, zastávala jsem ji, neboť jsem velké zalíbení nacházela v knihách německých, a to české čtení a ta řeč zdálo se mi tuze sprosté. Mluvila jsem sice více česky než německy, ale ta němčina se mi přece lépe líbila. — Byla jsem již kolik let vdaná, když se mi dostaly do rukou spisy Tylovy; ty mi hnuly srdcem a živě mi na mysl uvedly dobrou mou babičku. Stála přede mnou skvěle, krásně, jako obrázek prosté upřímné lásky vlastenecké. Upomínky na moje dětská léta obživly jasně v duši mé, slyšela jsem všecka ta slova a srdečná napomínání a přemýšlela v mysli své a uznala pravdu jejich. Tak poznenáhla upevňovala se ve mně láska k jazyku mateřskému a k národu, z něhož jsem pošla. To vlastencování však, to koketování vlastenecké našich děvčat, to se mi do duše protiví; každé třetí slovo je láska k vlasti, je to Samá mašlička červeno-modrá, bílo-červená, bez které kdyby se na ulici ukázaly, myslely by, že česká zem zkázu utrpí, a když to blíže poznáš, vidíš holou prázdnotu, nic než přetvářku.

Z DOPISŮ DRU JANU HELCELETOVI.

List čtvrtý.

17/12 51.

Kdybich nevěděla z Tvého předposledního listu, že to v září, co jsem Ti poslední psala a Tě viděla,³³ ani bych tomu nevěřila. Jak ty dni při vší starosti ubíhají, jako vlny; co v takové vlnce kapek — co za den myšlenek! Ale je to hezky rozumný začátek! Já vím, že se již lekáš, co dále? Neboj se, já jsem umínila si psát zcela střízlivě, a že jsem právě v takovém humoru, doufám, že nebudeš mít nic proti mému listu k namítání. Nebude v něm žádných illusí ani červánkových září, jak jsi onehdy se vyjádřil. O té nemoci³⁴ psát — to nežádáš, vid' věda, že mne mrzí; jen tak něco podotknu. Matouš beztoho dostával denní zprávy a řekl i Tobě někdy. Kdybich byla umřela a on psal můj životopis, nesmělo by tu nic chybět, ani ta nejmenší maličkost, neboť v živobytí „znamenité literární osoby“ nesmí se pranic vynechat; toho důkaz dal nám mnohý v „Historii literatury české“. —

Dva dni tomu, co jsem vstala s úmyslem, zůstat již celé dni mimo postel, ale nejde to; chvílemi ráda hledám lože. Dr. Čejka řekl; „Když chcete vstát, tak vstaňte!“ a doložil: „však umřem tak jako tak.“ — To je pravda. — Dr. Lambl se hněval, že vstávám; chtěl, abych vydržela do vánoc v posteli, abych alespoň nějakou úlevu cítila, upřímně se však také přiznal. „že by ještě ani potom nebylo pomoci a že se nedá nic při té nemoci dělat.“ Mám se trápit v posteli; to se raději budu trápit mimo postel a zkusím to, jestli si tedy má staročeská přirozenost pevná (jak jsi řekl Ty) ještě jednou sama pomůže. — V celku mi tedy není skoro o nic lépe. — Také čekám ty dni muže a myslím, že by mu bylo nemilo najít mne v posteli; mimo to přibude i domácí práce, a tedy vidíš, že je mnoho příčin pro mé neposlušnost. No ovšem, jestli to nepůjde, vzdám se těm pánům opět na milost. Já se té smrti ani tak nebojím, jako dlouhého postonávání — člověk za živa odumře všemu a zpomrzí se i sobě i jiným. Když už má přijít, tedy jako blesk ať mne zachvátí; jen ale ať ještě počká. Byla doba, kdy mi to bylo lhostejno umřít — teď ale ne; dokud jsem, jsem. Ráda viděla bych děti poněkud samostatné, všelicos pracovala a přála si vidět svit lepší

³³ V České Třebové.

³⁴ Dle listu Hanušova na Helceleta byla to nemoc „hydrothorax“. (List ze dne 12. února 1851.)

budoucnosti. Řekneš; „Vidíme, ta Božena je chytrá, co ona si všechno přeje,“ a ona by si ještě více přála, kdyby se dalo vyplnit jen.

Tvůj předposlední list byl pln podzimních myšlenek a stesků, ach, jako by Ti mráz byl všechny, všechny květy zničil. Avšak je to teď čas, že by si mohl člověk zoufat, kdyby nebylo té trošky naděje. — Když se dívám do té těžké, šedé mlhy, která nás jako můra tlačí, na ty holé stromy, z nichž listy zežloutlé jeden po druhém opadaly, jako ty naše naděje opadávají; když tu nejasnotu, prázdnotu, to ochabnutí, ten smutek všude pozoruju: je mi teskno, mrazí mne a přála bych si mít křídla, abych mohla zaletět jako to ptáče do krajů krásnějších, kde vane teplejší, svobodnější vzduch: avšak když mi hněv a lítost nad touto nemožností skutečnou slzu vynutí, zahouknu si na ty zlobohy, kteří již se hrnou a své drápky zabodnout by chtěli do mého srdce a svým jedovatým dechem krev mi zkaliti, — i sahám po číši, kterou mi k občerstvení podávají dobré moje víly. Ty divotvorně ihned rozplášují děsné chmury, šedou oblohu mění v modrou, lemují zlatem, zem šatí v roucho zelené a v ty květy zvadlé vdechují život a v tu krásnou přírodu kouzlí obraz nejkrásnější člověka dokonalého — svobodného. — Tak mi rozprávají ty obrazy dále — dále. —

Vidíš, tak já se opojuju³⁵ na chvíle a zapomínám na tu bídáckou skutečnost.

O Ty Ivane! Věru by člověk mohl myslet, že máš hlavu jako jabloň, oudy svadlé, mysl chorou, kdo Tě slyší tak truchlivým hlasem chválit „mladictví“. Kdož by si nepřál být mladým? ačkoliv nevím, chtěla-li bych stejně živobytí ještě jednou prožít. Ne, já kdybych měla volit, tedy bych si přála narodit se znova as za dvě stě let, anebo ještě později, neboť nevím, bude-li do té doby takový svět, v jakém bych já chtěla žít s rozkoší! — Nač tedy se trudit! — Ale víš: co je mladší, je dražší, co starší, to pravější, a nemá-liž i září a říjen svých krasot? ovoce sladkého? i květů dost, byť i žádných růží stolistých? A je Tvůj věk výše než ze září do října?³⁶ — Co naříkáš? Ach, ten věk není jediná tíže a ta nejmenší, kdyby nebylo jiné — ne-liž?

Co Ty nyní děláš? Škoda, že nejsou nyní doby k vydávání! Je to bída! Proč ale nepíšeš něco z přírodních věd? Naše literatura je v tom oboru špatně zastoupena, chudá, mělo by se Ti té bídy slitovat, cítit v sobě dostatečné síly k pomoci. Nedostal jsi nabídnutí pracovat pro Slovník encyklopaedický, co Palacký chce vydávat? — Teď bude i Matouš více psátí moci! Jen kdyby směl člověk psát, co by chtěl. Četl jsi překlad jeho „Tulifantchen“?³⁷

18/12

Právě jsem dostala zprávu o odvezení Havlíčka do Tyrol. Nic, pranic nedokládám, jen že snad i já brzy budu naříkat jako Ty; „Jen pryč, pryč odtud!“ — Věru nejsem s to psát.

20/12 ráno.

Včera psal mi Matouš, že je konec s „Novinami“, já se nedivím ničemu. Chudák, teď bude zase více zavřený v tom žaláři, ale ten nebohý Hansmann!³⁸

Nepřijede už Matouš — a skoro lip, co teď zde? Dostala jsem před chvílí list, že přijede muž v pondělí neb v úterý, v Brně se teď nestaví. Právě rok, co odjel; děti se mohou zbláznit radosti, i já se velmi na něho těším, jen kdyby nebyla ta radost starostmi zkalena a udušena. Děti jsou zdravý a dělají mi velkou radost pilným učením; do Uher sotva pojedou.

³⁵ Básnickým vzletem.

³⁶ Dr. Jan Helcelet narodil se r. 1812.

³⁷ K. L. Immermann (nar. 1796, † 1840) napsal báseň „Tulifantchen“ r. 1830. M. Klácel přeložil ji pode jménem „Tulipánek“.

³⁸ Leopold Hansmann (nar. 1823, † 1863), obratný žurnalista a spisovatel povídek, redigoval s M. Klácelem vládní „Moravské Noviny“.

Neboj se, že bych tu zimu podobné nesnáze co v loni si udělala, to se již nestane. Až budu jista, že mne má Laura tak ráda, jako já ji vždy měla a posud mám, potom použiju teprv jejího pozvání navštívit ji.

Mám-li tam jít, nesmí mezi námi býti záští nežádne, a potom doufám, že se uhladí, co bylo nerovno.

Nyní však pověděla jsem toho až k omrzení Tobě, vid'? Ano, slyším, že přijde na Vás rozkaz proti nošení vousů — ach, Ivane, Tvé krásné vousy nedávej pryč.

Piš tedy, až bude čas, pozdravuj Tvé a vzpomeň někdy na Boženu.

Pro Koledu chystám. *Spal moje listy*, ano?

List pátý.

4/6 55.

Mrzelo mne sice, že jsi tak dlouho nepsal, ale znajíc Tvoji nepřemožitelnou nechuť k dopisování (či mám znova říci pohodlnost?), odpustila jsem Ti, aniž se hněvala. Ó, odpouštějme si, jakož i nám otec nebeský odpouští! Já jsem velmi shovívavá; to víš, také mi shovívání potřeba, abych si lásku známých a přátel udržela, neboť vy muži jste veskrz rozmarné, podivínské plemeno. — Dle dlouhého mlčení předvídala jsem, že práci moji nepřijmete.³⁹ Nehněvám se; vydám to o sobě, snad nakladatele najdu. Pospíšil...,⁴⁰ s tím není pořízení, ale snad Bellmann, který dostal chuť k vydávání českých knih a již začal se slovníkem Šumavského, Kalendářem a od nového roku i časopis vydávat chce. — Článek „o holubu“ též Ti poslat již nemohu; spisovatel myslil též, že již nechcete ničeho, dal to tedy jinam. — Dostaneš po poště „Babičku“, dva sešity zatím. Pospíšil boje se, že bude kniha v celku drahá, vydá ji ve čtyřech sešitech... i nu, mně je to jedno, jen že mrzuté to zdoluhavé vycházení. — Ráda se podívám, jakou mi ty kritiku o té idylle pošleš. Hynek⁴¹ mi již poněkud řekl, v čem jsem chybila, a já sama též, čtouc to nyní, chyby vidím, ale k opravení již pozdě. Budoucně budou snad práce moje také dokonalejší; je to první větší práce a neměla jsem vždy ani pokojné mysli ku psaní. —

Po Hynkově⁴² smrti, když na mne všechny těžkosti, choroba, zármutek, bída, klam v lidech, jež jsem za přátele držela — vše to když na mne doráželo a mysl moji tížilo, našla jsem ve spisech svých lístek, na němž poznamenán byl plán k „Babičce“ již od tří let! Ctil s větším a větším zalíbením, a jako nějaká fata morgana začne tu přede mnou vystupovat hezký obraz malého údolíčka do nejmenších podrobností a v něm tichá domácnost Proškovíc rodiny, v níž babička hlavní osobou. Nemohu to ani povědět, jak mne tenkrát vzpomínka ta, unášejíc mne z trudu života do utěšených dob mládí, mírnila, těšila. S chutí pustila jsem se do práce; libost moje na osobě babičky je vinna, že jsem na ostatní osoby méně se ohlížela a tak je nelíčila, jak by se patřilo. Také panuje v Babičce přílišná leckdes rozvlácnost a mnohé, mnohé ještě chyby má, ale jak jsem již řekla, po druhé s něčím lepším se vytasím. — Chybí, milý Ivane, vyšší vzdělání u mne; pak bych mohla již nyní lepší práce podávat, ale tak jsem musela bídne se domáhat toho, co vím, a skoro jen sama sobě vše děkuju.

Ale co není, bude; sílu mám i vůli, proč bych zoufala, že se ještě mnohému nenaučím, co mi třeba vědět? Zvláště cestovat musím a chci ještě letos někam se podívat. Poznat a popsat co možná zevrubně národní život Slovanů, toť můj účel, a k tomu nevyhnutelně třeba očitého přesvědčení a zkušeností.

³⁹ Patrně do Koledy.

⁴⁰ Jaroslav, nakladatel Babičky. Za „Babičku“ dostala Němcová od J. Pospíšila honoráře 151 zl. 22 kr., kdežto za povídku krátkou „V zámku a podzámčí“ z Koledy 64 zl.

⁴¹ Dr. Ign. Hanuš.

⁴² Nejstaršího syna Němcové.

Až budeš číst v „Perlách“ Karlu,⁴³ piš, jak se Ti líbila. V tom způsobu psány i „Drotaři“,⁴⁴ co jsem chtěla Vám poslat. — Mužovi se nelíbí, že se tak zcela oddávám spisovatelství, raději by viděl, abych byla virtuosní hospodyní. Nahlížím to, ale nemohu si pomoci. Není to prázdné slovo, věř, že nemohu; v hospodářství jsem pouhý bezduchý stroj. Já musím psát. Když jsem mnohdy mrzutostí neb starostí sklíčena, jak sednu ku psaní, zapomínám vše a žiju v jiném světě, ba někdy bych zapomněla na jídlo i na spaní, kdyby mi dali. Ovšem jsou také dni, kde pranic nepíšu, že mám hlavu jako zabeđenou, anebo jako nyní, když mne touha pohání pod širé nebe, kde bych se celé hodiny nejraději v zelenu válela a nic nedělala. Vid', Ivane, Božena je lehkomyšlná; ale přej jí tu lehkou mysl, kdyby té nebylo, ona by dávno nežila — anebo v blázinci. Jsou i u mne, brachu, chvíle, kde omrzlost světa každý jiný cit zapuzuje. —

Proces mého muže dosud neukončen, vlastně nerozhodnut, a toužebně již na to čekáme. Jak se to rozhodne, to nevíme ovšem, ale doufáme, že snad ne zle, ani nemají zač trestat. Děti mám tak dalece zdravý, Karel, co je zahradníkem, sesílil za ten rok, co při práci je, ku podivu.

Těším se, že i Ty i rodina Tvoje zdraví jste: přeji Ti tu pohodlnost Tvoji, ale kdyby to mohlo býti, vyštípala bych Tě z ní přece trochu. —

Nyní máš snad práce trochu s Koledou, ne? Noviny, co by Tě mohly těšit, zajisté Ti Hynek sděluje, beztoho to za mnoho nestojí. Slyším, že i v Brně má almanach vyjít, velmi skvostný; je tomu tak? Buď zdrav a pamatuj na upřímnou

Tvoji přítelkyni

Boženu.

List šestý.

V Praze 19/6 56.

Milý Ivane!

Nehněvej se, že Ti tu povídku⁴⁵ tak dlouho neposílám; příčina je ta, že jsem chtěla porta uspořít. Známy jeden chystá se už dávno do Brna, vždy: „pojedu, již pojedu“, a posud nejede, donucen k tomu okolnostmi. Tak se stalo i Čelakovskému,⁴⁶ který Ti s sebou rukopis posílá.

Myslím ale, Ivane, že jsem si mohla zásilku ušetřiti, ne snad proto, že byste ji nevzali, ale že je dlouhá. Šlakovitá věc, že já se dám mnohdy zavésti ku zbytečné rozvlácnosti. Přečti si to; ač není látka ani vypracování právě nic zvláštního, myslím přec, že by se to hodilo. Dovolím Ti také, co zbytečného, vynechat, neboť na Tvůj úsudek mohu spolehnouti a vím, že mne nebudeš ani chválit ani hanět bez příčiny.

Tedy chceš-li si to zkrátit, zkrat', aby to bylo, jak si přeješ, ne-li ale, pošli mi hned nazpět, dala bych to někam jinam. To víš, že člověk od literatury se živící hrozný bídák. Spolu Ti posílám, kdyby povídku jsi nepřijal, dvě pohádky slovenské,⁴⁷ které jsou hezké a originální, jen nech i ty slovenské výrazy v řeči, jak jsou. Myslím, když ne jedno, že budeš moci upotřebit druhé; neboj se však, že bys mne urazil, nepřijma ničeho. Věz, že já této marnosti prosta jsem. Jestli si povídku ale necháš, tedy Tě prosím, bude-li Ti možná, abys mně aspoň část honoráru napřed dal. Nemusím se, tuším, omlouvat, proč to žádám;

⁴³ Karla náleží do „doby domažlické“ a vyšla v „Perlách českých“ r. 1855. Dru Janu Helceletovi se nelíbila, kdežto Babičku pokládal za něco nepřekonatelného.

⁴⁴ Práce ta nevyšla samostatně, nýbrž vložena do „Pohorské vesnice“.

⁴⁵ „V zámku a podzámčí“, jež vyšla v kalendáři Koledě na r. 1857 bez podpisu Němcové.

⁴⁶ Dr. Ladislav Čelakovský.

⁴⁷ Vyšly rovněž v Koledě r. 1857. Jsou to „O Vítazkovi“ a „O Kovladu“ s podpisem B. N.

podržíš-li ale jen pohádky, tedy to nech, neboť ty bez toho málo obnášet budou. Chtěla jsem ještě jednu přidat, ale nevím, jestli již pohádky nějaké nemáš.

A jak se máš? Já se o Tobě dovídám jen u Hynka. Že ale zdrav jsi, to s potěšením slyším. Moje okolnosti se o mnoho nezměnily, leč že jsem našla v paní hraběnce Kounicové⁴⁸ příznivkyni, která se chce co možná o moje materiální blaho starat. Již jejím přičiněním ujednáno, že pojedu na začátku budoucího měsíce ven do Poříčí na Sázavě, tři míle od Prahy, kde mohu tři čtyři měsíce pobýt i s dvěma dětmi (chlapec ovšem teprv o prázdninách vyjde ven). Až se vrátím, chtějí tuším cosi vyjednat, abych měla v domě jedné hraběnky svobodný byt, teplo a moji stravu a za jejího spoléhání platila. Také chtějí pro mne vymoci lepší honoráře. Nu nevím, zdali ty krásné plány, jež by mi ovšem samostatné postavení slibovaly, se uskuteční, já se, abych ti upřímně řekla, ani z toho netěším, poněvadž se mi to zdá nemožné, abych já kdy z té bídy života vylezla a bezstarostně, alespoň spokojeně živa býti mohla. Přijímám však vše s vděčností tím radši, an je to dáma, která umí dávat, aby člověka tím neponížila, — a věř mi, Ivane, to není každému dáno. Nic, pranic, žádné odříkání, žádné strádání nebylo mi obětí; když jsem ale mnohdy takovému ponížování snést musela pro rodinu — to mi bylo tuze trpkou obětí, a posud mi krev vře, když vzpomenu. Ale k čemu o tom mluvit...

Karla mám v Němcích v Saganech, kde je i matka i sestry a bratři, je v knížecím parku pomocníkem a má 15 fl. c. m. měsíčně. Dory jede se mnou ven, také není ještě úplně zdráva. Jarouš chodí do třetí třídy, ráda bych, aby od budoucího kursu do realky vstoupil. — Muž je tu ještě, přišlo mu sice z Vídně, aby o službu žádal, jak bude místo se 700 fl. uprázdněné v německé provincii; žádal také do Vídně, Štýr. Hradce a Terstu, ale posud nedostal odpovědi, bezpochyby že není místo uprázdněné. Zůstane zde do prázdnin, poněvadž ven se mnou nesmí a pak chce do Vídně a tam trochu šturmovat. Má nyní platit nějaké zastaralé taxy a „Vorschussy“ a nedostává již po dva měsíce skoro nic. Je to divné živobytí...

Zdráva tak dalece jsem, ale slabá a nemám zdravé barvy, což přičítám přílišnému sedění. Venku se snad zotavím. A kam Ty letos hodláš? Nenavštíviš Prahu? Hynek snad pojedou do Gmundenu, a to mu věru závidím. Já chci na podzim do Pruska k matce a těším se na Drážďany; ačkoliv jsem tam již byla, přece jsem z obrazárny málo získala, an jsem všechno všude dva dni se tam zdržela. Chtěla bych jednou s Tebou někam a myslím, že bychom dobře vyšli. Ty si naříkáš, že stárneš, ale neděje se to jen Tobě. Kdybys mohl mne nyní lépe seznat, viděl bys ten rozdíl, jaká jsem a jaká jsem byla, když jsi mne poprvé viděl! Tenkrát jsem byla velmi divá a nerozumná! — Mladá jsouc, tropila jsem hříčky, v hrdém nerozumu odmítla jsem mnohé šlechetné srdce, ale nyní je mi toho líto. Já vidím nyní, že to přece jen nejkrásnější a bez ušlechtilého srdce (aneb citu) že nespasí ani rozum, učenost, krása ani což jiného: omámit může to vše, i mne ty vlastnosti u mnohých omámily, ale netrvalo to dlouho a nezůstalo po tom v srdci ani památka — ale kdy i srdce mne zaujalo, tu zůstala i stálá památka.

Jak se Ti líbí „Pohorská vesnice“? Či jsi ji nečetl? Nevím, jak bys spokojen byl. Byla bych Ti ji poslala, ale nevyjednala jsem si exempláře, myslíc, když to jako pokračující svazky vychází, že by mi to neradi udělali, a tak jsem si těch několik pro domácí koupit musila. Nyní pomalu sestavuju „Cestopisné obrázky z Uher“ a mezi tím musím některé menší věci pracovat a pohádky psát, poněvadž jich ještě mnoho mám a ráda bych s tím pokračovala. Hraběnka miní je vydat na vlastní útraty skvostně a v Lipsku by je rádi do němčiny překládali. Já se ale o takovou slávu, mít jméno v německé literatuře, nederu, a věř mi, Ivane, jakkoliv bych jako ženská trochu té marnivosti mít měla, že jí nemám za mák. Vždy se stydím, když mne muži, jako k. př. Palacký chválí, protože přece jen vím, jak málo vím a mohu při svých nedostatečných vědomostech. To plánuj, když o větších dílech v hlavě se snovají, vždy zasadí smrtelnou ránu.

⁴⁸ Eleonora; jí věnovala svou „Babičku“.

Piš tedy, Ivane, hned, prosím Tě, ale piš, a kdybys poslal, pošli pod adressou Hanuše, víš proč.

Pozdravuji Tebe i milou Tvoji rodinu. Bud zdráv a pamatuj mile na Tvoji přítelkyni Boženu.

Z LISTŮ JOS. KOLISKOVI⁴⁹

14. ledna 1860.

Mnohovážený pane učiteli!

Přiložené odesílám několik kněh; část jich a sice: Básně Růžičkové, Pohorskou vesnici. Kytku básniček. Báchorky, Deklamovánky. Párek pilné mládeži a Benjamina Franklina odevzdal mi jistý spanilomyslný národovec pro školní mládež, ponecháváje mně na vůli, kam a komu to dáti. Používajíc tohoto dovolení, posílám je mladým mojim krajanům do školy, kamž i já jsem chodívala, a přeju si. Pane učiteli, abyste; Básněmi Růž. a Pohorskou vesnicí dvě z nejhodnějších žaček vyšší třídy; Kytkou a Báchorkami dvě z nejpilnějších žaček nižší třídy odměnil. — Dárek pilné mládeži, Deklamovánky a Franklina rozdělte třem nejpořádnějším žákům. — Vy nejlépe věděti budete, Pane učiteli, kteří z vašich žáků si těch dávků zaslouží; netřeba tedy, abych více něco určovala, prosím jen o to, abyste mně potom jména oněch žáků a žákyň sdělil, — Ostatních několik kněh přidávám prozatím pro školní knihovnu ze svých kněh, snad se Vám přece pro někoho hodí. — Později seberu Vám více a také jsem řekla Řezáčovi,⁵⁰ aby Vám něco poslal. — Povídal, že jste mu dlouho již nepsal? Babičku a Pohorskou vesnici, co jsem Vám slíbila pro knihovnu poslati, nepošlu Vám již, poněvadž budou od počátku března vycházeti moje spisy dílem nové, netištěné ještě, a dílem co bylo již tištěno, to ale také opravené. Bude jich, pokud určití mohu, na 8 svazků desítiarchových, ve větším formátu, než se posud u nás belletristické knihy vydávaly. — Vydávat se budou v Litomyšli a nakladatelem je tamnější impressor a kněhkupec, A. Augusta, který teprv od nedávná od starého Turečka to přijmul. Je mladý ještě muž, podnikavý, zámožný a horlivý Čech a chce nyní vydávati jen české knihy a tudy obrátil se i na mne s žádostí, abych mu přenechala vydání svých spisů, k čemuž jsem se tedy uvolila, an je solidní nakladatel. Při prvním svazku bude moje podobizna.

Myslím tedy, že Vám to bude milejší, když Vám potom pošlu exemplář těch spisů. Bude také velmi pěkné vydání. Mimo to budu u něho vydávati cyklus všeslovanských pověstí; srbskými začnu a českými dokončím. Bude to slovenských druhé a českých třetí vydání, nebož první svazky ani těch ani oněch nejsou již k dostání. Budou vycházet! v tomtéž formátu jako spisy moje, ale nebudou s nimi záviseti. —

⁴⁹ Josef Kolisko byl od r. 1851—79 učitelem v České Skalici, kam také chodila do školy B. Němcová.

⁵⁰ František, kněz a paedag. spisovatel.

Obsah

BOŽENA NĚMCOVÁ	Chyba! Záložka není definována.
I. Z BÁSNÍ	Chyba! Záložka není definována.
ŽENÁM ČESKÝM.....	Chyba! Záložka není definována.
TOUHA.....	Chyba! Záložka není definována.
SLAVNÉ RÁNO.....	Chyba! Záložka není definována.
II. Z POHÁDEK A POVĚSTÍ	Chyba! Záložka není definována.
a) českých	
DEVĚT KŘÍŽŮ.....	Chyba! Záložka není definována.
O ZLATÉM KOLOVRÁTKU.....	Chyba! Záložka není definována.
JAK JAROMIL K ŠTĚSTÍ PŘIŠEL.....	Chyba! Záložka není definována.
O MARIŠCE.....	Chyba! Záložka není definována.
ČERT A KÁČA.....	Chyba! Záložka není definována.
SILNÝ CTIBOR.....	Chyba! Záložka není definována.
VIKTORKA.....	Chyba! Záložka není definována.
b) slovenských	
SŮL NAD ZLATO.....	Chyba! Záložka není definována.
O ZLATOVLÁSCE.....	Chyba! Záložka není definována.
PAMODAJ ŠŤASTIA, LAVICKA.....	Chyba! Záložka není definována.
III. Z OBRAZŮ Z OKOLÍ DOMAŽLICKÉHO.....	Chyba! Záložka není definována.
OVOCNÉ STROMOVÍ.....	Chyba! Záložka není definována.
O KOZINOVI.....	Chyba! Záložka není definována.
IV. ZE „ZPOMÍNEK Z CESTY PO UHŘÍCH“.....	Chyba! Záložka není definována.
Dr. BEDŘICH HEBBEL, německý básník dramatický (nar. r. 1813)....	Chyba! Záložka není definována.
UHERSKÉ BLÁTO.....	Chyba! Záložka není definována.
UHERŠTÍ CIKÁNI.....	Chyba! Záložka není definována.
UHERSKÝ „JARMOK“ (TRH VÝROČNÍ).....	Chyba! Záložka není definována.
MAĐAROVA POVAHA.....	Chyba! Záložka není definována.
V. Z „BABIČKY“.....	Chyba! Záložka není definována.
PŘÍCHOD BABIČKY DO RATIBOŘIC.....	Chyba! Záložka není definována.
SEDNIČKA BABIČČINA.....	Chyba! Záložka není definována.
„STARÉ BĚLIDLO“.....	Chyba! Záložka není definována.
HISTORIE O CISARI JOSEFU II.....	Chyba! Záložka není definována.
Na táckách ve mlýně.....	Chyba! Záložka není definována.
NÁVŠTĚVOU U KNĚŽNY.....	Chyba! Záložka není definována.

POVODEŇ.	Chyba! Záložka není definována.
VE STARÉ ŠKOLE.....	Chyba! Záložka není definována.
BOUŘKA.	Chyba! Záložka není definována.
BABIČČINA SMRT.....	Chyba! Záložka není definována.
VI. Z POVÍDKY „SESTRY“.....	Chyba! Záložka není definována.
ZÁMECKÝ PARK V ZAHANI.	Chyba! Záložka není definována.
VII. Z POVÍDKY „DIVÁ BÁRA“.....	Chyba! Záložka není definována.
PAN SPRÁVCI.	Chyba! Záložka není definována.
VIII. Z ROMÁNU „POHORSKÁ VESNICE“	Chyba! Záložka není definována.
Dobrodružství hr. BŘEZENSKÉHO.....	Chyba! Záložka není definována.
Poctivý drotar.....	Chyba! Záložka není definována.
MODLITBA UTÝRANÉHO ČLOVĚKA.....	Chyba! Záložka není definována.
KLETBA NESPRÁVNÉ VÝCHOVY ŽEN.....	Chyba! Záložka není definována.
JARNÍ DEN NA VSI.....	Chyba! Záložka není definována.
IX. Z POVÍDKY „V ZÁMKU A PODZÁMČÍ“.....	Chyba! Záložka není definována.
PANSKÝ PSÍK.....	Chyba! Záložka není definována.
JAK POMOCÍ NEJCHUDŠÍM.....	Chyba! Záložka není definována.
X. Z POVÍDKY „DOBŘÝ ČLOVĚK“.....	Chyba! Záložka není definována.
ČESKÝ VOZKA.....	Chyba! Záložka není definována.
XI. Z POVÍDKY „PAN UČITEL“	Chyba! Záložka není definována.
VE STARÉ ŠKOLE CHVALKOVSKÉ.....	Chyba! Záložka není definována.
XII. Z POVÍDKY „CHUDÍ LIDÉ“.....	Chyba! Záložka není definována.
OBYDLÍ NĚMCOVÉ V ČERVENÉM KOSTELCI.....	Chyba! Záložka není definována.
POŽÁR.....	Chyba! Záložka není definována.
JAKUB HALINA.....	Chyba! Záložka není definována.
XIII. Z KORRESPONDENCE BOŽENY NĚMCOVÉ.....	Chyba! Záložka není definována.
VERONICE VRBÍKOVÉ V BRNĚ.....	Chyba! Záložka není definována.
I.....	Chyba! Záložka není definována.
II.....	Chyba! Záložka není definována.
Z DOPISŮ DRU JANU HELCELETOVI.....	Chyba! Záložka není definována.
List čtvrtý.....	Chyba! Záložka není definována.
List pátý.....	Chyba! Záložka není definována.
List šestý.....	Chyba! Záložka není definována.
Z LISTŮ JOS. KOLISKOVI	Chyba! Záložka není definována.

PŮVODNÍ OBSAH - Z KNIHY (ponechán pro referenci – názvy kapitol a jejich uvedení v obsahu se mírně liší)

OBSAH

Životopis Boženy Němcové.....	3	Povodeň.....	124
Z básní.		Ve staré škole.....	126
Ženám českým (V hudbu uvedl r. 1895 Fr. Kaván).....	23	Bouřka.....	128
Touha.....	24	Babiččina smrt.....	130
Slavné ráno.....	25	Z povídky „Sestry“.	
Z pohádek a pověstí		Zámecký park v Zahani.....	131
a) českých:		Z povídky 'Divá Bára“.	
Devět křížů.....	26	Pan správčí.....	133
O zlatém kolovrátku.....	27	Z románu „Pohorská vesnice“.	
Jak Jaromil k štěstí přišel	36	Dobrodružství hr. Březenského.	
O Marišce.....	52	Poctivý drotar.....	133
Čert a Káča.....	67	Modlitba utýraného člověka	135
Silný Ctibor.....	71	Kletba nesprávné výchovy žen	136
Viktorka.....	73	Jarní den na vsi.....	136
b) slovenských		Z povídky „V zámku a podzámčí“.	
Sůl nad zlato.....	80	Panský psík.....	137
O Zlatovlásce.....	84	Jak pomoci nejhudším.....	139
Pamodaj, šťastia, lavička.....	88	Z povídky „Dobry člověk“ (vydána 1858).	
Z Obrazů z okolí domažlického.		Český vozka.....	140
Ovocné stromoví.....	93	Z povídky 'Pan učitel“.	
O Kozinovi.....	94	Ve staré škole chvalkovské	142
Ze „Zpomínek z cesty po Uhřích“.		Z povídky „Chudí lidé“.	
Dr. Bedřich Hebbel, německý básník dramatický (nar. r. 1813).....	96	Obydlí Němcové v Červeném	
Uherské bláto.....	97	Kostelci.....	143
Uherští cikáni.....	98	Požár.....	144
Uherský „jarmok“ (trh výroční).....	99	Jakub Halina.....	145
Maďarova povaha.....	101	Z korespondence B. Němcové.	
Z „Babičky“.		Veronice Vrbíkové v Brně	
Příchod babičky do Ratibořic	103	Dopis první.....	147
Sednička babiččina.....	105	Dopis druhý.....	149
'Staré bělidlo.....	107	Z dopisu dru Janu Helceletovi;	
Historie o císaři Josefu II. — Na táčkách ve mlýně.....	107	List čtvrtý.....	150
Návštěvou u kněžny.....	110	List pátý.....	153
		List šestý.....	155
		Z listů Jos. Koliskovi.....	157

